

RUKOVÄŤ

spisovnej reči slovenskej.

Napísal

dr S. Czambel.

Turčiansky Sv. Martin.

Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku.

1902.

===== Všetky práva vyhradené. =====

Predmluva.

„Rukovät“ je pre takých, ktorí vedia po slovensky rozprávať a chcú vedieť písať.

Stredoslovák, ktorý vyslovuje dvojhlásky *ia, ie, iu, ô*, bez všetkých príprav môže vziať Rukovät do ruky, lebo sú v nej pravidlá osnované na strednom nárečí slovenskom. Naproti tomu príslušníci tých nárečí a podrečí, v ktorých niet dvojhlások *ia, ie, iu, ô* alebo v ktorých sa vyslovuje *dz* a *c* m. písaného *ď* a *ť* (*dzakovac* m. *ďakovaf!*), musia sa náležite pripraviť. Oni, jak majú potrebu, chuť a vôľu osvojiť si spisovnú reč slovenskú, nech predovšetkým čítavajú také novšie knihy alebo časopisy, ktoré sú správne po slovensky písané. Pre nich sa len potom hodí „Rukovät“.

Kto sa učí terajšiemu pravopisu slovenskému alebo spisovnej reči vôbec, nech nečíta českých kníh alebo starších slovenských kníh, pokiaľ si neosvojil pravidlá „Rukováti“. Česká reč má inakšiu výslovnosť, a má tedy aj inakšie zákony pravopisné, odchylné od slovenských. Aj staršie knihy a časopisy majú inakší, zastaralý pravopis. Kto tedy súčasne číta knihy české alebo staršie slovenské, ten si veľmi obťažuje učenie terajšiemu slovenskému pravopisu a jazyku spisovnému.

Pokiaľ sa učíš z Rukováti po slovensky písať, nezabúdaj

1) že je terajší spisovný jazyk a pravopis slovenský — čo do foriem — odchylný od českého,

2) že je odchylný aj od jazyka starších slovenských kníh a časopisov,

3) že každý z tých spisovných jazykov a pravopisov rozvil sa dľa osobitých rozdielnych zákonov, a

4) že tedy čo je dobré dľa českého alebo staršieho slovenského pravopisu alebo jazyka spisovného, to je nie dobré dľa nového, vykladaného v „Rukováti“.

V „Rukováti“ je všetko, čo je tohto času potrebné vedieť z pravopisu a z grammatiky spisovnej reči slovenskej. „Obsah“, ktorý nasleduje po predmluve, dáva úpravu, kde čo treba hľadať. V tých veciach, o ktorých nenajdeš úpravy, ani zásadnej, opieraj sa o vlastné podrečie.

„Abecedný ukazovateľ“, na str. 295—373, ukazuje jako sa jednotlivé slová píšu alebo ohybujú a s inými slovami viažu. Kto hľadá v ňom, nech nespúšťa s očí „Pripomenutia“, vytlačené na str. 296.

V Budapešti,

Pôvodca.

Obsah.

A) Z nauky o hláskach.

	Strana
Úvod:	
Aké litery píšeme v slovenčine	1
Roztriedenie hlások	1
O samohláskach a dvojhláskach	2
O spoluhláskach	4
Kde sa píše „ä“	7
Kde sa píše „y“	8
Kde píšeme dvojhlásky	13
O dlhých a krátkych slabikách	14
Kde sa píše mäkké ě, ě, ň, ě	17

B) Z nauky o tvorení kmeňov.

Pozor na predpony ob-, od-, nad-, pod-, pred-, bez-, roz-	22
O prípone komparatívu -ší	23
Slová, tvorené príponami -ský, -stvo	24
Rozoznávajú predložky s, z, vz:	
A) s, z, vz predložkami	26
B) s, z, vz slovesnými predponami	29
Zopakované pravidlá o predp. s, z, vz	32
Kmene zvláštnej pozornosti hodné	34

C) Z náuky o ohýbaní kmeňov.

I. Skloňovanie.

Úvod	37
----------------	----

Skloňovanie podstatných mien.

Skloňovanie mužských:

Vzory „král“, „dvor“, „sluha“	37
Poznámky o pádoch	39
Z nárečia a pravopisu	48

Skloňovanie ženských:

Vzory „ryba“, „ulica“, „dlaň“, „kost“	50
Poznámky o pádoch	53
Z nárečia a pravopisu	58

Skloňovanie stredných:

Vzory „delo“, „plece“, „obilie“, „jahňa“	60
Poznámky o pádoch	62
Z nárečia a pravopisu	65

Skloňovanie cudzích slov	67
------------------------------------	----

Spoločné poznámky o skloňovacích príponách	71
--	----

Skloňovanie prídavných mien.

Vzory „pekný“, „boží“, „otcov“	72
--	----

Poznámky o pádoch	76
-----------------------------	----

Z nárečia a pravopisu	76
---------------------------------	----

Skloňovanie zámen.

Ja, ty, sa	80
----------------------	----

On, ono, ona	81
------------------------	----

Môj, tvoj, svoj	83
---------------------------	----

Ten, to, tá	84
-----------------------	----

Kto, čo	86
-------------------	----

Skloňovanie čísloviek.

Jedon, jedno, jedna	87
-------------------------------	----

Dva, dve	90
--------------------	----

Číslovky 5—99	91
Sto, tisíc	92
Všeobecné pripomenutie o číslovkách	93

II. Časovanie.

A) O podobách sloviess vôbec.

Neurčitok (infinitív)	93
Podstatné meno slovesné	93
Priechodníky	94
Príčastia	95
Spôsoby	97
Osoby	98
Časy	98
Stav	98

B) Prosté podoby slovesa.

Ohýbacie prípony slovesné	99
Slovesné kmene :	
Kmeň neurčitku	101
Kmeň prítomníka	106
Roztriedenie sloviess	109
Vzory časovania :	
I. triedy 1. vzor „volať-volám“	111
„ 2. vzor „hrať-hrabem“	112
„ 3. vzor „držať-držím“	115
„ 4. vzor „kupovať-kupujem“	116
II. triedy 1. vzor „treť-trem“	117
„ 2. vzor „rozumeť-rozumiem“	119
„ 3. vzor „horeť-horím“	120
III. triedy 1. vzor „robiť-robím“	121
„ 2. vzor „piť-pijem“	123
IV. triedy 1. vzor „čuť-čujem“	124
„ 2. vzor „minúť-miniem“	125
V. triedy vzor „niesť-nesiem“	127

Dodatky ku vzorom časovacím:

„Byť“	129
„Jesť“	131
„Vedeť“	131
„Chceť“	131
„Isť“	131

C) *Opisované podoby slovesa.*

Minulý čas	133
Dávnominulý čas	134
Budúci čas	134
Rozkazovací spôsob	135
Podmieňovací spôsob	135
Trpný stav sloves	135

D) Z náuky o význame slov a o ich viazaní.

Úvod	139
----------------	-----

A) *O jednotlivých častiach reči.*

O podstatnom mene:

<i>trium</i> Zväčšovanie a zmenšovanie	140
Zdôrazňovanie	143
Vyhybovanie podstatným menám slovesným	143
O rode	145
Pomnožné mená	146

O prídavnom mene:

<i>rum</i> Prídavné mená vo význame podstatných	147
O prisvojovacích prídavných menách	147
Prídavné mená miesto mien podstatných	149
Prídavné mená svoj význam menia:	
I. predrážaním sloviac pra-, pre-, pri-, na-	150
II. priberaním prípon	151
III. stupňovaním	152

O zámenách:

Osobné zámená:

rum

O osobných zámenách vôbec	154
O zvratných „seba“, »sa“ osobite	155

Prisvojovacie zámená:

O prisvojovacích zámenách vôbec	158
O zvratnom „svoj“ osobite	158

Ukazovacie zámená:

Ten, to, tá	159
Sám, samo, sama	161
Samý, samé, samá	161

Vzťažné zámená	162
--------------------------	-----

Neurčité zámená	162
---------------------------	-----

mu O číslovkách.

<i>realia</i> Číslovka <i>jedon</i> zbytočnou	162
„Niekolko“, „viac“, „pár“	164
Povaha čísloviek základných a rozčlenúvacích	164
Vyslovúvanie zlomkov	168
Nahradzovanie „sorty“, „fajty“, „druhu“	168

e O slovese:*bum* O význame sloviac vôbec:

Slovesá nedokonané a dokonané	169
Slovesá podmetné a predmetné	171
Slovesá s predponou do-, od-	171
Slovesá s predponou roz-	172
Slovesá s predponou na-	172
Slovesá s predponou s-, so-	172
Slovesá s predponou vy-	173
Zmenšovanie príponou <i>-ka</i>	173

O význame jednotlivých podôb slovesných:

Časy	173
Spôsoby	174
Neurčitok (infinitív)	175
Priechodníky	176
Príčastia	177
Trpný stav	178

	O príslovkách :	
<i>adverbium</i>	O príslovkách miesta (hore, dolu, von, dnu, donútra, zpät, zpiatky, nazad)	179
	Príslovky „veľa“, „preč“ so slovesami	181
	Všeobecné poznámky o príslovkách miesta	182
	O príslovkách času	182
	O príslovkách spôsobu a miery	182
	Tvorenie prísloviiek z prídavných mien	183
	Všeobecne poznámky o príslovkách	184
<i>elocutio</i>	O predložkách :	
	O predložke <i>k, ku</i>	185
	O predložke <i>na</i>	186
	O predložke <i>nad</i>	189
	O predložke <i>od</i>	190
	O predložke <i>okolo</i>	190
	O predložke <i>po</i>	191
	O predložke <i>pod</i>	192
	O predložkách <i>s, so</i>	192
	O predložkách <i>z, zo</i>	192
	O predložke <i>za</i>	192
	Spoločne o predložkách	193
<i>concoctio</i>	O spojkách :	
	Priraďovacie	197
	Podradovacie	200
<i>adlocutio</i>	O citoslovciach	201
<i>conjectio</i>	B) O jednotlivých pádoch skloňovacích.	
	1. O nominatíve	202
	5. O vokatívne	203
	4. O akkusatívne	203
	2. O genitíve	206
	3. O datíve	211
	6. O lokáli	215
	7. O inštrumentáli	216

E) Z náuky o vetách a o ich skladaní.

Úvod 226

A) O jednotlivých čiastkach vety.

O podmete *abazny* 229

O prísudku *úžitkovany* 231

O shode prísudku s podmetom :

Prísudkom určité sloveso 233

Prísudkom skloňovateľné slovo so sponou 235

O shode pri dvojení 237

O prívlastku 238

O shode prívlastku s objasňovaným menom :

Prívlastky adjektívne 239

Prívlastky predstavkové 241

Prívlastky prístavkové 242

O doplnku *ničisť* 244

O príslovkovom určení 246

Spoločne o čiastkach vety 248

B) O skladaní viet a súvetí.

I. Skladanie viet.

Úvod 248

a) Jednotlive o rozličných vetách.

Oznamovacie vety 248

Rozkazovacie či vyzývacie vety 250

Podmieňovacie vety 250

Opytovacie a odpovedúvacie vety 251

b) Spoločne o rozličných vetách.

Zapieracie vety 253

Podmienky jasnej a zreteľnej vety 254

Kusé vety sa dopúšťajú 256

II. Skladanie súvetí.

Úvod	257
O priradovaní samostatných viet <i>me</i>	257
O podradovaní pobočných viet: <i>ala</i>	
O pobočných vetách vôbec	258
O pripojovacích slovách	
Podmetné a predmetné vety	260
Prívlastkové vety	261
Odvislé vety opytovacie	261
Uporiadkovanie podradeného súvetia	261

Spoločne o skladaní súvetí:

Uvodzovacie vety	262
Mnohočlenné súvetia	263
Spletené vety	263

C) *Oddelovanie výrazov a slov vo vete a v súvetí.*

O delidlách	263
-----------------------	-----

F) Z náuky o pravopise.

Ako písať cudzie slová	268
Kde sa píšu veľké litery	271
O slučovaní slov	281
Skracovanie slov	286
O rozdeľovaní slabík	289

G) Z náuky o ľubozvuku.

O rušení hiatu	291
Vyhybuj rovno znejúcim slabikám po sebe	293
Zreteľnosť nad ľubozvuk	294

Abecedný ukazovateľ, str. 295—373.

A) Z náuky o hláskach.

Úvod.

1. §. V slovenčine píšeme nasledujúce litery:

a, á, ä, ä, b, c, č, d, ď, dz, dž, e, é, f, g, h, ch, i, í, y, ý, j, k, l, l, l, m, n, ň, o, ó, ô, p, r, í, s, š, t, ť, u, ú, v, z, ž = 44.

Složky: ia, ie, iu, ou.

Každú hlásku o sebe zreteľne môžeme vysloviť, ale v slove, v spojení s druhou alebo s druhými hláskami, z príčin fyziologických, svoj zvuk často zmenia až do nepoznania. Niekedy hláska cele zmizne pri výslovnosti a niekedy sleje sa s druhou alebo s druhými v novú hlásku. A z toho, že pravé hlásky vysloveného slova nie vždy počujeme jasne a zreteľne, vyklula sa náuka o pravom písaní slov či náuka o pravopise.

2. §. Aby sme dôkladne porozumeli pravopisným a mluvnickým pravidlám v tejto „Rukováti“ obsaženým, nasledovne roztriedujeme hlásky:

Samohlásky:

Dľa času

Krátke: a, ä, e, i, y, o, u.

Dlhé: á, ä, é, í, ý, ó, ú.

Dľa vlivu na predchodiacu spoluhlásku:

Tvrde: a, á, y, ý, o, ó, u, ú.

Mäkké: e, i, í.

Dla mluvidla:

Tenké: e, é, i, í.

Hrubé: a, á, o, ó, u, ú.

Dvojhlásky:

Tvrde: ou, uo (= ô).

Mäkké: ia, ie, iu.

Spoluhlásky:

Dla jakosti zvuku:

Tvrde: b, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z.

Mäkké: c, č, ď, dz, dž, j, l, ň, š, t, ž.

Dla silnosti zvuku:

Jasné: b, d, ď, dz, dž, g, h, v, z, ž.

Temné: p, t, t, c, č, k, ch, f, s, š.

Plynné: j, l, l, r, m, n, ň.

Dla mluvidla:

Hrdelné: g, h, ch, k.

Zubné: d, ď, n, ň, t, t.

Sykavé: c, č, s, š, z, ž.

Retné: b, m, p, v, f.

3. §. *O samohláskach a dvojhláskach* poznamenat treba toto:

1) Hláska „ä“ vyslovuje sa ako *ea*, to jest *e* + *a* jedným dúškom rýchle a odseknuto vyslovené, pričom hlásku *e* menej počut než *a*. Kto si takúto zvláštnu vyslovnosť osvojí, ten sa z čítania ľahko naučí, kde treba klásť hlásku *ä*. Dlhé *ä* prichodí len v nárečí a cudzích slovách: prášes atď. Za litery *ä*, *ä* nikdy nekladť složku *ae*.

2) Hláska „y“, „ý“ znie jako *i, í*, lenže jako také *i, í*, ktoré nemá obmäkčujúceho účinku na predchodiacu spoluhlásku *d, t, n, l*. Ten, kto sa učí pravopisu, dobre urobí, keď počas svojho učenia *y (ý)* vyslovuje dôsledne jako nemecké alebo maďarské *ü* (*wünschen, szűr* atď.), t. j. mlyn, syn, plyn atď. jako *mlün, sün, plün*; ženy byly jako *ženü bolü* a tomu podobne.

3) Krátke *e* vždy sa pokladá v slovenskom pravopise za mäkkú hlásku a preto sa pred ňou spoluhlásky *d, t, n, l* nikdy mäkčeňom neobmäkčujú. Ony stávajú sa mäkkými už tým, že mäkké *e* stojí po nich. Tým je rečené, že slabiky *de, te, ne, le* čítajú sa tak, ako by stálo písané: *de, te, ñe, le*. Píše sa *deň* m. *deň*, *tela* m. *tela*, *nemý* m. *ñemý*, *len* m. *len* a t. p.

Poznámka. Výnimočne vyslovuje sa *e* aj tvrdo tam, kde je etymologicky tvrdé, menovite a) v zámene *ten* a v slovách od neho odvodených: *tedy, teraz* atď., b) kde nastúpilo na miesto dlhého *e*, menovite v skloňovaní prídavných: *krásneho* m. *krásného* atď., c) v cudzích slovách: *idea, termín, Terésia* atď.

4) Hláska *i* a *í* je mäkká a tiež obmäkčuje predchodiacu spoluhlásku *d, t, n, l*. To jest *di, ti, ni, li* číta sa jako by bolo písané: *di, ti, ñi, li*. Píše sa *divý* m. *divý*, *stíňať* m. *stíňať*, *nikto* m. *ñikto*, *lízať* m. *lízať* atď.

Poznámka. Hláska *i* a *í* výnimočne vyslovuje sa aj tvrdo, a síce a) v mu. nom. prídavných mien: *hodní, pekni ľudia* atď. a b) v cudzích slovách: *gramatika, matematika, disciplína* atď.

5) Ponevác dvojhlásky *ia, ie, iu* počínajú sa mäkkým *i*, preto aj ony obmäkčujú predchádzajúcu spoluhlásku *d, t, n, l*. Slabiky *dia, die, diu, tia, tie, tiu, nia, nie, niu, lia, lie, liu* čítajú sa tedy jako by bolo písané: *dia, ñie, ñiu, tia, tie, tiu, ñia, ñie, ñiu, lia, lie, liu*. Z tej príčiny mäkké *d, t, n, l* nikdy neoznačuje sa mäk-

čeanom pred dvojhláskami *ia, ie, iu*, ale sa píše: *diabol, diera, povodiu, tiahať, utierať, pitiu, pokolenia, pokolenie, pokoleniu, liať, lietať, obiliu* a číta sa jako keby bolo písané: *diabol, diera, povodiu, tiahnuť, uťierať, pitiu, pokoleňa, pokoleňie, pokoleňiu, liať, lietať, obiliu*.

6) Za strednoslovenskú dvojhlásku *uo* (v prízvukovanej slabike toto *uo* znie tak ako *vo*), ktorá povstala z dlhého *ó*, na pr. v slovách ako *vuol, kuoň, nuož* atp., píše sa litera *ó*, tedy v týchto prípadoch píše sa: *vól, kôň, nóž*.

4. §. O spoluhláskach treba vedieť toto:

1) Spoluhláska *v* na konci slabík v strednej slovenčine znie tak, ako veľmi krátko vyslovené *ü*. Namiesto *stáv-ka, stov-ka, sliv-ka, postav* (imper.!), *premáv-ka, chlapov* (pl. g.!), *otcov* atď. počuť: *stáü-ka, stoü-ka, sliü-ka, postavi, premáü-ka, chlapovi*. Vždy píš pôvodnú hlásku *v*. Pôvodnú hlásku najdeš, keď dáš patričnému slovu takú formu, že *ü* nestojí na konci slabiky; vtedy ukazuje pôvodnú hlásku. Budem písať *stávka, stovka, slivka, postav, premávka, chlapov, otcov* atď., lebo je *v* zrejme v takýchto a podobných formách rečených slov: *stavíť sa, stovák, slivák, postaviť, premávať sa, chlapovia, otcovo*. — Kde si takto pomôcť nevieš, nazri do Abecedného ukazovateľa. O dvojhláske *ou* vidz 10. §.

2) Tvrdé *l* v niektorých zachovalejších strednoslovenských obciach napospol tak vyznieva, jako veľmi na krátko vyslovené *ü*, tedy *kostoü, do kostoüa, z kostoüa, boüa, üavica* atď. V činnom príchasti min. času, v muž. rode, pozostala táto výslovnosť v celej strednej slovenčine, to jest vyslovuje sa: *on boü, vraveü, písavi, robiü*

atď., ale spisovná reč káže tu písať vždy tvrdé *l*, tedy: on *bol*, *vraVel*, *písal*, *robił* atď.

3) Spoluhláska *k*, v predložke *k*, *ku*, vyslovuje sa na mnohých miestach ako *g*, to je nesprávna výslovnosť. Nikdy nepíš: *g* ľudu, *g* ovciam, *g* išpánovi, *gu* mne, ale vždy s *k*: *k* ľudu, *k* ovciam, *k* išpánovi, *ku* mne [a tp.]

4) Gruppa spoluhlások *šť* často sa vyslovuje jako *šč* i *sč*. Spisovný jazyk užíva tu výlučne strednoslovenskú výslovnosť so *šť*. Nepíš tedy: *sčastný*, *ščastný*, *ščebotať*, *ščedry*, *ščekať*, *ešče* atp., ale vždycky: *šťastný*, *štebotať*, *štedry*, *štekať*, *ešte* atp.

5) Na konci slov a pred temnými *jasné spoluhlásky* *b*, *d*, *ď*, *dz*, *dž*, *g*, *h*, *v*, *z*, *ž* tak znejú, jako zodpovedavé temné *p*, *t*, *ť*, *c*, *č*, *k*, *ch*, *f*, *s*, *š* a této pred jasnými jako zodpovedavé jasné. Príklady: holub znie jako holup, had ako hat, mokradľ ako mokrať, vidz ako vic, batoh ako batoch, refaz ako refas, krádež ako krádeš atď. Iné príklady:

pod trávou	zníe jako :	pot trávou
nad čelom	„ „	nat čelom
od kuchyne	„ „	ot kuchyne
zas ďakuje	„ „	zaz ďakuje
za kôš zeme	„ „	za kôš zeme atď. atď.

Pravú hlásku najdeš, keď patričnému slovu takú formu dáš, aby po pochybnej spoluhláske nasledovala samohláska. Budeš písať holub, had, mokradľ, batoh, refaz, krádež, lebo z ohýbania tých slov vidieť, že je treba napísať takúto hlásku. Ohýba sa totiž: holuba, hada, mokradi, batoha, refazi, krádeže. Budeš písať: pod trávou, nad čelom, od kuchyne, zas ďakuje, za kôš zeme, lebo

sa hovorí: *podo mnou, nado mnou, odo mňa, zase ďakuje, z koša atď. atď.*

6) Keď sa dostanú k sebe pri tvorení slov také *spoluhlásky*, ktoré *obecná mluva nerada znáša vedľa seba*, táto zbavuje sa ich nasledovne:

a) Ak sú spoluhlásky dosť príbuzné, prvá pripodobí sa druhej (v slovách: *odťať, päťdesiat, mužský, kološský* atď. povstane: *otťať, päčdesiat, musský, kōlošský*), a ponevadž obecná mluva nerada má po sebe dve rovnaké spoluhlásky, obidve té smliaždi v jednu, tak že v spomenutých slovách ostane: *otťať, pädesiat, muský, koloský*.

b), Hoc sú spoluhlásky nie dosť príbuzné dľa mluvidla, ale spolu vyslovené vyznievajú v jeden samostatný zvuk, obecná mluva namiesto nich užíva tento nový zvuk, na pr. *haličský = halický, pohoničský = pohonický, podsekať, odseknúť = pocekať, oceknúť; dvadsať, tridsať = dvacať, tricať, tvrďší, kratší = tvrčí, kračí* atď.

c) Keď sú spoluhlásky nie dosť príbuzné dľa mluvidla a vyslovené nevyznievajú v jeden samostatný zvuk, prvá spoluhláska premení sa v príbuznú druhej (*boh-ský = božský*), a potom obecná mluva nakladá s takou gruppou spoluhlások {dľa} spôsobu pod a) označeného.

V takýchto a podobných prípadoch z pravidla zachováva pravopis pôvodné spoluhlásky, to jest píše: *odťať, päťdesiat, mužský, kološský, haličský, pohoničský, odseknúť, podsekať, dvadsať, tridsať, tvrďší, kratší* atď., ale rozvoj pravopisný ustálil aj niektoré odchýlky od pravidla.

{Že} kde a kedy treba zachovávať pôvodné spoluhlásky a keď sa dovoľuje písať dľa výslovnosti, o tom na príslušných miestach tejto Rukováti podávajú sa podrobné pravidlá. Podrobné pravidlá podávajú sa, vždy na prí-

slušných miestach, aj o tom, že kde treba klásť mäkké spoluhlásky *d, t, ň, l*, kde písať samohlásky *ä, y*, dvojhlásky *ia, ie, iu, ó, ou* a konečne kde treba klásť *dlhé* a kde *krátke* hlásky.

Kde sa píše „ä“.

5. §. Písmeno *ä* píšeme jedine po spoluhláskach *b, m, p, v*; po iných nikdy. Po spomenutých spoluhláskach píšeme *ä* v nasledujúcich prípadoch:

1. V týchto koreňoch alebo od nich odvodených kmeňoch:

Po *m*:

mädliť,	zmätok (pomätený, mätež-
mäkký,	ník),
mäso,	pamät (pamätať, pamätlivý),
smäčl,	najmä.

Po *p*:

pät (pätoro)	opät (vzpät, nazpät)
päta (opätok)	pripät (zapät, zapätý).
päst (zápästky)	

Po *v*:

väčší (väčšmi),	devät,
vädnuť (zvädly),	hovädo (hovädzi),
väzy (položiť na väzy)	svätý (svätosť, posvätný, svä-
väzba (záväz, väzenie, uväz-	tiť atď.)
niť, odväzovať atď.)	rukovať.

2. V slootovornej prípone et (= ät): žriebäta, žriebätu, žriebätom, žriebäci, v nom. žriebä. Touto príponou nepravidelne odvedené sú aj rybäci, volováci.

3. V slootovornej prípone -me (= mä): semä, plemä, vemä, ramä, bremä, pismä, temä. Takéto slová vo

svojich rozšírených kmeňoch utrácajú hlásku *ä*. Písalo sa: semeňa, semeňu (semeno-semena-semenu), plemeňa, plemeňu (plemeno-plemena-plemenu) atď. (Vidz 93. §.) Chybne písalo by sa tedy: semänisko m. semenisko; plemäno, vemäno, ramäno m. plemeno, vemeno, rameno atď.

4. V 3. osobe prítomného času ukazovacieho daktorí príponu *ia* skracujú v *ä* píšuc m. lúpia, vstúpia, kúpia atď. lúpä, vstúpä, kúpä, čo je síce správne, ale odporúča sa radšej podržovať dvojhlásku *ia*; v tých prípadoch píš tedy: oni lúpia, vstúpia, kúpia a podobne.

5. V prípone prítomného priechodníka dvojhláska *ia* (*iac*) tiež sa skracúva následkom predchádzajúcej dlhej slabiky v *äc* na pr. lúpäc, kúpäc, vstúpäc, trápäc atď. Ale kladme radšej *i* v takomto prípade *ia* a píšme: lúpiac, kúpiac, vstúpiac, trápiac; podobne: lúpiaci, kúpiaci atď.

6. V niektorých, iných koreňoch a kmeňoch, ktoré sú uvedené v Abecednom ukazovateli.

Poznámka. Nemá sa písať *ä* v nasledujúcich slovách: med, veža, teba, seba, primat, krome, spomenút; rozprávať, stavať, skrápať, krívať a pod.; v stupaj, kropaj a pod.; v Riman, zeman, Detvan, Šalkovan a pod.

Kde sa píše „y“.

6. §. Hláska „y“ píše sa po tvrdých spoluhláskach: *b, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z*; naproti tomu po mäkkých spoluhláskach: *c, č, d, dz, dž, j, l, ň, š, ť, ž* nikdy nepíše sa v domácich slovách. Že kedy je treba napísať „y“ po tvrdých spoluhláskach, o tom podávajú sa nasledujúce pravidlá:

I. Po *k, g, h, ch* z pravidla píše sa „y“, na pr. kyjak, kytka, burgyňa, hyd, hýbať, chytrý, chyža atď. —

Od slov *kylavý, kylavost* rozoznávajú cudzie slovo *kila*, (= istá miera, predtým v úžitku).

Výnimky: V onomatopoetických slovách píše sa *i*: chichotať sa, kikirikať, hí, hjo, zhlknuť. Ďalej píše sa *i* po *k, g, h, ch* v príponách *in, ina, ino*, ktorými tvoria prídavné mená privlastňovacie, jako: matkin chlieb, strigin domec, Zuzkina šatka, mladuchina sestra atď. Konečne *i* píše sa po *k, g, h, ch* v nominatíve množného čísla prídavných mien: vrtkí chlapani, úbohí ľudia, tichí starci atď. — Samo sebou rozumie sa, že prvý člen dvojhlások *ia, ie*, ani pred *k, g, h, ch* nezmení sa. píšeme totiž: ukíazat, okien; *giat* a nie *ukyazat, okyen gyat*.

II. Po ostatných tvrdých spoluhláskach píše sa „y“ len v podaktorých určitých prípadoch, a síce:

V nasledujúcich častejších domácich a udomáčených koreňoch a od nich odvedených kmeňoch:

Po *b*:

by, bych, aby	byť (sein, lenni; a odvedené:
býk,	bývať, bydló, obývať, oby-
bylina,	vateľ, príbytok, zbývať, na
bystrý,	zbyt, ubývať, dobývať, do-
byvol,	bytok, prvobytný, staro-
odbydnúť.	bylý atď.),
kobyľa,	obyčaj.

Po *d*:

dych (dýchať, dychtiť),	dyňa,
<u>dým</u> ,	v príslovkách: kedy, vtedy,
dýmať (nadýmať, rozdýmať	<u>onahdy</u> , / všahdy, vo spojke:
iter. od dmúť sa),	tedy.

Po *l*:

lyhať (zlyhala puška),	mlyn,
lyko,	plytký,
lysý (lysina),	polynka,
lýtko,	slycha (slych, slýchať),
lyžica,	vplyv (vplývať).
blýskať sa, blyšťať sa,	

Po *m*:

my (nem. wir, maď. mi),	myť (mydlo, pomyje),
mykať (zámyk, pomykov),	mýto (mýtovnica),
mýliť sa (mýlka, omyl),	čmýriť — hmýriť sa,
mysleť (myšlienka, myseľ,	hmyz,
smysel, úmysel, priemysel),	šmýkať sa (šmyknúť sa).
myš,	

Po *p*:

pýcha (pyšný),	pyteľ,
pýr (zapýriť sa),	kopyto,
pysk (pyskatý),	kopytce (kopyce, kopycia).
pýtať (spýtať sa, prepytovať)	

Po *r*:

ryba,	ryť (rylo),
rýdzi,	rytier,
rýchly,	ryža,
rychtár,	bryndza,
ryk (ryčať, obrykovať sa na	bryzgať (bryzgnúť),
koho),	hrýzť,
rým (vo verši),	kryť (ukryť, prikryvka,
rýnok (ryng),	skryša),
rýpať (rypák),	prýštiť sa,
rysý (ryšavý, Rysula),	trýzniť,

koryto,	staryga,
strýc (stryná),	tovaryš.

Po s:

sychravý,	sýkorka
sýkať (syčať),	syn,
syr (syrovátka = srvátka),	sysel,
sypať (nasypať, násyp, sýpka,	sýty (nasýtiť, do sýta).
osýpky, sypanice, sypký),	

Po t:

ty (tykať),	motyka,
týkať sa (týčka, styk, potyk),	styd (stydieť sa, stydnúť),
tylo,	štyri,
tyť (= tučnosť),	svätyňa,
týždeň,	ostýchať sa.
motýl,	

Po v:

vy (vykať),	výheň,
vy-, jako predpona slovíe	vysoký (vyšší, vyšina, povýšiť),
píše sa vždy s y, zname-	výskať,
najúc to, čo nem. aus,	vyť (zavýjať, pes zavýja,
heraus, maď. ki-, na pr.:	povyk),
vydať, vyhnať atď.	zvyk.

Po z:

na-zývať (po-zývať, vy-zývať, jazyk.
prezývať),

7. §. Daktořé korene (kmene) vo výslovnosti celkom alebo aspoň veľmi sa podobajú jedno-druhým a len pravopisom nadobúdajú určitého významu. Také sú:

= *we!*

s y:

byť (sein, lenni)
nábytok (Möbel, bútor)
bydlo (Wohnung, lakás)
lyhať (= luhať, lügen, hazudni)
my (wir, mi)
{ obecný (gemein, köz, közön-
séges)
pysk (= ústa, Lippe, ajk)
spytovať sa (fragen, kérdezni)
zpytovať (forschen, kutatni)
obryknúť (od ryk, ryčať)
ryť (graben, ásni)
rým (vo verši)
skrýša (od skryť, Versteck, rejthely)
trýzniť (peinigen, gyötörni)
syn (Sohn, fiu)
sypať (schütten, tölteni)
syr (Käse, sajt)
sýty (satt, jóllakott)
ty (Du, te)
výr (meno istých sôv)
vysoký (hoch, magas)
vyť, zavýjať (heulen, vonítani)
(na)zývať (nennen, nevezni)
(pre)zývať (Spitznamen geben, gúnyneveket adni)

s i:

biť (schlagen, verni)
nábitok (Ladung des Gewehres; töltény)
bidlo (Stange, rúd)
líhať (sich niederlegen, lefeküdni)
mi (mir, nekem)
{ obecní (gemeinde, községi)
pisk (Pff, fütty)
} pitvať (seziren, boncolni)
obkriknúť (od krik, kričať)
riť (Arsch, seg)
Rím (mesto)
skriňa (Kasten, szekrény)
trizna (Begräbnisfest, halott tor)
siný (schwarzblau, sötétkék)
sipeť (zischen, sziszegni)
sirý, osirelý (verwaiset, elárvalt)
sito (Sieb, szita)
ti (Dir, neked)
vír (Wirbel, örvény)
visieť (hängen, függni)
viť (flechten, fonni)
} zívateľ (gähnen, ásítani.)

Poznámka I. Nemá sa písať »y« v týchto slovách: korist, ligotať sa, lisknúť sa, pírať, pívať, sipieť, bridieť sa, krídlo, obida (obideť), osika, skriňa, striga, osobitý (osobitný), podviky, štyri, varito.

Poznámka II. Keď si v pochybnosti, či v niektorom kmeni alebo v koreni napísať »y« alebo »i«, — pozri do Abecedného ukazovateľa. Čo sa týče hlásky »y« v koncovkách, vidz Náuku o ohýbaní.

Kde píšeme dvojhlásky.

8. §. Dvojhlásky *ia, ie, iu* z pravidla kladú sa za dlhé *á, é, ú* po mäkkých spoluhláskach. Tedy žiak m. *žák*, žien m. *žén*, hovädziu polievku m. *hovädzu* polievku atď. atď. Za spoluhlásky *ia, ie, iu* nikdy sa nesmie písať *íá, íé, íú* (podľa západnoslovenskej výslovnosti). Chybne by bolo: priateľ, žiák, chlieb, chliév, Božíú vôlu, medvedíú kožu atp.

Kmene, v ktorých sa javí *ia, ie, iu*, najdeš v Abecednom ukazovateli, a na prípony, v ktorých sa dlhé *á, é, ú* rozkladá v *ia, ie, iu*, poukážeme v Náuke o ohýbaní.

Poznámka. Dvojhlásky *ia, ie, iu* neslobodno smiešať s gruppami *ja, je, ju*. Pre rozoznanie prvých od druhých treba je vedieť toto: Dvojhlásky *ia, ie, iu* nikdy neprichodia na počiatku slabiky (vidz náuku o rozdeľovaní slabík) alebo slova a samy o sebe nemôžu byť samostatnou slabikou: *pria-tel*, *pria-zeň*, *ria-diť*, *za-pria-h-nuť*, *via-zať*, *u-mie-ra-nie*, *vl-čia tma*, *du-šiam*, *u-šiam*, *niž-šiu*, *pa-niu*, *po-ko-le-niu* atď. atď. — Naproti tomu grupy *ja, je, ju* z pravidla stoja na počiatku slabiky alebo slova a bývajú osobitými slabikami aj samy o sebe, na pr. *ja-viť*, *jed-lo*, *ja-bl-ko*, *ja-ze-ro*, *mi-lu-jem*, *ho-tu-jem*, *žalu-jem*, *bi-jú*, *mi-lu-jú*, *vo-la-jú* atď. Jedine vtedy nestoja grupy *ja, je, ju* na počiatku slabiky alebo slova, keď je dajaká jednoslabičná predpona predložená slovám, nimi sa počínajúcim. Príklady: *zja-viť* sa (od *ja-viť* sa), *zja-čať* (od *ja-čať*), *zjar-čiť* (od

ja-rok), *vja-chat* (od *ja-chat*), *sjed-notit* (od *je-don*), *zja-lo-veť* (od *ja-lo-veť*), *zja-ra-beť* (od *ja-ra-beť*) atď.

9. §. Dvojhláska *ô* (*uo*, v prízvukovaných slabikách *vo*) povstáva z dlhého *ó*, ktoré stredná slovenčina nerada má, znášajúc ho iba v cudzích slovách ako *šróf*, *gróf* atď. Namiesto *kóň*, *vól*, *nóz* atď. píš tedy *kôň*, *vól*, *nóz*.

Poznámka. Na Západe v takýchto prípadoch zachováva sa dlhé *ó* (= *kóň*, *vól*, *nóz*; na Východe vyskytuje sa *u* (= *kuň*, *vul*, *nuž*) a v Gemerskej *ua* (v prízvukovanej slabike *va*) = *kuan*, *vual*, *nuaž*. Písanie dvojhlásky *ô* robí tedy ťažkosť všetkým Slovákom bez ohľadu na nárečie. Prípad s dvojhláskou *ô* ľahko rozoznáš ohýbaním slova. Ponevác sa povie *koňa*, *vola*, *noža*, s *koňom*, *volom*, *nožom*, z toho vidieť, že v slovách *kóň*, *vól*, *nóz*, *kuoň*, *vuol*, *nuož*, *kuan*, *vual*, *nuaž*, *kuň*, *vul*, *nuž* máme prípad dlhého *ó*, ktoré sa rozkladá v dvojhlásku *uo* a tedy písať budeme: *kôň*, *vól*, *nóz*. Dvojhláska *ô* sa javí zväčša v striedku slova. Na počiatku slova zriedka: v slovách *ôsm* z *osem*, *ôs* (pl. g.) z *osa*. Na počiatku slova počuté *vo* vypíš tedy bez rozmýšľania tak ako ho počuješ, t. j. *vojak*, *voda*, *vojvoda*. Za strednoslovenské *dobruo*, *kysluo*, *hodnuo* atp. píše sa *dobré*, *kyslé*, *hodné*. Vidz § 124.

10. §. Dvojhláska *ou* prichodí len v jednotnom inštrumentáli ženského skloňovania (s *tou ženou*, s *tou dobrou dušou*). Od dvojhlásky *ou* dobre treba rozoznávať príponu *ov* mn. genitívú pri mužskom skloňovaní (tých *chlapov*, tých *mužov*, z tých *stromov*). Dvojhláska v inštrumentáli ženského skloňovania píše sa totiž *ou*, vždy s *u* na konci, kdežto prípona množ. gen. pri mužskom skloňovaní píše sa vždy *ov*; vždy s *v* na konci.

Poznámka. Za dvojhlásku *ou* vyslovujú na Západe dlhé *ú*: s *dobru ženú*, a na Východe krátke *u*: s *dobru ženu*, toto sa však nesmie používať v písme, sr. § 82.

O dlhých a krátkych slabikách.

11. §. Stredná slovenčina, na ktorej zakladá sa spisovný jazyk, v jednom a tom istom slove *nerada má po*

sebe dre dlhé slabiky. Kde by sa mal vyskytnúť podobný prípad pri tvorení (ohýbaní) slov, *tam prípona ztratí svoju dĺžku.* To deje sa aj v spisovnom jazyku. Vidzme príklady:

Prípona *-ský* je dlhá, čo vidieť zo slov: *dunajský, pohronský, materský, slovenský* atď., ale hneď ztratí dĺžku, keď sa pridá kmeňu dlhou slabikou zakončenému: *stolársky, krajčírsky, horársky, koniarsky* atď. Prípona množ. datívu a lokálu je tiež dlhá, v „*rybám*“, „*rybách*“, ale razom ztratí svoju dĺžku, keď sa pridá kmeňu dlhou slabikou zakončenému: *váham, váhach, vieram, vierach* atď. — *To pravidlo odporúča sa hlavne západným Slovákom do pozornosti!*

Pri tom všetkom sú prípady, kde spisovný jazyk, v duchu západného nárečia strpí po sebe aj viac dlhých slabík v jednom a tom istom slove. A síce: *a)* v podstatných tvorených príponou *ie* (= *ije*), keď sú predchodiacie slabiky kmeňa dlhé, na pr.: *prútie, siatie, hriatie, liatie* atď. (srovn. 102. §); — *b)* v množ. gen. (prípona *-í*) ženských i stredných mien mäkko zakončených, keď sú predchodiacie slabiky kmeňa dlhé: *básní, piesní, siatí, liatí* atď.; — *c)* v 3. osobe mn. prítomného času ukazovacieho: *oni lúpia, vstúpia, kúpia* atď. (5. §, 4. bod); — *d)* v prítomnom priechodníku: *lúpiac, kúpiac, vstúpiac* (5. §, 5. bod) atď.; — *e)* v skloňovaní prídavných všade tam, kde by prídavné meno skrátením skloňovacej prípony dostalo formu príslovkovitú (v sing. i pl. nom. akk. vok.). Píš teda: krásné, zvláštne dieťa (deti) m. krásne, zvláštne dieťa (deti), aby vyhlo sa vo vete možnému dvojsmyslu. (§ 125.)

12. §. Stredná slovenčina po *j* netrpí dlhé *á*, preto slová, prijaté z nej, v spisovnom jazyku píš sa s krát-

kym *a* po *j* takto: *vojak*, *stojak*, *zabijak*, ž. os. *mu-
stoja*, *stroja* atď. Ale v umelých slovách, tedy v takých,
ktoré z ľudu nepochodia, spisovný jazyk znesie dlhé *á*
po *j*, na pr.: *vejár*, *strojár*, *strojáreň*, *lejáraň* atď.

13. §. Ak príponami *-ka*, *-ský*, *-stvo* ďalšie slová
tvoríme od slov, tvorených príponou *-an* (Kláštorčan,
Brezňan, Turčan, občan, Nitran, Pešťan, zeman atď.), tak
toto *an* v duchu strednej slovenčiny stáva sa dlhým
prechodiac v dvojhlásku *-ia-*, na pr. *Kláštorčianka*, *Brez-
nianka*, *turčiansky*, *peštiansky*, *občiansky*, *nitriansky*, *ze-
miansky*, *občianstvo*, *zemianstvo* atď. Dľa toho chybí proti
duchu strednej slovenčiny ten, kto píše: *Kláštorčanka*,
Brezňanka, *turčanský*, *občanský*, *peštanský* atď.

14. §. V podstatných menách, tvorených od sloviac,
ktoré počínajú sa predponou *pre-*, toto *pre* vždy sa pre-
dĺži v *prie-*, na pr.: *prieloh*, *prieber*, *priemer*, *prienos*,
priepasť, *priemysel* atď. Historicky písať ujalo sa výnimočne:
preklad, *prehľad*, ač toto posledné v živej mluve aj teraz
ešte prichodí formou: *priehľad*.

15. §. Prípona *-in* je krátka v takýchto a podob-
ných slovách: *strigín*, *vdovín*, *macochín dom*, a krátkou
zostane i v skloňovaní: *strigínho*, *strigínmu* atď. Naproti
tomu dlhá je prípona *-ín* v slovách takýchto a podob-
ných: *včelín*, *kurín*. V tomto prípade často prechodí
v *ien*: *včelien* (*včelienec*), *kurién* (*kurienec*) atď.

Poznámka. Čo sa týče ohýbacích prípon, vidz čiastku C)
tejto rukoväti.

16. §. Vo všeobecnosti treba poznamenať, že je
náuka o dlhých a krátkych slabikách v slovenčine málo
objasnená. Dlhé a krátke samohlásky, dlhé samohlásky

a dvojhĺasky striedajú sa v tých istých slabikách v ne-sčíslných prípadoch. Všetky takéto a podobné dvojtvary sú oprávnené vo spisovnom jazyku: *súsed-sused, záhrada-zahrada, ráno-rano, šiarkan-šarkan, dým-dym* (*mlýn-mlýn*), *íst-íst, nížina-nížina, ponížený-ponížený, odchýľka-odchylka, Bôh-Boh, pólnoc-polnoc, vóz-voz, slúžka-služka, úfat-ufat, zmúdreť-zmudreť, završiť-završiť, kŕmiť-krmiť, mlčky-mlčky* atď. atď.

Poznámka I. Všimaj si rozdielu medzi slovesami *stát* a *stat*. Infinitív krátko znie v slovese, ktoré má v 1. osobe prítomného času ukazovacieho *stanem*, tedy: *ostanem-ostať, predstanem-predstať, pristanem-pristať* atď.; naproti tomu dlho znie infinitív, keď má 1. osoba prít. času ukazovacieho *stojím*, tedy: *stojím-stát, postojím-postať, odstojím-odstať* atď. — *Stály* = *beständig*, *állandó*; *stalýj* = *geschehen*, *megtörtént*.

Poznámka II. Krátka je kursívou tlačená hláska v týchto slovách: *tovar, tvaroh, život, lono, zajtra, slečna* (gen. *slečny* nie *slečnej!*)

Kde sa píšú mäkké *ď, ť, ň, l*.

17. §. Pred *e, i, í, ia, ie, iu* mäkké *ď, ť, ň, l* — jako to už vieme, — neoznačujeme mäkčeňom. Píšeme tedy: *telo, tehla, divý, divať sa, diabol, požehnanie, dieťa, niesol, pohodliu, noseniu* atď. a čítame: *telo, tehla, divý, divať sa, diabol, požehnanie, dieťa, niesol, pohodliu, noseniu*. Inokedy mäkké *ď, ť, ň, l* vždy označuj obmäkčovacím znakom. Ponevác v obecnej výslovnosti nie vždy počuť uvedené mäkké spoluhlásky tam, kde vyžaduje ich etymologia, pisatelia opierajúci sa o výslovu nevedia klásť rečené spoluhlásky na pravom mieste. Z tej príčiny podávajú sa pre nich najpotrebnejšie pravidlá:

Mäkké ď, ť, ň, l píšeme v nasledujúcich hlavných prípadoch:

1. V nasledujúcich častejšie písaných slovách :

<i>ďaleký</i>	<i>kmeť</i>	<i>Viedeň</i>
<i>dosaváť</i>	<i>aspoň</i>	
<i>ľad</i>	<i>mľaskať</i>	<u>mrmľať</u>
<i>ľadník</i>	<i>plaskať</i>	<i>bôľ</i>
<i>ľadvie</i>	<i>plúca</i>	<i>ciel</i>
<i>ľahký (zlahčiť)</i>	<i>pluhavý</i>	<i>diaľ (diaľka)</i>
<i>ľahnúť</i>	<i>pluť</i>	<i>kráľ</i>
<i>ľakať</i>	<i>pluť</i>	<i>soľ</i>
<i>ľan</i>	<i>pluzgier</i>	<i>žiaľ</i>
<i>ľavý</i>	<i>sľub</i>	<i>guľa</i>
<i>ľúbiť (ľúbezný)</i>	<i>šľabiť sa</i>	<i>chvíľa</i>
<i>ľud (ľudský, vlúdny)</i>	<i>tlapať</i>	<i>jedľa</i>
<i>ľúty (ľutovať)</i>	<i>tlaskať</i>	<i>kašeľ</i>
<i>ľľabotáť</i>	<i>žľab</i>	<i>košeľa</i>
<i>ľľacať</i>	<i>žľaza</i>	<i>kúdeľ</i>
<i>ľľadý</i>	<i>beľmo</i>	<i>mašťaľ</i>
<i>čľapotať</i>	<i>poľovať (poľovník)</i>	<i>myseľ</i>
<i>čľupnúť</i>	<i>toľký</i>	<i>motýľ</i>
<u>ďľa (vedľa)</u>	<i>cintľavý</i>	<i>nedeľa</i>
<i>hľľa (hľľadeť)</i>	<i>dengľavý</i>	<i>roľa</i>
<i>hľľuza</i>	<i>chudorľavý</i>	<i>pišťaľ (pišťaľa)</i>
<i>kľľacať</i>	<i>krikľúň (krikľavý)</i>	<i>syseľ</i>
<i>kľľavý</i>	<i>križľovaty</i>	<i>veľa (veľký)</i>
<i>kľľuč</i>	<i>prhľava</i>	<i>vyvrheľ</i>
<i>kľľud (kľľúdiť)</i>	<i>pichľavý</i>	<i>voľa (voľný, ne- voľa)</i>
<i>kľľuka</i>	<i>smradľavý</i>	<i>vatraľ.</i>
<i>kľľuvať sa</i>	<i>žihľava</i>	

Viac kmeňov uvedie sa v Ukazovateli.

Poznámka I. Náležite treba rozoznávať tieto slová :

s mäkkým *ľ*:

s tvrdým *l*:

ľad (Eis, jég)

lad (Harmonie, öszszhang)

ľahodný (gering, kicsinyes)

lahodný (angenehm, kellemes)

ľak (Schrecken, ijedtség)

lak (Lack, fénymáz)

ľan (Flachs, len)

ľaň (Hirschkuh, szarvastehén)

l'avica (linke Hand, Seite, bal	lavica (Bank, pad)
kéz, oldal)	
l'úbít (lieben, szeretni)	lubít (wölben, boltozni)
p'ut (spucken, köpni)	plut (schwimmen, úszni)
rol'a (Acker, szántófield)	rolla (Rolle, szerep)
uhol' (Kohle, szén)	uhol (Winkel, szeglet)
hruč (Brust, mell)	hruda (Scholle, rög).

Poznámka II. Podobne rozoznávať treba slová tvorené od podstatného mena *mysel*: *dobromyseľný*, *zlomyseľný*, *lahkomyseľný* atď. od *dobrá myseľ*, *zlá myseľ*, *lahká myseľ*, a tvorené od slovesa *myslieť* muž. rodu podstatné mená: *priemysel*, *úmysel*, *zámysel*, *smysel* (a od nich odvodené: *úmyselný*, *dvojsmyselný* atď.) od *premýsleť*, *umýsleť*, *zamýsleť*, *smýsleť*, *umýsleť*, *dvojí* a *smysel*.

2. V prípone *teľ* vždy je *l* mäkké: *uči-teľ*, *vodi-teľ*, *muči-teľ*, *hosti-teľ* atď.

3. V príponách *-ňa* (*-eň*), *-ovňa* (*oveň*), *-árňa* (*-áreň*), *-izňa* (*izeň*), ktorými tvoria sa mená ženského rodu, písať treba mäkké *ň*: *stajňa* (*stajeň*), *knihovňa* (*knihoveň*), *snemovňa* (*snemoveň*), *pekárňa* (*pekáreň*), *drevárňa* (*dreváreň*), *ustanovizňa* (*ustanovizeň*), *bielizňa* (*bielizeň*), *dedovizňa* (*dedovizeň*) atď.

4. V prípone *-eň*, ktorou tvoríme podstatné mená mužského rodu, správne je mäkké *ň*: *sťažeň*, *osteň*, *prsteň* atď. V takýchto posledne uvedených a podobných slovách *ň* nepozbudne mäkkosti ani v skloňovaní, písť tedy: *sťažňa*, *sťažňu*, *sťažňom*, *ostňa*, *ostňiu*, *ostňom*, *prsteňa*, *prsteňu*, *prsteňom*, atď.

5. Pri ďalšom tvorení slov kmeňové *d*, *t*, *ň*, *l* po-drzuje svoju mäkkosť pred príponami. Písť tedy: *žrdka*, *lôdka*, *hřstka*, *jablónka*, *remieňka*, *prstieňček*, *košielka*, *postielka*, *nedielka*, *viedeňský*, *radvaňský*, *baňský*, *loďník*, *dáždnik*, *nedeľný*, *dialny* atď. Mäkkosť utráca *t* a *ň* pred príponou *-ný*: *radostný*, *žalostný*, *povestný*, *denný*, ka-

menný, jasenný atď. z radost, žalost, povest, deň, ka-
meň, jaseň.

6. Pri tvorení nedokonaných sloviac od dokonaných
kmeňové *l, ň* obmäkčuje sa:

strelit — strieľat

delit — udieľat

ďalej:

rozmysleť — rozmyšľovať

povoľit — povoľovať

podpáliť — podpaľovať

honiť — uháňat

skloniť — ukláňať

roniť — ráňať

V tom prípade *d, t* prechodí v *dz, c*:

nahradit — nahrádzať

odpúdit — odpúdzat

hodit — hádzať

utratit — utrácať

podplatiť — podplácať

ukrátiť — ukrácať.

18. §. Pri obmäkčovaní treba je ešte vedieť to, čo
nasleduje:

→ 1. V sloách, tvorených príponou *-ba*, neobmäkču-
jeme pred touto príponou *d, t, n, l*. Píš tedy hudba,
súdba, modlitba, siatba, hanba, honba, ženba, voľba,
strelba atď.

2. V sloách: hudec, mlatec, hostec, hostinec, ba-
ranec, strelec a iných podobne tvorených, vyslovuje sa
kursívou tlačené *d, t, n, l* mäkko, ale táto mäkkosť pre-
stane vo skloňovaní, keď po nich vypadne *e*. Vyslovuj
a píš tedy: hudca, mlataca, hostca, hostinca, baranca,
strelca, hudcovi, mlatacovi, strelcovi atď.

3. Nesprávne obmäkčujú sa na konci podstatné mená, tvorené od sloviess, ako: *údel*, *výstrel*, *rozdiel*, *priemysel*, *účel*, *účet*, *počet* atď., čo jasne vysvitá zo slov analogicky tvorených, majúcich na konci *d* a *n*: *rozchod*, *východ*, *výhon*, *výron*. Samo sebou rozumie sa, že príslušná hláska mäkkou nestane sa ani pri ďalšom tvorení. Píš tedy: *zápaľka*, *údelok*, *útuľok*, *útuľňa*, *úchyľka* od *zápal*, *údel*, *útul*, *úchyl* ako: *odhodok*, *úhrnok* atď. z *odhod*, *úhrn*.

4. V slove *desať* a v složeninách *dvadsať*, *tridsať*, *štyridsať*, je posledná hláska mäkká; naproti tomu tvrďá je v složeninách: *päťdesiat*, *šesťdesiat*, *sedemdesiat*, *osemdesiat* a *deväťdesiat*.

B) Z náuky o tvorení kmeňov.

Pozor na predpony *ob-*, *od-*, *nad-*, *pod-* atď.

19. §. Predpony *ob-*, *od-*, *nad-*, *pod-*, *pred-*, *bez-*, *roz-* pred temnými spoluhláskami znejú jako *op-*, *ot-*, *nat-*, *pot-*, *pret-*, *bes-*, *ros-*, na pr. *obklásť*, *obkrájať* ako *opklásť*, *opkrájať*; *odchodiť*, *odkosiť* ako *otchodiť*, *otkosiť*; *nadpriať*, *nadchytiť* ako *natpriať*, *natchytiť*; *podpáliť*, *podchytiť* ako *potpáliť*, *potchytiť*; *predpovedať*, *predkopať* ako *pretpovedať*, *pretkopať*; *bezsilný*, *bestrestný* ako *besilný*, *bestrestný*; *rozkázať*, *rozkrútiť* ako *roskázať*, *roskrútiť*. Koncová spoluhláska rečených predpôn smliaždi sa niekedy s nasledujúcou spoluhláskou tak, že počet *oťať* m. *odťať*, *otiahnuť* m. *odtiahnuť*, *potiahnuť* m. *podtiahnuť*, *podať* sa m. *poddať* sa, ale pravopis káže z pravidla zachovávať pôvodný sklad slova. A pravopis má pravdu, keď tu chráni etymologiu slova, lebo tým chráni zároveň jasnosť jeho. Lebo veď je iné *oťať* (strom z haluzí; z obťať!) a *odťať* (haluz so stromu), *otiahnuť* (nôž na osle) a *odtiahnuť* (s miesta na miesto), *potiahnuť* (= ukradnúť) a *podtiahnuť* (pod kôľňu s vozom, tužkou riadok), *podať* sa (na lavici ďalej) a *poddať* sa (komu pod moc). Ostatne pisateľ tu veľmi ľahko najde pôvodný sklad slova, lebo predpony *ob-*, *od-*, *nad-*, *pod-*, *pred-*, *bez-*, *roz-*, často sa objavujú so samohláskou v zásloví

takto: *obo-hnať, odo-hnať, nado-hnať, podo-hnať, predohnať, bezo-hladný, rozo-hnať* a je tedy zrejme, aká spoluhláska je v nich na konci. A pri smliaždeniach, ako na pr. v slovesách *poceknúť, oceknúť* je etymologia tiež tak zrejme, že každý pozorný pisateľ uhádne napísať: *podseknúť, odseknúť*; vidz 4. §.

Poznámka. Predpony *ob-, od-, nad-, pod-, pred-, roz-* priberajú samohlásku *o* pred spoluhláskami ťažko vysloviteľnými. Píš tedy: *obohnať, odohnať, nadohnať, podohnať, predohnať, rozo-hnať* atp. a nie: *obehnať, odehnať, nadehnať, podehnať, predehnať, rozehnať*. Súc predložkami v podobných prípadoch tiež priberajú *o*: *odo mňa, odo dvora, nado mnou, nado dvorom, podo mnou, podo dvermi, pred o mnou, pred o dvermi* atp., nepíš tedy: *ode mňa, ode dvora, nade mnou, nade dvorom, pode mnou, pode dvermi, prede mnou, prede dvermi*. Len pred jedn. akk. osobového zámena *-ň* prijímajú *e*: *nadeň, predeň, cezeň, podeň* atp. — To, čo je povedané, platí aj o všetkých predložkách, tedy: *bezo mňa* atp.

O prípone komparatívu -ší.

20. §. V slovách *starší, plnší* je *ší* príponou komparatívu. Od *starý, plný* je totiž komparatív: *starší, plnší*. Ale komparatív nie vždy je takýto jasný. Jasné spoluhlásky, nakoľko väčšiu zmenu neutrpiajú, pred príponou *-ší* znejú jako zodpovedavé temné. Počujeme: *hrupší m. hrubší, slapší m. slabší*. Počujeme: *tmaušší m. tmavejší (i tmavejší), sivší m. sivejší (i sivejší), dražší, suchší, tužší* atď. m. *drahší, suchší, tužší*. Ak sa dostane pred príponu *-ší* spoluhláska *d, t*, tá sa bez výnimky smliaždi s nasledujúcim *š* v jednu novú spoluhlásku (vidz 4. §, 5. bod pod 2), *tvrd-ší, mlad-ší, bohat-ší* atď. znejú jako: *tvrdí, mlačí, bohačí* atp. V takýchto prípadoch pravopis vždy chráni pôvodný sklad slova.

Pôvodný sklad slova poznáš, keď v patričnom slove príponu komparatívu *ší* oddelíš a pozostatku patričného slova takú formu dáš, akú má mať v položiteli. Pred samohláskou odžije totiž pravá hláska a budeš vedieť, čo máš pred príponou *-ší* napísať. Príklady: V počutých slovách: hrupší, slapší, tmaušší, siušší, drakší, sukší, tukší oddeľ *-ší* a domysli si položiteľ: hrub-ý, slab-ý, tmav-ý, siv-ý, drah-ý, such-ý, tuh-ý a vec stojí jasno, že patričné slová treba písať takto: hrubší, slabší, tmavší, sivší, drahší, suchší, tuhší. V počutých slovách: tvrdí, mlačí, bohačí a t. podobných stačí vedieť, že i na nich musí visieť prípona *-ší*; vediať toto, predstav si pred oči patričné prídavné mená v položiteli: tvrd-ý, mlad-ý, bohat-ý, prilož ku kmeňom príponu *-ší* a máš komparatívy také, jako ich písať treba, t. j. tvrd-ší, mlad-ší, bohat-ší.

Prídavné mená, ktoré vychodia na *-ký*, *-eký*, *-oký*, nakoľko tvoria komparatív príponou *-ší*, (a nie príponou *-ejší*), odhadzujú rečené svoje koncovky a *-ší* priráža sa k ich pozostatkom; tak bude z mäkký: mäkkší; z hlboký: hlbší; z široký: širší; z ďaleký: ďalší; z hladký, sladký: hladší, sladší; z krátky: kratší; z úzky: užší; z vysoký: vyšší atď. — V skutočnosti i tu počujeme: hlaťký, slaťký m. hladký, sladký; hlpší m. hlbší; kračí, uší, vyší m. kratší, užší, vyšší. Prave hlásky hľadaj tak, ako je už vyššie opísané. Kde si nevieš rady, nazri do Abecedného ukazovateľa.

Slová, tvorené príponami *-ský*, *-stvo*.

21. §. Keď tvoríme slová príponami *-ský*, *-stvo* (*-stvie*), z pravidla *nezmenené* vypíšeme hlásky kmeňa i prípony. Na príklad *pastier-sky*, *horár-stvo*, *zem-ský*, *otčím-stvo*.

Pôvodné klásky kmeňa i prípony v písme zachová-
vame aj vtedy, keď by sa ony buď o sebe buď splynulé
inakšie vyslovovaly. Píšeme tedy: babský, babstvo, rab-
ský, rabstvo, ačpráve vyslovujeme bapský, bapstvo, rap-
ský, rapstvo (Vidz vo 4. §-e 5. bod.); píšeme: lehot-
ský, hrochoť-ský, prievidez-ský, priechod-ský, hortobád-sky
atď., ačpráve vyslovujeme: lehocký, hrochocký, prievický,
priechocký, hortobácky. [Tamže, 6. bod b)]

Sú však aj daktoré odchýlky od pravidla. Aby sme
ich náležite poznali, prehovoríme vôbec o sykavkových
gruppách *čs, cs, šs, ss, žs, zs*.

I. Slová, ktorých kmeň vychodí pôvodne na *č*, píšu
sa etymologicky: hasičský, haličský, levočský, pytačstvo,
nosičstvo. Naproti tomu vté, v ktorých kmeňové *č* vzniklo
z *c* alebo z *k*, vždy píšeme *podľa výslovnosti*: bystrický,
chlapectvo, nemectvo atď. m. bystričský, chlapečstvo, ne-
mečstvo z kmeňov Bystric-a, chlapec, Nemeč a z nále-
žitej prípony; ďalšie príklady: turecký, ráztocký, zboj-
níctvo atď. m. turečský, ráztočský, zbojnáčstvo z kmeňov:
Turek, Ráztočka, zbojník.

II. Slová, ktorých kmeň vychodí pôvodne na *š*, píšu
sa etymologicky, na pr.: rákošský, pajtášstvo, alamášsky
atď. z kmeňov: Rákoš, pajtáš, Almáš. Naproti tomu slová,
v ktorých kmeňové *š* vzniklo z *s* alebo z *ch*, z pravidla
píšu sa síce tiež etymologicky, jako: sasský, elsasský,
mamlasstvo, tíský, mníšsky, macošský atď. z kmeňov: (Sas,
Elsas, mamlas, Tisa, mních, macocha, ale s výnim-
kou nasledujúcich slov: ruský, valaský, hajdúsky. Tého
posledné tri slová výnimočne píšu sa *dľa výslovnosti*
m. ruský, valašský, hajdúšsky.

III. Slová, ktorých kmeň vychádza pôvodne na *ž*,
píšu sa etymologicky: mužský, mužstvo, cudzoložstvo atď.

z kmeňov: muž, cudzoložie. Podobne vypíše sa pred príponami nielen *ž*, povstale z *h*, ale aj kmeňové *z*. Píš tedy etymologicky: mátožský, pražský, motožstvo atď. od mátoha, Praha, motoh. Konečne píš: kňazský, kňazstvo, peňazstvo, francúzsky, víťazstvo.

Poznámka. Tvoríme-li slová príponou *ský* z nemeckých kmeňov, vychodiacich na *berg*, *burg*, vypísať treba toto záslonné *g*. Píš tedy: habsburgský, württembergský, oderbergský atď. a nie: habsburský, württemberský, oderberský. V cudzích vlastných menách kmeňové *k*, *g*, *h*, *ch* vôbec nech sa nerozlišuje pred príponou *-ský*. Píš: bruck-ský, mönich-ský, sümeg-ský atď. V takýchto prípadoch dobre je použiť spojovník aspoň vtedy, keď sa v texte prvý raz uvedie to slovo.

Rozoznávajú predložky *s*, *z*, *vz*.

A) *s*, *z*, *vz* ako predložky.

22. §. I. Predložka *s* pojí sa s tromi pády: genitívom, akkusatívom a inštrumentálom, v každom páde meniac svoj význam.

1. Predložka *s* spojená s *genitívom* označuje: *smier* *shora nadol a vôbec pohyb s površia*, нек. *herab*, *herunter*, maď. *ról*, *röl*. V takomto prípade je predložka *s* protivou toho, čo značí predložka *na*. [Dla] toho píš: vták sletel so stromu, keď sedel *na* strome; tesár spadol so strechy, keď bol *na* streche; sišiel s vrchu dolu, kto bol *na* vrchu; vzal som nôž *so* stola, ktorý bol *na* stole; vzal balík *s* kastne, keď bol *na* kastni; kvapká *so* suda vlaha, ktorá usadila sa bola *naň*; sňať prsteň *s* prsta, ktorý bol *na* prste; vstal *so* zeme ten, kto stál *na* zemi; ženci idú *s* poľa, keď boli *na* poli; seno sváza sa *s* lúk, keď bolo *na* lúkach; slúžka ide *s* trávy, *s* trhu, *s* hostinky, *s* modlitieb, keď bola *na* tráve, *na* trhu, *na* ho-

stinke, *na* modlitbách; človek prišiel s mlatby, s kosby, *so* slávnosti, s rýb, s polovačky, keď bol *na* mlatbe, *na* kosbe, *na* slávnosti, *na* rybách, *na* polovačke.

Ďalej: Kto bol *na* Breznianskom Mýte, ide s Brezn. Mýta; kto bol *na* Zámčoku, ide *so* Zámčoku. Čo stalo sa *na* Balkáne, to podávame vo zpráve s Balkánu. Vôbec kladie sa tam predložka *s*, kde opakom zodpovedá predložke *na*. Príklady: *na* jakom stanovisku stojím, s takého posudzujem vec; vec posudzuje s tej strany, *na* ktorej je váha; oka s nej nespustil, ktoré *na* ňu upieral; id' mi s očú, poviem tomu, kto mi bol *na* očiach; ide s nohy *na* nohu; *so* dňa *na* deň; v noci s piatku *na* sobotu; s 15. *na* 16. mája atď.

Poznámka. Dľa tohoto pravidla a dľa etymologie mali by sme písať aj tam predložku *s* m. z, kde ona znamená *počiatok istej doby*, jako v týchto príkladoch: s počiatku, s poludnia, s rana, s polnoci, s jasene, s jari, s razu atď. (Srovn.: *na* počiatku, *na* poludnie, *na* rano, *na* polnoc, *na* jaseň, *na* jar, *na* raz.) Ale zo *zvláštnych* príčin v takýchto príslovkách zachováva sa *z* a píš: *z* počiatku, *z* poludnia, *z* rana, *z* polnoci, *z* jasene, *z* jari, *z* razu atď.

2. Predložka *s* (*so*), s *akkusatívom* znamená *asi* (nem. *ungefähr*, maď. *mintegy, körülbelül*). Píš: Bolo nás tam s desať, vypil s liter vína, ostal dlžen s osem zlatých atď. Sem prináleží: kto s koho, ten s toho, s tolko že neprišiel.

3. Predložka *s* (*so*) s *inštrumentálom* označuje pochop slúčenosti, hromadnosti, spojitosti, súhrnu, nem. *mit*, maď. *-val, -vel*. Príklady: otec *so* synom, matka *so* slúžkou prišli, víno s vodou dávali, zemiaky *so* soľou jedli, suché s mokrým zhorí, jedno s druhým predá sa to, utekal aj *so* svojimi vecmi, spokojný je *so* svojím synom

atď. Tomuto *s* (*so*) opakom významu často zodpovedá predložka *bez*, na pr.: otec *so* synom, matka *so* slúžkou, zemiaky *so* solou atď., nie *bez* syna, *bez* slúžky, *bez* soli.

23. §. II. Predložka *z* pojí sa s genitívom a vyznamenáva:

1. Pochop východu, vybierania, vymáhania, vývodu, nem. *aus*, maď. *-ból, -ból*. V takomto prípade znamená opak predložky *v*. Príklady: ide *z* domu, kto bol *v* dome; *zo* školy, kto bol *v* škole; *zo* zeme vyviera voda, ktorá nalezala sa *v* zemi; *z* rieky vytiahli hada, ktorý bol *v* rieke; vzal knihu *z* kastne, ktorá bola *v* kastni; kvapká *zo* suda, čo je *v* sude atď. Alebo: prepustili ho *zo* služby, *z* úradu, vypovedali ho *z* krajiny, vyhodili ho *zo* spoločnosti atď.

2. Vydelenie *z* celku, *z* počtu: on je *zo* všetkých najhodnejší, *zo* dvoch jedon, *z* nás dvoch jedon, dal mi *zo* svojho majetku atď.

3. Pôvod veci alebo osoby: tanier *z* hliny, pohár *zo* skla, retiazka *zo* striebra, človek *z* vysokého rodu, pochodí *z* Košíc, jeho deti pochodia *z* Čiech atď.

4. Spôsob, akým sa čo deje alebo pohnútku, *z* ktorej sa čo deje: *z* radosti, *zo* závisti, *z* milosti, *z* polovice, *z* púhej dobroty, *z* dobrej vôle, *zo* žartu, *zo* srdca mu je ľúto, *z* rozkazu kráľovho, *z* vyššej moci, *z* naloženia stoličného atď.

5. Sú aj daktoré slovesá, ktoré vyžadujú genitív s predložkou *z*. Takéto sú na pr. tešiť, radovať, smiať sa *z* dačoho; viniť *z* dačoho. Také sú menovite, ktoré majú význam pozbavovací, jako: olúpiť, očistiť, opleť, odrať (*z* kože; ale svliecť kožu s človeka!), obrať, liečiť, spovedať sa a iné.

Rozdiel medzi predložkou *s* a *z* je patrný z týchto príkladov: prikrývka *s* vlny (prikrývka, ktorou bola vlna prikrytá) a prikrývka *z* vlny (z vlny robená); žena šla *s* trávy, keď bola *na* tráve a šla *z* trávy, keď bola *v* nej.

24. §. III. Predložka *vz* rozlučiteľnou z pravidla nezjavuje sa v slovenčine.

B) s, z, vz ako slovesné predpony.

25. §. I. Predložka *s* (*so*) ako predpona sloviem mení význam slovesa vo dvojakom smere [dľa] toho svojho dvojakého významu, ktorý má [jako] rozlučiteľná predložka *s* genitívom a inštrumentálom.

Máme tedy slovesá s príponou *s* (*so*) dvojakého významu :

1. Slovesá s predponou *s* (*so*), ktoré znamenajú *smier* *shora nadol alebo rôbec s površia*, nem. *herab, herunter-*, maď. *le-*. Príklady: *sostúpil so schodov*, kto bol na schodoch, *vták sletel so stromu*, spadnúť, *svalil sa so strechy*, *svázał s pola*, *sráňal všetky jablká so stromu*, *veža srútila sa dolu*, bol *sronený (skleslý)*, *soskočil s voza atď.*

2. Slovesá s predponou *s* (*so*), ktoré značia *pochop* *shromažďovania, slučovania, spojovania, súhrnu*. nem. *zusammen-*, maď. *össze-*, k nim zväčša možno priložiť „spolu“: Príklady: *sobrať, složiť, svolať, soňať, smiesiť, sniešť, sklásť, shádzať (spolu)*; *usnieť, usrieť, ushovoriť, smluviť, shodnúť sa (spolu)*; *shovárať, snášať, svadiť, srozumieť sa s dakým atď.*

Poznámka. Samo sebou rozumie sa, že slová, ktoré pošly od týchto sloviem, píšu sa tiež s etymologickým *s* (*so*) m. poču-

tého v obecnej mluve *z* (*zo*): svážanie (*s* poľa), srážanie (jablk *so* stromu), srúcanie (múrov); ďalej: smluva, shovor, sloh, svada, shoda atď.

26. §. II. Predložka *z* (*zo*) ako predpona sloviac má perfektivovaciau moc; ňou totiž stáva sa dej sloviac z nedokonaného dokonaným. Predponu túto vždy píš *dla výslovnosti*, kde znie jako *z*, *zo*: píš *z*, *zo*, kde znie jako *s*, *so*: píš *s*, *so*. Príklady:

hasiť — zhasiť	obecneť — zobecneť
hubiť — zhubiť	opakovať — zopakovať
robiť — zrobiť	organisovať — zorganizovať
hotoviť — zhotoviť	hriať — zohriať
dokonaliť — zdokonaliť	vreť — zovreť
otročiť — zotročiť	mreť — zomreť
orať — zorať	horeť — zhoreť
utekať — zutekať	hniť — zhniť
siliť — zosiliť	sineť — zosineť
slabiť — zoslabiť	bladnúť — zbladnúť
úžiť — zúžiť	silneť — zosilneť
hrbiť sa — zhrbiť sa	šediveť — zošediveť
hrýzť — zhrýzť	modreť — zmodreť
lomiť — zlomiť	stareť sa — zostareť sa
močiť — zmočiť	beleť — zbeleť
mýliť — zmýliť	dražeť — zdražeť atď. atď.
odpovedať — zodpovedať	

27. §. Ponevác predpona *z* pred temnými spoluhláskami tak znie, jako *s*, *m*. prvých písme posledne spomenuté tvary. Píšme tedy:

černeť — sčerneť	čariť — sčariť
čliačkať — sčliačkať	šediveť — sšediveť

sineť — ssineť	kriviť — skriviť
pôsobiť — spôsobiť (spôsob)	krotiť — skrotiť
peňažiť — speňažiť	pustnúť — spustnúť
kryť — skryť	tíšiť — stíšiť
krátiť — skrátiť	pyšneť — spyšneť
krčiť — skrčiť	chrúmať — schrúmať
plniť — splniť	praviť — spraviť
páriť — spáriť	tučneť — stučneť
kropiť* — skropiť	kamenieť — skamenieť atď. atď.

Samo sebou rozumie sa, že i vtedy dľa výslovnosti píšeme, keď daktoré dokonané sloveso, zachovajúc predložku, význam svoj opäť zmenilo v nedokonaný. Píšme tedy od skrátiti, skropiti, splniť atď.: skrúcať, skrúpať, splňať a podobne.

28. §. III. Predložka *vz* ako predpona slovies naznačuje *pohyb* alebo *činnosť sdola nahor*; inokedy má len perfektívováciu moc, ako predpona *z* (*zo*). V prvom prípade z pravidla píše sa etymologicky, v druhom *dľa výslovnosti* práve tak, ako predpona *z* (*zo*).

1. Z pravidla etymologicky píšeme predponu *vz* všade tam, kde ona *jasne naznačuje pohyb alebo činnosť sdola nahor*. Dľa terajšieho rozvoju pravopisného predponu *vz* píšeme v týchto častejšie prichodiacich slovesách :

vzbudiť	vzdialiť sa	vziať
vzbujneť	vzduť	vzkázať
vzbúriť	vzhliadnúť (na da-	vzkypeť
vzdať sa	koho)	vzkriesiť
vzdeláť sa	vzchytiť sa	vzleteť (vzlet)
vzdychnúť	vzchopiť sa	vzmáhať sa

vzmužiť sa	vzplanúť	vztýčiť
vzňať sa	vzpriamiť sa	vztiahnuť ruku (na
vzuášať sa	vzpružiť sa	dakoho; vzfať
vznietiť	vzrásť (vzrast)	na dačo).
vzniknúť		

Poznámka. Predpona *vz*, označujúc pohyb alebo činnosť sdola nahor, v protive s vyšším pravidlom, dľa výslovnosti píše sa teraz v nasledujúcich slovesách:

∞
→

(V2)

zdráhať sa	m. <i>vz</i> dráhať sa
zdvihnúť	m. <i>vz</i> dvihnúť
zjačať	m. <i>vz</i> jačať
ziskriť sa	m. <i>vz</i> iskriť sa
zmieniť sa	m. <i>vz</i> mieniť sa
zopiať sa	m. <i>vz</i> opiať sa
zopreť sa	m. <i>vz</i> opreť sa
vstať	m. <i>vz</i> stať
skričať	m. <i>vz</i> kričať
spamätať sa	m. <i>vz</i> pamätať sa
splašiť	m. <i>vz</i> plašiť
spierať sa	m. <i>vz</i> pierať sa
spomínať	m. <i>vz</i> pomínať
spoliehať sa	m. <i>vz</i> poliehať sa
spracovať	m. <i>vz</i> spracovať a v iných.

2. Dľa výslovnosti píšeme predponu *vz* vždycky, keď jasno nenažnačuje pohyb alebo činnosť sdola nahor.

Zopakované pravidlá o predponách s, z, vz.

29. §. Pre jasnosť a priehľadnosť zopätujúvajú a dopĺňujú sa pravidlá o slovesných predponách s, z, vz spôsobom nasledujúcim:

I. 1) Ak chceš označiť *smier shora nadol*, počínaj sloveso predponou s, tedy: shodil mu klobúk s hlavy, vták sletel so stromu atď.

2) Ak chceš označiť *pochop shromažďovania, slučovania a spolupatričnosti*, počínaj sloveso predponou *s*, tedy: složili sa na víno, vtáky slietly sa spolu atď.

3) Ak chceš označiť *pohyb alebo činnosť sdola nahor*, počínaj sloveso predponou *vz*, tedy: *vzkriesiť, vzbúriť, vzpriamiť sa* atď. Výnimky vidz v 28. §-e, 1., Poznámka.

II. Ak nechceš vplývať na smysel slovesa, iba *jeho dej chceš perfektívovať*, t. j. chceš zo slovesa nedokonaného sloveso dokonané utvoriť, tak počínaj sloveso *dla výslovnosti*, piš: krotiť — skrotiť, plniť — splniť, černeť — sčerneť, hasiť — zhasiť, robiť — zrobiť atď., vidz príklady v 26. a 27. §-e.

Rozvoj pravopisný ustálil nasledujúce výnimky zpod tohoto pravidla. Piše sa :

- skaziť (m. skazit; zkaza),
- stratiť (m. stratit; ztrata),
- skúšať (m. skúšat, prüfen, vizsgálni),
- * sblížiť sa (m. zblížiť sa),
- * soznať niečo (m. zoznať niečo),
- shoveť (m. zhoveť; shovievavý),
- slutovať sa,
- smeriť (m. zmeriť; smer, smerovať),
- smilovanie,
- * smysleť (m. zmysleť; smysel, smýšľať),
- * sveriť komu čo,
- svodiť (m. zvodit; svodca, svádzat),
- sriadiť (m. zriadiť).

Dla výslovnosti počíname perfektívovacie slovesá aj vtedy, keby sa hláskoslovne zmenené dvojako vyslovovaly, *nakoľko tým neporstáva dvojsmysel*. Piš tedy: *zossineť, zošediveť, zošaľeť, zopierať sa, zotmiť sa* a zároveň aj: *ssineť, sšediveť, sšaľeť, spierať sa, stmiť sa* atď.

III. Niektoré rovnako vyslovované slová jedine pravopisom rozlišujú svoj význam. Takéto sú:

<i>zbeh</i> (Flüchtling, szökevény)	<i>sbeh</i> (Zusammenlauf, össze-futás),
<i>zbiťat</i> (rauben, rabolni)	<i>sbiťat</i> (zusammenschlagen, összeütüi),
<i>znášať</i> (krivdy, útržky)	<i>snášať</i> (sa s dakým; dačo do hromady alebo shora nadol),
<i>zrezať</i> (sečku, dej dokonaný)	<i>srezať</i> (prúťik so stromu, otlak s nohy),
* <i>zriecť sa</i> (dačoho)	<i>sriecť sa</i> (s dakým o dačo),
* <i>zpytovať</i> (forschen, kutatni)	<i>spytovať sa</i> (fragen, kérdezni),
<i>zpráva</i> (Nachricht, jelentés)	<i>správa</i> (Verwaltung, igazgatás),
<i>zúžiť</i> (verengen, megszükiteni)	<i>súžiť</i> (plagen, gyötörni),
<i>zrastáť</i> (žito <i>zrastá</i> , človek <i>zrastá</i>)	<i>srastáť</i> (rana <i>srastá</i> , stromky spolu <i>srástly</i>),
<i>zťahnuť</i> (ruku na koho)	<i>stiahnuť</i> (opasok),
<i>zvpínať sa</i> (kôň sa <i>zvpína</i>)	<i>spínať sa</i> (spína sa, aby bola tenká).

Poznámka. Významom líšia sa aj slovesá: *vzchodiť-vzíť* (slnko, žito *vzchodí*, *vzíde*) a *schodiť-sísť sa* (spolu) a toto nemali by sme s očú spúšťať aspoň v knihách literárne cenných. Dľa terajšieho zvyku píše sa v prvom prípade dľa výslovnosti: *schodiť, zísť, žito schodí, zíde*.

Kmene zvláštnej pozornosti hodné.

30. §. České základy slovenského pravopisu a čiastočne zvrhlá výslovnosť zapríčinily, že sa niektoré kmene bez prestania nemiestnou formou javia v prijatom spisovnom jazyku. Dávaj pozor na toto:

1) Základné číslovky sa píše etymologicky takto:

jedonásť, dvanásť, trinásť atď. a nie jedonác, dvanác, trinác, ani nie: jedonáčť, dvanáčť, trináčť atď. Píše sa ďalej: dvadsať, tridsať, štyridsať, päťdesiat, šesťdesiat, deväťdesiat a nie: dvacať, tricať, štyricať, pädesiat, šesdesiat, devädesiat, ani nie dvadcať, tridcať, štyridcať, — desiat v číslovkách od päťdesiat do deväťdesiat je tvrdo zakončené, nepíš tedy: päťdesiat atp.

2) U prídavných dávaj prednosť slovám, ktoré sú tvorené príponou *-teľný*, proti tým, ktoré sú tvorené nemotornou príponou *-tedlný*, *-tedelný*. Píš tedy: viditeľný, nepremožiteľný, zreteľný atp. a nie: viditedlný, nepremožitedlný, zretedlný, ani nie: viditedelný, nepremožitedelný, zretedelný.

3. Píš:

azda (m. ažda)

bez (m. brez)

božak, božkať (m. bosk, boskať, boškať)

čnosť (m. cnosť)

ďaleký (m. delaký)

krk (m. grg)

mestský (m. mestký)

modlitba (m. modliďba)

návštevenka (m. navšťaivenka)

odvtedy (m. odtedy)

panenský (m. pannenský)

pomsta (m. pomstva)

poneváč (m. poneváďž)

pošta (m. počta)

predsa (m. preca, predca)

pres (m. pres)

schovať (= popratať; m. skovať)

skveť sa, skvelý (m. stkveť sa, stkvelý)

skvostný (m. stkvostný)

speňažiť (m. speňažniť)

svaťba (m. svaďba)

šťastie (m. šťaťia)

N/c

týždeň, týždňa, týždňom atď. (m. týdeň, týdňa, týdňom)

učilište (m. učelište)

umiestiť (m. umiestniť)

väčšmi (m. väčšmi, väčmi)

vezmem, vezmeš atď. (m. veznem, vezneš atď.)

vzácný (m. vzáctny)

zákonný (ale: zákonitý!)

zamestnať (m. zamestkať)

zväčša (m. zvätsa, zväča)

2940 ⇒ zvlášte (m. vzlášte, zlášte)

železo (m. zelezo)

žltnúť (m. žlknúť)

žmúriť (m. džmúriť).

4) Rozoznávajú: *viest* (führen, vezetni), čo pochodí od *vodím*, a *viezt* (fahren, kocsizni), čo pochodí od *vozím*.

5) Nepíš české formy: odpuštenie, krštenie, zkušenosť, zkušenny, ztraceny, zarmúcený, osvíceny, unesený atp., ale piš našské: odpustenie, krstenie (= krst), zkušenosť, zkúsený, ztratený, zarmútený, osvieteny, unesený.

6) Zachovávajú *vša-*, *vše-* v složeninách: *všade*, *všetko*, *všakovak*, *všelijaký*, *všepleta*, *všetečný* atď.

7) V slovesách vždy piš: *milovať*, *kupovať*, *lutovať*, *kovať*, *varovať*, *maľovať*, *darovať*, *ukrižovať*, *obťažovať* atď. a nepíš dla nesprávnej výslovnosti: *milovať*, *kupovať*, *lutovať* atp.

8) Slová, tvorené príponou *-ok*, jako: *parobok*, *ostarek*, *podolok*, *utorok*, *pondelok*, *štvrtok*, *počiatok*, *sviatok* atp. nepíš západno-slovenskou príponou *-ek*. Nepíš tedy: *parobek*, *ostarek*, *podolek*, *uterek*, *pondelek*, *štvrtok*, *počiatek*, *sviatek* atp. Úzka hláska dopúšťa sa len po mäkkých spoluhláskach takto: *chlapček*, *motúžtek*, *meštek*, *potôček*, *mužiček*, *kožuštek* atp.

C) Z náuky o ohýbaní kmeňov.

1. Skloňovanie.

Úvod.

31. §. V slovenskej reči jest sedem pádov a to:

1. Nominatív, pre otázku: Kto? Čo? *Subjekt*

2. Vokatív, pre oslovenie, na pr.: človeče, synu! *To*

3. Akkusatív, pre otázku: Koho? Čo? *Prívetel*

4. Genitív, pre otázku: Koho je? Čoho je? Čie je?

5. Datív, pre otázku: Komu? Čomu? *Zavetel*

6. Lokál, pre otázku: V kom? V čom? Kde?

7. Inštrumentál, pre otázku: Kým? Čím? Kade? *Na*

32. §. Pri skloňovaní hladíme na rod a na zakončenie slova.

Skloňovanie podstatných mien.

Skloňovanie mužských.

33. §. Vzor „král“.

	Jednotné číslo:	Množné číslo:
Nom.	král	král-i (-ia, -ovia)
Vok.	král-u (-e)	král-i (-ia, -ovia)
Akk.	král-a	král-ov

Gen.	král-a	král-ov
Dat.	král-ovi (-u)	král-om
Lok.	král-ovi (-u, -i)	král-och
Inštr.	král-om	král-ami (-mi, -y, -i)

34. §. Vzor „**dvor**“.

Nom.	dvor	dvor-y (-e)
Vok.	dvor-u (-e)	dvor-y (-e)
Akk.	dvor	dvor-y (-e)
Gen.	dvor-a (-u)	dvor-ov
Dat.	dvor-u	dvor-om
Lok.	dvor-e (-u, -i)	dvor-och
Inštr.	dvor-om	dvor-ami (-mi, -y, -i)

35. §. Vzor „**sluha**“.

Nom.	sluha	sluh-ovia
Vok.	sluha	sluh-ovia
Akk.	sluh-u	sluh-ov
Gen.	sluh-u	sluh-ov
Dat.	sluh-ovi	sluh-om
Lok.	sluh-ovi	sluh-och
Inštr.	sluh-om	sluh-ami.

36. §. Podľa „král“, s odchýlkami nižšie uvedenými, skloňujú sa:

1) všetky *životné* spoluhláskou zakončené mená, jako: chlap, muž, žiak, had, orol, medveď, lev:

2) všetky *životné*, samohláskou -o zakončené, jako: dedo, strýko, Jano, Ďuro, trulo atď.

37. §. Podľa „dvor“, s odchýlkami nižšie uvedenými, skloňujú sa:

1) všetky *neživotné*, spoluhláskou zakončené mená, jako: dub, meč, roh, stĺp, nôž, batoh atď.;

2) všetky *pomnožené mužského rodu*, jako: hody, odpustky, pačesy, pohrabky, paberky, výpalky, úklady, drobky, mravy, počapky, nesnádky, čary (od čariť), kráže, nože (na kapustu), července atp., ktoré od podobnej formy slov ženského rodu rozoznáš tak, keď si domyslíš neužívaní jednotnú formu od patričného pomnožného mena. Príklad: Od slov: hody, odpustky, pačesy, pohrabky, paberky, krádeže, nože atď. domysli si jednotné číslo a máš slová mužského rodu: hod, odpustok, pačes, pohrabok, paberok, kráží, nôž, — a vieš, že **této** slová patria pod skloňovanie mužských, sr. o ženských menách podobnej formy v 3. bode 67. §-u.

38. §. Podľa „sluha“ skloňujú sa všetky mužské, ktoré vychodia na *-a*, tedy: družba, sudca, vodca, zradca, ochranca atď.

Poznámky o pádoch.

39. §. *O jednot. vokatívne*: Slová spoluhláskou zakončené prijímajú dvojaké prípony, buď *-u* buď *-e*. Väčšina slov, menovite všetky mätko zakončené, zpomedzi tvrdo zakončených **té**, ktoré vychodia na hrdelné *k, g, h, ch*, podobne na *r, d, t*, z pravidla prijímajú *-u*: mužú, vtáčku, potôčku, valachu, vrahu, bratu, pastieru, hadu. Zpomedzi tých, ktoré vychodia na hrdelnú, majú slová Boh, človek výnimočne vokatívny s *-e* s rozlíšením takto: Bože, človeče. Slovo *syn* má *synu*. Príponu *e* prijímajú zvlášte vychodiace na *-ec*: vrabec — vrabče, chlapec — chlapče, otec — otče. Slovo *pán* má *pane*. Pri tých, ktoré vychodia na *-o, -a* (Ďuro, dedo, sluha, sudca atď.),

za vokatív užíva sa nominatív. Stredná slovenčina, s výnimkou málo slov: Bože, človeče, otče, chlapče, bratu, synku, pane, hospodine, vôbec zanedbáva vokatív a užíva zaň nominatív. Vraví sa pri oslovení: pán advokát! pán inšpektor! pán stolár! počuj horár! neuteč pes! atď. a toto upotrebenie nominatívu za vokatív dovoľuje sa aj v spisovnom jazyku. Ak slovo *pán* stojí o samote, v reči i v písme užíva sa len vokatív, t. j. Pane! pane!

Vokatívy: „Ježiši Kriste“, „králi a pane môj“ sú české, ktoré dostaly sa českým vlivom a hlavne kostolom do pospolitosti slovenskej. Slovensky znejú: Ježišu, Kristu, kráľu.

40. §. *O jednot. genitive*: Pri vzore „dvor“ sú dve prípony, staršia *-a*, a novšia *-u*. Staršiu *-a* zachovali slová, ktoré sa končia mäkkou spoluhláskou, jako: meč-a, mesiac-a, kraj-a, háj-a, roj-a, koš-a, nož-a, kľúč-a, hrebeň-a, kepeň-a atď. (Výnimka: moč-u!), vychodiace na *-ec*, ktoré svoje pohyblivé *e* odhadzujú: kopc-a, klepc-a, ruženc-a atď., ďalej všetky tvorené príponami *-ák*, *-ík*: sťahák-a, šparák-a, nožík-a, pytlík-a, vrchnák-a, borovníak-a, chodník-a, denník-a atď., ako vôbec aj najväčšia čiastka vychodiacich na hrdelnú spoluhlásku (g, h, ch, k) dvoj- alebo viacslabičných slov: krčah-a, popruh-a, kožuch-a, kreptúch-a, okruch-a (chleba), mertuch-a, jazyk-a, klobúk-a atď.

41. §. Novšiu príponu *-u* pochopové slová už cele pre seba zaujaly. Skloňujeme totiž bez kolísania: shonu, pohonu, pochodu, rozchodu, chmatu, rozpočtu, podpisu, nápisu, zemepisu, žiaľu, plaču, živlu, priemyslu, obzoru (ale „písal do „Obzora“, lebo tu slovo prestalo byť pochopovým), charakteru (ale „nectím si takého charakteru,

jako je on“, lebo tu slovo prestalo byť pochopovým) atď. atď. Zpomedi slov vecných osvojily si príponu *-u* zvlášte jednoslabičné na *g, h, ch, k*: *glg-u, štrg-u, sňah-u, lúh-u, prach-u, vrch-u, hrach-u, mak-u, brok-u, roh-u* atď. Rady ju prijímajú aj jednoslabičné na *-m, -d*: *chrám-u, dom-u, strom-u, rum-u, krm-u, hrad-u, med-u, lad-u, vred-u* atď.

42. §. Určitého pravidla nemožno podať o tom, že kedy prijímajú vecné slová *-a*, a kedy *-u*. Vývoj totiž ešte trvá, čo vidieť z toho, že množstvo slov užíva sa i so starou ešte i s novou príponou. Počúť: s *bok-a* i s *bok-u*, od *rok-a* i od *rok-u*, od *pondelk-a* i od *pondelk-u*, od *utork-a* i od *utork-u* atď. a preto je dovolené, aby v nespomenutých tu a v neuvedených v Abecednom ukazovateli prípadoch každý skloňoval tak ako ša v jeho nárečí skloňuje.

43. §. Ku vzoru „*sluha*“ sa pripomína, že má pre genitív iba jednu príponu a to *-u*; túto dostávajú nielen slová, ktoré majú v nominatíve tvrdú spoluhlásku pred *-a*, ale i té, ktoré majú v nominatíve mäkkú spoluhlásku pred *-a*. Skloňuj tedy nielen od *sluhu*, od *Chalupku* som prišiel, ale aj takto: od *sudcu*, od *ochranceu* som to počul atď. Genitívy: od *ochrancea* som počul atp. predpokladajú nominatív: *ochranec*. Miestami v obecnej mluve počúť genitívy s *-u* aj od takýchto: od *dedu*, od *Mišu* popri genitívoch: od *deda*, od *Miša*, ale prevažná väčšina slov, vychodiacich na *-o*, jako *strýko, ujco, sváko, Jano, Janko, Ďuro, Ďurko* neznesú prípony *-u*, čo jasne svedčí, že tieto slová svojou povahou všetky patria pod vzor „*kráľ*“.

44. §. *O jednot. datíve*: Prípony sú dve, dlhšia *-ori* a kratšia *-u*.

Príponu *-ori* z pravidla dostávajú životné mená bez ohľadu na to, či sú osobné alebo neosobné (zvieracie), tedy: kráľovi, mužovi, sluhovi, koniarovi, sviniarovi, ochrancovi, levovi, medveďovi, hadovi atď. Výnimky: *Boh* a *duch* majú vždy *-u*: Bohu, duchu; *človek*, *čert* a *pán* popri *človekovi*, *čertovi*, *pánovi* aj *človeku*, *čertu* a *pánu*. Datívy „*človekovi*“ a „*človeku*“, „*čertu*“ a „*čertovi*“ sa zamieňajú; naproti tomu *pánu* sa užíva len tam, kde čo prívlastok stojí: pánu Tureckému som povedal, pánu Medveckému som podal atď. Ak o sebe stojí, má datív na *-ori*. Daj vína tomu *pánovi*, nehľad do očí tomu *pánovi* atď.

Príponu *-u* dostávajú *len neživotné mená*, tedy: stromu, buku, rosmarínu, meču, trňu, bodliaku atď. a nikdy nie: stromovi, bukovi, rosmarínovi, mečovi, trňovi, bodliakovi atď., ako to kde-tu počuť v západnom nárečí.

45. §. *O jednotnom lokáli*. Prípona *-ori* patrí z pravidla životným: o majstrovi, o sluhovi, o kráľovi, o mužovi, o levovi, o medveďovi, o hadovi atď. Výnimky: *Boh* a *duch* má v lokáli: o Bohu, o duchu. Slová „*človek*“, „*čert*“ majú popri „*človekovi*“, „*čertovi*“ aj „*človeku*“, „*čertu*“. „*Pán*“, keď je o sebe, má „*pánovi*“, ale keď je prívlastkom vlastného mena, má v lokáli *-u*: o pánu Ružičkovi, o pánu Skalickom.

46. §. Príponu *-e* dostávajú tvrdo zakončené neživotné mená. Menovite vychodiace na retné *b*, *p*, *m*, *v*, *f*: na srube, na hrbe, pri krbe, na stĺpe, na snope, na násype, v pokrme, na rozume, pri kráme, v chlieve, v pomykove, vo válove, po rife, na ráfe atď., — ďalej ktoré

vychodia na zubné *d, t, n*: na hrade, v úrade, o smäde, pri prúte, o rozpočte, po výmlate, po zákone, na záhone, na skone atď., podobne ktoré vychodia na sykavky *s, z*: v ovse, pri potrase, pri klase, po hlase, na voze, na povraze, po mraze, na motúze, atď., čiastka vychodiacich na *l, r*: na dvore, v tábore, pri stole, v kostole, v uzle atď. oproti takýmto: v chotári, v šiatři, v košiari, na taniéri, v kalendári, v žalári, na papieri atď.

Príponu *-u* berú hrdelnicou *g, h, ch, k* zakončené: v grgu, na gangu, v rohu, pri pluhu, v mechu, na vrehu, na spodku, v poriadku atď.

47. §. Prípona *-i* náleží slovám, ktoré na mäkkú spoluhlásku vychodia: v moči, na koči, na pni, na kepeni, v koši, na salaši, na klinci, na konci, v háji, v raji, na topoli, v sopli atď. atď. a niektorým na *l, r* (vidz vyššie): v inštrumentáli, na papieri atď.

48. §. Aj životné mená môžu dostať spomenuté v 46. a 47. §-e krátke prípony lokálové (*-e, -u, -i*), menovite osobné vtedy, keď utratia charakter osobnosti, na pr. v nazvaní sviatkov po svätých: o sv. Jáne, po Michale, o Petre Pavle, o Ondrejži, — a zvieracie vtedy, keď stanú sa jakoby nástrojom, na pr. šiel na koni, na somári. Vlk má popri lokáli na *-ovi* aj lokál na *-u*: o vlkovi, o vlku.

49. §. *O množnom nominatíve*: Pri tvorení množného nominatívu hľadíme na to, či je patričné slovo životné alebo neživotné meno.

I. *Životné mená prijímajú*:

50. §. Príponu *-i*, ktoré sa končia:

na *k, ch* (pričom sa toto *k, ch* rozlišuje v *c, š*): Turci, vojaci, robotníci, tuláci, vlci, bujaci, vtáci atď.

na *s, z, š, ž*: Rusi, Prusi, mamlasi, vífazi, Francúzi, kňazi (popri kňazia), niktoši, loptoši, koldoši, hladoši, muži (popri mužia) atď.

na *j*: šuhaji, zlodeji, rataji atď.

na *d, t, n, l, r*: hadi, súsedí, židi, honvédi, magnáti, kandidáti, huncúti, hosti; zpomedi na *-a* všetky vychodiace na *-ista*: kancellisti, gymnasisti, normalisti, huslisti atď., ďalej: páni, barani, oplani, satani, šarkani, pestúni, ďatli, orli, kozli, sokoli atď.; na mäkké *d, t, ň, l*: medvedi, harnadi, hosti, strigóni, jeleni, sršni, králi atď.; — Maďari, direktori, inšpektori, faktori, rychtári, professori a všetky na *-ár*: stolári, kamenári, notári atď.

Poznamenat' sluší, že niektoré zpomedi tých, ktoré sa končia na *d, t, n, l* (*ď, t, ň, l*), popri *-i* priberajú aj *-ia*: súsedí-súsedia, židi-židia, učni-učnia, hosti-hostia atď. a niektoré, v malom počte, výlučne *-ia*: zatiá, bratia. Tého posledné, podobne aj kňazia popri kňazi, zdajú sa byť utvorené pod vlivom českých hromadných foriem: bratí, kněží

na retné *b, p, m, v, f*: holubi, drábi, jastrabi, capi, kopovi, grófi

všetky na *-ec*: chlapeci, kosci, mlatci atď. (Výnimka: otec-otcovia.)

51. §. Príponu *-ia*, ktoré vychodia:

na *-an*: Moravania, mešťania, pohania, kresťania, Angličania atď.

na *-ič*: rodičia, pohoničia, vodičia, kuričia

na *-tel*: priatelia, učítelia, spasítelia atď.

niektoré iné, ktoré súc výnimkami, inde byly spomenuté: zatiá, bratia, učnia, súsedia, mužia, židia atď.

52. §. Príponu *-ovia*, ktoré vychodia na samohlásku (buď na *-o* buď na *-a*): sluhovia, sudcovia, obrancovia, dedovia, strýkovia, s výnimkou končiacich sa na *-ista*, ktoré radšej majú množ. nom. na *-i*, vidz vyššie 50. §. Okrem toho príponu *-ovia* dostávajú, popri kratšej prípone na *-i*, této: pánovia, strýcovia, kmotrovia, svatovia, švagrovia, testovia. „Syn“ má len „synovia“, duch duchovia. Širšia forma pánovia užíva sa len v oslovení. — Vychodiace na *h* spisovné slová dostávajú tiež *-ovia*: vrahovia, koželuhovia, bohovia. Živý jazyk, nakoľko v ňom jest tak zakončených slov, skloňuje dla neživotných (vo Zvolenskej totiž počuť: to sa len také zbehe, motohe), z čoho vidieť, že ich nechcú pred *-i* rozlišovať. Skloňuj i takéto slová s *-ovia*: zbehovia, motohovia atp.

53. §. II. *Neživotné mená prijímajú* podľa toho, na jakú spoluhlásku sa končia, buď *-y* buď *-e*.

54. §. Príponu *y* dostávajú z pravidla všetky tvrdo zakončené, menovite:

všetky vychodiace na hrdelné spoluhlásky *g, h, ch, k*: grgy (m. krky), gangy, rohy, pluhy, mechy, vrchy, spodky, poriadky atď.

všetky vychodiace na retné spoluhlásky (*b, p, m, v, f*): sruby, hrby, krby, stĺpy, snopy, násypy, pokrmy, rozumy, krámy, chlievy, válovy, rífy, ráfy atď.

všetky vychodiace na zubné spoluhlásky (*d, t, n*): hrady, úvody, nápady, prúty, rozpočty, výmlaty, zákony, záhony, mlyny atď.

temer všetky vychodiace na spoluhlásky sykavé *s, z*: ovsy, potrasy, klasy, hlasy, vozy, povrazy, mrazy, motúzy atď.; oproti tomu: ~~peniaze~~.

Čiastka vychodiacich na l, r: stoly, kostoly, uzly,

T
ROZLIŠ

dvory, tábory, úhory atď. oproti takýmto: šiatre, košiare, taniere, kalendáre, žaláre, papiere, chotáre atp.

55. §. Príponu *-e* dostávajú z pravidla všetky mätko zakončené: meče, kopáče, kríče, pne, ražne, sople, kúpele, rákoše atď. atď. a zpomedzi tvrdo zakončených té výnimkové, ktoré vychodia na *l*, *r* a o ktorých je reč v predchodiacom vypočatí.

56. §. Poznamenať treba, že zvieracie mená nerady prijímajú príponu životných, hoc ju niektoré aj majú v skutočnosti [jako] na pr. vtáci, vlci, bujaci, baranci, medvedi atď.; ony rady prijímajú prípony neživotných a to, podľa svojho zakončenia buď *y* buď *e*. Tvrdo zakončené: vlky, bujaky, orly, jastraby, voly, mamuty atď. Vychodiace na *r*, *l*, vidz výklad powyšší o neživotných, výnimočne majú: somáre, komáre, dromedáre, káčere atď. Mätko zakončené majú všetky *-e*: kone, medvede, roháče, barance atď. atď.

Pozn. Slovo »človek« nemá množného čísla; užíva sa zaň »ľudia«, vidz toto v Abecednom ukazovateli.

57. §. O množnom vok. sa pripomína, že je pri každom slove všetkým činom taký, jako množ. nominatív.

58. §. O množ. *akk.* Životné [osobové] dostávajú výlučne príponu *-ov*: videl som chlapov, mužov, chlapcov, zbojníkov. Podobne aj životné neosobné (zvieracie mená), nakolko svoj charakter zosobnenia zachovávajú, tedy: videl som vlkov, orlov, medvedov, ježov atď. — Naproti tomu neživotné dostávajú podľa svojho zakončenia príponu *-y* alebo *-e*, čo sa stáva čele tak, ako v množ. nominatíve. Videl som: stromy, duby, domy; meče, nože, koše atď.

Zvieracie mená, nezosobnené, dostávajú prípony *-y, -e*, cele tak ako v množ. nominatíve. Videl som: orly, vlky, voly, barany, levy; kone, roháče, medvede, hlucháne atď.

59. §. *O množ. gen.* treba spomenúť, že vedľa genitívov: hostov, koňov, peniazov, potahujúcich sa vždy na viac vydelených hostov, koňov, peniazov, v úžitku sú aj genitívy: hostí, koní, peňazí, ktoré hromadnosť vyznamenávajú.

60. §. *O množnom inštrumentáli.* Prípony sú dvojaké. Dlhšie a obyčajnejšie na *-ami, -mi*: kratšie, tak rečeno na vymieraní, -y a -i. Žiadneho grammatického rozdielu medzi nimi niet a preto je volno užívať ich podľa ľubosti, podľa toho, kde ktorá lepšie znie. Krátke prípony nech sa užívajú len s prívlastkom zámenovým alebo adjektívnym takto: s tými mužmi, s vernými psy, s peknými kozly, s našimi kohúty atp. Zpomedzi tvrdo zakončených osobných té, ktoré vychodia na hrdelnú spoluhlásku *k, ch*, prijímajú *-i* (m. *-y*) príslušne rozlišujúc patričnú hrdelnicu, tedy: s našimi žiaci, s tými zbojníci, s našimi paholci, s vystrojenými hajdúsi, s vaľasi, s nábožnými mnísi atď. a tieto formy spisovný jazyk pripúšťa. Ktoré vychodia na *-a, -o*, prijímajú len dlhšiu príponu *-ami*. Nepíš tedy: so sudci, so sluhy, ale: so sudcami, so sluhami. Samo sebou sa rozumie, že sú aj inštrumentále na *-i* prípustné v takých slovách, ktoré vedľa foriem na *-ca*, majú aj formy s *-ec*, na pr. so zastanci, s ochraneci, s dobrodinci atp. od nominatívov: zastanec, ochranec, dobrodinec. Prípona *-ami* pri slovách vychodiacich na *-a, -o* nesmie sa krátiť v *-mi*. Nepíš tedy: so sluhmi, ale vždy: so sluhami. Pri takých slovách, ktoré vedľa formy na samohlásku majú aj formu na

spoluhlásku, môže stáť prípona *-mi* príslušnosťou k tejto spoluhláskovej forme, t. j. môžem napísať: s dedmi, so strýkmi atp. od nominatívov: ded, stryk.

61. §. *O pádoch súborne* vyzdvihnúť treba toto: Slová, ktoré majú vo svojej poslednej slabike takrečenú pohyblivú samohlásku (*e* alebo *o*), vyhadzujú túto vo všetkých pádoch, tedy: chlapca, chlapcovi, chlapcom atď. od chlapec; klepca, klepcu, klepcom atď. od klepec; otca, otcovi, otcem atď. od otec; dudka, dudku, dudkom atď. od dudok; škrivánka, škrivánku, škrivánkom atď. od škrivánok; kotla, kotlu, kotlom atď. od kotel; ohňa, ohňu, ohňom atď. od oheň atď. Že kedy sa to stáva, na to niet zákonov, každý sa drží živého jazyka a kde živý jazyk dľa jednotlivých podrečí strednoslovenských dopúšťa formu dvojakú, totiž i bez pohyblivej samohlásky i s ňou, tam sú obidve formy dovolené až pokiaľ časom daktoré strednoslovenské podrečie, svojou väčšou vážnosťou nad ostatnými podrečiami, vrch nenadobudne. Píš tedy: Karola i Karla, Petera i Petra, Pavola i Pavla, kotola (kotála) i kotla atď. Priezviská treba skloňovať tak ako ich rodina sama skloňuje. Treba písať: „Bieleka“, „Bielekovi“ atď., keď patričné meno v rodine tak skloňujú, a „Bielka“, „Bielkovi“, keď patričné meno v rodine takto skloňujú.

Z nárečia a pravopisu.

62. §. 1. Na prípony množného nominatívu *-ia*, *-ovia* treba dať zvlášte pozor. Nesmieme písať namiesto nich: *-iá*, *-oviá*, alebo *-ové*. *Nepíš* tedy: *bratiá*, *priatelíá*, *rodičiá*, *zaťoviá*, *duchoviá*, *gazdoviá*, ani *nepíš*: *zaťové*, *duchové*, *gazdové* atp.

2. Príponou množného genitívu je *-ov*: bol som u *kráľov*, *pánov*, videl *chlapcov*, *mužov*, *levov* atď. Ponevác sa

táto prípona v rozličných krajoch slovenských rozličným spôsobom vyslovuje, ba miestami aj druhou príponou (-och) nahradzuje, preto zvláštny pozor dávaj na ňu.

Stredný Slovák má dbať, aby písal: Dostal som to: od pánov, od židov, od chlapcov, od mužov, od levov, od sluhov, od sudcov, od kráľov atď. atď. a nie dostal som to: od pánoň, od židoň, od chlapcoň, od mužoň, od levoň, od sluhôň, od sudcoň, od kráľoň atp.

Západný Slovák nech nepíše: Dostal som to: od pánov, židov, chlapcov, mužov, levov, sluhov, sudcov, kráľov atp.,

Severný Slovák nech nepíše: Dostal som to: od pánňov, židňov, chlapcňov, mužňov, levňov, sluhňov, sudcňov, kráľňov ani nie: od panvov, židvov, chlapcov, mužvov, sluhvov, sudcov, kráľvov atp., a

Východný Slovák nech nepíše: Dostal som to: od pánuv, židuv, chlapcuv, mužuv, levuv, kráľuv, ani nie: od pánoch, židoch, chlapcuch, mužoch, levoch, kráľoch atp.

3. Prípony inštrumentálu -ami, -mi, -y a -i sú vždy krátke, nepíš tedy ani dubámi ani dubmi ani dubami, ani s našimi mlyný ani s našimi paholci.

4. „y“ píše sa namiesto vyslovovaného „i“

v kratšej prípone množ. inštrumentálu po tvrdých spoluhláskach *b, d, f, l, m, n, p, r, s, t, v, z*, na pr. s tými *Šváby, ovady, paragrafy, kotly, pokrmly, pohany, stĺpy, kartáry, mamlasy, kvety, válovy, vozy* atď. popri inštrumentáloch s širšou príponou: s tými *Švábmi, ovadmi, paragrafmi, kotlami, pokrmami, pohanmi, stĺpmi, kartármí, mamlasmí, kvetmi, válovmi, vozmi*. Slová zakončené hrdelnicou *ch, k*, priberajúc kratšiu príponu inštrumentálovú, odchyľne od češtiny prijímajúc mäkkú príponu *-i*, rozlišujúc hrdelnicu, tedy: s hajdúsi, s mnísi,

s kozáci, s takými politici atď. popri inštrumentáloch s širšou príponou: s hajdúchmi, s mníchmi, s kozákmi, s takými politikmi;

v mn. nom., vok. a akk. neživotných a neosobných zvieracích mien tvrdo zakončených; stály tam: stromy, domy, ploty, hady, jastraby atď., ako je to vyložené v §§-och 53—58.

Skloňovanie ženských.

63. §. Vzor „ryba“.

	Jednotné číslo :	Množné číslo :
Nom.	ryba	ryb-y
Vok.	ryb-o	ryb-y
Akk.	ryb-u	ryb-y
Gen.	ryb-y	ryb
Dat.	ryb-e	ryb-ám
Lok.	ryb-e	ryb-ách
Inštr.	ryb-ou	ryb-ami

64. §. Vzor „ulica“.

Nom.	ulica	ulic-e
Vok.	ulic-o	ulic-e
Akk.	ulic-u	ulic-e
Gen.	ulic-e	ulíc
Dat.	ulic-i	ulic-iam
Lok.	ulic-i	ulic-iach
Inštr.	ulic-ou	ulic-ami

65. §. Vzor „dlaň“.

Nom.	dlaň	dlan-e
Vok.	dlaň	dlan-e
Akk.	dlaň	dlan-e

	Jednotné číslo :	Množné číslo :
Gen.	dlan-e	dlan-í
Dat.	dlan-i	dlan-iam
Lok.	dlan-i	dlan-iach
Inštr.	dlaň-ou	dlaň-ami

66. §. Vzor „kost“.

Nom.	kost	kost-i
Vok.	kost	kost-i
Akk.	kost	kost-i
Gen.	kost-i	kost-í
Dat.	kost-i	kost-iam
Lok.	kost-i	kost-iach
Inštr.	kost-ou	kost-ami.

67. §. Podľa „ryba“ skloňujú sa

1. všetky ženské mená na *-a*, majúce pred týmto *-a* tvrdú spoluhlásku, jako: záplata, robota, záhrada, porada, ruka, Anna, Paula, chova, slama, komora, stvora, potvora, zástava, kosa, rosa, koza, hluza atď. atď.;

2. všetky ženské mená na *-a*, ktoré majú pred týmto *-a* tvrdú samohlásku, jako cudzie: idea, kongrua, Padua atp.;

3. všetky pomnožné mená ženského rodu na *-y*: hodiny, menoviny, suchoty, prvotiny, prázdniny, pletky, pletichy, piliny, otruby, osýpky, máry, nozdry, obrvy, vážky, útroby, šediny atď., ktoré od podobnej formy pomnožných slov mužského pohlavia rozoznáš tak, keď si domyslíš od nich jednotné číslo. Domyslené jednotné číslo pri ženských je ženského rodu, pri mužských mužského rodu, vidz 2) bod 37. §-u.

68. §. Podľa „ulica“ skloňujú sa :

1. všetky ženské mená na *-a*, ktoré pred týmto *-a* majú mäkkú spoluhlásku, jako udica, pláca, štica, opica, mihalnica, duša, kuša, kaša, flaša, hrobla, drumbľa, papuľa, chvíľa, koža, rohoža, mreža, stráža, hrádza, mláďa, medza, hrdza, šmikňa, stajňa, studňa, jaskyňa, Kaloča, hrča, papuča, vlača atď. ;

2. všetky ženské mená na *-a*, ktoré majú pred týmto *-a* mäkkú samohlásku, jako : Slávia, biblia, Anglia, burgundia, lalia, pivónia atď. ;

3. všetky pomnožné slová ženského rodu na *-e*, jako : ziabre, dvere, jasle, husle, hrable, kliešte, konope, pomyje, sane atď., miestopisné na *-ice*, *-ovce* : Košice, Čachtice, Bojnice, Bánovce, Ruskinovce, Bátovce atď. ;

69. §. Podľa „dlaň“ skloňujú sa :

1. vychodiace na *ň* všetky : dlaň, daň, sieň, lieň, zbraň, kázeň, bázeň, vášeň, pleseň, povodeň, priazeň, bielizeň, pieseň, jaseň, jabloň, Viedeň atď. ;

2. vychodiace na *-j* všetky : obyčaj, obličaj, šlapaj, koľaj, lišaj, kropaj, nádej, zbroj atď. ;

3. všetky na *-č* (okrem : reč, seč, žľč, tlč) : obruč, klokoč, pavlač, chatrč, bedač, žobrač, sedlač, chrobač, Slovač, črvotoč, čvoč, tlač atď. ;

5. všetky s príponou *-ež* : krádež, mládež, lúpež atď. ;

6. této : obec, pec, zem, krm (toto posledné užíva sa radšej v mužskom rode dla sklonenia mužského).

70. §. Podľa „kost“ sa skloňujú :

1. všetky na *-ť*, *-st*, *-šť* : kost, milosť, radosť, bolasť, povest, časť, česť (cti), čelust, plst, trst, trest, hrst, prst, lest (lsti), vlast, päst, smet, smrť, chuť, nit, závet, ruko-

vät, labuť, obeť, pečať, plť, prť (pirť), štvrt, sieť, hať, inovať, plušť, húšť, púšť, Pešť atď.;

2. všetky na *-d*, *-dz*: loď, hrud', meď, spoved', piad', mokrad', čelaď, háved', zeď (zdi), mosadz, rozsadz atď.;

3. všetky na *-v*, *-p*: krv, obuv, okov, cirkev (m. českých: korúhev, rakev, mrkev, obrv, húzev užíva sa viac: korúhva, rakva, mrkva, obrva, húzva, ktoré sa skloňujú podľa vzoru „ryba“); step, otep („otep“ je aj muž. rodu a vtedy sa skloňuje dľa „dvor“) atď.;

4. všetky na *-r*: tvár, jar, mater atď., (m. českých: zvěř, sběř užíva sa: zverina, sberba, ktoré patria pod vzor „ryba“);

5. všetky na *-c*, *-s*, *-z* (s výnimkou: obec, pec): noc, moc, nemoc, vec, hus, os, ves (vsi), smes, Rus, haluz, refaz atď.;

6. z vychodiacich na *-č*: reč, seč, žlč, tlč.;

7. z vychodiacich na *-š*: myš, voš, rozkoš, peleš atď.;

8. z vychodiacich na *-ž* všetky (okrem na príponu *-ež*): raž, lož (lži), kolomaž, prietrž atď. Za kaluž, stráž, podnož užíva sa: kaluža, stráža, podnoža, ktoré sa skloňujú podľa „ulica“;

9. z vychodiacich na *-l*: soľ, myseľ.

Poznámky o pádoch.

71. §. O množnom nom., vok. a akk.:

1. Slová: *zora*, *žiar*, *večera* a *konopa* nemajú tieto pády dľa „ryba“, lebo sa v dávnom čase mäkko vyslovovali pred *-a*, asi takto: *zor'a*, *žiar'a*, *večer'a*, *konop'a*. Z tej dávnej doby zostaly im ešte tieto pády dľa vzoru „ulica“, tedy: *zore*, *žiare*, *večere*, *konope*.

2. Niektoré slová, náležité pod „kost“, majú tieto

pády dľa „dlaň“. Tak menovite: *plušte, húšte, púšte*. Iné zase kolíšu sa, tvoriac této pády i dľa „kost“ i dľa „dlaň“, na pr. *plti i plte, štvrti i štvrte*. V takýchto prípadoch a tam, kde pokyny nestačia, — píš dľa vlastného nárečia.

3. Veľká čiastka tých slov, ktoré skloňujú sa dľa „kost“, nemá množného čísla. Také sú: *meď, spoveď, čelaď, háveď, mosadz, krv, obuv, žlč, tlč, kolomaž* a iné.

O množnom genitíve.

72. §. Slová, ktoré sa končia samohláskou, z pravidla nedostávajú prípony, jako: *ryba-rýb, striga-stríg, podlaha-podláh, stopa-stóp, fajta-fájt, motyka-motyčk, ulica-ulíc, udica-udíc, pláca-plác, vlače-vláč, papuča-papúč, koža-kôž, rohoža-rohôž, mreža-mriež, mládza-mládz, hrdza-hrdz, sadza-sádz, studňa-studieň, bohyňa-bohyň, jaskyňa-jaskýň, papula-papúl, husle-husiel, košela-košiel*. *Z príkladov vidieť, že sa posledná slabika vždy predlži*. Pri takomto tvorení množného genitívu často povstávajú na konci slova, zbaveného svojej záslovnej samohlásky *-a*, také spoluhláskové grupy, ktoré je ťažko alebo nepohodlno vysloviť.

Pre oblahčenie výslovnosti vsúva reč do spoluhláskových grúpp, ktoré sú ťažko vysloviteľné, samohlásky: *a, o, e* a síce následkom dĺženia koncovej slabiky v predĺženej ich podobe: *á, ó, ie*. Vsúva sa vždy pred poslednú spoluhlásku.

73. §. [Vsuvku *á*] dostávajú slová v predposlednej slabike alebo vo všetkých slabikách krátke, u ktorých po odhodení záslovného *-a* javí sa na konci:

1. plynná spoluhláska (*l, r*; najbežnejšie grupy: *dl, tl, ml, sl, dr, tr*), tedy: *vidly-vidál, metla-metál,*

-ie- -ie-

27.

0:
1
2
3
4
5
6
7
8
9

perla-perál, handra-handár, sestra-sestár, lojtra-lojtár, kmotra-kmotár atď.;

2. grupa tk, vk: zlatka-zlaták, šatka-šatak, kytka-kyták, pletka-pleták, latka-latak, stovka-stovák, zlatovka-zlatovák, slivka-slivák atď.

Ale kde spisovný jazyk osvojil si v takých prípadoch inú vsuvku, tam sa táto ponecháva: hra-hier, židovka-židovôk, lopatka-lopatôk, prislovka-prisloviek atď.

74. §. Vsuvku ô dostávajú slová v predposlednej slabike alebo vo všetkých slabikách krátke, v ktorých po odhodení záslavného -a javí sa na konci grupa: bk, pk, dk, lk, rk, nk, mk, sk: žabka-žabôk, babka-babôk, kopka-kopôk, čipka-čipôk, štipka-štipôk, labka-labôk, hruška-hrudôk, záhradka-záhradôk, kobyľka-kobyľôk, habarka-habarôk, marka-marôk, birka-birôk, sinka-sinôk, uhorka-uhorôk, jamka-jamôk, miska-misôk atď., ale kde si spisovný jazyk v týchto prípadoch osvojil už inú vsuvku, tá sa ponecháva: daska-dasák-dasiek atď.

75. §. Vsuvku ie dostávajú slová v predposlednej slabike alebo vo všetkých slabikách krátke, u ktorých po odhodení záslavného -a javí sa na konci

1. spoluhlásková grupa čk, šk, žk: panička-paničiek, palička-paličiek, hrčka-hrčiek, vareška-varešiek, muška-mušiek, kožka-kožíek, chyžka-chyžíek atď.;

2. spoluhláskové grupy, v ktorých je retná spoluhláska na konci. Najobvyklejšie grupy sú: db, tb, rb, sb, zb, vb: hradby-hradieb, hudba-hudieb, modlitba-modlitieb, svatba-svatieb, borba-borieb, torba-torieb, farba-farieb, spisba-spisieb, hrozba-hrozieb, väzba-väzieb, izba-izieb, kresba-kresieb, prosba-prosieb, dražba-dražieb atď.

3. do prípony miestopisných názvov na -orce vsúva sa ie: Bánovce-Bánoviec, Bátovce-Bátoviec atď.

Handwritten notes at the bottom of the page, including 'ie' and 'd'.

76. §. Pri slovách, ktoré sú dlhé v predposlednej slabike, vsúva sa z pravidla samohláska *o*: čiapka-čiapok, briadka-briadok, hriadka-hriadok, priadky-priadok, zátka-zátok, námietka-námietok, opálka-opálok, sánky-sánok, trnky-trnok, murárka-murárok, zámka-zámok, húska-húsok, klbáska-klbások, hláska-hlások, práčka-práčok, mláčka-mláčok, slúžka-slúžok, ukážka-ukážok, mokriadka-mokriadok, túžba-túžob, kliatba-kliatob atď.

Po *j* vždy sa vsúva *o*: fajok, spojok, hájok atp.

Kde si spisovný jazyk v množ. gen. už osvojil inú formu, na pr. húžva-húžev, tam sa mu táto ponecháva. Podobne ponecháva sa spisovnému jazyku vsuvka *e* pri gruppách spoluhláskových, ktoré majú plynné *l*, *r* na konci: prádel, žriedel atp.

77. §. Zpod pravidla, že slová ženského rodu, končiace sa samohláskou, nedostávajú prípony, máme nasledujúce výnimky. Pri vzore „ryba“ slovo *tma* a *pastva* má množ. genitív s príponou *í*: *tmí*, *paství*. Pri vzore „ulica“, vynímajúc té slová, ktoré majú pred *-a* spoluhlásku *c*, všetky slová javia sa popri vyšných bezpríponových formách aj s príponou *-í*. Tedy vždycky: ulíc, širíc, mihalníc, motolíc, zrác, prác, udíc, štíc, onúc atď., ale popri takýchto mn. genitívoch: hrádz, mládz, hrdz, sádz, studieň, jaskýň, bohýň, svätýň, papúl, husiel, košiel, vláč, papúč, kúš, káš, fláš, rohôž, kôž, rúž atď. bežné sú aj takéto množné genitívy: hrádzí, mládzí (čo sa týče dvoch dlhých slabík po sebe, vidz: b) v treťom vypočatí 11. §-u), hrdzí, sadzí, studní, jaskyní, bohyní, svätyní, papulí, huslí, košeli, vlačí, papučí, kuší, kaší, flaší, rohoží, koží, ruží atď. Niektoré sú vôbec radšej s príponou jako: duší, maší, kulaší, ochodzí, medzí, gundží, ruží, stráží, dieží, podojní, stajní atď. a niektoré, v menšom počte, javia

sa výlučne jednou formou. Takéto sú, vynímajúc spomenuté už všetky na -ca, ktoré mn. genitív tvoria bez prípony, hrobli (nikdy: hrobiel), chvíl (nikdy: chvílí), a ešte niekoľko iných.

78. §. Slová ženského rodu, ktoré sú zakončené spoluhláskou (dlaň, kost) alebo príponou -ia (biblia), dostávajú v množ. gen. príponu -í, na pr.: dlaní, kostí, biblií, lalií. Nepíš tedy: biblij, lali j atp. Po j sú oprávnené krátke prípony: nádej*am*-nádej*ach*, staj*am*-staj*ach*, a síce na základe 12. §-u.

79. §. O množ. dat. a lok. Prípony -ám, -ách (po mäkkých -iam, -iach) sú z pravidla dlhé. Povieme a píšeme: rybám, rukám, uliciam, ovciam atp., ale keď ich pridávame ku takým slovám, ktoré v nominatíve vyslovené dlhé sú na predchodiacej slabike, jako: lúka, vrba, mláďa, práca atp., skrátime rečené prípony a povieme i píšeme: lúk*am*, vrb*am*, mláď*am*, prác*am* atp., príčiny toho vidz v 11. §-e. Prípony -ám, -ách rozkladajú sa v -iam, -iach po c, č, š, ž, ď, dz, dž, t, l, ň: uliciam, na policiach, vlačiam, v papučiach, dušiam, o mamuš*iach*, kožiam, na vežiach, spovediam, o kostiach, medziam, v gundž*iach*, hrobliam, na hrabliach, dlaniam, jaskyniach atď. Naproti tomu po „i“ slov vychodiacich na „ia“, zostávajú prípony nerozložené, tedy: bibliám, laliám atp.

80. §. O množ. inštrumentáli: Prípona je -ami a smie sa prikrátiť v -mi pri vzoroch „dlaň“ a „kost“, tedy popri: dlaniami, kostami, materami, nocami, atď., aj: dlaňmi, kostmi, matermi, nocmi.

Z nárečia a pravopisu.

81. §. V jednotnom datíve a lokáli pri vzore „ryba“ také slová, ktorých skloňovací kmeň vychodí na hrdelnicu, v nárečiach kde-tu prijímajú príponu *e*, hrdelnicu príslušne rozlišujúce, tedy vyslovujú takto: podaj piť *matce*, *dcérce*, *Katce*, počul som to v *pohádce*, v *poviedce*, v *rozprávce* atp.

Pred príponou datívu a lokálu *e* rozlišuje sa miestami aj spoluhláska *d*, *t* a síce v *dz*, *c*: v *záhradze*, v *roboce*, na *záplace*, v *hromadze*, daj pokoj tej *roboce*, *záhradze*, *lopace*, *hromadze* atď.

Spisovný jazyk v takýchto prípadoch nerozlišuje, vyslovuj a piš tedy: podaj piť *matke*, *dcérke*, *Katke*; počul som to v *pohádke*, v *poviedke*, v *rozprávke*, v *záhrade*, v *robote*, na *záplate*, v *hromade*; daj pokoj tej *robote*, *záhrade*, *lopace*, *hromade* atď.

82. §. Príponou jednotného inštrumentálu je *-ou*, pričom poznamenať sluší:

Západní Slováci za túto príponu užívajú vždy *-ú* a východní krátke *-u*, čo sa protiví grammatike. Nepíšte tedy: s *ženú*, s *paňú*, s *kostú*, s *dlaňú*, s *rybú*, s *valaškú*, s *palicú*, s *pomocú* atď., ani nie: s *ženu*, s *paňu*, s *dlaňu*, s *rybu*, s *valašku*, s *palicu*, s *pomocu* atď., — ale vždycky podľa pravidla grammatického píšete: s *ženou*, s *paňou*, s *kostou*, s *dlaňou*, s *rybou*, s *valaškou*, s *palicou*, s *pomocou* atď.

Pre Stredoslovákov treba pripomenúť, že táto prípona píše sa vždy dľa ich výslovnosti, neslobodno ju tedy smiešať s príponou množ. genitívu pri mužskom skloňovaní *-ov*, ktorá sa vyslovuje v strednej slovenčine tiež ako *ou* (videl som *chlapou*), ale píše podobou *-or* (videl som *chlapor*). Pripomeň si:

Na otázku: koho? čoho? píše sa *-ov*: *chlapov*, *kameňov*, *valachov*, *psov*, *kyjov*, *mužov* atď.; kdežto na otázku: kým? čím? s kým? s čím? píše sa *-ou*: *motykou*, *vodou*, *riekou*, *rukou*, s *kožou*, s *putňou*, s *kuchárkou*, s *paňou* atď.

83. §. Vo východnom nárečí a v časti aj na Západe za nominatívne mäkké *t* vyslovuje sa *c*, t. j. namiesto: *kostť*, *radostť*, *trstť*, *srstť*, *lístať*, *jahňať* atď. vyslovuje sa *kosc*, *radosc*, *trsc*, *srsc*, *lísc*, *jahňaca* atp., inde zase, v druhej časti Západu, vyslovuje sa to *t* tvrdo: *kost*, *radost*, *trst*, *srst*, *lísta*, *jahnata* (v jednotn.) atp. a obidve neústrojné hlásky, tam *c*, tu tvrdé *t*, podržujú sa vo všetkých pádoch skloňovania. Tým Slovákom, ktorí vyslovujú „*kosc*“, dáva sa toto pravidlo: Všetky slová ženského rodu, vychodiace na *sc*, *šč* v nárečí, skloňujú sa dľa *kostť*, pričom za spoluhlásky *-sc*, *-šč* píše sa *-stť*, *-štť*. Nepíš tedy: *radosc-radosci*, *mladosc-mladosci*, *pochabosc-pochabosci*, *húšč-húšči*, *púšč-púšči* atp., ale *mladost-mladosti*, *radost-radosti*, *pochabost-pochabosti*, *húšť-húšti*, *púšť-púšti* atp. Za slová: *nic*, *smec*, *smrc*, *chuc*, *pečac*, *plc*, *štivre*, ktoré sa tiež skloňujú podľa *kostť*, píš tiež: *niť*, *smetť*, *smrtť*, *chutť*, *pečatť*, *plť*, *štvrť*. Tým Slovákom, ktorí vyslovujú *kost*, pripomína sa, že mäkké *t* vypísať treba v jednotnom nominatíve; tedy: *tá kostť*, *smrtť*, *niť* atp. a v obidvoch inštrumentáloch, tedy na otázku: s kým? s čím? s *kostou*, *smrtou*, *niťou*, s *vlastou*, s *chutou*, s *kostami*, s *niťami* atp.

84. §. Kde sa píše „*y*“? V skloňovaní slov ženského rodu „*y*“ máme iba v príponách vzoru „*ryba*“. Tedy pravidlo:

1. „*y*“ nikdy nepíšeme v skloňovaní ženských slov,

ktoré sa končia spoluhláskou, jako: dlaň, kosť, cirkev, haluz, reťaz, krv atď.; nepíš tedy: dlany, kosty, cirkvy, krvy atď.;

2. „y“ nikdy nepíšeme v skloňovaní ženských slov, ktoré majú mäkkú spoluhlásku pred nominatívovým *-a* jako: ulica, palica, stajňa, hrobla, koža atď.; nepíš tedy: ulicy, palicy, hrobly, stajny, kožy atp.; naproti tomu

3. „y“ píšeme (*vždy* za vyslovované „i“) v prípadoch ženských slov pred nominatívnu koncovkou *-a* tvrdo zakončených, tedy pri takýchto slovách: hlava, ruka, noha, rieka, čiapka, mátoha, rada, izba, hrada, záplata atď. Tedy píš: od *hlavy*, od *ruky*, od *nohy*, ukáž *nohy*, ukáž *ruky*, podaj *záplaty*, to sú *záhrady*, to sú *ohrabky*, daj mi *polievky* atď. atď.

Poznámka. Pre pohronskú dolinu a Novohrad osobite dokladá sa ešte toto: Vy po hrdelných (g, h, ch, k) v množnom nom., vok. a akk. nevyslovujete *i*, ale *e*, na pr. videl som hruške, haluške, trnke, nohe, mátohe, strige, streche, soche atp., — vy tedy za toto neústrojné *e* vždy píšete tiež »y« takto: videl som: hrušky, halušky, trnky, nohy, mátohy, strigy, strechy, sochy. — A naopak: Vy po tých istých hrdelných v jednotnom datíve a lokáli vyslovujete chybné *i* miesto *e* takto: podal sa k hruški, haluški, trnki, nohi, mátohi, strigi, strechi alebo vrazil mi o tej hruški, haluški, trnki, nohi, mátohi, strigi, strechi, sochi atď. Namiesto toho máte vyslovovať a písať: podal sa k hruške, haluške, trnke, nohe, mátohe, strige, streche alebo vrazil mi o tej hruške, haluške, trnke, nohe, mátohe, strige, streche, soche atp.

Skloňovanie stredných.

85. §. Vzor „delo“.

	Jednotné číslo:	Množné číslo:
N. V. A.	delo	del-á
Gen.	del-a	diel
Dat.	del-u	del-ám

Jednotné číslo :	Množné číslo :
Lok. del-e (-u)	del-ách
Inštr. del-om	del-y, -ami.

86. §. Vzor „plece“.

N. V. A. plece	plec-ia
Gen. plec-a	pliec
Dat. plec-u	plec-iam
Lok. plec-i	plec-iach
Inštr. plec-om	plec-i, -ami.

87. §. Vzor „obilie“.

N. V. A. obilie	obil-ia
Gen. obil-ia	obil-í
Dat. obil-iu	obil-iam
Lok. obil-í	obil-iach
Inštr. obil-ím	obil-iami

88. §. Vzor „jahňa“.

Jednotné číslo :	I. množné číslo :	II. množné číslo :
N. V. A. jahňa	jahňat-á	jahnenc-e
Gen. jahňat-a	jahniat	jahneniec
Dat. jahňat-u	jahňat-ám	jahnenc-iam
Lok. jahňat-i	jahňat-ách	jahnenc-iach
Inštr. jahňat-om	jahňat-y, -ami.	jahnenc-i, -ami.

89. §. Podľa „delo“ skloňujú sa stredného rodu :

1. všetky slová na -o s predchádzajúcou tvrdou spoluhláskou : čelo, mydlo, krídlo, mlieko, železo, hniezdo, jazero, numero, pero, nebo, drevo, kresivo, mesto, cesto, dno, okno, vojsko, psisko atď.; mn. č. od oko a ucho vidz v Abecednom ukazovateli (oči, uši);

2. všetky pomnožné na -a s predchádzajúcou tvrdou

spoluhláskou, jako: vráta, ústa, ňádra, jatrá, krosná, nosidlá, prsá atď.

90. §. Podľa „plece“ skloňujú sa stredného rodu:

1. všetky slová na *-e*, jako: líce, srdce, pierce, vrece, drevce, vajce, pole, more, oje, lože, všetky na *-ište*: strnište, bojište, učilište atď.;

2. pomnožné: plúca.

91. §. Podľa „obilie“ skloňujú sa všetky stredného rodu slová na *ie*: stavanie, znamenie, zdravie, veselie, kamenie, listie, ovocie, svedomie, šťastie, požehnanie atď.

92. §. Podľa „jahňa“ skloňujú sa všetky stredného rodu slová na *-a*, *-ä*, ktorými označujeme mládatá zvierat i ľudí: húsa, prasa, mača, vlča, kozla, šteňa, žriebä, háďa, kobyľča, kurča, káča atď., ďalej: chlapča, dievča, nemluvňa, vnuča, pastorča, krstňa atď. a na tú formu utvorené slová: zviera, dieta, knieža.

Poznámky o pádoch.

93. §. *O jedn. nominatíve.* Máme v slovenčine aj takéto jednotné nominatívy: semä, plemä, vemä, bremä, temä, ale skloňovanie týchto vymrelo. Slová té a podobné sa skloňovali takto v jedn. čísle: n. v. a. semä, g. semeňa, d. semeňu, l. semeni, i. semeňom. Spomenuté slová majú popri uvedených aj této nominatívy: *semeno*, *plemeno*, *vemeno*, *bremeno*, *temeno* a této skloňujú sa podľa „delo“. Podobné im slová: rameno, písmeno (zvrhle: písmena!) zo spomenutého skloňovania ztratily už aj nominatívy: ramä, písmä.

94. §. *O jedn. lokáli:* Slová jako: ucho, brucho, vojsko, strnisko, smetisko, ktoré majú pred nominatívnou

koncovkou -o hrdelnú spoluhlásku a ktoré tedy skloňujú sa dla „delo“, prijímajú v lokáli -u m. -e, tedy: v uchu, v bruchu, vo vojsku, na strnisku atď.

95. §. *O množ. nom.:* Vzor „jahňa“ má dvojaké množné čísla, ktoré sú rovnako dobré, t. j. môžeš písať: jahňatá i jahnenice, jahniat i jahneniec, jahňatám i jahnenciam atď.

96. §. *O množnom genitíve:* Množný genitív, vynímajúc vzor „obilie“, tvorí sa z pravidla tak ako pri ženských vychodiacich v nominatíve na -a, t. j. odhodí sa pri vzoroch „delo“, „plece“ koncovka nominatívu -o, -e a pri vzore „jahňa“ koncovka nominatívu -a, -e a kmeň sa predĺži, ak je len nie sám od seba dlhý, tedy: delo-diel, čelo-čiel, drevo-driev, kresivo-kresív, mesto-miest, cesto-ciest, pero-pier, numero-numier, plece-pliec, srdce-srdce, vrece-vriec, strnište-strnišť, bojište-bojišť, učilište-učilišť, jahňatá-jahniat, kurčatá-kurčiat, šteňatá-šteňiat (alebo: jahnenice-jahneniec, kurčence-kurčeniec, štence-šteniec) atď. Ďalšie príklady: hniezdo-hniezd, vráta-vrát, ústa-úst, pľúca-pľúc atď. Kde by odhodením nominatívovej koncovky povstali také grupy spoluhlások, ktoré sa ťažko alebo nepohodlne vyslovujú, tam vsúvame pred poslednú spoluhlásku práve tak ako v analogických prípadoch pri slovách ženského rodu (§ 72. a nasl.):

I. Vsuvku -á dostávajú slová v predposlednej slabike alebo vo všetkých slabikách krátke, pri ktorých po odhodení záslovnej samohlásky javí sa na konci plyná spoluhláska (l, r, n): sedlo-sedal, šidlo-šidál, jedlo-jedál, motovičlo-motovidál, sedadlo-sedadál, maslo-masál, jadro-jadár, futro-futár, jutro-jutár, vedro-vedár, krosná-krosán, časná-časán, hrozno-hrozán, brvno-brván, stehno-stehán, dno-dán, okno-okán atď.

II. Vsuvku *-ô* dostávajú slová v predposlednej alebo vo všetkých slabikách krátke, pri ktorých po odhodení záslovnej samohlásky javí sa na konci hrdelnica: dievčatko-dievčatôk, kopytko-kopytôk atď.

III. Vo všetkých ostatných prípadoch, nakoľko to spisovný jazyk tak zaviedol, i v tých pod I. a II. (ňáder atp.), vsúvaj *ie* pri slovách, ktoré sú v predposlednej slabike dlhé. Po *j* vsúva sa vždy *e*: vajce-vajec, ojce-ojec atď.

97. §. Daktoré z tých, ktoré patria pod vzor „plece“, popri výš opísanom genitíve môžu mať aj genitív s príponou *-í*, t. j. popri pliec, srdce, vrieč, strnišť, bojišť, učilišť atď. možno počuť aj plecí, srdcí, vrecí, strniští, bojiští, učiliští atď. Vo vyšných prípadoch (t. j. pri kmeňoch vychodiacich na *-ce* a *-ište*) vždy dávaj prednosť zásadnému pravidlu, tedy genitívom bez prípony *-í*, ale pri slovách inakšie zakončených, menovite s *l, r, j* na konci, tvor genitív príponou *-í*: polí, morí, ojí atp. Pre hladšiu výslovnosť príponou *-í* tvor mn. genitívy aj od slov vychodiacich na *-stvo*, tedy: nebezpečenství, zbojství, panství atp. (m. nebezpečenstv-nebezpečenstiev, zbojstv-zbojstiev, pánstv-panstiev atp.).

Miesto slôv, olôv píše sa výnimočne krátky množ. gen.: slov, olov.

98. §. O množ. *inštrumentáli*: Prípony sú *-y* (po mäkkých *-i*) a *-ami*. Toto posledné tak ako pri mužských slovách smie sa krátiť v *-mi*, t. j. popri *delami* smie sa povedať aj *del-mi*. Čo sa týče významu alebo mluvnickej upotrebitelnosti prípon *-y* a *-ami*, medzi nimi cele žiadneho rozdielu niet. Upotrebiť jednu alebo druhú príponu, to sa ponecháva každému na vôľu, ale je žiadúce, aby sa kratšia prípona len tam upotrebovala,

keď patričné slovo s predložkou stojí alebo keď má pri sebe prívlastok, tedy v takýchto prípadoch: tými slovy sa odobral, synovými slovy sa pobúril, vie zaobchodiť s kuraty atď. A zas: krídlami sa bránil, oknami vtákov púšťal, vrátami bez prestania hore-dolu vízgal atď.

Z nárečia a pravopisu.

99. §. Jednotné nominatívy: líce, pierce, plece, vrece, drevce, vajce a iné na *-ce* končia sa kde-tu v nárečí aj na *-co*: líco, pierco, pleco, vreco, drevco, vajco. Podobne za príponu *-ište* (smetište, strnište atď.) počuť v strednom nárečí aj *-išto*: smetišto, strništo, ohništo atď., ale spisovný jazyk foriem na *-co* a *-što* neužíva a preto nikdy nepíš: líco, vajco, smetišto, ohništo atp.

100. §. Za príponu *-ište* (v nárečí aj *-išto*, jako sme vyš videli) na mnohých miestach vyslovujú *-išče* (aj *-iščo*), ale nikdy nepíš: ohnišče-ohniščo, strnišče-strniščo, smetišče-smetiščo atp., lebo spisovný jazyk nakladá písať: ohnište, smetište, strnište atp.

101. §. Za príponu hromadných a slovesných mien *-ie*, v strednom nárečí, často počuť v jednotnom nominatíve *-ia*, t. j. namiesto: zdravie, obilie, ovocie atp. počuť: zdravia, obilia, ovocia atp. Táto výslovnosť nárečia strednoslovenského je nesprávna, a preto vždy správne určí nominatív jednotného čísla príponou *-ie* takto: to obilie, zdravie, ovocie atp., aby ho bolo rozoznať od nominatívu množného čísla na *ia*, ktorý sa píše takto: té obilia, zdravia, ovocia atp.

Hromadné na *-ie*, pre svoje pády s dvojhĺskami, veľkú ťažkosť robia všetkým mimostredovým Slovákom.

K vôli priehľadnosti a pre upozornenie kladieme tu nasledujúce obrázky:

	Nedobre sa skloňuje na Západe:	Nedobre sa skloňuje na Východe: Jedn. číslo:	Dobre sa skloňuje takto:
N. V. A.	obil-í (-é, -á)	obile	obil-ie
Gen.	obil-í (-á)	obila	obil-ia
Dat.	obil-í (-ú)	obilu	obil-iu
Lok.	obil-í (-ú)	obilu	obil-í
Inštr.		obilom	obil-ím.
		Množné číslo:	
N. V. A.	obil-á (-iá)	obila	obil-ia
Gen.	—	obil-och	obil-í
Dat.	obil-ím (-ám)	obil-om	obil-iam
Lok.	obil-ích (-ách)	obil-och	obil-iach
Inštr.	obil-ami (-mi)	obil-ami	obil-iami.

102. §. Niektoré nominatívy z hromadných na *ie* v obecnej mluve spotvorily sa natolko, že sa nedajú dľa svojho vzoru (obilie) skloňovať. Také sú: *trňa, skála, lísta, drevä, siata, čučorieda* a ešte niektoré iné, ktoré povstaly z nárečových: *trnia, skalia, listia, drevia* (za pôvodné: *trnie, skalie, listie, drevie*) atď. tým, že sa prvá slabika pod účinkom prízvuku predĺžila, následkom čoho prípona *ia* (= *ie*) ztratila dĺžku. Tého zvrhlé formy, ktoré obiehajú v prostonárodných spisoch, skloňujú sa takto: N., v., a. *skála*, g. *skála*, d. *skálu*, l. *skáli*, i. *skálím*. Súc hromadnými, množného čísla nemajú.

103. §. Osobite sa pripomína, že je príponou jedn. datívu *-u*, nepíš tedy dľa podrečí: bežal k jahňati, k dievčati atp., ani nie: k mori, k poli, ďalej k pleci, k vajci, k pierci atp., — ale vždy piš: k jahňatu, k diev-

čafu, bežal k moru, k polu; ďalej: k plecu, k vajcu, k piercu atp.

104. §. Príponou jedn. lokálu pri vzoroch „plece“ a „jahňa“ je *-i*: na *pleci*, na *jahňati*, ale v nárečí strednoslovenskom počuť často aj *-u*. V takýchto prípadoch vždy píš: na *pleci*, vo *vajci*, na *dienci*, na *slnci*, na *smetišti*, na *ohništi* atďatď. a nikdy nie: na *plecu*, vo *vajcu*, na *diencu*, na *slncu*, na *smetištu*, na *ohništu* atďatď. Tého formy s *-u* sú k nedopusteným nominatívom: *pleco*, *strništo*, vidz § 99.

105. §. Slovám stredného rodu v množnom dat. a lok. často sa pridávajú mužské prípony *-om*, *-och*, čo je chyba. Neslobodno písať: k *očom*, k *ušom*, k *delom*, k *slovom*, k *oknom*, k *plecom*, k *vajcom*, k *vrecom*, k *jahňatom*, k *dievčatom*, ku *kurčatom* atp., ani nie: v *očoch*, v *ušoch*, v *deloch*, v *slovoch*, v *oknoch*, v *plecoch*, vo *vajcoch*, vo *vrecoch*, v *jahňatoch*, o *dievčatoch*, o *kurčatoch* atp., — ale vždy píš správne, takto: k *očiam*, k *ušiam*, k *delám*, k *slovám*, k *oknám*, k *pleciam*, k *vajciam*, k *vreciam*, k *jahňatám*, k *dievčatám*, ku *kurčatám* atp., alebo: v *očiach*, v *ušiach*, v *delách*, v *slovách*, v *oknách*, v *pleciach*, vo *vajciach*, vo *vreciach*, v *jahňatách*, o *dievčatách*, o *kurčatách* atp.

Skloňovanie cudzích slov.

106. §. Všetky slová, ktoré svojou formou vyznievajú po slovensky, skloňujú sa jako slovenské slová príslušnej formy a príslušného zakončenia bez toho, aby sa hľadelo na ich skloňovanie v pôvodnom jazyku. Dľa toho ekvipáž (žen.), alkoveň (žen.) patrí pod „kosť“ a „dlaň“, druhou svojou formou ekvipáža, alkovňa pod „ulica“.

Pod vzor „ulica“ patria: addícia, akcia, bagážia, essencia atď., lebo majú mäkkú samohlásku pred rodovým -a; pod „dlaň“ z nemeckého vnišlé „partaj“, „policaj“ (za toto posledné je bežnejšia forma: policia) atď. Pomnožené jako: roráty, litánie atp. vradia sa tiež podľa svojej povahy pod príslušný vzor („ryba“, „ulica“). Slová mužského rodu jako: monopol, progress, duett, chaos, rekurs, armáles, rátung, portrét, špic, matrac, fundament, testament atď., skloňuj ako mužské neživotné; slová stredného rodu jako: aviso, risiko, rokoko atp. jako príslušne zakončené stredné. Dvojité spoluhlásky slov sa zachovávajú: summy, množ. gen. súmm, duett-om, progress-u, progress-ov atp. Slová jako: Jupiter, Mars, Alcibiades, Heródes, Augustus, dráma, flegma, dogma, skloňuj podľa ich slovenskej formy nominatívovej: Jupitera, Jupiterovi atď. (nie: Jova, Jovovi atď.), Alcibiadesa, Alcibiadesovi atď. (nie: Alcibiada, Alcibiadovi atď.) alebo: drámy, drámou, flegmy, flegmou atď. a nie: dramata, dramatom, flegmata, flegmatom atp.

107. §. Vychodiace na *-ismus* (alebo skrátene *-ism*) mužského rodu slová skloňujú sa takto:

	Jednotné číslo:	Množné číslo:
N. V. A. katechismus (alebo katechism)		katechismus-y (katechism-y)
G.	„ -u	„ -ov
D.	„ -u	„ -om
L.	„ -e	„ -och
Inštr.	„ -om	„ -y, -ami (-mi).

Sem patria, jako rečeno, všetky na *-ismus* (alebo skrátene: *-ism*) vychodiace, tedy špiritismus, nihilismus, mechanismus, socialismus, šovinizmus, materialismus atď.,

podobne mužské neživotné vychodiace na *-us*: cirkus, fundus, pondus atď.

Ktoré v slovenčine ztratily svoju povahu stredného rodu jako na pr. petróleum (muž. rodu), skloňujú sa tiež dľa mužských na *-ism*. Práve takto (dľa slov na *-ism*) sa skloňujú aj stredné slová, ktoré vychodia na *-um*: dátum, fórum, publikum, pensum, postskriptum, absurdum.

108. §. Vychodiace na *-eum*, *-ium*, *-uum* v strednom rode zachované slová skloňujú sa takto:

	Jednotné číslo:	Množné číslo:
N. V. A.	evanjelium	evanjeli-á
G.	evanjeli-a	evanjeli-í
D.	evanjeli-u	evanjeli-ám
L.	evanjeli-u	evanjeli-ách
Inštr.	evanjeli-om	evanjeli-ami.

Tak sa skloňujú: gymnásium, lyceum, trifólium, alumneum, museum, privilegium, individuum a stredného rodu slová na *io*: trio, ažio atp.

109. §. Vlastné mená cudzieho pôvodu, ktoré vychodia na *-e* alebo *-i* (*-y*), skloňujú sa takto:

N. V.	Göthe	Jókai
A.	Göthe-ho	Jókai-ho
G.	Göthe-ho	Jókai-ho
D.	Göthe-mu	Jókai-mu
L.	Göthe-mu	Jókai-mu
Inštr.	Göthe-m	Jókai-m.

Skloňujeme podľa *Göthe*: Blaške, Szöke, Szende atp.; podľa *Jókai*: Dohnány, Mácsay, Škultéty atp. Naproti tomu po slovensky utvorené mená jako: Vajanský, Makovický, Šťastný atp. skloňujú sa dľa *pekný*, vidz 1.

a 2. bod v 118. §-e. Tedy nie: od *Vajanskyho*, *Makovickyho*, *Šťastnyho*, ale: od *Vajanského*, *Makovického*, *Šťastného*.

Poznámka. Ako zo skloňovania vidieť, vlastné mená cudzieho pôvodu, ktoré vychodia na *-e*, *-i*, pokladajú sa v spisovnom jazyku za kmene skloňovacie a prípony sa rovno k nim pridávajú.

110. §. Vlastné mená, vychodiace na *ó*, *ő*, *ú* skloňujú sa dľa „král“, ale vsúvajú *v* medzi príponu a kmeň k vôli hladkému priechodu s jednej samohlásky na druhú, takto :

N. V.	Szabó
A.	Szabó- <u>v</u> -a
G.	Szabó- <u>v</u> -a
D.	Szabó- <u>v</u> -ovi
L.	Szabó- <u>v</u> -ovi
Inštr.	Szabó- <u>v</u> -om.

Samo sebou rozumie sa, že patričné meno píšeme bez spojovníka: Szabóva, Szabóvovi atď. Ako vidieť, skloňujú sa takéto mená maďarské cele tak, ako keby vychodily na *-ov*, tedy cele tak ako ruské vlastné mená: *Gorčakov*, *Ivanov* atp., ktoré sa skloňujú dľa „král“.

Tak ako „Szabó“ skloňujú sa nielen maďarské *Margó*, *Sütő*, *Dezső*, *Lassú* atď., ale dľa potreby aj všetky cudzie vlastné mená, na konci s *ó*, *ő*, *ú* (*u*) vyslovované, na pr.: *Mirabeau* (vyslov: *Mirabó*), *Montesquieu* (vyslov: *Monteskiő*), *Sardou* (vyslov: *Sardu*), ale v tomto prípade medzi vyslovený kmeň a koncovku nech sa spojovník položí takto: *Montesquieu-a*, *Montesquieu-ovi* atp.

111. §. Všetky ostatné obecné slová a vlastné mená u nás málo bežné, ponechávame v osnove nesklonené,

opatrujúc ich prívlastkom na prípad potreby. Príklady: Je to človek bez renommé, ešte je v neglizé, bol som v meste Montpellier, idem z mesta Saint-Cloud atď.

Spoločné poznámky o príponách.

112. §. Mužského rodu slová dostávajú v množnom datíve a lokáli prípony *-om*, *-och* (chlapom, mužom, dvorom, sluhom, chlapoch, mužoch, dvoroch, sluhoch); naproti tomu

ženského a stredného rodu slová prípony *-ám*, *-ách* (ženám, delám, jahňatám, ženách, delách, jahňatách), ktoré sa po mäkkých rozkladajú v *-iam*, *-iach* (uliciam, dlaniam, kostiam, pleciach, jahnenciach).

113. §. Mužského a stredného rodu slová dostávajú v množnom inštrumentáli prípony *y* (*i*), *-ami* (*-mi*); naproti tomu

ženského rodu slová len príponu: *-ami* (pri vzoroch „dlaň“ a „kosť“ i skráteno *-mi*).

Ani mužského a stredného rodu prípona *-ami* (*-mi*), ani ženského rodu prípona *-ami* (*-mi*) ani v prvej ani v druhej slabike *nikdy* *nenie* *dlhá*. Bolo by tedy chyba písať: *ženámi* alebo *ženami* (m. pravého: *ženami*), *dlaniami* alebo *dlaňami* (m. pravého: *dlaňami*), *s volámi*, *volami* alebo *volmi* (m. pravého *volami* alebo *volmi*), *delámi*, *delami* alebo *pleciam*, *plecami* (m. pravého: *delami*, *plecami*) atďatď.

Prípona množného inštrumentálu *-y* (*-i*), užívaného pri mužských a stredných slovách, tiež je krátka a preto nepíš podľa nesprávnej výslovnosti: s tými kupci, s tými paholci, s tými dievčenci alebo s tými dievčatý, s tými klasy atď. Píš vždy kratko: s tými kupci, s tými paholci, s tými dievčenci, s tými dievčaty, s tými klasy atď.

114. §. Príponu *-ov* (vyslovovanú: oŕ, ŕov, óv, vidz §. 62., 2.) prijímajú výlučne slová mužského rodu v množnom genitíve, a preto je chyba pridávať ju slovám ženského a stredného rodu. Píš: dostal som to od maták, od dcér, od slúžok, od čizmárok, od panství, od robotníčok atď. a nie: dostal som to: od matkov, od dcérov, od slúžkov, od čizmárek, od panstvom, od robotníčkov. Píš: čo sa stalo z cirkví, z obuví, z kostí, z hrstí, z dievčat, z jahniat, zo šidál, z mydál, z ulíc, z udíc atď. a nie chybné: z cirkvov, z obuvov, z kostov, z hrstov, z dievčatov, z jahňatov, zo šidlov, z mydlov, z ulicov, z udicov.

Poznámka. Príponu množ. genitívu pri mužskom rode *-ov* náležite rozoznávajú od jedn. inštrumentálu pri ženskom rode *-ou*, sr. § 82.

Skloňovanie prídavných mien.

115. §. Vzor „pekný“.

	Mužský rod:	Stredný rod: Jednotné číslo:	Ženský rod:
N. V.	pekn-ý	pekn-é	pekn-á
A.	pekn-ého (živ.) -ý (neživ.)	pekn-é	pekn-ú
G.	pekn-ého	pekn-ého	pekn-ej
D.	pekn-ému	pekn-ému	pekn-ej
L.	pekn-om	pekn-om	pekn-ej
I.	pekn-ým	pekn-ým	pekn-ou.
		Množné číslo:	
N. V.	pekn-í (živ.) -é (neživ.)	pekn-é	pekn-é
A.	pekn-ých (živ.) -é (neživ.)	pekn-é	pekn-é
G.	pekn-ých	pekn-ých	pekn-ých

D.	pekn-ým	pekn-ým	pekn-ým
L.	pekn-ých	pekn-ých	pekn-ých
I.	pekn-ými	pekn-ými	pekn-ými.

116. §. Vzor „boží“.

	Mužský rod:	Středný rod: Jednotné číslo:	Ženský rod:
N. V.	bož-í	bož-ie	bož-ia
A.	bož-iego (živ.) -í (neživ.)	bož-ie	bož-iu
G.	bož-iego	bož-iego	bož-ej
D.	bož-iemu	bož-iemu	bož-ej
L.	bož-om	bož-om	bož-ej
I.	bož-ím	bož-ím	bož-ou
		Množné číslo:	
N. V.	bož-í (živ.) -ie (neživ.)	bož-ie	bož-ie
A.	bož-ích (živ.) -ie (neživ.)	bož-ie	bož-ie
G.	bož-ích	bož-ích	bož-ích
D.	bož-ím	bož-ím	bož-ím
L.	bož-ích	bož-ích	bož-ích
I.	bož-ími	bož-ími	bož-ími.

117. §. Vzor „otcov“.

	Mužský rod:	Středný rod: Jednotné číslo:	Ženský rod:
N. V.	otcov	otcov-o	otcov-a
A.	otcov-ho (živ.) otcov (neživ.)	otcov-o	otcov-u
G.	otcov-ho	otcov-ho	otcov-ej
D.	otcov-mu	otcov-mu	otcov-ej
L.	otcov-om	otcov-om	otcov-ej
I.	otcov-ým	otcov-ým	otcov-ou.

		Množné číslo:	
N. V.	otcov-i (živ.) -e (neživ.)	otcov-e	otcov-e
A.	otcov-ých (živ.) -e (neživ.)	otcov-e	otcov-e
G.	otcov-ých	otcov-ých	otcov-ých
D.	otcov-ým	otcov-ým	otcov-ým
L.	otcov-ých	otcov-ých	otcov-ých
I.	otcov-ými	otcov-ými	otcov-ými.

118. §. Podľa „pekný“ skloňujú sa:

1. všetky prídavné mená, ktoré majú *tvrdú spoluhlásku* pred príponou jednotného nominatívu, tedy takéto: hrub-ý, lúb-y, skúp-y, hlúp-y, tup-ý, prav-ý, kriv-ý, strm-ý, priam-y, tuh-ý, tich-ý, hluch-ý, mäkk-ý, níz-k-y, star-ý, jar-ý, kus-ý, rus-ý, obl-ý, okrúhl-y, chud-ý, tvrd-ý, krut-ý, strakat-ý, hodn-ý, národn-ý, hlavn-ý atď., sem patria určité prídavné mená jako: robený, učený, kladený, varený, strežený atp. od slovík robiť, učiť, klást, variť, striežť, alebo: umytý, ukrytý, zasiaty, naliaty atp. od slovík umyť, ukryť, zasiať, naliať atď.; podobne tvorené od činného prídavného minulého času jako: minulý, umrelý, pritreľý, ochoreľý atď. od slovík minúť, umreť, pritreť, ochoreť.

Takto skloňujú sa powyššie prídavné mená alebo určité prídavné mená aj vtedy, keď sa podstatnými menami alebo vlastnými menami stali v svojom význame, na pr.: *v mužskom rode*: pocestný, zlatý, slúžny atp., Malý, Tvrdý, Šťastný atp.; *v strednom rode*: trhové, mostové, vstupné, prevozné atď.; *v ženskom rode*: chybná, komorná; Mudroňova, Šoltésowa atď.

2. vlastné mená na *-ský, -ská*: Dobšinský, Vajanský, Podjavorinská atď.

3. číslovky *radové* (s výnimkou: prvší tretí a tisíci): prvý, druhý, desiaty, dvadsiaty, stý, milliontý atď.; *druhové*: jednáký, dvojaký, trojaký, štvoraký, desatoraký, dvadsatoraký, tisícoraký atď.; *množivé*: jednoduchý, dvojnásobný, trojnásobný, štvornásobný, stonásobný atď. alebo: podvojný, potrojný, poštvojný, dvojité atď.

4. nasledujúce zámená: aký-jaký, akýsi-jakýsi, ký, ktorý, niektorý, ktorýkoľvek, dajaký, volajaký, voliaiky, ledajaký, všelijaký, každý, žiadny, nijaký.

119. §. Podľa „boží“ skloňujú sa:

1. všetky prídavné mená, ktoré majú *mäkkú spoluhlásku* pred príponou jednotného nominatívu, tedy takéto: svieži, rýdži, cudzí atp. Patria sem menovite: tvorené od životných príponou *-í*: boží, človečí, oslí, medvedí, orlí, psí, lví, labutí, mačí, kurací, telací, hovädzí, kniežací, husí, kozí, ďalej: sirotčí, výberčí, náhončí atď.; — tvorené príponou *-ší (-ejší)* komparatívy: hrubší, tenší, kratší, mladší, hladkejší, vrtkejší, tmavší, tmavejší atp.; — určité prídavné mená jako: horiaci, vriaci, píšuci, modliaci, chudnúci, spávaci, jedáci, prací, šijací; konavší, robivší, miesivší, hovorivší, byvší atď. Takto skloňujú sa hore spomenuté prídavné mená alebo určité prídavné mená aj vtedy, keď sa podstatnými menami alebo vlastnými menami staly v svojom význame, na pr. výberčí, starejší, krajčí, jedáca, spávacia, pracia (miestnosť) atď.

2. číslovky *radové*: prvší, tretí, tisíci.

3. zámeno: čí, čie, čia.

120. §. Podľa „otcov“ skloňujú sa: prisvojovacie prídavné mená, odvodené od mužských príponou *-ov, -ovo, -ova* a od ženských príponou *-in, -ino, -ina*, tedy: otcov, otcovo, otcova, matkin, matkino, matkina atď.

Poznámky o pádoch.

121. §. Popri nominatívoch: hodný, vinný, dlžný, žiadny máme aj nominatívy: hoden, vinen, dlžen, žiaden (-on), ale tieto skloňujú sa jako prv uvedené až na jednu. akk. pri neživotných, ktorý je ovšem rovný nominatívu.

122. §. V mužskom rode robí sa rozdiel medzi životnými a neživotnými menami a síce 1) v mn. nominatíve. Životné: tam boli *pekní chlapi*, *čierni medvedi*, *diví vlci*, *spevaví vtáci* atp. Neživotné: tam byly *pekné stromy*, *čierne stĺpy*, *šedivé vlasy*, *vyšoké múry* atp. 2) v akk. obidvoch čísel. Životné: videl som *pekného chlapa*, *veľkého medveda*, *spevavého vtáka*, *pekných chlapov*, *veľkých medvedov*, *spevavých vtákov* atď. Neživotné: videl som *pekný strom*, *veľký stĺp*, *šedivý vlas*, *vyšoký múr*, *pekné stromy*, *veľké stĺpy*, *šedivé vlasy*, *vyšoké múry*.

Z nárečia a pravopisu.

123. §. Ponevác v pohronskej doline a v novohradskej stolici miestami rovnako vyslovujú grupy *dý*, *tý*, *ný* a *dí*, *tí*, *ní* (vždy mäkko: *dí*, *tí*, *ní*), podobne aj grupy *lý* a *lí* (vždy ich vyslovujú s *l*: *lí*), nemôžu príslušníci tých krajov uhádnuť na základe svojej výslovnosti, že kedy patria slová vyslovované s *-dí*, *-tí*, *-ní* a *-lí* pod vzor „pekný“ a kedy pod vzor „boží“. Podáva sa im toto pravidlo: Ktoré slovo v nominatíve ženského rodu vyznieva s tvrdou spoluhláskou pred príponou, to má v jednotnom nominatíve *-dý*, *-tý*, *-ný*, *-lý* a skloňuje sa podľa „pekný“. Príklad: Ponevác sa povie v ženskom nominatíve jednotnom: *pekná*, *poriadna*, *krásna žena*; *bohatá*, *vydatá*, *strapatá žena*; *chudá*, *bladá*

tvár atp., z toho nasleduje, že je tu pred príponou nominatívu tvrdá spoluhláska a že sa tedy písať má v mužskom rode: *pekný, poriadny, krásny, bohatý, vydatý, strapatý, chudý, bládý*. A vieš, že máš té slová skloňovať podľa „pekný“. Opačný príklad: Ponevác sa povie v ženskom rode, v jednotnom nominatíve, *medvedia* (= *medvedá*) *koža, labutia* (= *labuťá*) *pieseň*, — z toho vidieť, že je pred príponou nominatívu mäkká spoluhláska a že sa tedy písať má v mužskom rode mäkká spoluhláska: *medvedí, labutí*. A z toho zvieš, že také slová skloňujú sa podľa „boží“. — Čo týče sa grúpp *-lý* a *-lí*, nech stačí toto: Od činného pričastia minulého utvorené majú všetky a vždycky *-lý* v jednotnom nominatíve: *minulý, strnulý, umrelý, ojedinelý* atď. Inokedy, keď si nevieš rady, najdi si jednotný nominatív v Abecednom ukazovateli.

124. §. V strednej slovenčine užíva sa v strednom rode *peknô, dobrô, živô* dieťa; *božô* slovo, *cudzô* meno, *hovädzô* mäso atď. namiesto: *pekné, dobré, živé* dieťa; *božie* slovo, *cudzie* meno, *hovädzie* mäso. Užíva sa: *umrlô* dieťa, *minulô* počasie, *spadnutô* telo, *uvädnutô* líce, *napojenô* tela, *naprávanô* víno atď. namiesto: *umrlé* dieťa, *minulé* počasie, *spadnuté* telo, *uvädnuté* líce, *napojené* tela, *naprávané* víno. — *Spisovný jazyk neužíva v takýchto prípadoch dvojhlásky „ô“ a preto sa jej vystríhať treba!* Čítať nahlas knihy správne písané a osvojíť si prakticky pravidlo spisovného jazyka, — to je tu jedinou radou a pomocou.

125. §. *Prípony dlhé sa skrátajú, keď ich predchádza dlhá slabika* (vidz § 11.) nepíš tedy podľa výslovnosti západnoslovenskej: *krásný, krásného, krásnému,*

krásnym atď.; nepíš: hlúpý, hlúpeho, hlúpemu, hlúpým alebo: slúžný, slúžneho, slúžnému, slúžným atď. Ani nepíš: svieži, vriaci, milujúci, maľujúci, hovoriaci, modliaci atp. Ale píš: krásny, krásneho, krásnemu, krásnym, hlúpy, hlúpeho, hlúpemu, hlúpym, slúžny, slúžneho, slúžnemu, slúžnym, svieži, vriaci, milujúci, maľujúci, hovoriaci, modliaci atp. Výnimkou je nom., vok. a akk. množného čísla, kde sa dlhá prípona ponecháva pre určitosť (vidz e) bod v tretom vypočatí 11. §-u); iné je totiž: „videl som krásne deti“ a iné: „videl som krásné deti.“

126. §. Príponami jednotného genitívu a datívu pri vzoroch „pekný“, „boží“ sú dlhé *-ého*, *-ému*: *pekného*, *peknému* (ale sa tiež skráťa, jako je hore povedané, jestli ich predchádza dlhá kmeňová slabika: *krásneho*, *krásnemu* atď.), po mäkkých spoluhláskach *-ieho*, *-iemu*: *božieho*, *božiemu*. V pohronskej doline a v novohradskej stolici vyslovujú ich miestami podobou *-ýho*, *-ýmu* a miestami podobou *-iho*, *-ímu*: *peknýho-pekního*, *krásnyho-krásniho*, *mladýho-mladího*, *peknýmu-peknímu*, *krásnymu-krásnimu*, *mladýmu-mladímu*. Liptáci a Dolno-oravci zase vravia: *pekného*, *dobryého*, *staryého*, *mladyého*, *tuhého*, *vrtkého* atď. alebo: *peknému*, *dobryemu*, *staryemu*, *mladyemu*, *tuhému*, *vrtkému* atď. A Pohronci a Novohradčania miestami množný nom. (vok. a akk.) rozkladajú takto: *pekníe*, *dobríe*, *staríe*, *mladíe*, *tuhíe*, *vrtkíe* (ženy) atď. (n. mäkkého *-ie* miestami tvrdé *-ye*) Písať smie sa len takto:

pekného, *dobrého*, *krásneho*, *starého*, *mladého*, *božieho*, *človečieho* atp., alebo

peknému, *dobrému*, *krásnemu*, *starému*, *mladému*, *božiemu*, *človečiemu* atp., konečne takto:

pekné, dobré, staré, mladé, tuhé, vrtké (ženy) atp.
Nahlas často čítať skloňovacie vzory!

127. §. Príponou inštrumentálu pri všetkých vzoroch v jednotnom čísle je: *-ým* a v množnom čísle: *-ými*. Iba vtedy smie stáť *-ym*, *-ymi*, keď ich dlhá slabika predchodí, tedy v takýchto prípadoch: s krásnym chlapcom, s krásnymi chlapci, s horúcim slncom, s horúcimi haluškami.

Chybne je tedy: s otcovým synom, s otcovými syny, s pekným dievčaťom, s peknými dievčaty, s hodným mládencom, s hodnými mládenca, s božím poslom, s božimi posly atď. Podobne chybne je písať: s otcovými, s peknými, s hodnými atp.

128. §. I. Na Západe mnoho chýb robia pri skloňovaní príd. mien ženského rodu v jednotnom čísle. K vôli priehľadu a pre poučenie tým, ktorých sa to týče, kladú sa sem nasledujúce obrázky:

	Takto sa nepíše:	Takto sa píše:
1. G.	peknéj	peknej (ženy)
D.	peknéj	peknej (žene)
L.	peknéj	peknej (žene)
Inštr.	peknú	peknou (ženou).
2. N. (V.)	božá (-í)	božia (láska)
A.	božú (-í)	božiu (lásku)
G.	božéj	bozej (lásky)
D.	božéj	bozej (láske)
L.	božéj	bozej (láske)
Inštr.	božú	božou (láskou).
3. N. (V.)	otcová	otcova (hlava)
A.	otcovú	otcovu (hlavu)

G.	mňa, mä	teba, ťa	seba
D.	mne, mi	tebe, ti	sebe, si
L.	mne	tebe	sebe
I.	mnou	tebou	sebou.

Množné číslo :

N. V.	my	vy
A.	nás	vás
G.	nás	vás
D.	nám	vám
L.	nás	vás
I.	nami	vami.

Poznámky :

1. Pády *teba, seba, sa* nepíš s *ä*. V jedn. inštr. so *mnou* nemäkči *n*. V inštr. množnom: *nami, vami, niet* dĺžky.

2. Zvratné zámeno *seba, sa* nemá množných pádov; pády jednotného čísla užívajú sa aj pre potreby množného: *my za seba* (m. nás) stojíme, *vy sebe* (m. vám) škodíte atď.

3. Formy jednotného akkusatívu, genitívu, datívu *mňa, mne, teba, tebe, seba, sebe* užívame tam, kde s dôrazom vravíme, naproti tomu formy *mä, mi, ťa, ti, sa, si* tam, kde sa vyslovujú bez dôrazu. Príklad: *mňa* volajú, *teba* volám, *seba* obžalúvam, *mne* dávajú, *tebe* kážu, *tebe* čítam; naproti tomu bez dôrazu na príslušnom zámenе: volajú *mä*, volajú *ťa*, obžalúvam *sa*, dávajú *mi*, kážu *ti*, čítam *si*; *mňa sa* bojí, bojí *sa mä* atp.

131. §. On, ono, ona.

On (muž.): *Ono* (stred.): *Ona* (žen.):

Jednotné číslo:

N.	On	ono	ona
A.	jeho, ho, -ň	ho, -ň	ju, ňu
G.	jeho, ho	jeho, ho	jej

D.	jemu, mu	jemu, mu	jej
L.	(v) ňom	ňom	nej
I.	ním	ním	ňou.

Množné číslo:

N.	} oni (osob.) ony (neosob.)	ony	ony
A.	} ich ne (s predl.)	ich	ich
		ne (s predl.)	ne (s predl.)
G.	ich	ich	ich
D.	im	im	im
L. (v)	nich	(v) nich	(v) nich
I. (s)	nimi	(s) nimi	(s) nimi.

Poznámky:

1. Po predložkách pády počínajúce sa s *j* (jeho, jemu, jej, s *i* (namiesto *ji*: ich, im) priberajú v násloví *n*, ktoré s mäkkým náslovným živlom pádov („j“) splýva v mäkké *ň*. Tak sa hovorí a píše: od *neho*, k *nemu*, od *nej*, k *nej* atď., alebo od *nich*, k *nim* atp. Jestli sa predložky samohláskou končia (jako *na*, *ku*, *do*) vo výslovnosti často slučujú sa v jedno slovo so zámenom *neho*, *nemu* (m. jeho, jemu) takto: naňho m. na *neho*, kuňmu m. ku *nemu*, doňho m. do *neho* atp., takéto slúčeniny sa neodporúčajú pre vážnu osnovu.

2. „*ň*“, „*ňu*“ jednotného akkusatívu a *ne* množného akkusatívu (povstale hore uvedeným spôsobom z pôvodných: *ji*, *je*, *ju*), vyslovuje a píše sa len po predložkách, prvé v jednotnom čísle splývajúc s týmito v jedno slovo, na pr.: *podeň*, *nadeň*, *predeň*, *naň* atď., ale: *pod ňu*, *nad ňu*, *pred ne*, *na ne* atď. Pri mužských osobných výlučne: *pod nich*, *pod nego*, *nad nego* atď.

3. Formy *jeho*, *jemu* užívajú sa tam, kde je dôraz na *nich*; naproti tomu formy *ho*, *mu* kladieme tam, kde niet na *nich* dôrazu, na pr.: *Jeho som videl*, *jemu som povedal*, *jeho som potešil*, *jemu som odkázal* atď.; tu

je dôraz na zámene. Kde dôrazu niet na zámene: videl som ho, povedal som mu, potešil som ho, odkázal som mu; tu je dôraz na slovese.

4. Forma jedn. inštrumentálu je dlhá: *ním*; naproti tomu forma množného inštrumentálu je krátka: *nimi* (tedy nie ani s *námi* ani s *nimí!*). Formy *ich*, *im* alebo s predložkami *nich*, *nim*: sú vždy krátke; nepíš tedy: *ích*, *ím* ani nie: o *ních*, k *ním*.

5. Za akkusatív ženského rodu *ju* (videl som *ju*) počuť napospol hovoriť *hu*, v Liptove a čiastočne i v Orave počuť aj: povedal som *hej* (m. *jej*), videl som *hich* (m. *ich*), povedal som *him* (m. *im*) atp. Z tej príčiny pozor pri písme!

6. „y“ píše sa v tomto skloňovaní iba v mn. nominatíve ženskom, strednom a neživotnom mužskom: Keď je reč o stromoch: javor, hruška, borôvča — poviem: *ony* tam stály. Keď je reč o muž. životných osobových alebo zosobených, na pr. o chlapovi, o vlkovi, poviem: oni (chlapi, vlci) tam stáli atď.

132. §. **Môj, tvoj, svoj.**

	Mužský rod:	Stredný rod:	Ženský rod:
	Jednotné číslo:		
N. V.	môj	moje	moja
A.	môjho (živ.) môj (neživ.)	moje	moju
G.	môjho	môjho	mojej
D.	môjmu	môjmu	mojej
L.	mojom	mojom	mojej
I.	mojím	mojím	mojou.
	Množné číslo:		
N. V.	moji	moje	moje
A.	mojich (živ.) moje (neživ.)	moje	moje

G.	mojich	mojich	mojich
D.	mojim	mojim	mojim
L.	mojich	mojich	mojich
I.	mojimi	mojimi	mojimi.

Poznámky:

1. Popri stiahnutých formách: *môjho, môjmu* sú oprávnené aj pôvodnejšie, ale v živote menej obvyklé formy: *mojeho, mojemu.*

2. V príponách tohto skloňovania okrem jednotného inštrumentálu (= *mojím*) nikdy nejavi sa dĺžka, píš tedy krátko: *moji ľudia, mojich ľudí, mojím ľuďom, mojimi ľuďmi, moja žena, mojej ženy* atp.

3. Pod toto skloňovanie patria zámená: *tvoj, tvoje, tvoja, svoj, svoje, svoja*, podobne: *náš, -e, -a, váš, -e, -a*. Popri formách: *tvojho, svojho, nášho, vášho, tvojmu, svojmu, nášmu, vášmu* oprávnené sú aj: *tvojeho, svojeho, nášeho, vašeho, tvojemu, svojemu, nášemu, vašemu*.

4. Pri širších formách: *mojeho, mojemu, tvojeho, svojeho, svojemu, nášeho, nášemu, vašeho, vašemu* je označené *e* vždy krátke, nepíš tedy *mojého, mojému, nášého, nášému* atp.

133. §. **Ten, to, tá.**

Mužský rod: Stredný rod: Ženský rod:
Jednotné číslo:

N.	ten	to	tá
A.	toho (živ.) ten (neživ.)	to	tú
G.	toho	toho	tej (nie: téj)
D.	tomu	tomu	tej (nie: téj)
L.	tom	tom	tej (nie: téj)
I.	tým	tým	tou (nie: tú).

		Množné číslo:		
N.	tí (živ.)	té (tie)	té (tie*)] PR
	té (tie) [neživ.]			
A.	tých (živ.)	té (tie)	té (tie)	
	té (tie) [neživ.]			
G.	tých	tých	tých	
D.	tým	tým	tým	
L.	tých	tých	tých	
I.	tými	tými	tými.	

*) Formu množ. nominatívu a akkusatívu pre neživotné mužské, a pre stredné a ženské vôbec počť nielen takto: *té, tie*, ale aj takto: *ty*. Formu »*ty*« užívajú na Západe: *ty* stromy, *ty* ženy, *ty* deti; ona je pozostatkom z pronomínálnej deklinácie; — formu *tie* stromy, *tie* ženy, *tie* deti v strednej slovenčine okrem Turca; a formu *té* v Turci. Ukazovacie zámeno *ten, to, tá*, v celom množnom čísle skloňuje sa dľa prídavného »pekný«, tedy:

N. *tí* pekní páni

(*té* pekné stromy)

A. *tých* pekných pánov

(*té* pekné stromy)

G. *tých* pekných pánov

D. *tým* pekným pánom

L. (o) *tých* pekných pánoch

I. (s) *tými* peknými pány.

Tak iste aj v rode strednom a ženskom. Vidzme ženský rod:

N. *té* pekné ženy

A. *té* pekné ženy

G. *tých* pekných žien

D. *tým* pekným ženám

L. *tých* pekných ženách

I. *tými* peknými ženami.

V strede slovenskom miestami skloňuje sa takto v množnom nominatíve a akkusatíve: videl som peknie (i *-ye*), dobre, hodnie jablká; boly tam starie, deravie čižmy atp. Následkom toho v štúrovčine postavila sa analogická forma aj pre mn. nom. a akk. neživotného mužského, a pre životné i neživotné stredného

Poznámky.

1. Takto sa skloňujú aj: onen, tamten, tamtoten: onoho, onomu, oným, tamtotoho, tamtotomu, tamtotým, tamtoho, tamtomu, tamtým atď.

2. Čo sa týče dĺženia prípon „y“-u, prečítaj si to, čo je povedané o skloňovaní prídavných dľa „pekný“.

3. Popri prípone množného nominatívu a akkusatívu pre neživotné mužské a pre všetky stredné a ženské -é bežná je teraz prípona -ie. Sme tedy rovnako oprávnení písať: *té stromy, té ženy, té deti* alebo: *tie stromy, tie ženy, tie deti*.

134. §. **Kto, čo** javia sa len v jednotnom čísle a skloňujú sa takto:

N.	kto	čo
A.	koho	čo
G.	koho	čoho
D.	komu	čomu

a ženského rodu ukazovacej prípony *ten, to, tá*; to jest Štúr skloňoval takto: *tie peknie, dobre ženy* atď. Ponevác v novšej dobe jedni grammatici v týchto prípadoch zastali si na stanovisko strednej slovenčine protivné (Hattala, Mráz), kážuc písať *ty stromy, ty kozy, ty deti* atp., a iní neukazovali dost rozhodnosti v prospech nastúpivšej reformy z päťdesiatych rokov, dopúšťajúc popri: *té stromy, té ženy, té deti* aj formy: *ty stromy, ty ženy, ty deti* (Mluvnica prešporskej konferencie jazykovej, z r. 1852, Viktorinova mluvnica), — spisovatelia slovenskí podržali štúrovskú formu *tie* (podľa »dobre« ženy) až do dneška. Forma *té*, ktorá je jedine ústrojná, zo zákonov spisovnej reči plyúca a na ich základe oprávnená, stojí v tejto Rukováti na prvom mieste spomenutá, aby pritiahla na seba pozornosť spisovateľov. Je čas, aby sa jej spisovatelia ujali a vydobudli jej miesto, ktoré jej bez sporu náleží. — Podotýka sa, že ukaz. zámeno ženského rodu i v celom jednotnom čísle skloňuje sa podľa »pekný« (*tá, tej* atď.) a že len množ. nom. a akk. »tie« kazí tu súlad a dôslednosť.

L. kom	čom
I. kým	čím.

Podobne sa skloňujú tieto zámená, keď sú složené s nie-, da-, volať, leda-, ni-: niekto, niečo, dakto, dačo, volakto, volačo, ledakto, ledačo, nikto, nič (m. ni-čo).

135. §. *O ostatných zámenách* sa podotýka:

1. Zámená: ký, ktorý (niektorý, daktorý, volaktorý), ktorýkoľvek, aký-jaký, akýsi-jakýsi, nejaký, dajaký, vola-jaký, voliaiky, nijaký, všelijaký, ledajaký, každý, žiadny — skloňujú sa dľa „pekný“.

2. Zámeno *či* skloňuje sa dľa „boží“.

3. Zámeno sám, samo, sama skloňuje sa podľa jedon, jedno, jedna. (Samý, -é, -á = číry, skloňuje sa dľa „pekný“.)

Skloňovanie čísloviek.

136. §. **Jedon, jedno, jedna** takto sa skloňuje:

Mužský rod: Stredný rod: Ženský rod:

Jednotné číslo:

Nom.	jedon	jedno	jedna
Akk.	<u>jedného</u> <u>jednoho</u>	(živ.) jedno	jednu
	jedon (neživ.)		
Gen.	<u>jedného</u> <u>jednoho</u>	<u>jedného</u> <u>jednoho</u>	jednej
Dat.	<u>jednému</u> <u>jednomu</u>	<u>jednému</u> <u>jednomu</u>	jednej
Lok.	<u>jednom</u>	jednom	jednej
Inštr.	jedným	jedným	jednou.

Množné číslo:

Nom.	jedni (živ.)	<u>jedny, jedné</u>
	jedny, jedné (neživ.)	

Akk.	jedných (živ.) jedny, jedné (neživ.)	jedny, jedné
Gen.	jedných	jedných
Dat.	jedným	jedným
Lok.	jedných	jedných
Inštr.	jednými	jednými.

Poznámky :

1. Práve takto sa skloňujú: zámeno *sám*, -o, -a a číslovka *všetok*, -tko, -tka. Číslovku neurčitú *všetok*, všecok skloňujeme takto: muž. rodu jedn. akk. všetkého (všetok), g. všetkého, d. všetkému, l. všetkom, i. všetkým; množ. n. všetci (všetky, všetké), a. všetkých (všetky, všetké), g. všetkých, d. všetkým, l. všetkých, i. všetkými. Stred. rodu jedn. číslo: n. a. všetko, g. všetkého, d. všetkému, l. všetkom. i. všetkým. Žen. rodu jedn. číslo: n. všetka, a. všetku, g. všetkej, d. všetkej, l. všetkej, i. všetkou. Stred. a žen. rodu množ. číslo: n. a. všetky (všetké), g., l. všetkých, d. všetkým, i. všetkými. — *Všetok* alebo *všecok* je rovnako dobrá forma; bežné sú aj: *všetek* a *všecek*.

15. 2. Popri „jedon“ je dobre aj „jeden“ Akkusatív *jedného*, *jednoho* je pre životné: *jedného*, *jednoho* človeka, vola, koňa; naproti tomu *jedon* je pre neživotné: Videl som tam *jedon* strom, *jedon* most atď. Množný akkusatív *jedných* je len pre osobové: videl som tam *jedných* ľudí spať; naproti tomu *jedny* (-é) pre neosobové a neživotné: videl som tam stáť *jedny* voly, kone, vlky, stromy, mosty atď.

3. Popri gen. a dat. *jedného*, *jednému* bežné sú ešte vždy zodpovedavé české: *jednoho*, *jednomu*.*)

*) Číslovka *jedon-jedno-jedna* za stara skloňovala sa ako zámeno *ten-to-tá*, a toto malo svoje pôvodné zámenové skloňovanie,

4. Inštr. je vždy: s *jedným*, s *jednými*, nepíš tedy: s *jednym*, s *jednymi* alebo s *jednymi*.

z ktorého nám však iba nepatrné zbytky zbudly. Teraz skloňuje sa v podstate svojich pádov dľa miešanej deklinácie a síce dľa vzoru »pekný«. Medzi tými nepatrnými zbytkami pôvodnej zámenovej deklinácie sú jednotný genitív a datív mužského a stredného rodu a i ten — vo dvoch formách: *teho*, *temu* a *toho*, *tomu*. Na Západe a na Východe žijú prvé formy a tam zachovaly sa podľa nich tvorené aj zámenové formy číslovky a síce: *jedneho-jednemu*. Naproti tomu v striedku slovenskom hovorí sa: *tohoto*, ale číslovka *je ton* skloňuje sa tu už podľa »pekný« (v hornom Liptove v Hybiach *jednyeho*, *jednyemu*, v Pohroní *jedného*, *jednému*) až na Turec a dolný Liptov, kde sa vraví zväčša *jedneho-jednemu*.

Foziem *jedneho-jednemu*, náležitých ku prijatým spisovne pronominálnym formám *toho-tomu* žiadon Slovák neužíva. Ony sú pozostatkami z českých mluvníc a v spisovnej reči slovenskej obiehajú na základe historického práva... Ale na tom základe oprávnená je u nás — celá česká mluvnica.

Jestli sa opierame o svoj materinský jazyk a chceme ostat dôslední zásadám, na ktorých je zbudovaná naša spisovná reč

1. nesmieme písať *jedneho-jednemu*, lebo takých foriem živý jazyk slovenský nepozná;

2. nesmieme písať *jedneho-jednemu*, lebo sú té formy utvorené podľa tých pronominálnych foriem (*teho-temu*), ktoré spisovná reč zavrhla.

Čo tedy zbýva? Prv než by vyslovil svoj úsudok, treba nám zistiť toto: I. Od pôvodného zámenového skloňovania odchyľili sme sa už v *samom* *zámene*, a síce tak základne, že na pr. už celé množné číslo ženského rodu skloňujeme dľa miešanej deklinácie (dľa »pekný«), z toho nasleduje, že zachovaním foriem *jedneho-jednemu* nezachránime už pôvodné skloňovanie, ktoré je na *vymretí*. II. Pri skloňovaní číslovky *jedon* beztak sme sa už aj v iných pádoch právoplatne odchyľili od skloňovania zámena *ten*, *to*, *tá*, lebo píšeme: *tá jedna žena*, *tú jednu ženu* atď. m.: *tá jedná žena*, *tú jednú ženu*; keď tedy zatratíme mrtvé pre nás formy *jedneho-jednemu*, tým nenačneme trhať skloňovanie tejto

137. §. **dva, dve** skloňujú sa takto:

	Mužský rod:	Stredný a ženský rod:
Nom.	dva dvaja (muž. os.)	dve
Akk.	dva dvoch (muž. os.)	dve
Gen.	dvoch	dvoch
Dat.	dvom	dvom
Lok.	dvoch	dvoch
Inštr.	dvoma	dvoma.

Práve tak sa skloňuje oba, obidva (obaja, obidvaja), obe, obidve. Podobne sa skloňujú: *tri* (traja) a *štyri* (štyria), vidz Abec. ukazovateľ.

Poznámky:

Formy *dvaja, dvoch* v nom. a akk. (pri ostatných: obaja, obidvaja, traja, štyria; oboch, obidvoch, troch, štyroch) sú pre muž. osobové mená: boli tam dvaja chlapi, dvaja učnia, obaja

číslovky od skloňovania záměna *ten-to-tá*, ale iba ďalej postúpíme na ceste *ústrojného* uplatňovania živých foriem slovenských v spisovnom jazyku. III. Číslovku *jedon* živá mluva nepristavitelne zaháňa ku vzoru »pekný«, tak že na pr. zbudlá z pronominálneho skloňovania množ. nominatívu prípona *-y* v ženskom rode zjavne sa tratí v živej mluve v prospech prípony *-é* miešanej deklinácie, popri formách »jedny ženy« totíž vždy viac a viac prenikajú mn. nominatívy miešanej deklinácie: jedné (jednye) ženy, m všetky ženy: (všetké) ženy.

Tak sa veci majú. Tu niet tedy iného rozumného východu, jako uzákonit živé formy *jedného-jednému* a uznať skloňováciu neodvislosť tejto číslovky od skloňovania záměna *ten-to-tá*. Té časy u nás minuly, kde sa rovnako skloňovaly. Tolko na odôvodnenie toho kroku, že som v jedn. gen. a dat. novými formami doplnil skloňovanie číslovky *jedon-jedno-jedna*.

alebo obidvaja učítelia, traja alebo štyria žiaci; podobne: videl som tam dvoch, oboch, obidvoch, troch, štyroch žiakov alebo učitelov. Naproti tomu formy nom. a akk. *dva* sú pre muž. neosobové: boly tam dva voly, dva kone, videl som tam dva voly, dva kone. Podobne: boly tam oba, obidva, tri, štyri voly, kone; alebo videl som tam: oba, obidva, tri, štyri voly, kone.

138. §. **Číslovky 5—99** skloňujú sa takto:

	Základné:	Rozčlenúvacie:
Nom.	päť piati (muž. osob.)	pätoro pätorí (-ia) (muž. osob.)
Akk.	päť piat-ich (muž. os.)	pätoro pätorých (muž. osob.)
Gen.	piat-ich	pätorých
Dat.	piat-im	pätorým
Lok.	piat-ich	pätorých
Inštr.	piat-imi.	pätorými.

Poznámky:

1. Ako „päť“ sa skloňujú: tisíc, tisíci (vidz poznámku v 139. §-e). Ďalej: dvoje, oboje, obidvoje, troje, poťažne: dvoji, oboji, obidvoji, troji (formy pre nom. mužských osobových a zosobených).

2. Nom. *piati* a akk. *piatich*, podobne nom. *pätorí (-ia)* a akk. *pätorých* užíva sa pre muž. osobové alebo zosobené: boli tam *piati* ľudia, *piati* vlci; videl som *piatich* ľudí, *piatich* vlkov, *pätorých* koscov atp

3. Za sklonenú formu často počuf nesklonenú: k päť ženám riekol, od päť miest platí, z päť stromov pooberal ovocie, s devätoro ľuďmi atp. (Vidz § 205.)

4. Tam, kde *t* mäkko vyslovujú i pred *y* (v Pohroní atď.), pletie sa vo výslovnosti skloňovanie základných

čísloviek 5—99 a radových čísloviek 5—99. Z toho povstávajú pravopisné ťažkosti. Rozptýľme ich takto. Dľa prídavných mien s „y“ skloňujú sa poriadkové čísla: prvý, druhý, štvrtý, desiaty atď.; naproti tomu základné čísla od päť hore skloňujú sa bez *y* takto: päť-šesť, piatich-šiestich, piatim-šiestim, piatimi-šiestimi atď. Poriadkové čísla sú vždy prídavnými menami svojou formou i svojou akosťou, čím ľahko sa dajú rozoznať od základných, ktoré sa dajú zameňovať formami neskleňovaných podstatných mien. Príklady pre čísla poriadkové: „žijeme v deväťdesiatych rokoch“ = v rokoch 1890., 91., 92., 93. atď. až 99., jedným slovom žijeme v desaťročí 1890—1899. Príklad pre čísla základné: „nebojí sa štyridsiatich ľudí“ = 40 ľudí; „došiel s deväťdesiatimi chlapmi“ = s 90 chlapmi. Ešte príklad: zomrel v päťdesiatych rokoch (v dobe od 50—59 počítaného letopočtu) a zomrel v päťdesiatich rokoch (keď mal 50 rokov); človek silný je v tridsiatych rokoch (v dobe od 30—39. roku) a silný je v tridsiatich rokoch (keď má 30 rokov). Základné čísla päť, šesť, sedem, desať atď. (v skloňovaní ktorých nepíše sa „y“) tým sa tedy rozoznávajú, že obstoja v obecnej mluve aj formami neskleňovaných podstatných mien, môžem povedať na pr. aj: zabil piatich, šiestich, desia tých ľudí, aj: zabil päť, šesť, desať ľudí; dostával plácu od piatich, šiestich, siedmich dedín, alebo: od šesť, sedem dedín.

139. §. *Sto a tisíc* skloňuje sa

	v jednotnom čísle:		v množnom čísle:	
Nom.	sto	tisíc	st-á	tisíc-e
Akk.	sto	tisíc	st-á	tisíc-e
Gen.	st-a	tisíc-a	st-ov	tisíc-ov
Dat.	st-u	tisíc-u	st-ám	tisíc-om
Lok.	st-u	tisíc-i	st-ách	tisíc-och
Inštr.	st-om	tisíc-om.	st-ami	tisíc-ami.

Poznámka.

1. *Sto a tisíc* takto sa skloňujú, keď je o nich samých reč, na pr. o jeho stá a tisíce nestojím, od jeho stov a tisícov sa nebojím, jeho stám a tisícom neverím atď.

2. Číslovka *tisíc* môže sa skloňovať aj podľa „päť“, a síce *cele* podľa päť, keď sa poťahuje k druhým menám: boli tam tisíci ľudia, nebojí sa tisícich ľudí, povedal to tisícim ľuďom, hovoril o tisícich ľuďoch, sišiel sa s tisícimi ľuďmi, ale srov. predposledné vypočítanie 205. §-u.

Všeobecné pripomenutie o číslovkách.

140. §. Číslovky radové (prvý, druhý, štvrtý, stý, milliontý atď. s výnimkou: tretí, tisíci), ďalej druhové (jednaký, dvojaký, trojaký, storaký, tisícoraký atď.), množivé (jednoduchý, dvojnásobný, trojnásobný, stonásobný, podvojný, potrojný, dvojitý atď.) skloňujú sa — dľa *pekný*, vidz 115. §.

II. Časovanie.

A) O podobách sloviess vôbec.

Ohýbané sloveso má rozličné podoby, a to:

141. §. I. *Podoby, majúce povahu podstatných mien*, a síce:

1. Neurčitok (infinitív), ktorý sa už nesklôňuje, ale ktorého niektoré pády ešte možno rozoznať zo skladby: *chodiť* je podmienkou zdravia ľudského (chodenie = nom.!), pred seba vzal *nepiť* pálenku (nepitie pálenky = akk.!).

Podoba neurčitku, vychodiaca na *-ť*, podáva nám *holé značenie slovesa* bez všetkých časovacích poťahov: *robiť, sedieť, brať, kosiť, nosiť sa* atď.

2. Podstatné meno slovesné, vychodiace na *-ie* na pr.: *písanie, čítanie, kosenie* atď.; skloňuje sa dľa „obilie“, vidz 87. §.

142. §. II. *Podoby, majúce povahu prídavných a prísloviak.* Tého sa menujú priechodníkami; tamté prídastiami.

1. Priechodníky (transgressívy) máme v spisovnej slovenčine tieto:

a) priechodník prítomného času, vychodiaci na *-úc, -iac*: *idúc, vedúc, robiac, kričiac*. Ak je kmeňová slabika dlhá, prípona skrúti sa v smysle 11. §-u: *kážuc, písuc, bráňac, kláťac* sa. Ale po retných smie ostať pôvodná dĺžka prípony, t. j. namiesto *kúpäc, lúbäc* atp. smie sa písať: *kúpiac, lúbiac*, vidz 5. bod 5. §-u.

b) priechodník minulého času, vychodiaci na *-vši* po zatvorených kmeňoch na *-ši*: *volavši, pracovavši, kralovavši, pivši, šivši, urobivši, dohonivši; nessi, vedši, vezši* atď.

Prípony *-úc (-iac), vši, (ši)* sú pre všetky pohlavia a pre obe čísla. Píš tedy: muž (žena, dieťa) *plačúc* pochoval (pochovala, pochovalo) svoju sestru; mužovia (ženy, deti) *plačúc* pochovali (pochovaly) svoju sestru. Alebo: muž (žena, dieťa) skončivši prácu pobral sa (pobrala, pobralo sa) domov; mužovia (ženy, deti) skončivši prácu pobrali sa (pobraly sa) domov.*)

*) Aj Hattala (»Mluv. jaz. slov. Pešť 1864., 211. §.) uznáva, že *prítomný priechodník* »vypadá u nás pravidelne pre všetky tri rody a obe čísla... na *-úc* a *-iac*, po dlhých na *-uc* a *-ac*«. Že sa Mráz odchytil od tohoto poznania a, zavrhnúc i Hattalu i Štúra, vo svojej mluvnici z 1872 predsa zaviedol dvojaké podoby, pre jednotné číslo *-úc, -iac* a pre množné *-úce, -iace*, to sa mohlo stať pod tým vlivom, že v živote skutočne objavujú sa dvojaké formy: *idúc-idúci, rozkazujúc-rozkazujúci* (za túto širšiu podobu intelligencia často vyslovovala a písavala chybné: *rozkazujúce, idúce* atp.), Mráz tedy ujal sa oboch podôb rozdeliac im funkcie tak, že prostejšiu položil pre jednotné číslo a širšiu pre množné číslo. Tým sa priblížil češtine. Pravda je však to, že pospolitý ľud obe

2. Príčastia:

a) činné pričastie prítomného času tvorí sa od prítomného priechodníka príponou *-i*, má všetky podoby prídavného mena a skloňuje sa dla „boží“ (116. §): stojací, -cie, -cia; idúci, -ce, -ca.

podoby, aj idúc aj idúci, rovnoplatne užíva i pre jednotné i pre množné číslo. Aj nevzdelaná grammaticky intelligencia *pre obe čísla* užívala a čiastočne užíva podôb na *-iace, -úce*. V strednej slovenčine tedy niet podkladu pre rozoznávanie podôb jednotných a množných. Že nakoľko niet pre to rozoznávanie smyslu, o tom svedčí aj vystrojovanie prítomných priechodníkov podobami skutočných bežných prísloviiek, tak na pr. za *idúc, stojac, klačiac* a popri nich: počuť zhusta *idúcky, stojacky, klačiaccky* atp., samo sebou sa rozumie, že *bez ohľadu na to, či je podmet v jednotnom alebo v množnom čísle*.

Priechodníka minulého vôbec nezná živá slovenčina. Ale vo spisovnom jazyku je obvyklý a preto sa tu nemôže pominúť. Hattala ku skloňovacím vzorom prikladal české podoby pod »Priechodník minulý« [tak ku vzoru »piecť«: *pek* (muž.) a *pekši* (žen. a stred.) pre jednotné; *pekše* (muž., žen. a stred.) pre množné číslo] a všade výslovne poznamenal, že sú to české podoby minulého priechodníka. Mráz prejímaj české podoby a pri skloňovacích vzoroch vkladal ich miesto slovenských. Týmto spôsobom podoby »pek«, »pekši«, »pekše« staly sa *slovenskými* priechodníkmi minulého času. Máme pred sebou túto skutočnosť: V spisovnom jazyku obiehajú priechodníky minulého času. Hattala nezaujal k nim stanoviska a Mráz oktrojoval jazyku české formy. Čo tu zbýva grammatikárovi urobiť? Držať sa neústupne živého jazyka, prijať čo sa javí v spisovnom jazyku alebo schváliť oktrojované podoby? — Ja som pri týchto otázkach takto rozumoval: Skutočný stav nemožno zaznávať. Keďže spisovný jazyk chce mať a má pre uhladenie slohu minulé priechodníky, grammatikár je povinný počítat s tým skutkom. Ale má grammatikár i právo i povinnosť kritike podrobiť skutočný stav vecí. I ja som kritike podrobil postúpenie Mrázovo a presvedčil som sa o tom, že oktrojované české formy nezodpovedajú potrebám spisovného jazyka sloven-

b) *činné prídastie minulého času II.* tvorí sa od minulého priechodníka zakončením *-vší, -ší*, má všetky podoby prídavného mena a skloňuje sa dľa „boží“ (116. §): *davší, -šie, -šia*; *šedší, -šie, -šia*.

c) *činné prídastie minulého času I.* rozoznáva tri pohlavia: *dal, dalo, dala* a pri niektorých slovesách (pri priechodných nikdy nie) objavuje sa aj so zakončením prídavného mena: *-lý, -lé, -lá* (pohorelý, pohorelé, pohorelá atď.). V tomto prípade skloňuje sa dľa „pekný“.

ského. Keď nám stačí, bez toho aby robil mýlku, priechodník prítomného času jednou podobou pre všetky pohlavia a pre obidve čísla, tak nám postačí jedinou podobou (oproti štyrom podobám: *pek, robiv, robivši, robivše*) aj priechodník minulého času. Jednoduchosť potrebujeme, aby bolo jasno v spisovnom jazyku a aby sme oblahčili jeho učenie. Postaviac sa na toto stanovisko mohli mi ísť iba o to, *ktorej prípony sa ujať v Rukováti?* V jazykoch príbuzných, v ktorých žije ešte minulý priechodník, ale s tým obmedzením, že sa jedny a té isté formy udržaly pre všetky pohlavia a pre obidve čísla, tieto zachované formy patria *jednotnému číslu*. Tak v ruštine písanej jednotné formy: *dav-davši*, a v poľštine: *dawszi* (čítaj: *davši*) platné sú pre všetky pohlavia i pre *obidve čísla*. Tomu zjavu odpovedá aj to, čo máme v slovenskom priechodníku prítomného času, jednotná forma (*idúc, stojac*) platná je totiž aj pre množné číslo. Z tohoto nasleduje, že pre minulý priechodník, chtiac ho podržať, ale zároveň chtiac ho aj zjednodušiť, treba nám vyvoliť jeho jednotnú a nie množnú podobu. Tedy *dav* alebo *davši*, a nie *davše*. Ja som sa rozhodol za formu *davši*. Ona najlepšie zodpovedá slovenčine. Je ženskou podobou jednotného čísla práve tak, ako forma *idúc (stojac)* je ženskou podobou jednotného čísla v prítomnom priechodníku. Okrem toho je ona vo funkcii na vlas tej istej široko rozpriestranená v národoch, ktoré ešte v skutočnosti užívajú činný priechodník minulého času. Forma mužská na *v (dav)* sa aj preto nehodí, lebo ona po zatvorenom kmeni objavuje sa bez prípony (*šed, nes, ved* atp.), stávajúc sa oku slovenskému naskrze nejasnou.

d) *trpné prídavné minulého času* so zakončením prídavných mien: *-tý, -to, -tá, -ný, -no, -ná*: bi-tý, -té, -tá, da-ný, -né, -ná. Skloňuje sa dla „pekný“.

Poznámka. Medzi prídavnými so zakončením prídavných mien a medzi prídavnými menami je ten rozdiel, že prvé, súc odvođené od sloviess, označujú činnosť patričného slovesa a čas i stav činnosti, na pr. písúci (= kto píše v prítomnosti činne), povedavší (= kto povedal v minulosti činne), nesený (= kto je nesený v prítomnosti, činnosť trpná). Naproti tomu u prídavných mien niet tejto bohatosti významovej, keď poviem biely, čierny, hrubý, tenký, tým označujem púhu jakosť.

143. §. III. *Spôsoby*: Oznamovací, rozkazovací a podmieňovací.

1. **Oznamovací spôsob** (indikatív) vyraża nepodmienene, priamo, činnosť podmetu, ktorú podmet vykonáva, vykonával, dávno vykonával alebo vykonávať bude, na pr. žiak píše, žiak písal, žiaak bol písal, žiak bude písať.

2. **Rozkazovací spôsob** (imperatív) vyraża činnosť podmetu rozkazanú, dosiaľ nevykonanú, na pr. píš, písme, píšte!

3. **Podmieňovací spôsob** (kondicionál) vyraża podmiennečne pripustenú činnosť podmetu, ktorú by vykonal alebo by vykonal bol, na pr. písal by, písal by bol.

Oznamovací, rozkazovací a podmieňovací spôsob menujeme určitými podobami slovesa, lebo nimi určite označujeme nielen čas a stav činnosti (čo sa deje i v príchodníkoch alebo prídavných), ale aj grammatickú osobu. Bohatosť podôb slovesných rodí sa z toho vzájomného poľahu, do jakého dostávajú sa časovaním spôsoby, osoby, časy a stav činnosti.

Prehovoríme o týchto posledných :

144. §. *Osoby*. V určitých podobách slovíes rozoznávame tri osoby vo dvoch číslach : v jednotnom a množnom. Prvá osoba, ktorá rozpráva ; druhá, ku ktorej rozprávame, a tretia, o ktorej rozprávame. Tedy v jedn. č. : ja píšem, ty píšeš, on, ono, ona píše, v mn. č. : my píšeme, vy píšete, oni, ony píšu.

145. §. *Časy* máme v slovenčine štyri :

1) *prítomný* (präsens) : píšem, píšeš, píše, píšeme, píšete, píšu ;

2) *minulý* (perfectum) : písal som, písal si, písal, písalí sme, písalí ste, písalí ;

3) *dávnominulý* (plusquamperfectum) : bol som písal, bol si písal, bol písal, boli sme písalí, boli ste písalí, boli písalí ;

4) *budúci* (futurum) : budem písať, budeš písať, bude písať, budeme písať, budete písať, budú písať.

146. §. *Stav*. Podľa toho, jako stavia sa podmet k činnosti slovesa, či podmet túto vykonáva (chytím, hodím, vediem) alebo trpí (som chytený, som hodený, som vedený), rozoznávame dva stavy slovesných podôb : *činný* (activum) a *trpný* (passivum). Slovesá so zvratným *sa*, na pr. : biť sa, vadiť sa, tešiť sa, kľzať sa atď., svojimi podobami ostávajú v stave činnom.

147. §. Z príkladov, ktorými sme objasňovali slovesné podoby, vychodí na javo to, že sú niektoré *prosté* (o jednom slove) a niektoré *opísané* (o dvoch alebo viac slovách).

Prosté podoby majú

v *činnom* stave:

Prítomný čas: robím, sedíš, volá.

Rozk. spôsob: rob, sedme, volajte.

Priechodník prít.: robiac, sediac, volajúc.

Priechodník min.: robivši, sedevši, volavši.

Príčastie prít.: robiaci, sediaci atď.

Príčastie min. II.: robivší, sedevší atď.

Príčastie min. I.: robil, sedel atď.

Neurčitok: robiť, sedieť, volať.

v *trpnom* stave:

Príčastie min.: robený, (vy)sedený, volaný atď.

Tvoriť *prosté podoby* je nie práve najľahšia vec. Ale kto sa tomu naučil, ten sa tým naučil tvoriť *aj opisované podoby*, lebo sa *této* *sostavujú z tamtých*.

B) Prosté podoby slovesa.

148. §. Prostá podoba slovesná složená je z kmeňa a z ohýbacej prípony.

Ohýbacie prípony slovesné.

149. §. Rozoznávame ohýbacie prípony *osobové*, ktoré pridávame kmeňom v oznamovacom a rozkazovacom spôsobe, a prípony *pádové*, ktoré pridávame kmeňom tvoriac menové tvary (slovesné meno, neurčitok, priechodníky a pričastia). O príponách pádových bude reč inde.

Osobové prípony sú:

- v jedn. čísle: 1. os. -m
2. os. -š
3. os. — (za stara: -t)

- v množ. čísle: 1. os. *-me*
 2. os. *-te*
 3. os. — (za stara: *-nt*)

Prípina 3. osoby v jednot. čísle zachovala sa len v *jest* a *niet* od kmeňa *jes* (jes-o-m, č. js-e-m), ale aj z týchto prvšia podoba je na vymrení a počut za ňu je. Vo všetkých ostatných prípadoch odpadla. (Pri tom istom kmeni „jes-“ zachovala sa aj staršia prípona 2. osoby jednotného čísla *-si*: *si*, *jsi*, m. *jes-si*).

Pôvodná prípona 3. osoby v množ. čísle *-nt* natolko sa sliala s kmeňotvornou príponou prítomného času, že ju iba odborník môže vystopovať. Koncové *-t* sa ztratilo tak ako v 3. os. jednotného čísla, a pozostalé *n* s kmeňotvornou hláskou splynulo v nosovku *a*, táto sa v istých prípadoch premenila v *e* a z tých máme v terajšej slovenčine spisovnej *ú* a *ia*.

Dľa toho, čo je hore povedané, máme osobové prípony v týchto podobách času prítomného: *nesie-m*, *nesie-š*, *nesie-me*, *nesie-te*. V podobe 3. osoby jedn. čísla *nesie* niet osobovej prípony; je to holý kmeň prítomníkovy. Za stara bolo: *nesie-t*. A čo sa týče 3. osoby množ. čísla *nesú*, *robia*: tu máme splynutie osobovej prípony s kmeňotvornou príponou. Z tohoto vidieť, že z kmeňa prítomníkového v terajšej slovenčine utvoriť môžeme len podoby 1., 2. a 3. osoby v jedn. čísle a podoby 1. a 2. osoby v množnom čísle; kdežto podoba 3. osoby množného čísla tvorí sa teraz pridávaním koncovky *-ú* (v istých prípadoch *-ia*) k tomu, čo pozostalo z prítomníkového kmeňa (*nesie*, pôvodne „nese“) po splynutí kmeňotvornej prípony (*e*) s osobovou príponou (*-nt*). Tvoríme tedy takto podoby 3. osoby množného čísla: *nes-ú*, *rob-ia*.

Slovesné kmene.

150. §. Kmeňom slovesa je to, čo zostane z podoby slovesnej po odhodení prípony. Poodhadzuj z podôb *nesiem, nesieš, nesie, nesieme, nesiete*, uvedené v predošlom §-e prípony, dostaneš kmene: *nesie-* pre celé jednotné číslo a pre prvé dve osoby množného čísla.

Podobne postupujúc, od podôb slovesných *čujem, čuješ, čujeme, čujete, milujem, miluješ, milujeme, milujete, volám, voláš, voláme, voláte* atď. dostaneš kmene: *čuje-, miluje-, volá-*.

Niektoré kmene sú hotovými koreňami, na pr. *jes-* (v *jest*), *jed-* (v *jedia*), *ved-* (v *vedia*), *dad-* (v *dadia*); iné zas javia sa nám v prítomnom čase s pribranou kmeňotvornou príponou, tak na pr. vyš uvedené kmene: *nesie-*, *čuje-*, utvorené sú príponami kmeňotvornými *-ie*, *-je* od *nes-*, *ču-*. To sú tedy kmene prítomného času, na krátko kmene prítomníkové (präsentné). Slovesným kmeňom je to, čo je *základom pre všetky podoby slovesa*. Slovesným kmeňom je tedy *nes-*, *ču-*, preto, lebo z neho možno utvoriť všetky časovacie podoby: *nes-ie-m*, *nes-ú*, *nes-e-ný*, *nies-t*; *ču-je-m*, *ču-j*, *ču-j-ú*, *ču-t*, *ču-vši* atď.

Kmeňotvornú príponu dľa toho, či tvoríme ňou kmeň spôsobu alebo času atď., menujeme príznakom spôsobovým alebo časovým.

Pri časovaní treba je poznať hlavne kmeň neurčitkový a kmeň prítomníkový.

151. §. *Kmeň neurčitku*. Príponou je *-t*, odhod túto a dostaneš kmeň neurčitkový. Pri slovesách: *čuť, piť, hoveť, trpeť, minúť, pohnúť, robiť, kosiť, volať, klať, milovať, kraľovať* je tedy kmeňom: *ču-*, *pi-*, *hove-*, *trpe-*, *minú-*, *pohnú-*, *robi-*, *kosi-*, *vola-*, *klať-*, *milova-*,

kralova-. Nie vždy vyznieva kmeň na samohlásku, ako vo výš uvedených prípadoch. Časté sú aj kmene zavrené, t. j. spoluhláskou zakončené, ako v slovesách: *niešť*, *viešť*, *piešť*, *tlieť*, *viest*, *pliešť* atď. Odhodiac príponu neurčitkovú *-ť*, pozostane nám: *nies-*, *viez-*, *piec-*, *tlč-*, *vies-*, *plies-*, a srovnajúc tento pozostatok s pozostatkami z iných podôb (*nes-ie-m*, *vez-ie-m*, *nes-e-ný*, *vez-e-ný*, *piek-o-l*, *tlk-o-l*, *vied-o-l*, *pliet-o-l* atď.) najdeme, že je slovesným kmeňom, základným pre všetky podoby slovesa. v prvých dvoch prípadoch: *nes-*, *vez-*. Pre ostatné by bolo kmeňom: *piek-*, *tlk-*, *vied-*, *pliet-*, ale keď uvážime ďalej, že máme ešte aj podoby s krátkou samohláskou: *ved-ený*, *plet-ený*, *pek-ši*, *tlk-ši*, poznáme, že tu máme kmene *pek-*, *tlk-*, *ved-*, *plet-*, ktoré tým dostaly v neurčitku podobu: *piecť*, *tlieť*, *viest*, *pliešť*, že sa kmeňová hláska, čo je pri zavrených kmeňoch pravidlom, v neurčitku, predĺžila a že sa koncové spoluhlásky *-k*, *d*, *t* pre obľahčenie výslovnosti pred príponou *-ť* rozlíšili, tedy z *pekt*, *tlkt*, *vedť*, *plett*: *piecť*, *tlieť*, *viest*, *pliešť*.

Vráťac sa ku kmeňom otvoreným, vychodiacim na samohlásku, vyzdvihnúť treba toto:

Niektoré slovesá popri otvorených kmeňoch majú aj druhé, zatvorené kmene. Také zavrené kmene sú na pr. *trh-*, *krad-*, *has-*, *drh-*, *dvih-* a iné, ktoré s pribráním *-nú* javia sa otvorené takto: *trhnú-*, *kradnú-*, *hasnú-*, *drhnú-*, *dvihnú-*. Prvé užšie kmene, popri širších, bežné sú iba v činnom príchastí minulom: *trh-o-l*, *krad-o-l*, *has-o-l*, *drh-o-l*, *dvih-o-l* popri týchto: *trh-nu-l*, *krad-nu-l*, *has-nu-l*, *drh-nu-l*, *dvih-nu-l*.

Robí sa rozdiel medzi neurčitkovými kmeňami, ktoré sú zároveň koreňmi a medzi neurčitkovými kmeňami,

ktoré sú utvorené z koreňov alebo z iných kmeňov kmeňotvornými príponami. Kmene, ktoré sú zároveň koreňmi, sú na pr. této otvorené kmene: *zna-t, sme-t, spe-t, zre-t, bi-t, hni-t, pi-t, vi-t, ši-t, kry-t, my-t, ry-t, ču-t, ku-t, plu-t, žu-t* atď.; zavrené kmene: *pliešť-plet-t, húšť-hud-t, klášt-klad-t, priasť-prad-t, viesť-ved-t, niest-nes-t, triasť-tras-t, viezt-vez-t, tiecť-tek-t, piecť-pek-t, riecť-rek-t, tlieť-tlk-t, vliecť-vlek-t* atď.

Kmeňov, ktoré sa tvoria kmeňotvornými príponami, je ohromné množstvo. Kmeňotvorné prípony sú této:

-a na pr. v týchto kmeňoch: *písa-t (pis), ora-t (or), káza-t (kaz), maža-t (maz)*. Sem patria aj takéto: *milova-t, kralova-t, panova-t* atp., ktorých slovesným kmeňom je síce: *milu-, kralu-, panu-* (ako je to vidieť z podob prítomníkových: *milu-jem, milu-jú, milu-j* atď.), ale ktoré neurčitok tvoria kmeňotvornou príponou -a: *milu-ať, kralu-ať, panu-ať*. Z hláskoslovných príčin: *milovať, kralovať, panovať* (*u* sa stupňuje v *ov*).

-e: *bohate-t (bohat), neme-t (nem), bole-t (bol), vise-t (vis)* atď.

-i: *hodi-t (hod), kroči-t (krok), prosí-t (pros), lovi-t (lov)* atď.

-nú: *minú-t (mi), vinú-t (vi), žltnú-t (žlt), lahnú-t (lah), dvihnú-t (dvih)* atď.

Poznámka 1. Na Východe, na hranici od Poliakov, a roztrúsene aj inde, Slováci neurčitkovú príponu -t vyslovujú takto: *robi-c, písa-c, kroči-c* atď. V takých prípadoch píše sa vždy -t, tedy: *robiť, písať, kročiť* atď.

Poznámka 2. So strany pravopisu pripomínáme, že medzi kmeňotvornými príponami nikdy sa „y“ nejaví, pred príponou neurčitku -t, nikdy nepíš tedy *y*, ale vždy *i* takto: *robi-t, nosi-t, kosi-t, hubi-t, tupi-t, kúpi-t* atď. (V slovesách *kry-t, ry-t, my-t, by-t, vy-t* patrí »y« ku koreňu; *nenie* kmeňotvornou príponou.)

152. §. Z kmeňa neurčítkového vlastnými príponami tvoria sa této podoby slovesa:

1. Činné príčastie minulé I. Príponou je v jedn. čísle: *-l, -lo, -la*, v množ. čísle: *-li, -ly*. Príklady: *da-l, bi-l, ču-l, vola-l, milova-l* atď. Medzi zavrený kmeň, vychodiaci na spoluhlásku, a medzi príponu, vsúva sa *-o*, na pr. *nies-o-l, piek-o-l, vied-o-l*.

Činné príčastie minulé tvorí sa niekedy, a síce rovno od neurčítkového kmeňa, i podobou určitého prídavného mena (*pad-lý, -lé, -lá*; *pohorelý, -lé, -lá*; *ovdovelý, -bé, -lá* atp.).

Poznámka 1. Prípony jednotného čísla *-l, -lo, -la* svedčia rodom: mužskému, strednému a ženskému, totiž takto: *chlap robil, dieťa robilo, žena robila*. Prípona množného čísla *-li* (s mäkkým *i*) mužskému osobovému rodu: *chlapi robili, vlci hltali*; prípona *ly* (s »y«-om!) mužským neosobovým: *vtáky letely, vlky sa prehánaly, stromy kvitly, ploty horely*; strednorodým: *deti naše robily, nosily, behaly*; konečne ženskému rodu: *ženy bežaly, matky plakaly* atď. atď. — Čo sa týče mäkkého *i* a tvrdého *y*, dávaj pozor na toto: Prípona množ. čísla *-li* sa kladie tam, kde je reč o osobách mužského rodu, alebo o zosobených zvieratách, to jest, kde je reč o takých viac tvoroch, pri ktorých sa ukazovacie zámeno formou *tí* užíva, na pr. *tí chlapi pili, tí zlodeji kradli, tí vlci sa prehánali* atď. Naproti tomu všade tam, kde sa užiť dá ukazovacie zámeno formou v množ. čísle *té* (= *tie*) píše sa prípona *-ly*: *té ženy plakaly, té deti bežaly, té stromy kvitly, té šiatre sa belely* atp.

Pozuámka 2. V strednej slovenčine príponu činného príčastia minulé *-l* napospol starobyľým spôsobom vyslovujú. Namiesto písaných podôb: *niesol, dal, minul, kázal* atď. počut: *niesoä, daä, minuä, kazaä* atp. Miestami zachovala sa táto starobylá výslovnosť tvrdého *l* aj v príponách *-lo, -la, -ly*. Počut totiž: *dieťa boäo zaspaoä, žena písaoä, ženy písaoäy, deti spaoäy* atp. — Spisovná reč žiada, aby sa prípony *-l, -lo, -la, -ly* vždy tak písaly jako sú tu udané a nie dľa strednoslovenskej výslovnosti.

Poznámka 3. V západnej slovenčine medzi zavrený kmeň a príponu *-l* vkladá sa *e* (pad-*e-l*, niés-*e-l*, krad-*e-l* atp.). Terajší spisovný jazyk znesie len vsuvku *-o-*, píš tedy vždy: pad-*o-l*, niés-*o-l*, krad-*o-l* atp.

2. Činný priechodník minulý. Že je príponou jeho *-vši* (pi-*vši*, vola-*vši*), ktoré sa ku kmeňu neurčitkovému pripína, o tom už bola reč tam, kde sa na základoch historických potvrdzuje jeho právo v spisovnom jazyku (vidz v 143. §-e III.). Užíva sa a to veľmi zhusta aj podobou určitých prídavných mien: *byvší*, *-všie*, *-všia* atď., vidz v 143. §. III. 2., a v tomto prípade menuje sa prídastím.

3. Trpné prídastie minulé. Prípony *-tý*, *-té*, *-tá* alebo *-ný*, *-né*, *-ná* prilučujú sa zrovna ku kmeňom otvoreným, na samohlásku vychodiacim. Ku kmeňom vychodiacim na spoluhlásku pripínajú sa sponou *-e*, na pr. nes-*e-ný*, vez-*e-ný*; kmeňové *g*, *k* sa rozlišuje pred sponou *e*: strežený, pečený atď. Pri slovesách na *-iť* so zavreným kmeňom trpné prídastie minulé utvorí sa takto: rob-*e-ný*, hod-*e-ný* atp. —

Pri slovesách vychodiacich na *-núť* tvorí sa síce trpné prídastie minulé aj od prostého kmeňa (popri: dosiahnu-*tý* píšu aj dosaž-*ený* (od dosiah-nuť), ale z pravidiel tvoria sa podoby od kmeňa širšieho: bodnutý (nie: bodený), odvrhnutý (nie: odvržený), odkopnutý (nie: odkopený) atp.

4. Slovesné podstatné meno tvorí sa z neurčitej formy trpného prídastia minulého príponou *-ie*: bit-*ie*, kut-*ie*, dosiahnut-*ie*, bodnut-*ie*, volan-*ie*, podan-*ie* atď. od bit-ý, kut-ý, dosiahnut-ý, bodnut-ý, volan-ý, podan-ý. So strany pravopisnej vidz 101. §.

153. §. *Kmeň prítomníka*. Odhod' osobovú príponu prítomného času, a máš kmeň prítomníkový.

Odhodím príponu 1. osoby jedn. čísla *-m* z nasledujúcich podôb prítomného času: *čuje-m, pije-m, hovie-m, trpí-m, minie-m, pohne-m, robí-m, kosí-m, volá-m, klame-m, miluje-m, kraľuje-m* atď. a mám hotové kmene prítomníkové: *čuje-, pije-, hovie-, trpí-, minie-, pohne-, robí-, kosí-, volá-, klame-, miluje-, kraľuje-*.

Odhodím koncovku 3. osoby množného čísla (srov. predposledné a posledné vypočatie 149. §-u) z nasledujúcich podôb prítomného času: *čuj-ú, pij-ú, trp-ia, min-ú, pohn-ú, rob-ia, kos-ia, klam-ú, miluj-ú* atď. a mám nasledujúce kmene prítomného času: *čuj-, pij-, trp-, min-, pohn-, rob-, kos-, klam-, miluj-*.

Pre potreby slovenského časovania rozoznávajú této dvojaké kmene prítomníkové: I) otvorené, ktoré vychodia na samohlásku alebo dvojhlásku (*volá-m, nesie-m, bije-m, trpí-m, kupuje-m*) a II) zavrené, ktoré vychodia na spoluhlásku (*bij-ú, nes-ú, trp-ia, kupuj-ú*).

Pri vzoroch *volať, rozumieť* prítomný čas pôvodne znel takto: *volaje-m, volaje-š, volaje, volaje-me, volaje-te* namiesto terajších stiahnutých podôb: *volá-m, volá-š, volá, volá-me, volá-te*; ďalej: *rozumeje-m, rozumeje-š, rozumeje, rozumeje-me, rozumeje-te* namiesto terajších stiahnutých podôb: *rozumie-m, rozumie-š, rozumie, rozumie-me, rozumie-te*. Pri týchto vzoroch zavrený kmeň (II. kmeň prítomníkový) podržal svoju pôvodnú podobu: *volaj-, rozumej-*, ktorá mu náleží po nestiahnutých otvorených kmeňoch: *volaje-, rozumeje-*.

Otvorené kmene prítomného času utvorené sú z príslušných koreňov alebo kmeňov takrečenými kmeňotvorenými príponami. Prítomníkový kmeň *nesie, kuje, pije,*

vezie utvorený je kmeňotvornou príponou od koreňov: *nes-*, *ku-*, *pi-*, *vez-* atď. Kmeňotvorné prípony vo vyšných kmeňoch prítomného času menujú sa *príznakami prítomného času*.

Poznámka. V otvorených prítomníkových kmeňoch *je-m*, *vie-m*, *dá-m* nie sú príznakami: *-e*, *-ie*, *-á*. Tieto kmene pôvodne znely zatvorene: *jed-m*, *ved-m*, *dad-m*, *-e*, *-ie*, *-á* obsažené sú tedy už v kmeňoch, z ktorých záslovné *d* zahynulo. Korene *jed-*, *ved-*, *dad-* zachovaly sa však zavrenými kmeňami v 3. osobe množ. čísla: *jed-ia*, *ved-ia*, *dad-ia*. V terajšej slovenčine je iba jeden zavrený kmeň prítomníkový *jes-*, ktorým tvoríme aj podoby 1., 2. a 3. os. jedn. a 1. a 2. osoby množného čísla, a síce: *som* m. *jes-o-m*, *si* m. *jessi*, *jest* popri *je*, *sme* m. *jesme*, *ste* m. *jeste*.

154. §. Z kmeňa prítomníkového tvoríme a to:

I. Z otvoreného kmeňa prítomníkového prítomný čas s výnimkou 3. osoby množ. čísla:

Jedn. číslo:

1. nesie-m, pije-m, robí-m, volá-m
2. nesie-š, pije-š, robí-š, volá š
3. nesie, pije, robí, volá

Množ. číslo:

1. nesie-me, pije-me, robí-me, volá-me
2. nesie-te, pije-te, robí-te, volá-te.

II. Zo zavreného kmeňa: v množ. čísle prítomného času -osobu

3. nes-ú, pij-ú, rob-ia, volaj-ú.

Poznámka. O tvorení 3. os. množ. čísla v prítomnom čase vidz dve posledné vypočatia 149. §-u.

Zo zavreného kmeňa prítomníkového tvoríme ďalej:

a) *Priechodník prítomný* príponou *-úc*, *-iac*: *nes-úc*, *pij-úc*, *rob-iac*, *volaj-úc* atď., a

b) *Rozkazovací spôsob.*

O rozk. spôsobe nám treba vedieť, aby sme pochopili jeho pomer ku kmeňu prítomníkovému:

1. Príznamom rozkazovacieho spôsobu je *-i*. Za stara pridával sa tento príznam prítomníkovému kmeňu: *nese + i = nesei, pije + i = pijej, rozumeje + i = rozumejej, volaje + i = volajej* atď. Časami príznam rozkazovacieho spôsobu *i* slial sa s príznamom prítomníkového kmeňa (srovnaj dve posledné vypočítania 149. §-u), z čoho konečne vznikla terajšia koncovka rozkazovacieho spôsobu *-i* a otvorený kmeň prítomníkový ostal kmeňom zavreným: z *nesei = nesi, pijej = piji, rozumejej = rozumeji, volajej = volaji*.

Tú vec ovšem aj inakšie možno vysvetľovať; nám pri časovaní sloviess stačí skutočnosť, že sa teraz rozkazovací spôsob tvorí príponou *-i* od „zavreného kmeňa prítomníkového“.

2. Príznam rozkazovacieho spôsobu „*i*“ v terajšej mluve našej všade zaniká. kde sa kmeň dá bez neho vysloviť: *nes, pij* (po *i* sa tratí *j*, tedy *pi*), *rozumej, volaj, nesme, neste, pime, pite, rozumejme, rozumejte, volajme, volajte* atď.

3. Pri kmeňoch vychodiacich na *d, t* odráža sa mäkkosť zaniklého príznaku *i* obmäkčenosťou alebo rozlíšenosťou uvedených zubných spoluhlások: *hlad-hladz, vid-vidz, rozmeť-rozmec, vráf-vrác* atď.

4. V rozkazovacom spôsobe máme len tri prosté podoby: 2. os. v jedn. a 1. a 2. osobu v množ. čísle: *nes, nesme, neste*. 3. osobu jedn. a množ. čísla opisujeme: *nech nesie, nech nesú*. Táto tretia nemá tedy miesta pri vzoroch pre prosté podoby. Sr. 174. §.

Roztriedenie slovies.

155. §. V českých a po ich príklade aj v slovenských mluvniciach slovesá delia sa na dve grupy. Na *príznakové* slovesá, ktorých kmeň prítomníkový I., tak budem menovať kmeň pre 1., 2. a 3. osobu jedn. a 1. a 2. osobu množného čísla v prítomnom čase, tvorený je kmeňotvornou príponou a či príznakom, a na *bezpríznakové*, ktoré majú svoj pôvodný prítomníkový kmeň I. bez príznaku, vychodiaci na spoluhlásku. Takéto bezpríznakové prítomníky boli: *dad-m*, *jed-m*, *ved-m* a *jes-m*; teraz: *dá-m*, *je-m*, *vie-m* a *s-o-m*.

Prvá grupa, príznaková, podelená býva do *šest* tried podľa kmeňa neurčitkového.

I. trieda zahrnuje slovesá, pri ktorých prípona neurčitku *t* pripätá je ku kmeňu bez kmeňotvornej prípony, na pr. *nies-t*, *zna-t*, *zne-t*, *pi-t*, *ču-t*, *ža-t* atď. II. trieda zahrnuje slovesá, ktoré tvoria neurčitok kmeňotvornou príponou *-nú*: *mi-nú-t*, *trh-nú-t*, *sad-nú-t*, *mih-nú-t* atď. III. trieda zahrnuje slovesá, ktoré tvoria neurčitok kmeňotvornou príponou *(-e)(è)*: *rozum-e-t*, *o-nem-e-t*, *s-čern-e-t* atď. IV. trieda zahrnuje slovesá, ktoré tvoria neurčitok kmeňotvornou príponou *-i*: *rob-i-t*, *kos-i-t*, *nos-i-t* atď. V. trieda zahrnuje slovesá, ktoré tvoria neurčitok kmeňotvornou príponou *-a* alebo *'a* (mäkké *a*): *vol-a-t*, *maz-a-t*, *sádz-a-t*, *hádz-a-t* atď. VI. trieda zahrnuje slovesá, ktoré tvoria neurčitok kmeňotvornou príponou *-ova*: *kupova-t* (m. *kupu-a-t*), *kralova-t* (m. *kralu-a-t*) atď.

Pri tomto roztriedení slovesá, ktoré sa *celky rovnako* časujú, vradené sú do *rozličných* tried. Tak na pr. slovesá: *zna-t*, *necha-t*, *ma-t*, *dba-t*, *da-t* a predponami od

nich odvodené: poznať, uznať, rozoznať, ponechať, podať, rozdať, oddať atď. vradené sú do I. triedy, ale sa na vlas tak časujú, jako prináležité do V. triedy: volať, čakať, chovať, konať a od nich predponami odvedené: povolať, zavolať, počkať, dočkať, pochovať, vykonať atď.

Iný príklad. Slovesá: deť, pleť, tleť, zneť, zreť a predponami od nich odvodené: podeť, nadeť, vypleť, vyspeť, potleť, dozreť atď. vradené sú do I. triedy a práve tak sa časujú jako prináležité do III. triedy rozumeť, beleť, černeť, obeleť, očerneť, nemeť, onemeť atďatď.

Medzi nimi je iba ten rozdiel, že pri vradených do I. triedy tvorí sa neurčitok príponou *-ť* bezprostredne od kmeňa, kdežto pri vradených do V. a III. triedy tvorí sa neurčitok kmeňotvornou príponou. Ale koľkí zpomedzi tých, ktorí sa učia z mluvnice, rozoznajú počiatky slovenských slovies? Koľkí to vedia, že je v slovese „zabiť“ kmeňom *zabi-*, a v rovno znejúcom slovese „robiť“ že je kmeňom *rob-*? To vie odborník.

Časovať nemôžeme učiť na takýchto základoch, akže chceme dôjsť cieľa. — Tým menej v knižke pre praktickú potrebu.

A preto:

Táto Rukoväť z pohnútok praktických delí všetky slovesá slovenské do *piatich* tried *podľa kmeňa neurčitkového*, majúc ohľad iba na zakončenie kmeňa pred neurčitkovou príponou *-ť*, nie zároveň na to, že jako to zakončenie vzniklo, či bez kmeňotvornej prípony a či s ňou.

Vzory jednotlivých tried sriadené sú na základe *kmeňa prítomníkového I.*

Priehľad tried a vzorov:

I. trieda. Slovesá na *-ať* (*-'ať*, *-iať*):

1. vzor: volať-volám,
2. vzor: hrabať-hrabem,
3. vzor: držať-držím,
4. vzor: kupovať-kupujem.

II. trieda. Slovesá na *-eť* (*-'eť*):

1. vzor: treť-trem,
2. vzor: rozumieť-rozumiem,
3. vzor: horeť-horím.

III. trieda. Slovesá na *-iť*:

1. vzor: robiť-robím,
2. vzor: piť-pijem.

IV. trieda. Slovesá na *-uť*, *-núť*:

1. vzor: čuť-čujem,
2. vzor: minúť-miniem.

V. trieda. Slovesá na *-sť*, *-zť*, *-cť*:

Vzor: niesť-nesiem.

Vzory časovania.

156. §. I. triedy 1. vzor: volať-volám.

Neurčitok: vola-ť.

Čin. príč. min.: vola-l, -lo, -la; -li, -ly.

Priechod. min.: vola-vši.

Trp. príč. min.: vola-ný.

Podstat. meno: vola-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn. 1.	volá-m,	—
2.	volá-š,	volaj,
3.	volá.	—

Množ. 1. volá-me,	volaj-me,
2. volá-te,	volaj-te,
3. volaj-ú.	—

Priechodník prít.: volaj-úc.

Poznámky:

1. Takto sa časujú všetky slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-ať* (bez ohľadu na to, či je *a* pred príponou neurčitku korenné alebo kmeňotvorné) a

v prítomníku na *-ám*, tedy: dať-dám, znať-znám, nechať-nechám, volať-volám, mať-mám, dbať-dbám, trvať-trvám, ruvať sa-ruvám sa, pchať-pchám, tkať-tkám, ufať-ufám, hrať-hrám, čkať-čkám, konať-konám, jednať-jednám, pamätať-pamätám, čakať-čakám, badať-badám atď.; a

v prítomníku na *-iam* (vidz 8. §): vešať-vešiam, rušať-rušiam, macať-maciam, obecať-obeciam, požičať-požičiam, vracáť-vraciam, voňať-voniam, klaňať sa klaniam sa, zavádzať-zavádziam atď.;

v prítomníku na *-am* (vidz 11. §): skúmať-skúmam, vítať-vítam, dýchať-dýcham, páchať-páчам, spievať-spievam, čítať-čítam, strúhať-strúham, kárať-káram, bývať-bývam, dávať-dávam, dívať sa dívam sa, sedávať-sedávam, skladávať-skladávam atď.

2. Slovesá: *večerať*, *stavať* môžu mať v prítomníku aj: *večeriam*, *staviam*, lebo dakedy mäkké bolo v nich predchodiace časovej známke *r*, *v*.

157. §. I. triedy 2. vzor: **hrabať-hrabem**.

Neurčitok: hraba-ť.

Čin. príč. min.: hraba-l, -lo, -la; -li, -ly.

Priechodn. min.: hraba-vši.

Trpné príč. min.: hraba-ný.

Podstatné meno: hraba-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jednot.	1. hrabe-m,	—
	2. hrabe-š	hrab
	3. hrabe	—
Množn.	1. hrabe-me	hrab-me
	2. hrabe-te	hrab-te
	3. hrab-ú	—

Priechodník prítomný: hrab-úc.

Poznámky:

1. Takto sa časujú slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-at*, a v prítomníku na *-em*: hrabať-hrabem, kopať-kopem, slopať-slopem, sypať-sypem, strebať-strebem, škrabať-škrabem, stenať-stenem, zobať-zobem, klamať-klamem, kašľať-kašľem, revať-revem, chápať-chápem, chrápať-chrápem, štípať-štípem, dlábať-dlábem, driemať-driemem, lámať-lámem, šklbať-šklbem atď. Znamka prítomníka *e* je toho rázu, že pred ňou

zubnice *d*, *t*, *dz* menia sa v *dz*, *c*, *dž*: vladať-vládzem, hlodať-hlodzem, metať-mecem, rapotať-rapocem, rehtať-rehcem, hádzat'-hádzem, sádzať-sádzem;

hrdelnice *h*, *k* menia sa v *ž*, *č*: lhať-lžem, plakať-pláčem, skákať-skáčem;

sykavky *s*, *z* menia sa v *š*, *ž*: kresať-krešem, česať-češem, písať-píšem, klzať sa klžem sa, mazať-mážem, lízať-lížem, viazať-viažem, ukázať-ukážem, riafať-riafem atď.

Sloveso *orať* má v prítomníku popri **orem** aj *oriem*.

Takto sa časujú ďalej slovesá:

brať-berem, drať-derem, prať-perem, žrať-žerem, hnať-ženem, klať-kolem, stlať-stlem, slať (poslať, zaslať, rozoslať atď.) -šlem, zvať-zvem, šťať-štvm, cpať-cpem;

hriať-hrejem, chviať sa chvejem sa, smiať sa smejem

sa, liať-lejem, viať-vejem, siať-sejem, okriať-okrejem, priať-prajem, kliať-klajem;

jať-jmem a z neho pošlé: pojať-pojmem, zajat-zajmem, snať-snímem, poňat-ponímem, odňat-odnímem, vziať vezmem atď.; počat-počnem, načat-načnem, začat-začnem a všetky pošlé z čat-čnem; žat-žnem, ťat-tnem a všetky od nich pošlé: požat-požnem, sožat-sožnem, zatať-zatnem, odťat-odtnem atď.

2. Niektoré slovesá tejto triedy sú bežné aj so známkou prítomníkovou predošlej triedy. Také sú všetky utvorené z podstatných mien na *-ot*, ako štebocem-štebotám, trepocem-trepotám, rehcem-rehtám, šopcem-šoptám, repcem-reptám, chehcem sa chechtám sa, vychlascem-vychlastám atď., podobne aj majúce zubnicu *d, t* pred známkou prítomníkovou, ako: vládzem, vládam, hľodzem-hlodám, mácem-mátam, macem-matám, mocem-motám, mecem-metám, hacem-hatám atď. Z ostatných častejšie obiehajúcich této: čerpem-čerpám, dlábem-dlábam, dlbem-dlbám, driemem-driemam, hýbem-hýbam, chápep-chápam, chrápem-chrápam, kajem sa kajám sa, kopem-kopám, kúpem sa kúpam sa, párem-páram, plácem-plátam, rýpem-rýpam, týčem sa týkam sa, trescem-trestám, sypem-sypám, skuhrem-skuhrám, slopem-slopám, stenem-stenám, šliapem-šliapam, štípem-štípam, zobem-zobám, žobrem-žobrám. Takéto poznať po tom, že môžu tvoriť rozkazovací spôsob i podľa „volať“ i podľa „hrať“: šteboc-štebotaj, hrkoc-hrkotaj, nemrkoc-nemrkotaj, driem-driemaj, kop-kopaj atď.

3. Znamka rozkazovacieho spôsobu *-i* sa iba tam podržiava, kde by sa kmeň bez neho vysloviť nedal, na pr.: repci, chehcei, chlascei, čerpi, postli, pošli, pozvi, zajmi, počni, sožni, zatni atď. Ináčeť odpadá obmäkčivši

1.
edy
(luc)

predchodiacu spoluhlásku *n*: steň, a rozlíšivši predchodiacu zubnicu *d*, *dz*, *t*, hrdelnicu *h*, *k* a sykavku *s*, *z*: uvládz, nehladz, hádž, sádz, mec, rapoc, lži, plač, skáč, češ, pís, líž, viaž atď.

4. Kmeňová hláska je *z pravidla krátka* i pri kmeňoch neurčitku i pri kmeňoch prítomníka. Výnimky:

a) Dlhá je kmeňová hláska v neurčitkových podobách týchto slovies: hria-t, chvia-t, smia-t sa, lia-t, via-t, sia-t, okria-t, pria-t, klia-t, v ktorých dvojhláska *ia* vznikla stiahnutím dvoch slabík. Pôvodne znelý té kmene: greja-ti, chveja-ti, smija-ti, lija-ti, atď. V slovese *vzia-t*, akiste pod vlivom českej podoby: *vzíti*, lebo je dĺžka na neurčitok obmedzená; v iných podobách neurčitku krátkosť zostala: *vza-l*, *-vza-tý* (sr. s obdobnými českými podobami: *vza-l*, *vza-t*).

b) Dlhá je kmeňová hláska v prítomníkových podobách týchto slovies v strednom nárečí: beriem, derieš, perie, žerieme, žeriete. Na základe zásad v spisovnej reči slovenskej smú sa tedy této podoby užívať popri mluvnických podobách: *berem, dereš, pere, žere, žene*. — Prítomník *zvem, orem* má aj podoby: *zoviem, oriem*.

5. Trpné prídavné minulé tvorí sa výnimočne príponou *-tý* v nasledujúcich slovách: hria-ty, (vy)smia-ty, lia-ty, sia-ty, (za)kliaty, ja-tý, poja-tý, zaja-tý, sňa-tý, poňa-tý, odňa-tý, vza-tý, poča-tý, nača-tý, ža-tý, soža-tý, poža-tý, fa-tý, šta-tý, odfa-tý. Samo sebou sa rozumie, že podstatné meno, ktoré sa tvorí z trp. prídavných minulého, vyznieva pri týchto slovesách takto: hria-tie, smia-tie, lia-tie, vza-tie, poča-tie atď.

158. §. I. triedy 3. vzor **držať-držim**.

Neurčitok: *drža-t*.

Čin. prič. min.: *drža-l*, atď.

Priechod. min.: drža-vši.
 Trp. príč. min.: drža-ný.
 Podstat. meno: drža-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn.	1. drží-m	—
	2. drží-š	drž
	3. drží.	—
Množ.	1. drží-me	drž-me
	2. drží-te	drž-te
	3. drž-ia.	—

Priechodník prítomný: drž-iac.

Poznámky:

1. Takto sa časujú slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-ať* a v prítomníku na *-ím*: držať-držím, hrčať-hrčím, mlčať-mlčím, vrčať-vrčím, trčať-trčím, bežať-bežím, pršať-prším, kričať-kričím, hučať-hučím, vrešťať-vreštím, hviždať-hviždím atď. atď.

2. Tak sa časujú aj slovesá: *báť* sa a *stáť* s tým poznamenaním, že je ich neurčitkový kmeň dlhý, lebo vznikol stiahnutím z boja-ti se, stoja-ti. Trpné príč. min. na *-tý*. Podstatné meno: bá-tie, stá-tie. V 3. os. mn. a v priechodníku prítomnom majú: bojas a, stoja, bojac sa, stojac, lebo stredná slovenčina netrpí dlhého *á* po *j*, o čom vidz v 12. §-e.

3. V rozkazovacom spôsobe známka rozkazovacieho spôsobu *i* často sa objaví, jestli totiž kmeň vychodí na ťažko vysloviteľnú spoluhláskovú gruppu. Na pr.; nevrešti, nehviždi, nevrždi atp.

159. §. I triedy 4. vzor **kupovať-kupujem**.

Neurčitok: kupova-ť.

Čin. príč. min. kupova-l, atď.

Priechod. min.: kupova-vši.

Trp. príč. min.: kupova-ný.

Podstatné meno: kupova-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn. 1.	kupuje-m	—
	2. kupuje-š	kupuj
	3. kupuje	—
Množ. 1.	kupuje-me	kupuj-me
	2. kupuje-te	kupuj-te
	3. kupuj-ú	—

Priechodník prítomný: kupuj-úc.

Poznámky:

Takto sa časujú všetky slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-ovať* (v nárečiach *-ovať!*) a v prítomníku na *-ujem*: kupovať-kupujem, kraľovať-kraľujem, opakovať-opakujem, zatracovať-zatracujem, presadzovať-presadzujem atď. atď. Aj sloveso *ku-t* a *smu-t* svojím stupňovaným kmeňom *kova-t*, *snova-t* časuje sa podľa tohoto vzoru.

160. §. II. triedy 1. vzor: **treť-trem.**

Neurčitok: tre-t.

Čin. príč. min.: tre-l, atď.

Priechodn. min.: tre-vši.

Trp. príč. min.: tre-ný.

Podstat. meno: tre-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn. 1.	tre-m	—
	2. tre-š	tr-i
	3. tre	—

3-

Množ. 1. tre-me	tr-i-me
2. tre-te	tr-i-te
3. tr-ú	—

Priechodník prítomný: tr-úc.

Poznámky :

1. Takto sa časujú slovesá vychodiace v neurčitku na *-eť*, v prítomníku na *-em*, ktoré pred týmto *-eť* alebo *-em* (pred kmeňotvornou príponou *e*) majú spoluhlásku *r* alebo *l*: *treť-trem*, *čreť-črem*, *dreť-drem*, *mreť-mrem*, *preť-prem*, *streť-strem*, *vreť-vrem*, *zreť-zrem*, *žreť-žrem*, *mleť-melem* a od týchto odvedené jako: *natreť-natrem*, *načreť-načrem*, *odreť-odrem*, *umreť-umrem*, *upreť-uprem*, *prestreť-prestrem*, *dozreť-dozrem*, *prežreť-prežrem*, *zomleť-zomelem* atď. atď.

2. Neurčitkový kmeň *krátko* vzniká, čo poznať z podôb prídavných: *trel*, *trený*, *drel-drený*, ale v strednej slovenčine v samom neurčitku počut už po *r* chybné aj podoby s dvojhláskou *ie*: *trieť*, *drieť* atď.

Pritomníkový kmeň v strednej slovenčine dôsledne počut s dvojhláskou *ie* po *r* takto: *trie-m*, *trie-š*, *trie*, *trie-me*, *trie-te*, *mrie-m*, *mrie-š*, *mrie*, *mrie-me*, *mrie-te* atp. Spisovná reč dosiaľ dáva prednosť prítomníkovým podobám s *e*: *trem*, *treš* atď.

3. Trpné prídavné minulé tvoria tunajšie slovesá aj príponou *-tý*: *stre-tý*, *vystre-tý*, *odre-tý*, *odopre-tý*, *zovre-tý*, *dozre-tý*, *prežre-tý*, a slovesá *mreť*, *mleť* v živej reči výlučne príponou *-tý*: *umre-tý*, *zomle-tý*. Dľa toho sú možné aj dvojakej podoby podstatné mená: *trenie-tretie*, *strenie-stretie* atď. Iba o jednej podobe sú bežné v živej reči: *mretie*, *mletie*.

161. §. II. triedy 2. vzor: rozumieť-rozumiem.

Neurčitok: rozume-ť.

Čin. príč. min.: rozume-l, atď.

Priechod. min.: rozume-vši.

Trpné príč. min.: rozume-ný.

Podstatné meno: rozume-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn.	1. rozumie-m	—
	2. rozumie-š	rozumej
	3. rozumie	—
Množ.	1. rozumie-me	rozumej-me
	2. rozumie-te	rozumej-te
	3. rozumej-ú	—

Priechodník prít.: rozumej-úc.

Poznámky:

1. Takto sa časujú všetky slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-eť* a v prítomníku na *-iem* (stiahnuté z *-ejem*, srov. 5. vypoč. v 153. §-e). Také sú:

všetky počínacie slovesá, utvorené z prídavných alebo podstatných mien, ako sú: *bohatieť-bohatiem-bohatejem*, *chudobieť-chudobniem-chudobnejem*, *černieť-černiem-černejem*, *šedivieť-šediviem-šedivejem*, *kamenieť-kameniem-kamenejem* atp.;

slovesá s korenným *-e*: *deť-diem-dejem* (*poďeť-podiem-podejem*), *hoveť-hoviem-hovejem*, *pleť-pliemi-plejem*, *speť-spiem-spejem* (*dospieť-dospiem-dospejem*), *tieť-tliem-tlejem*, *zneť-zniem-znejem*, *zreť-zriem-zrejem* (o ovoci), *smeť-smiemi* („*smejem*“ už prišlo v zapomenutie bez pochyby preto, lebo sa miatlo s príslušnou podobou od *smiať*).

2. Znamku neurčitku nerozkladaj nikdy v dvojhlásku *ie*, nepíš: *rozumieť*, *bohateť*, *kameneť*, *hovieť*,

el.
 tlieť, smieť atď. Pamätaj, že sú pričastové podoby neurčitkového kmeňa vždy krátke: rozumel-rozumený, obohatel-obohatený, hovel-(vy)-hovený, potlel-potlený atď., čo je dôkazom toho, že je neurčitkový kmeň nie dlhý, a že sa dĺžka do neurčítka len nedbalou výslovnosťou dostala, bez pochyby pod vlivom dlhých kmeňov prítomníkových: rozumiem, bohatiem, zniem atď., v ktorých je dĺžka ovšem oprávnená, lebo dvojhĺaska pošla zo stiahnutia dvoch slabík (rozumiem z rozumejem, bohatiem z bohatejem, zniem z znejem atď.).

162. §. II. triedy 3. vzor: horeť-horím.

Neurčitok: hore-ť.

Čin. prič. min.: hore-l, atď.

Priechnodn. min.: hore-vši.

Trp. prič. min.: hore-ný.

Podstat. meno: hore-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn. 1.	horí-m	—
2.	horí-š	hor
3.	horí	—
Množ. 1.	horí-me	hor-me
2.	horí-te	hor-te
3.	hor-ia	—

Priechnodník prít.: hor-iac.

Poznámky:

1. Takto sa časujú všetky slovesá, ktoré sa končia v neurčítke na *-eť* a v prítomníku na *-ím*, tedy: horeť-horím, sedieť-sedím, svrbieť-svrším, smrdeť-smrdím, kypieť-kypím, myseľ-myslím, sipieť-sipím, hľadať-hľadím, vidieť-vidím, hrmeť-hrmím, visieť-visím, veieť-velím, trpeť-trpím atď. atď.

2. Kmeň pre neurčitkové podoby vyznieva na *e* (nie na *ie*), o čom svedčia podoby prítomné. Tieto vždy takto znejú: horel-horený, sedel-(vy)sedený, kypel-(vy)kypený, videl-videný atď. V neurčitku píš tedy vždy: horeť, sedieť, svrbeť, smrdeť, kypieť atď. (Nie: horieť, sedieť, svrbieť, smrdiť, kypieť atď.)

3. Znamku rozkazovacieho spôsobu *i* podržujú té kmene, ktoré sú bez nej ťažko vysloviteľné, na pr. myslí; iné ju odhodily: hor, kyp, trp, vis, hrm. V poslednom prípade, keď totiž kmene odhodily znamku rozkazovacieho spôsobu *-i*, pripomenúť treba toto: Ak sa kmeň slovesný končí na *d*, *t*, živý jazyk rád rozlišuje túto spoluhlásku v *dz*, *c*, kdežto spisovná reč zachováva v rozkazovacom spôsobe obmäkčené: *d*, *t*. Živý jazyk: *vidz*, *sedz*, *vedz*, *nesmrdz*, *nehladz*, *lec*, *nevrc sa* atď. Spisovný jazyk: *vid*, *sed*, *nesmrd*, *hlad*, *leť*, *nevrc sa*; formy *vidz*, *vedz* trpí aj on.

163. §. III. triedy I. vzor: **robiť-robím**.

Neurčitok: *robi-f*.

Čin. príč. min.: *robi-l*, atď.

Priechodn. min.: *robi-vši*.

Trpné príč. min.: *rob-e-ný*.

Podstat. meno: *rob-e-nie*.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn.	1. <i>robí-m</i>	—
	2. <i>robí-š</i>	<i>rob</i>
	3. <i>robí</i>	—
Množ.	1. <i>robi-me</i>	<i>rob-me</i>
	2. <i>robi-te</i>	<i>rob-te</i>
	3. <i>rob-ia</i>	—

Priechodn. prítomný: *rob-iac*.

Poznámky :

1. Takto sa časujú všetky slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-iť*, a

v prítomníku na *-ím*: robiť-robím, srubiť-srubím, hubiť-hubím, lapiť-lapím, stupiť-stupím, loviť-lovím, viniť-viním, budiť-budím, vetiť-vetím atď., alebo majú v slovesnom kmeni slabiku dlhú, ktoré vychodia

v prítomníku na *-im*: miesiť-miesim, strážiť-strážim, vláčiť-vláčim, vrátiť-vrátim, súdiť-súdim atď.

2. Trpné prídavné slovesné tvorené tvorí sa vkladáním *e* medzi slovesný kmeň a príponu: rob-e-ný.

vpl.
Poznámka. Očakávala by sa podoba: robi-e-ný = robjený, ale počujeme len: robený. Ak by bol tento výklad grammatikárov pravý, mali by sa pred vkladáním *e* syľavky a zubnice rozlišovať, čo sa v slovenčine *nestáva*. Podoby trpného prídavného slovesného sú vždy bez rozlíšenia: súdený (v č. souzený), hodený (č. hozený), vrátený (č. vráčený), spotený (č. spocený), vozený (č. vožený), zkažený (č. zkažený) atď. — Podoby »urodzený«, »zatracený«, »myslený« (v »myšlienka«) pokladá Hattala za *pozostatky* toho slovenského rozlišovania (Mluv. jaz. slov. Pešť 1864. 129/130.). Podobu »osvícený« opatrne zamlčal, lebo ona svojou zjavnou českosťou jasne podvracia Hattalovu mienku. Uvedené rozlíšené podoby sú v slovenčine pravdepodobne — čechismami.

3. Znamka rozkazovacieho spôsobu „i“ zachovala sa v kmeňoch ťažko vysloviteľných: vraždi, neopozdi sa, zaneprázdni mä, nashromaždi atď. Kmene vychodiace na *d*, *t* v živom jazyku rozlišujú sa v *dz*, *c*: hodz, hodzte, posadz, posadzte, sám posúdz, posúdzte, vrác, vrácame, vrácte, zaplac, zaplacme, nespoc, nespocte sa atď. — Spišovná reč nerozlišuje; ona káže písať: hod, hodte, posad, posadte, posúd, posúďte, vrát, vráťme, vráťte, zaplať, zaplaťme, nespoť, nespoťte sa atď.

4. So strany pravopísnej sa poznámenáva, že tu

máme *kmeňové mäkké „i“*, nepíš tedy nikdy „y“ v týchto kmeňoch; nepíš *robýt*, *robyl*, *robým*, *robýš*, *robý*, *robíme*, *robíte*, ale vždy: *robiť*, *robil*, *robím* atď. Srovn. 2. pozn. v 151. §-e.

164. §. III. triedy 2. vzor: **piť-pijem**.

Neurčitok: pi-ť.

Čin. príč. min.: pi-l, atď.

Priechodník min.: pi-vši.

Trpné príč. min.: pi-tý.

Podstat. meno: pi-tie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn. 1.	pije-m	—
2.	pije-š	pi
3.	pije	—
Množ. 1.	pije-me	pi-me
2.	pije-te	pi-te
3.	pij-ú.	—

Priechodník prítomný: pij-úc.

Poznámky:

1. Takto sa časujú slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-it* (*-yt*), a v prítomníku na *-ijem* (*-yjem*). Všetky tieto slovesá rovno ku koreňu pripínajú príponu neurčitku *-ť*, sú to: *piť-pijem*, *biť-bijem*, *hniť-hnijem*, *šiť-šijem*, *viť-vijem*, *žiť-žijem*, *kryť-kryjem*, *myť-myjem*, *tyť-tyjem* a od nich predponami utvorené všetky iné, vychodiace na *-it* (*-yt*) a v prítomníku na *-ijem* (*-yjem*), ako: *vypiť-vypijem*, *napiť-napijem*, *zabiť-zabijem*, *naviť-navijem*, *ušiť-ušijem*, *vyžiť-vyžijem*, *zakryť-zakryjem*, *umyť-umyjem* atď.

2. V rozkazovacom spôsobe známka spôsobu *i* oslabuje sa v *j* pri slovesách príbuzného pôvodu: *da-j*, *zne-j*,

ku-j atp. Pri slovesách tohoto vzoru sa to *j* nevyslovuje a — *ani nepíše*. V rozkazovacom spôsobe máme tedy: pi, pime, pite, kry, kryme, kryte atp. (Vidz § 154., II., b., 2.)

3. Kmene na *-i* svoje *i* a kmene na *y* svoje *y* zachovávajú vo všetkých podobách.

165. §. IV. triedy 1. vzor: čuť-čujem.

Neurčitok: ču-ť.

Čin. príč. min.: ču-l, atď.

Priečhodník min.: ču-vši.

Trpné príč. min.: ču-tý.

Podstat. meno: ču-tie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn.	1. čuje-m	—
	2. čuje-š	čuj
	3. čuje	—
Množ.	1. čuje-me	čuj-me
	2. čuje-te	čuj-te
	3. čuj-ú.	—

Priečhodník prít.: čuj-úe.

Poznámky:

Takto sa časujú vychodiace v neurčitku na *-uť* a v prítomnom čase na *-ujem*: čuť-čujem, duť-dujem, kľuť-klujem, kuť-kujem, pluť-plujem, suť-sujem, uť-ujem, žuť-žujem a predponami od nich vzniklé všetky slovesá, jako: počuť-počujem, naduť-nadujem, vykľuť-vyklujem, okuť-okujem, napľuť-napľujem, ssuť sa ssujem sa, obuť-obujem, vyzuť-vyzujem, požuť-požujem a podobné. Za *pluť-plujem* je slovenskejšie: *plávať-plávam* dľa I. 1. Za *snuť-snujem* je teraz už: *snovať-snujem* dľa I. 4. Popri *kuť-kujem* oprávnené je aj: *kovať-kujem* dľa I. 4.

166. §. IV. triedy 2. vzor: **minút-miniem.**

Neurčitok: minú-ť.

Čin. príč. min.: minu-l.

Priechodn. min.: minu-vši.

Trpné príč. min.: minu-tý.

Podstat. meno: minu-tie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn.	1. minie-m	—
	2. minie-š	miň
	3. minie	—
Množ.	1. minie-me	miň-me
	2. minie-te	miň-te
	3. min-ú.	—

Priechodník prít.: min-úc.

Poznámky:

1. Takto sa časujú slovesá, ktoré vychodia v neurčitku na *-núť*, a

v prítomnom čase na *-niem*: minút-miniem, hynút-hyniem, hrnúť-hrniem, kynút-kyniem, plynút-plyniem, slynút-slyniem, spomenút-spomeniem atď., alebo

v prítomnom čase na *-nem*: pohnút-pohnem, krotnút-krotnem, hrdnúť-hrdnem, trhnút-trhnem, vrhnút-vrhnem, mihnút-mihnem atď.; ďalej

ktoré vychodia v neurčitku na *-núť* a v prítomnom čase na *-nem*: tiahnuť-tiahnem, siahnuť-siahnem, tŕpnúť-tŕpnem, skrútnúť-skrútnem, slietnuť-slietnem atď.

2. kmeňotvorná prípona tohoto vzoru je v neurčitku z pravidla dlhá: mi-*nú*-ť. (Krátkou sa stáva na základe zjavu v 11. §-e zisteného, jestli ju predchodí dlhá slabika kmeňa, tedy: *tiahnuť*, *siahnuť*, vidz príklady v predošlom vypočatí.) Ale jej dlhosť obmedzuje sa na sám.

neurčitok; v ostatných podobách neurčítkového kmeňa javí sa krátkou, tedy *minút*, *hrdnút*, ale: *minul*, *hrdnul*, *minuvši*, *hrdnuvši*, *minutý*, (z)*hrdnutý*, *minutie*, *hrdnutie* atp.

3. Kmeň prítomného času vychodí z pravidla na dvojhlásku *-ie*: *minie-m*, *vinie-m*, *hynie-m* atď., ale jestli ju predchodí dlhá slabika, v smysle 11. §-u zmení sa na mäkkú samohlásku *-e*: *tiahnem*, *siahnem*, vidz ďalšie príklady v predchádzajúcom 2. bode. To isté stane sa s dvojhláskou kmeňa, jestli je pred kmeňotvornou príponou spoluhláska: *krot-nem*, *hrd-nem*, *trh-nem*, *vrh-nem*, *mih-nem* atď.

4. Pri zavrených, vychodiacich na spoluhlásku kmeňoch tohoto časovania, treba rozoznávať dva slovesné kmene pre neurčítkové podoby (v. 3. vypoč. v 153. §-e), totiž prostý: *krot*, *hrd*, *trh*, *tiah*, *siah*, a širší: *krotnú*, *hrdnú*, *trhnú*, *tiahnu*, *siahnu*. Činné prídavné tvorí sa od oboch, od prostých kmeňov tak, že sa medzi ne a medzi príponu *l* vkladá *o*: *krot-o-l*, *hrd-o-l*, *trh-o-l*, *tiah-o-l*, *siah-o-l* popri týchto podobách od zosilneného kmeňa utvorených: *krotnul*, *hrdnul*, *trhnul*, *tiahnul*, *siahnul*. V strednej slovenčine oblúbenejšie sú podoby od prostého kmeňa (*krotol*, *hrdol*).

Poznámka. Pravidlá o dĺžení neurčítkového kmeňa sú odvožené zo spisovného jazyka. Ja však tuším, že kmeňotvorné *-nú* živého jazyka nie je dlhé ani v takýchto a podobných kmeňoch: *bodnúť*, *trhnúť*, *skrotnúť* atď., ani v takýchto: *minúť*, *hynúť*, *hrnúť* atď. Jestli sa toto moje tušenie ďalšími štúdiami dokáže, bude sa môcť vyriešiť, že dĺžka neurčítku zostáva *jedna a tá istá pre neurčítok a čin. príč. minulé*. V tom prípade by sme ľahko mohli postaviť pravidlo na rozriešenie toho, či je v daktorom neurčítku oprávnená dĺžka a či nie, či máme napísať: *opreť*, *hovieť*, *horeť*, *sedieť*, *zomlieť* atď. a či: *opriet*, *hovieť*, *horiieť*, *sedieť*, *zomlieť* ?

Písali by sme: opret, hovet, horet, sedet, zomlet atď., lebo nám čin. príč. min. len krátky kmeň vykazujú: oprel, hovel, horel, sedel, zomlel. Písali by sme: minut, hynut, bodnut, trhnut atď., lebo nám čin. príč. min. len krátky kmeň vykazuje: minul, hynul, bodnul, trhnul atď. Mohli by sme vyriešiť prosté pravidlo: Nepíš: počiat, roztiat, sniat atp., lebo píšeš: počal, rozťal, sňal. — Dĺžka v neurčitku *vziať*, ako som už inde riekol, zdá sa byť neslovenskou (z č. *vzítí!*).

167. §. V. triedy vzor: **niešť-nesiem**.

Neurčitok: nies-ť.

Čin. príč. min.: nies-o-l, atď.

Priechodník min.: nes-ši.

Trpné príč. min.: nes-e-ný.

Podstat. meno: nes-e-nie.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn. 1.	nesie-m	—
2.	nesie-š	nes
3.	nesie	—
Množ. 1.	nesie-me	nes-me
2.	nesie-te	nes-te
3.	nes-ú.	—

Priechodník prítomný: nes-úc.

Poznámky:

1. Takto sa časujú všetky slovesá, ktoré majú *spoluhlásku* pred neurčitkovou príponou *-ť*, a síce:

slovesá, majúce pred príponou neurčitku (*-ť*) sykavku *s*, *z*: niest-nesiem, pást-pasiem, triast-trasiem, viezt-veziem, hrýzt-hryziem;

slovesá, majúce pred neurčitkovým *-ť*, také *s*, ktoré vzniklo rozlíšením *z d* alebo *t*, na pr. viesť-vediem, klášť-kladiem, húšť-hudiem, priasť-pradiem, pliešť-pletiem, miest-metiem;

slovesá, majúce pred neurčitkovým *-t* také *z*, ktoré vzniklo rozlíšením z *h*, na pr. môžt-môžem (moh-), striežt-strežiem (streh-);

slovesá, majúce pred neurčitkovým *-t* také *c*, ktoré vzniklo rozlíšením z *k*, na pr. piect-pečiem (pek-), tiect-tečiem (tek-), riect-rečiem (rek-) atď.

2. Vo všetkých náležitých sem slovesách je slovesný kmeň *krátky*, čo vidieť z *nes-ený*, *nes-me*, *nes-úc* atď. V uvedených slovesách sú tedy slovesnými kmeňami: *nes*, *pas*, *tras*, *vez*, *hryz*, *ved*, *klad*, *hud*, *prad*, *plet*, *met*, *moh*, *streh*, *pek*, *tek*, *rek*. (Této kmene sú zároveň *koreňami*. Vidz § 151.)

V neurčitku a v čin. príč. min. kmeň slovesný z pravidla sa dlží v *nies-*, *trias-*, *viez-*, *hrýz-*, *vied-*, *klád-*, *húd-*, *priad-*, *plet-*, *miet-* atp.: *niest-niesol*, *triasť-triasol*, *viezt-viezol*, *viest-viedol*, *klást-kládol*, *húst-húdol*, *priast-priadol*, *striezt-striehol*, *piect-piekol*, *riect-riekol* atď.

V neurčitku pred *t* rozlišujú sa *d*, *t* v *s*: *viest* m. *vied-t*, *klást* m. *klád-t*, *miest* m. *miet-t*; *h*, *k* v *z*, *c*: *striezt* m. *strieh-t*, *môz-t* (nesprávne písavame: *môct*) m. *môh-t*, *piect* m. *piek-t*, *riect* m. *riek-t* atď.

Trpné prídavné minulé sa tvorí vkladáním *e* medzi slovesný kmeň a príponu *-ný*: *nes-e-ný*, *vez-e-ný* atď., pričom sa kmeňové *d*, *t* len obmäkčuje, ale nerozlišuje, tedy: *vedený*, *kladený*, *pletený*, *metený*; naproti tomu *h*, *k* sa rozlišuje v *ž*, *č*: *premož-e-ný*, *strež-e-ný*, *peč-e-ný*, *reč-e-ný* atď.

Známkou prítomníka (v jedn. 1., 2., 3. a mn. 1., 2. os.) je *ie*: *nesie-m*, *trasie-š*, *vezie-š*, *hryzie*, *vedie-me*, *pletie-te* atď., pred ktorým hrdelné *h*, *k* prechodí do *ž*, *č*: *strežiem*, *môžeš* (m. *strehiem*, *môheš*), *pečieme*, *rečiete* (m. *pekiem*, *rekiete*) atď. Hrdelné *h*, *k* rozlišujú sa aj

pred ostatnými príponami prítomných podôb: mn. 3. strežú, pečú; v priechodníku prítomnom: strež-úc, peč-úc.

3. Známka rozkazovacieho spôsobu *i* sa neobjavuje, ale v kmeňoch vychodiacich na *d*, *t*, *h*, *k* dáva znať o sebe obmäkčovaním alebo rozlišovaním rečených spoluhlások. V spisovnej reči *d*, *t* sa rado obmäkčuje: *ved*, *vedte*, *klad*, *kladme*, *huďte*, *huďme*, *plet*, *pletme*, *plette*, *zameť*, *zameťme* atď.; naproti tomu *h*, *k* sa rozlišuje: *strež*, *strežme*, *peč*, *pečte*, *prerečme*, *prerečte* atď. — V živej reči *d*, *t* sa neobmäkčuje, ale rozlišuje v *dz*, *c*: *zavedz*, *odvedzme*, *plec*, *plecme*, *zamec*, *zamecme* atď.

Dodatky ku vzorom časovacím:

168. §. Jest niekoľko slovíes, ktoré sa nedajú prideliť ani k jednému zpomedzi postavených dvanástich vzorov. O tých tedy prehovoríme osobite.

I. *Byť*. Sloveso *byť* tvorí svoje podoby od troch rozdielnych kmeňov: *by*, *jes* a *bud*.

Neurčitok: *by-t*.

Čin. príč. min.: *bol* (m. *byl!*)

Priechodn. min.: *by-vši*.

Trpné príč. min.: *by-tý*.

Podstat. meno: *by-tie*.

	Prítomný čas:	Rozk. spôsob:
Jedn. 1.	<i>s-o-m</i> (m. <i>jes-m</i>)	—
	2. <i>si</i> (m. <i>jes-si</i>)	<i>bud</i>
	3. <i>jes-t</i> , <i>je</i>	—
Množ. 1.	<i>s-me</i> (m. <i>jes-me</i>)	<i>bud-me</i>

2. s-te (m. jes-te)

bud-te

3. s-ú, jes-ú

—

Priechodník prít.: s-úc.

Poznámky.

1. Aj od kmeňa *bud* máme podoby prítomného času: bude-m, bude-š, bude; bude-me, bude-te, bud-ú. Ale ponevác je *budem* sloveso dokonané, preto jeho prítomné podoby majú význam budúcnosti. Od kmeňa *bud* netvoríme podobu príponou priechodníka prítomného. Podoba *bud-úc* v mluvnici Hattalovej je z češtiny.

2. V rozkazovacom spôsobe živý jazyk rozlišuje *d* v *dz*: *budz*, ale spisovný jazyk ho len obmäkčuje: *bud'*.

3. Druhá osoba prítomného času *si* smie sa skracovať v *s'*, ale v tomto prípade prilučuje sa k predchodiacemu slovu: *Tys' povedal? Bol bys' prišiel? Udrels' ho?*

4. V 3. osobe množ.-čísła spisovná reč dovoľuje iba podobu: *sú*; nárečové *sa* vôbec nedopúšťa. Píš tedy: *Oni sú dobrí ľudia, a nie: oni (sa) dobrí ľudia.*

5. Podoba čin. prítastia min. pre mužský rod *bol* vyslovuje sa v strede slovenskom *boŭ*, miestami počť aj v ženskom a strednom rode toto starobylé znenie tvrdého *l*: *boŭa, božo*. Na Východe, aj v Gemi, sa povie: *bul, bulo, bula*, a na Západe miestami: *ból, bolo, bola* a miestami *byl, bylo, byla*. Spisovná reč dovoľuje výlučne podoby: *bol, bolo, bola*; *boli, boly*.

6. V nárečí počť: ja *sem* (m. prijatého ja *som*) a my *zme* (m. etymologického a prijatého my sme). Spisovná reč dovoľuje len podoby: ja *som*, my sme.

7. Podoby 3. os. jedn. a množ. čísla: *jest a je, sú* a *jesú* majú rovnaké právo v spisovnom jazyku.

II. *Jest*. V neurčitku: *jes-t* (m. jed-t). Čin. přič. min.: *jed-o-l, jed-lo, jed-la; jed-li, jed-ly*. Priechodník min.: *jed-ši*. Trp. přič. min.: *jed-e-ný*. Podst. meno: *jed-enie*. Prít. čas: *je-m, je-š, jie; je-me, je-te, jed-ia*. Rozk. sp.: *jedz, jedz-me, jedz-te*. Priech. prít.: *jed-iac*.

III. **Vedef.** V neurčitku: *vede-t*. Čin. přič. min.: *vede-l, vede-lo, vede-la; vede-li, vede-ly*. Priechod min.: *vede-vši*. Trp. přič. m.: *ved-e-ný*. Podst. meno: *vede-nie*. — Prít. čas: *vie-m, vie-š, vie; vie-me, vie-te, ved-ia*. Priechodník prít.: *ved-iac*. — Rozk. sp.: v živej reči: *vedz, vedz-me, vedz-te*; v spisovnej reči: *veď, veďme, vedte*.

IV. **Chcef.** V neurčitku: *chce-t*. Čin. přič. min.: *chce-l, -lo, -ta; -li, -ly*. Priechod. min.: *chce-vši*. Trp. přič. min.: *chce-ný*. Podst. meno: *chce-nie*. Prít. čas: *chce-m, chce-š, chce; chce-me, chce-te, chc-ú*. Priech. prít.: *chc-úc*. Rozk. spôs.: *chc-i, chc-i-me, chc-i-te*.

Poznámky.

1) Vždy piš *chcef*; nikdy nie: *kcef, scet, stef*; ani nie: *chciet, kciet*!

2) 3. osoba množ. čísla: *chcejú, chtejú* zakladá sa na českej podobe: *chtějí*. Podoba priechodníka prítomného: *chcejúc, chtejúc* a stiahnutá *chtiac* zakladajú sa na českých podobách: *chtějíc, chtíc*.

V. *Ist*. Tvorí podoby z dvoch kmeňov: *id, šed*. Neurč.: *is-t* (m. id-t). Čin. přič. min.: *šiel, šlo, šla; šli, šly*. Priechodník min.: *šed-ši*. Trp. přič. min.: *id-e-ný* (v predídený). Podst. meno: *id-enie*. — Prít. čas: *ide-m, ide-š, ide; ide-me, ide-te, id-ú*. Priechodník prítom.: *id-úc*. Rozk. sp.: *id, id-i, id-me, id-i-me, id-te, id-i-te*.

Poznámky:

1. *ist* sa objavuje aj dlhou podobou; *íst*, ale len v neurčitku. I táto dlhá podoba je dovolená v spisovnej reči. Naproti tomu nedovoľuje sa podoba: *it*, *il*, *ict*, *ict*.

2. Činné prídavné minulé mužského rodu javí sa v nárečiach i v podobách: *šél*, *šiel*, *šól*; *šieu*, *šiou*, *šou*. V spisovnom jazyku ani jedna sa z nich neobjavuje. Naproti tomu podoby *išiel*, *išlo*, *išla*; *išli*, *išly* majú rovné právo s podobami *šiel*, *šlo*, *šla*; *šli*, *šly*.

3. Miestami, na pr. v Tekovskej, prítomníkový kmeň I. vyznieva na dvojhlásku *-ie*: *idie-m*, *idie-š*, *idie*; *idie-me*, *idie-te*. V spisovnej reči bežný je len kmeň krátko zakončený, píš tedy: *ide-m*, *ide-š*, *ide*, *ide-me*, *ide-te*.

4. V rozk. spôsobe 1) zachováva sa príznak *-i*: *idi* alebo 2) mizne. V tomto poslednom prípade kmeňové *d* sa obmäkčuje v spisovnom jazyku (*id*, *idme*, *idte*) a rozlišuje v živom jazyku (*idz*, *idzme*, *idzte*).

169. §. Samo sebou sa rozumie, že slovesá odvođené z vyšších „jest“, „vedet“, „chcet“ a „ist“, ako na pr. *pojest*, *zjest*, *najest sa*, *dozvedet sa*, *odnechcet sa*, *prijst*, *odist*, *najst atd. atd.*, alebo so záporným slovom: *nejest*, *nevedet*, *nechcet* a *nejst* časujú sa práve tak ako slovesá pôvodné. Záporné slovece *nie* nezoslabuje sa v *ne* pred podobami prítomného času od koreňa *jes-* a preto ani sa s nimi spolu nepíše. Píš tedy: *nie som*, *nie si*, *nie je*; *nie sme*, *nie ste*, *nie sú*, — a *nie dľa Hattalovej a Mrázovej mluvnice: niesom, niesi atd.*, ani *nie jako v západnoslovenskom nárečí: nej som, nejsi, není, nejsme, nejste, není sú.*

C) Opisované podoby slovesa.

170. §. Opisujeme, t. j. dvoma alebo viac slovami vyrážame nasledujúce podoby slovesa:

1. minulý čas: volal som,
2. dávnominulý čas: bol som volal,
3. budúci čas: budem volať,
4. rozkazovací spôsob: nech volá,
5. podmieňovací spôsob: (min. čas) volal by, (dávnom. čas) volal by bol, a
6. trpný stav: byť volaným, som volaný, bol som volaný, budem volaný, buď volaný, bol by som volaný atď.

171. §. *Minulý čas*. Minulý čas opisujeme činným prídavným minulým patričného slovesa a prítomným časom slovesa *byť*. Tedy takto:

Jedn.	1. volal, -o, -a	som,
	2. volal, -o, -a	si
	3. volal, -o, -a	—
Množ.	1. volali, -y	sme,
	2. volali, -y	ste,
	3. volali, -y	—

Poznámky:

1. Pomocné sloveso vypúšťa sa v 3. osobe oboch čísel. Tedy: volal, -o, -a; volali, -y. Niektorí spisovatelia, za ruským príkladom, radi vypúšťajú pomocné sloveso aj v 1. osobe oboch čísel, píšuc: ja volal, my volali; Slováci tak nevravia.

2. Čo sa týče rodu a mäkkého *i* a tvrdého *y* v činnom prídavní minulom, vidz 1. Pozn. v 152. §-e

172. §. *Dávnominulý čas.* Opisuje sa minulým časom pomocného slovesa (bol som, bol si, bol atď.) a činným prídavným minulým patričného slovesa. Takto:

- Jedn. 1. volal (-o, -a) som bol (-o, -a),
2. volal (-o, -a) si bol (-o, -a),
3. volal (-o, -a) — bol (-o, -a).
Množ. 1. volali (-y) sme boli (y),
2. volali (-y) ste boli (y),
3. volali (-y) — boli (y).

Poznámka: Členy takto opísanej podoby smú stáť aj takýmto poriadkom:

bol som volal,	boli sme volali,
bol si volal,	boli ste volali,
bol — volal,	boli — volali.

173. §. *Budúci čas.* Nedokonané slovesá opisujú budúci čas pomocným slovesom *budem* takto:

budem volať alebo:	volať budem,
budeš volať	„ volať budeš,
bude volať	„ volať bude,
budeme volať	„ volať budeme,
budete volať	„ volať budete,
budú volať	„ volať budú.

Dokonané slovesá nikdy sa neopisujú. Pri nich má prítomný čas význam budúcnosti a preto pri nich užívajú sa podoby prítomného času za budúci čas, na pr.: bodnem, bodneš, bodne, bodneme, bodnete, bodnú.

Aj nedokonané slovesá môžu užiť niekedy podoby prítomného času miesto budúceho času, keď ich dajakou smyslu ich nerušiacou predponou na dokonané pretvorme. Na pr. od *volám*: *zavolám, zavoláš* atď. Sr. 213. §.

174. §. *Rozkazovací spôsob.* 3. osobu jednot. a množ. čísla opisujeme takto: nech volá; nech volajú. Tedy: 1. —, 2. volaj, 3. nech volá; 1. volajme, 2. volajte, 3. nech volajú.

175. §. *Podmieňovací spôsob.* Tvoríme čas prítomný a minulý.

Čas prítomný podmieňovacieho spôsobu opisujeme takto:

Jedn. 1. volal, -o, -a by som,

2. volal, -o, -a by si

3. volal, -o, -a by —.

Množ. 1. volal-i, -y by sme,

2. volal-i, -y by ste,

3. volal-i, -y by —.

Čas minulý:

Jedn. 1. volal (-o, -a) by som bol (-o, -a),

2. volal (-o, -a) by si bol (-o, -a),

3. volal (-o, -a) by — bol (-o, -a).

Množ. 1. volal-i (-y) by sme bol-i (-y),

2. volal-i (-y) by ste bol-i (-y),

3. volal-i (-y) by — bol-i (-y).

Miesto 1. osoby jedn. čísla „by som“ počť miestami ešte prostú podobu minulého času „bych“ a spisovná reč ju dovoľuje užívať.

176. §. *Trpný stav sloviess.* Trpný stav sloviess tvoríme z ich trpného prítomného, jedinej prostej podoby trpného stavu sloviess, a z pomocného slovesa *byť, bývať.*

Neurčitok: byť volaným,

Priechodník min.: byvší volaný,

Priečhodník prít.: súc volaný,

Ukaz. spôsobu:

Prítomný čas: som volaný, si volaný, je volaný; sme volaní, ste volaní, sú volaní.

Minulý čas: bol som volaný, bol si volaný, bol volaný; boli sme volaní, boli ste volaní, boli volaní.

Dávnominulý čas: bol som bol volaný, bol si bol volaný, —; boli sme boli volaní, boli ste boli volaní, —.

Budúci čas: budem volaný, budeš volaný, bude volaný; budeme volaní, budete volaní, budú volaní.

Rozk. spôsob: buď volaný, nech bude volaný, budme volaní, buďte volaní, nech budú volaní.

Podmieňovacieho spôsobu

Prítomný čas: bol by som volaný, bol by si volaný, bol by volaný; boli by sme volaní, boli by ste volaní, boli by volaní.

Minulý čas: bol by som bol volaný, bol by si bol volaný, bol by bol volaný; boli by sme boli volaní, boli by ste boli volaní, boli by boli volaní.

Poznámky:

1. Pokračovacia alebo opakovacia činnosť slovesa označuje sa tak, že sa položí v opísanej podobe, a to:

V ukazovacieho spôsobu

prítomnom čase: *bývam, bývaš, býva, bývame, bývate, bývajú* m. *som, si, je, sme, ste, sú*. Tedy: *bývam volaný, bývaš volaný* atď.;

v minulom čase *býval som* m. *bol som*: *býval som volaný, býval si volaný* atď.;

v dávnominulom čase *býval som bol* m.: *bol som bol, býval som bol volaný, býval si bol volaný* atď.;

v budúcom čase po *budem* ešte: *bývať*: budem bývať volaný, budeš bývať volaný atď.

V rozkazovacom spôsobe *bývaj* m. *buď*: bývaj volaný, bývajte volaní atď.

V podmieňovacieho spôsobu:

prítomnom čase *býval by som* m. *bol by som*: býval by som volaný, býval by si volaný atď.

v minulom čase *bol by som býval* m. *bol by som bol*: bol by som býval volaný, bol by si býval volaný atď.

Keď chceme opakovanie ešte dôraznejšie vyraziť, položíme *bývať* m. *bývať*: volaný som býval, volaný som bol býval, volaný bývam, volaný by som býval, volaný by som bol býval atď. Pomocné sloveso nezdôrazňuje sa, jestli samo sloveso dostane podobu opakovaciu. Píš tedy a hovor: volávaný som býval (m. volaný som býval), volávaný som bol býval (m. volaný som bol býval), volávaný bývam (m. volaný bývam), volávaný by som býval (m. volaný by som býval) atď. Mluvnický je dobre i takto i tamtak, ale je krajšie, keď dostane podobu opakovaciu samo sloveso, a nie pomocné sloveso. Krajšie je: volávaný by som býval než volaný by som býval.

Poriadok slov v týchto opisovaných podobách slovesa je voľný. Môžem povedať: volaný by som býval-býval, alebo: býval-býval by som volaný atp.

2. Samo sebou sa rozumie, že trpné prídavné minulé patričného slovesa (tu „volaný“) a činné prídavné minulé pomocného slovesa („bol“, „býval“, „býval“) objavujú sa vo všetkých rodoch: volaný bol, býval, býval; volané bolo, bývalo, bývalo; volaná bola, bý-

vala, bývala; volaní boli, bývali, bývali a volané boly, bývaly, bývaly. Čo sa týče rodu, ďalej mäkkého *i* a tvrdého „*y*“ v množ. čísle, vidz. 1. Pozn. v 152. §-e.

3. Okrem uvedených podôb opisovaných máme v slovenčine písanej aj trpné prídavné budúceho času takto opisované: *volať majúci*, čo zodpovedá maďarskej forme: *hivandó*. Novejší spisovatelia vyhybujú tejto opisovanej podobe a radšej si vypomáhajú vetou takto: nepôjde na snem, ktorý sa má svoláť (m. nepôjde na svoláť sa majúci snem); vyčkám návrhy, ktoré sa majú predložiť (m. vyčkám predložiť sa majúce návrhy). V opísanom trp. príč. minulom je poriadok slov voľný. Vyšné príklady môžu zneť aj takto: nepôjde na majúci sa svoláť snem, vyčkám majúce sa predložiť návrhy. Tento poriadok slov je lepší.

4. Pomocné sloveso často sa nahrádza príslušnými podobami slovesa *ostať*. Môžem povedať: *bol som volaný* a *ostal som volaný*; *bol by som bol volaný*, a *bol by som ostal volaný*; *súc volaný*, a *ostanúc volaný* atp. Ale pozorný človek vycíti jemný rozdiel medzi tými rôzne opisovanými podobami.

D) Z náuky o význame slov a o ich viazaní.

Úvod.

177. §. Rozoznávame nasledujúce čiastky reči:

1. Podstatné mená (Substantivum; főnév).
2. Prídavné mená (Adjectivum; melléknév).
3. Zámená (Pronomen; névmás).
4. Číslovky (Numeralia; számnév).
5. Slovesá (Verbum; ige).
6. Príslovky (Adverbium; határozó).
7. Predložky (Präpositio).
8. Spojky (Conjunctio; kötőszó).
9. Citoslovcia (Interjectio; indulatszó).

Prvých päť čiastok reči sa dá ohýbať (človek, človeka, človeku, dobrý, dobrého, dobrému, ja, mňa, mne, jedon, jedného, jednému, robiť, robíš, robím atď.), a preto sa menujú ohebnými. Posledné štyri sú neohebné. O všetkých pohovoríme osobite čo sa týče ich významu a čo sa týče ich väzby medzi sebou. Skloňovacie pády nielen že menia význam skloniteľných čiastok reči, ale zároveň hlboko zasahujú do náuky o viazaní slov vôbec, a preto aj o nich sa musí osobite pohovoriť. Bude tu tedy reč o tom, čo treba vedieť so strany významu slov a so strany viazania slov A) o jednotlivých čiastkach reči, a B) o jednotlivých pádoch skloňovacích.

A) O jednotlivých čiastkach reči.

O podstatnom mene.

178. §. Význam podstatných mien meníme *zväčšo vacou príponou -isko*: chlap-chlapisko, žena-ženisko dom-domisko, prút-prútisko atď. Prípona *-isko* dodáva slovám významu veľkosti čo do rozmerov. V tantýchl prípadoch = veľký chlap, veľká žena, veľký dom atď. Z významu veľkých rozmerov telesných, pri menách osobových, vyvinul sa význam nemotornosti. Slová: vojačisko, rychtárisko, notárisko atď. znamenajú asi to, čo nemotorný vojak, rychtár, notár.

179. §. Význam podstatných mien meníme *zmenšovacimi príponami* jako nasleduje:

(-ok) (po mäkkých spoluhláskach radšej *-ek*): strom-strômok, hrob-hrôbok, dom-dômok; breh-briežek, kozuch-kožušek, hrach-hrašek atď.

-ik (po zachovanej dlhej slabike *-ik*): nôž-nožik, kôň-koník, prút-prútik, papier-papierik, krdel-krdlik atď. Takto zmenšené slová zmenšujú sa ešte raz príponou *-ek* (osobové mená príponou *-ek* aj *-ko*): nožík-nožíček, koník-koníček, prútik-prútiček, papierik-papieriček, krdlik-krdliček; Ďurík-Ďuríček alebo Ďuríčko, Janík-Janíček alebo Janičko atď.

-ec: dvor-dvorec, zvon-zvonec, dom-domec atď. Takto zmenšené slová zmenšujú sa ešte raz príponou *-ek*: dvorec-dvoreček = dvorček, zvonec-zvoneček = zvonček, domec-domeček = domček. Slová briežtek, vrštek, hraštek atp., ktoré vznikly z briežček, vršček, hrašček tiež pred-

pokladajú prvotné zmenšené formy na *-ec*: brežec, vršec, hrašec (brežeček = briežček = briežtek atp.)

-ce: dno-dience, poleno-polience, stehno-stehience, okno-okience atď. a takto zmenšené slová znižujú sa ešte raz príponou *-ko*: dience-dienečko, polience-polie-nečko, stehience-stehienečko, okience-okienečko atp.

-ko: dno-dienko, poleno-polienko, stehno-stehienko, okno-okienko atď. a takto zmenšené slová znižujú sa ešte raz príponou *-ko*: dienko-dienečko, polienko-polie-nečko atď. Alebo: kladivo-kladivko-kladivečko, ohnivo-ohnivko-ohnivečko atp.

-ka: hora-hôrka, deva-dievka, kôra-kôrka, výstava-výstavka, Mara-Marka atď.

-ica: dievka-dievčica, sestra-sestrica, Anna-Annica, Mara-Marica atď. Takto zmenšené znižujú sa po druhý raz príponou *-ka*: dievčica-dievčička, sestrice-sestrička, Annica-Annička, Marica-Marička. Slová horička, hlavička a pod. tiež predpokladajú prvotné zmenšené, vyhynulé už, formy na *-ica*: horica, hlavica.

-uša: Katuša, Maruša, Annuša, devuša, mamuša atď. Takto zmenšené formy znižujú sa znova 1) príponou *-ka*: Katuška, Maruška, Annuška, devuška, mamuška, 2) príponou *-ica*, už vyhynulou, z ktorej sú tvorené zmenšené formy: Katušička, Marušička, Annušička, devušička, mamušička atp.

-ena, -ina: Katrena, Mariena, Katina, Božena, Zuzina atď. Takto zmenšené znižujú sa ešte raz príponou *-ka*: Katrenka, Marienka, Katinka, Boženka, Zuzinka. Znižovanie týmito príponami rozšírené je hlavne na Západe^f. Tu počuť: hlavinka-hlavenka, dušinka-dušenka, holubinka-holubenka, maminka-mamenka atp. Aj formou mužskou: tatínek atď.

-ä (‘a): vlk-vlča, medveď-medvieďa, hus-húsa atď. a takto zmenšené od svojho širšieho kmeňa zmeňujú sa ešte príponou *-ko*: vlčat-vlčatko, medvieďat-medvieďatko, húsat-húsatko. Príponou *-ä (‘a)* zmeňujú sa aj zmenšené už krstné mená na *-ík* (Ďurík, Janík) a na *-inka, -enka* (Katinka, Katrenka): Ďuríča, Janíča, Katinča, Katrenča atď. A této posledné od svojich širších kmeňov zmeňujú sa ešte raz príponou *-ko*: Ďuríčatko, Janíčatko, Katienčatko, Katrienčatko atp.

Zmenšené formy *pri menách neosobných* vyznamenávajú menšie rozmery toho významu, ktorý majú obyčajne patričné slová. Tedy: domec, vlča = malý dom, malý vlk; domeček, vlčatko = ešte menší dom, ešte menší vlk atp. *Pri osobných menách* sa význam dvojako mení. Keď niekoho oslovujeme zmenšeným menom (môj holúbok, moja dušička atp.), vtedy ono vyznamenáva nežnosť a lásku; keď však o niekom ako o tretej osobe hovoríme zmenšeným menom, vtedy má zmenšené meno význam snižovací a opovrhovací, na pr. ten advokátik, ten notárík, ten krajčírik atď. Pri krstných menách zmenšené formy z pravidla majú význam nežnosti a lásky, ale výnimočne, keď hovoríme o niekom ako o tretej osobe, majú krstné mená zmenšené aj význam málovaženia: Ten Janko to povedal, taký Ďurko je to atď.

Pozn. V niektorých prípadoch medzi podobami prvotnými a zmenšenými vyvinul sa určitý rozdiel významový: stôl = na čom jeme; stolec = na čom sedíme (vo Zvolenskej); stolica = sedadlo podlhovastej podoby, v chrámoch; stolička = sedadlo obvyklej podoby do izby; hodiny = na stenu alebo na vežu; hodinky = do vrecka; voda, olej, prach (= s prvotným významom) a vôdka, olejček, prášok (= pristrojené, z lekárne) atp. — Prvotné podoby, keď je treba, smú sa i v takýchto prípadoch zmeňovať, ale je spisovateľ povinný starať sa o to, aby dvoj-

mysel nepovstal. Hoc králik znamená istý kvet, predsa sniem povedať: srbský králik bez toho, aby z toho bol dvojsmysel. Zmenšovateľ prívlastkom »malý« protiví sa slovenčine, srov.: Štiavnička = Kis Selmec atp.

180. §. Význam podstatných mien *zdôrazňujeme*:

1. Predrážaním sloviac *pra-*, *pre-* na pr. praded, pravnuke, pravek, preškoda, prebeda. Zopakovaním sloviac tých stupňujeme dôraz: prapraded, prapravnuke, prapravek, prepreškoda, preprebeda atď.

2. Zopakovaním toho istého alebo rovnoznačného slova tou istou alebo zmenenou podobou: chodil krížom-krážom, to je hanba a posmech, tak bude na vekov veky, nedochoď s ním konca-kraja, strach a hrôza ho pojala, je to umelec nad umelcov, majster nad majstrov, ty cigáň cigáňsky, ty klamár klamársky, ty huncút huncútsky, velikán velikánsky atď.

V predchádzajúcom bode nemáme pred sebou pleonasmy, ani nie zbytočné rozvlačovanie reči, ale dôležité zdôrazňovanie významu.

181. §. *Slovesným podstatným menám* slovenčina rada vyhybuje preobliekajúc ich do oblúbenejších podôb.

Tak máme: kopačka, hrabačka, lapačka, sháňačka, strihačka atď. m. kopanie, hrabanie, lapanie, sháňanie, strihanie. (Príponou *-ka* od prít. pričastí.) Aj spisovná reč radšej podržuje cudzie formy: kommassácia, addícia, multiplikácia, legitimácia, korunácia atp. než by si utvárala od požíčaných sloviac podstatné mená: kommassovanie, addovanie, multiplikovanie, legitimovanie, korunovanie. Čo do významu všetky té slová kryjú sa i v prvom i v druhom prípade. V prvom prípade na prvé pozorovanie vidíš akýsi jemný rozdiel, — formy kopačka, hra-

bačka a pod. zdajú sa byť akosi konkrétnymi pojmaní vyznamenávajúc kopáciu, hrabáciu robotu, — ale ten rozdiel je odtiaľ, že sú formy kopačka, hrabačka vžitě, každodenne počuté pojmy pre výkon kopania a hrabania, kdežto formy kopanie, hrabanie sú — nie obvyklé v živote. Hoc sú slovesné mená podstatné nie oblúbené v slovenčine, v spisovnej reči majú ony predsa veľký **úkol**. Ony sú mnoho ráz jediným a posledným útočišťom významovej jasnosti a zreteľnosti.

Pri tom všetkom majúc ohľad na to, že slovenčina nerada má podstatné mená slovesné, jako aj na to, že ich v slovenčine ani vôbec netreba tou mierou, ako ich majú na pr. v nemčine a v iných moderných jazykoch, vlivu ktorých sú vzdelanci slovenskí vystavení, podávajú sa tu nasledujúce pokyny:

Ak chceme písať srozumiteľne a jasne pre Slovákov, píšme:

1. Piť pálenku škodí (m. *pitie* pálenky). Hrávať v karty život ukracuje (m. *hrávanie* v karty). Vysedávať v krčme je ztrata času (m. *vysedávanie* v krčme). Robiť škodu zakazuje sa (m. *robenie* škody). Tu je zakázané fajčiť (m. *fajčenie*). Ohlasovať v tých novinách je výhodné (m. *ohlasovanie*). Chodiť do školy je užitočné (m. *chodenie* do školy). Vyspevovať v poli je pekná vec (m. *vyspevovanie* v poli). Ja sa učím čítať, písať, kresliť (m. *čítaniu, písaniu, kresleniu*). Vyučila sa šiť, prať, variť (m. *šitiu, praniu, vareniu*). Mal som príležitosť vidieť, zkusiť, vyrozumeť to (m. *príležitosť k videniu, zkúseniu, vyrozumeniu* toho). Zunovalo sa mu cestovať po cudzozemsku (m. *cestovanie* po cudzozemsku). Usiluje sa rozširovať umenie, rozpredávať knihy (m. o *rozširovanie* umenia, o *rozpredávanie* kníh). — To jest: Kde

len môžeš, *dávaj prednosť neurčitku pred podstatným menom slovesným.*

2. Dieťa s vyskakovaním príbehlo (= *vyskakujúc*). S nariekaním prišiel ku mne (= *nariekajúc*). Pri ustavičnom modlení došiel ku kostolu (= *modliac sa ustavične*). So zahanbením odišiel (= *zahanbený*). Bez ostýchania to vykladal (= *neostýchajúc sa*). S rozžialením chodí (= *rozžialený*). S šomraním mu hodila kus chleba (= *šomrajúc*). Pri vyčkávaní a postávaní po ulici sme až ustali (= *vyčkávajúc a postávajúc po ulici*). To jest: *Kedykoľvek to jednakosť významu dopúšťa, dávaj prednosť priechodníku alebo prídavnému pred podstatným menom slovesným.*

Neurčitky, priechodníky a prídavné v uvedených prípadoch sú slovenskejšie, než podstatné mená slovesné, a nimi sloh stáva sa hladším a jasnejším.

Podstatné meno slovesné smie sa nahradiť len neurčitkom, priechodníkom a prídavným *toho istého slovesa*, z ktorého je utvorené samo podstatné meno slovesné. Nesmiem tedy povedať: žijem utrápený m. žijem s trápením, alebo pri trápení, lebo je význam slovesa *rozdielny*. V slovese „utrápený“ je činnosť dokonaná; naproti tomu vo výrazoch „s trápením“, „pri trápení“ je činnosť slovesná nedokonaná.

182. §. Každé podstatné meno je dajakého rodu. Z pravidla len jedného. Alebo mužského: ten človek, ten strom, ten výkon atď., alebo stredného: to jahňa, to slovo, to plece atď., alebo ženského: tá matka, tá matka, tá vrava atď.

Jest však niekoľko slov, ktoré majú jednu podobu, bežné sú vo dvoch rodoch. Také sú: ten krm a tá krm,

ten pec a tá pec, ten obyčaj a tá obyčaj, ten obličaj a tá obličaj, ten šlapaj a tá šlapaj, ten lišaj a tá lišaj, ten obuv a tá obuv, ten okov a tá okov, ten otep a tá otep, ten zver a tá zver a ešte niekoľko iných. Ten zver značí jedného zvera, tá zver = zverina. Také slová smieš užívať v oboch rodoch, ale zpomedi uvedených slovenskejšie sú: ten krm, tá pec, ten obyčaj, tá obličaj (ešte slovenskejšie: tá tvár), tá šlapaj, ten obuv, tá okov, ten otep.

183. §. Máme podstatné mená, ktoré sú zovňajškom (mluvnickou podobou) inakšieho rodu a významom zase inakšieho. Také sú: to dievča (významom ženského rodu), to chlapča (významom muž. rodu), to knieža (významom muž. rodu) a všetky zväčšovacie na *-isko*, na pr. chlapisko, vetrisko (pôvodne ten chlap, ten vetor), metlisko, ženisko (pôvodne tá metla, tá žena) atp. Je správnejšie dávať prednosť *mluvnickým rodom*. Napíšem: tu bolo to chlapčisko, veľké vetrisko sa strhlo, veľké metlisko mal v ruke, ozrutné ženisko sa túlalo po hore atp. A dľa toho potom aj takto: knieža nariadilo, dievča chodilo, chlapča vyskakovalo atp.

184. §. Máme podstatné mená, ktoré sú bežné len v množnom čísle. Také sú aj *oči*, *uši*. Kedykoľvek myslíme *vôbec na zrak alebo na sluch*, musíme ich vždy klásť do množného čísla. Nepíš: Nejdí mi na oko, pred oko. Do ucha sa nám dostalo. — Píš: Nejdí mi na oči, pred oči. Do uší sa nám dostalo.

Máme zas také podstatné mená, ktoré značiac úhrnnosť, z pravidla majú len jednotné číslo. Také sú: voda, vino, meď, železo, raž, pšenica atp. Ale aj týchto uží-

vame v množnom čísle, keď pominúc ich pôvodný úhrnný význam hovoríme o nich ako o oddelených, roz-sortírovaných hromadách. Množné: *raže, pšenice* = ražné, pšeničné siatiny v poli; *vody* = minerálne vody; *vína* = rozličných koreňov víno, uhorské, štajerské atď. Pri osobných úhrnného významu (ako sú: čelad, háveď atp.) tiež môže obstáť množné číslo, keď chceme označiť isté osobite oddelené hromady pôvodného úhrnu.

Aj abstraktné mená, ako smrť, choroba, radosť, veselosť atp., môžu sa klásť do množ. čísla, keď chceme poukázať na ich jednotlivé prípady. Na pr.: Všelijakými surnťmi mreme, všelijakými chorobami chorieme. Rado-stiam a veselostiam nebolo konca-kraja atp.

O prídavnom mene.

185. §. Niektorých prídavných mien užívavame *vo význame podstatných mien*, menovite:

1. v strednom rode s určitým zakončením: vstupné, výslužné, trhové, miestové (dľa výslovnosti stredno-slovenskej v písme nedovolenej: vstupnô, výslužnô, trhovô, miestovô) atď.

2. v strednom rode s neurčitým zakončením: to dobro, zlo, teplo, sparno atď.; výlučne v spisovnej reči.

3. vo všetkých rodoch v platnosti názvov vlastných: Šťastný, Krátky, Dulova, Mudroňova atď.

Takéto spodstatnené prídavné mená v skladbe po-kladajú sa v každom ohlade za mená podstatné.

186. §. O užívani *prisvojovacích prídavných mien* treba vedieť:

Prisvojovacie prídavné mená, tvorené príponami *-ov, -ovo, -ova* alebo *-in, -ino, -ina* veľmi dôležité sú

v slovenčine. Slovák nerád prisvojuje genitívom takto: v dome otca, v bývaní matky; on vraví: v dome otcovom, v bývaní matkinom. Prisvojovacím menom prídavným môžeme sa vysloviť aj vtedy, keď je majiteľ dvoma meny označený. A síce: to je dom Janov Trpákov, to je dieťa Janovo Trpákovu atp.

Keď je majiteľ nie označený dvoma menami (Jano Trpák), ale jedným menom a prívlastkom (hrobár Trpák), v tom prípade pospolitý ľud kladie prívlastok do genitívu, jestli je prívlastkov viac (naš hrobár Trpák) všetky do genitívu, a samo meno dostáva prípony prídavného mena prisvojovacieho, na pr.: to je syn hrobára Trpákov, to je krava nášho hrobára Trpákovu, to je vól nášho pána rychtárov, to je hlas nášho novovyvoleného pána notárov. Aj skloňovane: so synom nášho hrobára Trpákovým, pri volovi nášho pána rychtárovom, z hlasu nášho novovyvoleného pána notárovho atp. Aj písať sa môže takto v osnove prostonárodnej. V slohu vážnom v takýchto prípadoch, keď sú totiž prívlastky pri mene majiteľovom, nesmieme užiť prídavného mena prisvojovacieho, ale len prisvojovacieho genitívu. V slohu vážnom píš tedy: to je syn hrobára Trpáka, to je krava nášho hrobára Trpáka, to je hlas nášho novovyvoleného pána notára atď. Tak aj v skloňovaní: so synom nášho hrobára Trpáka, bol pri volovi nášho pána rychtára atp.

Samo sebou sa rozumie, že od mien, ktoré sú pôvodne prídavné mená (na pr. Šťastný, Dulova, Makovický atď.), nemôžeme tvoriť prídavné mená prisvojovacie. Píš tedy: v dome Šťastného, Makovického, Dulovej. Ľud také mená cudzie jako Jókai, Frecskay, Goethe, Blaške atp. poslovenčuje a z ich poslovenčených foriem, v týchto prípadoch z Jókaj, Frecskaj, Geto, Blaško,

utvára si prisvojovacie prídavné mená: v dome Jókajovom, Freckajovom, Getovom, Blaškovom. Vo vážnom slohu pre zreteľnosť a jasnosť zachovávať treba pôvodné pisanie a naveky klásť mená do genitívu: v dome Jókaiho, Freckayho, Goetheho, Blaškeho atp.

187. §. Podoby *Dulová*, *Mudroňová*, *Hurbanová* sú chybné v duchu spisovnej reči slovenskej, ktorá sa opiera o stredné nárečie. Od mien *Dula*, *Mudroň*, *Hurban* sú prídavné prisvojovacie: *Dulov*, -o, -a, *Mudroňov*, -o, -a, *Hurbanov*, -o, -a. *Dulov syn*, *Mudroňovo dieťa*, *Hurbanova pani* alebo dcéra. Prípona -ová je bežná na Západe; tu povedia: *tešárová*, *kováčová*, *hrobárová* žena alebo dievka. Má sa vravieť a písať: *bola tam: Hurbanova, Mudroňova, Dulova pani* alebo dcéra. *Bola tam pani Hurbanova, slečna Hurbanova.*

Poznámka. České pravidlo, dľa ktorého panie dostávajú príponu -ová a slečny príponu -ova, nemá žiadneho odôvoditeľného základu. Zisťujem tu, že slovenský ľud stredový vraví: *Mudroň-Mudroňka, Hurban-Hurbanka, Králik-Králička, Jókai-Jókaička, Škultéty-Škultétyčka, Fabiany-Fabianyčka.* Vec táto zaslúži, aby bola dôkladne vyšetrená a svojím časom na denný poriadok postavená. Už i teraz dokladám toto: *Podoby Jókaička, Škultétyčka, predpokladajú prvotné podoby z Jókai-ica, Škultéty-ica: Jókajica, Škultética.* Dľa toho by sa malo písať *Škultétička* atp.

188. §. Nielen miesto prisvojovacieho genitívu, *slovenčina rada užíva prídavného mena vôbec, kde len môže, miesto mena podstatného.* Tak vravíme a píšeme: *cesta rímska* (m. cesta do Ríma), *prievoz dunajský* (m. prievoz Dunajom), *voľba rychtárska, ablegátska* (m. voľba rychtára, ablegáta), *rozkaz ministerský* (m. rozkaz ministra), *služba vojenská* (m. služba na vojne; „na vojnu“ ho vzali), *plat*

úradnícky (m. plat úradníkov), kupec obilný (m. kupec s obilím), učenie kresťanské (m. učenie kresťanov), povery pohanske (m. povery pohanov) atď. atď. Užiť prídavného mena v takýchto a podobných prípadoch sa dovoľuje, ale pisateľ je povinný starať sa, *aby sa to nedialo na škodu jasnosti a zreteľnosti*. Nepíš: drevený kupec, ale kupec s drevom; nie železné sklady, ale sklady na železo; nie železná huta, ale huta na železo; nie chudobné vysvedčenie, ale vysvedčenie chudoby; nie živá a mŕtvá voda (dľa povestí národných), ale voda života a smrti atp.

189. §. Prídavné mená *svoj význam menia*: I. Predražením sloviac *pra-*, *pre-*, *pri-*, *na-*. II. Priberaním prípon. III. Stupňovaním.

I. Prídavné mená s predraženým *pra-* vyznamenávajú stupňovanú mieru toho významu, ktorý prvotne majú; *pra-* predrážajú len prídavné mená, ktoré vyznamenávajú minulosť: prastarý, pradávny = veľmi starý, veľmi dávny. S predraženým *pre-* vyznamenávajú stupňovanú mieru toho významu, ktorý prvotne majú; *pre-* predráža sa prídavným menám mimo té, ktoré vyznamenávajú minulosť, tedy: premúdry, preostrý, prekrásny, prestrmý, preutešený, preradostný atď. = veľmi múdry, veľmi ostrý atp. S predraženým *pri-* majú prídavné mená asi ten význam, ktorý s príslovkou *hodne*: priteplý = hodne teplý, prihorký = hodne horký, prikrátky = hodne krátky, priveľký = hodne veľký, pristarý = hodne starý atď. Iného významu pridáva predražené *na-*: nakyslý = trochu kyslý, načerný = trochu čierny, načervený = trochu červený atď. Formy: *nahluchlý*, *nahorklý*, *nasladlý* atp. nie sú z prídavných: hluchý, horký,

sladký, ale z prídavných slovies: nahlučnúť, nahorknúť, nasladnúť.

II. Prídavné mená s príponou *-astý* vyznamenávajú to, čo s príslovkou *trochu, málo*: černastý, červenastý, modrastý atď. = trochu do čierne, do červene, do modra; kyslastý, horkastý = trochu do kysla, do horka. S príponou *-izný, -ánsky* vyznamenávajú to, čo s príslovkou *veľmi*: veličizný, velikánsky, širočizný, vysočizný atď.: veľmi veľký, veľmi široký, veľmi vysoký. Príponami *-ičký, -učký; -inký, -unký; -ušký* znižujeme čo do rozmerov to, čo prídavné meno prvotne vyznamenáva; u prídavných, ktorých význam nedá sa zmenšiť čo do rozmerov, uvedenými príponami zjemňujeme to, čo prídavné prvotne vyznamenávajú, a konečne u prídavných, ktorými sa lichotíme, stupňujeme význam lichotenie. Príklady: malý-maličký, malinký, malušký; krátky-kračičký, kratinký, kratušský; tichý-tichučký, tichunký, tichušský; lahký-lahučký, lahunký, lahušký; môj drahý-drahučký, drahunký, drahušký; môj sladký-sladučký, sladunký, sladušký atď. Prijímajúce príponu *-ičký* znižujú sa ešte raz, a síce zdvojením prvého živelu prípony *-ič-*: mal-ičký = mal-ičičký atp. Prijímajúce príponu *-ušký* znižujú sa ešte raz a síce priberaním prípony *-ičký*: sladušký = sladušč-ičký = sladuštičský; konečne prijímajúce príponu *-inký, -unký* znižujú sa ešte raz vkladáním medzi kmeň a príponu *-il-, -ul-*: malinký = mal-ilinký, lahunký = lah-ulinký atď.

Pozn. V príponách *-ičký, -inký, -ušký* druhý živel *-ký* je riadna prípona prídavných mien, tá čo na pr. v *mäkký*. Prvý živel prípony *-ičký, -inký* a *-ušký* zodpovedá znižovacím príponám podstatných mien: *-ica, -ina* (v *hlavinka*) a *-uša* (v *mauša*).

III. Prídavné mená *stupňujeme*: múdry, múdrejší, najmúdrejší. Základný stupeň je: položiteľ (gradus positivus), druhý stupeň: srovnávatel (gr. comparativus), tretí stupeň: svrchovateľ (gr. superlativus). Také prídavné mená, ktoré svoj význam už zmenily predražením sloviac pra-, pre-, pri-, na- alebo pribraním prípon -izný, -ánsky, -astý, -ičký, -učký, -ínky, -unký, -ušký z pravidla nestupňujeme. To jest nemá sa písať na pr. velíkánskejší, veličiznejší, najstaričkější, najmalilinkejší atp., hoc by sa to i počulo v pospolitom hovore.

190. §. Druhý stupeň, *srovnávatel*, viaže sa takto so slovom, ku ktorému prirovnáva:

1. Spojkou *jako* (*jak*): je starší jako ja, je mladší jako sestra, orol je silnejší jako jastrab atp.

2. Spojkou *než*, *nežli*: je starší než ja, je mladší než sestra, orol je silnejší než jastrab atp.

3. Predložkovým genitívom s *od*: je starší odo mňa, je mladší od sestry, orol je silnejší od jastraba atď.

4. Predložkovým akkusatívom s *nad*: čistejší nad zlato, ostrejší nad britvu, horkejší nad blen atď.

• Ak ide o *mieru*, keď prirovnávame, kladieme výraz túto mieru označujúci do akkusatívu s predložkou *o*: je vyšší *o piad* odo mňa (než ja, jako ja, nado mňa), je hrubší *o polovicu* odo mňa (než ja, jako ja, nado mňa). ten dom je vyšší *o 2 metre* od susedného atp. Predložka *o* môže stáť aj s príslovkou alebo s príslovkovým výrazom: on je *o málo*, *o trochu*, *o veľa*, *o mnoho* vyšší odo mňa (než ja, jako ja, nado mňa) atď. Jestli sa udáva miera číslovkami, vravíme a píšeme aj takto: ten strom je raz vyšší; dva, tri razy vyšší; stonásobne, tisíc-

násobne vyšší od susedného (než susedný, jako susedný, nad susedný) atp.

Poznámka. V pospolitom živote často užijeme holého komparatívu (bez srovnávania!) na označenie osoby alebo veci zpo- medzi takých osôb alebo vecí, na ktoré sa ten komparatív po- fahuje. Vravíme: to je učenejší, vzdelanejší človek (= z učenej- ších, vzdelanejších než sú obyčajne); to je lepšie víno (= z lepších vín než sú obyčajne); navyberal si šikovnejších robotníkov a s tými začal robiť (= z šikovnejších než sú obyčajne) atp. Takýto holý komparatív (nesrovnávajúci na oko) dopúšťa sa i v spisovnej reči, lebo uhladzuje reč, bez toho aby ju znejasňoval.

191. §. Tretí stupeň, *svrchovateľ*, označuje svrchovanosť toho, čo prídavné meno v položiteli znamená, a takto sa viaže so slovami, ku ktorým sa nesie:

1. On je najmúdrejší, najväčší *zpo medzi všetkých, zo všetkých*. Šafárik je najznámejší *zpo medzi všetkých, zo všetkých* slovenských vedcov.

2. On je najmúdrejší, najväčší *medzi všetkými*. Šafárik je najznámejší *medzi všetkými* slovenskými vedci atp.

Ponevác svrchovateľ označuje svrchovanú mieru toho, čo patričné prídavné meno v položiteli znamená, preto sa nikdy neudáva miera pri svrchovateli. Nemôžeme totiž povedať: ten strom je najvyšší, najväčší *o tolko a o tolko* medzi ostatnými stromami alebo *zpo medzi ostatných* stromov.

Zvláštneho spôsobu svrchovateľ tvoríme priamo od položiteľa takto: on je múdry, pilný, rozumný *nad všetkých*; alebo od srovnávateľa takto: on je múdrejší, pilnejší, rozumnejší *od všetkých* atp.

192. §. Všetky uvedené mnohoraké väzby srovnávateľa a svrchovateľa so slovami, ku ktorým sa odnášajú, rovnú platnosť majú dosiaľ v spisovnej reči slovenskej.

O zámenách.

Osobné zámená.

193. §. Zámená *ty, vy, on, oni* v úctivej a oddan-
skej reči) nahrádzajú sa často dajakým titulovým alebo
oddanosť prejavujúcim iným podstatným menom s pri-
svojovacími zámeny *tvoj, váš, jeho, ich*, v ktorom prí-
pade této píšu sa veľkou literou takto:

m. *ty*: Tvoja Milosť, Tvoja Dobrota, Tvoja Láska-
vosť atp.

m. *vy*: Vaše Milosti, Vaše Dobroty, Vaše Lásky
kresťanské atp.

m. *on*: od Jeho Milosti, od Jeho Výsosti, Jeho Ve-
ličienstvu atp.

m. *oni*: Ich Milosti, Ich Výsosti, Ich Veličenstvám atp.

Miesto *ja* panovníci, vysokopostavení hodnostári, zástupcovia ustanovizní alebo združení, zástupcovia du-
chových smerov (učení, spisovatelia, štátnici atď.) vravia
a píšu *my*: My Franc Jozef I. Takéto mn. číslo sa
nazýva veličenstveným (pluralis majestaticus), lebo ho
prvotne len panovníci užívali. Teraz sa ním označúva to,
že rečník alebo spisovateľ predstupuje menom dajakých
ustanovizní, združení alebo duchových smerov, majúcich
alebo predpokladajúcich prívržencov. Keď na sneme ho-
vorí minister: My to chceme, to značí: on a jeho mi-
nisterskí druhovia. Keď tamže riekne vyslanec X.: My
tak myslíme, to značí: on a prívrženci jeho strany. Aj
spisovateľ, zastupujúc dajaké učenie, ktoré má alebo
predpokladá prívržencov, oprávnený je vravieť a písať:
My to istíme, vravíme atp., t. j.: on a tí, ktorí sa tomu
učeniu priznávajú. Veličenstvené množné číslo *my* píše
sa veľkou literou iba v slávnostných osnovách.

Slovák, keď chce preukázať úctu naproti niektorej osobe, s ktorou sa shovára, oslovuje ju, hoc je len jedna, množným číslom: Počkajte! Postojte! Počujte! Vy mi to vravíte? Toto vykanie zodpovedá maďarskému Őn. V mestách pod vlivom nemeckým („Sie“ = „Oni“) ujal sa onikanie: Nech počkajú, Nech postoja! Počujú! Oni mi to vravia? Takéto onikanie zodpovedá maďarskému Maga. Takto je v spisovnej reči slovenskej.

Že kedy užívame širších podôb *mne, tebe, sebe, jemu, mňa, teba, seba, jeho*; a kedy užších *mi, ti, si, mu, mä, ťa, sa, ho*; o tom vidz pri skloňovaní týchto zámen v 130. §-e v Pozn. 3., a v 131. §-e v Pozn. 3.

Strednej slovenčine sa protiví takto hovoriť a písať: to je *jejich* dom, to je *jejich* syn, povedal *jejim* deťom atď. Miesto tých širších foriem vždy piš užšie formy: to je *ich* dom, *ich* syn, povedal *jej* rodičom atp. Tým sa význam nezmení.

194. §. O *zvratných* „*seba*“, „*sa*“ zapamätaj si toto:

I. Ak sa dve-tri činnosti stiahnu vo vete s podmetmi rozličnými, pri zámene *seba* vzniká nejasnosť. Príklad:

Vidím vás vedľa *seba* ležať. Tu neviem, či vedľa *mňa* a či *vás vedľa seba*? Iný príklad: Nikdy vás ne-najdem pri *sebe*. Tu neviem, či pri *mne* a či *vás pri sebe*? Určitosť a jasnosť žiada, aby sme v takýchto prípadoch nesťahovali viet. Pišme dľa potreby: Vidím, že vedľa *seba* ležíte; nikdy nevidím, že by ste boli pri *sebe*. Alebo: Vidím, že vedľa *mňa* ležíte; nikdy nevidím, že by ste boli pri *mne*.

II. Keď po *sebe* dve *zvratné* slovesá nasledujú, *zvratné sa* vypúšťame pri druhom slovese, na pr.: Miesto „*učím sa modliť sa*“ = „*učím sa modliť*“ alebo „*modliť*“

sa učím“; m. „neboj sa umývať sa“ = „neboj sa umývať“ alebo „umývať sa neboj“; m. „raduj sa s radujúcimi sa“: „raduj sa s radujúcimi“ alebo „s radujúcimi sa raduj“; m. „nehnevaj sa s hnevajúcimi sa“: „nehnevaj sa s hnevajúcimi“ alebo „s hnevajúcimi sa nehnevaj“ atď. Na tomto základe druhé *sa* vypúšťame aj vtedy, keď jedno a to isté sloveso zvratné opakujeme, na pr.: smej sa smej (m. smej sa smej sa) atp. — Práve takto postupujeme so zvratným *si*: zajedz si zajedz (m. zajedz si zajedz si), chodz si vypiť (m. chodz si vypiť si). Ak máme pri jednom slovese zvratné *sa* a pri druhom zvratné *si*, vyslovujú sa obidve: neuč *sa* popíjať *si*, bojí *sa* zajesť *si*, veselil *sa* s popíjajúcimi *si* atp. Sú-li zvratné slovesá spojené spojkou, často ponechávajú sa zvratné slovcia pri obidvoch slovesách: ponáhľaj *sa* a nevláč *sa*; vráť *sa* a chyť *sa* do roboty; neboj *sa*, ale *sa* pomodli atď. Ale je viac prípadov v spisovnej reči, že *sa* jedno zvratné sloveso vypúšťa: to slovo *sa* takto vyslovuje a píše; vyslovuje a píše *sa* takto; umy a pomodli *sa*, ovos *sa* nežne, ale kosí; to *sa* neodhodí, ale odloží; to *sa* povie, ale neurobí; učeš a obleč *sa*, kôň *sa* potkol a zabil atď.

III. Zvratné „*sa*“ môže stáť i pred slovesom i za slovesom. Netreba tedy robiť násilie živému jazyku a písať ruským spôsobom: idem biť *sa*, idem voziť *sa*, idem modliť *sa* atp. Píš smeľe po slovensky: idem *sa* biť, idem *sa* voziť, idem *sa* modliť atp. Kde *sa* však v slovenčine vyslovuje za slovesom, píš ho za slovesom: uč *sa*, modli *sa*, umy *sa* atp. Po spojke *a* nepočínaj zvratný výraz zvratným *sa*, ale slovesom, t. j. píš: je zina a mračí *sa*, volal som ho a nepoberá *sa*, na ňom je rad a nepodpisuje *sa* atp. Iba to jasnosť reči žiada, aby zvratné „*sa*“ čo najbližšie stálo k slovesu, ku ktorému

patrí. Piš: Ak *sa nevráti* moja žena (alebo: ak *sa* moja žena *nevráti*) do zajtra večera, najneskoršie do 9. hodiny, — iste *sa* jej *prihodilo* dajaké neobyčajné nešťastie... (Nepiš: Ak *sa* moja žena do zajtra večera, najneskoršie do 9. hodiny *nevráti*, — iste *sa* jej dajaké neobyčajné nešťastie *prihodilo*.) Piš: Keby *sa nebol nalakal* Janko (alebo: Keby *sa* Janko *nebol nalakal*), keď ste *sa dopytovali* na tú pesničku, veru by vám ju bol zaspieval... (Nepiš: Keby *sa* Janko, keď ste *sa* na tú pesničku *dopytovali*, *nebol nalakal*, veru by vám ju bol zaspieval.) Jedným slovom: Zvratné „*sa*“ klad' čo najbližšie k slovesu, ku ktorému patrí.

IV. Ak vyprávajúc niečo alebo rozmlúvajúc s niekym opakujeme zvratné sloveso, radi vypúšťavame z opakovaného zvratného výrazu buď sloveso buď zvratné „*sa*“: Ej, veď sme *sa* naplakali za tým dieťaťom, veru sme *sa* (t. j. naplakali). Nachodil *sa* za tým dievčaťom, ej nachodil (t. j. *sa*). Veď sme *sa* nabiedili, ej veď sme *sa* (t. j. nabiedili). V rozmluve: Napi *sa*. — Veď som *sa* (t. j. napil). Vo vážnom slohu vypisuj obidve čiastky opakovaného zvratného výrazu.

V. Pri podstatných menách slovesných, utvorených od zvratných slovies, *z pravidla sa vypúšťa zvratné slovce*, tedy: modlenie, potenie, bátie, schovanie atď., m. modlenie *sa*, potenie *sa*, bátie *sa*, schovanie *sa*. Výnimkou nevypúšťame zvratné slovce tam, kde ho pre zreteľnosť treba, na pr. *trápenie sa* (= trápenie seba), *ubíjanie sa* (= ubíjanie seba), *katovanie sa* (= katovanie seba) atď., naproti tomu: trápenie, ubíjanie, katovanie (= druhých osôb). Ak také slovesné mená (pre zreteľnosť *so sa*) viažu *sa* so zvratnými slovesy: vyslovujeme zvratné *sa* v obidvoch prípadoch, tedy: nelakal *sa* katovania *sa*, nehrozil *sa* mučenia *sa* atp.

Prisvojovacie zámená.

195. §. Zámená *môj, tvoj, náš, váš, svoj* často majú význam podstatných mien. Žena hovorí o mužovi: *môj* nebol doma. Muž o žene: *moja* je chorá atp. Vravievame: Čo robia *naši*? Kde sú *vaši*? Povedzme si pravdu, veď sme *svoji*! Či sú *troji* nie doma? Dobre sa takto hovorí a píše. Zbytočné bolo tvoriť od týchto zámen formálne podstatné mená: našinec, našinci. (Nedá sa však tajiť, že je i v ľudovom jazyku na to príklad: svojča, svojčatá, svojčence sú živé slová.)

Zámeno *môj* sa javí aj bez významu prisvojovacieho, menovite pri oslovovaní: Priateľko *môj*! Pane *môj*! Aj ináčej: Bože *môj*, Kristu *môj* atp. Je to cudzí vliv, ale ten zvyk sa ujal i v reči ľudu. Po slovensky je lepšie bez *môj*: Priateľko! Pane! Drahý Priateľ! Ctený Pane!

Často hovoríme: toto *mi je* sestra, tento *mi je* brat, Janko *mi je* priateľ atp. namiesto: toto *je moja* sestra, tento *je môj* brat, Janko *je môj* priateľ atp. Nesmú sa však v jednej vete obidva spôsoby prisvojovania použiť, nepíš tedy: táto *mi je* sestra *moja*, toto *mi je* brat *môj*, Janko *mi je* priateľ *môj* atp., srov. 262. §.

Miesto: „na žiadosť *nás* všetkých“, „to je vôľa *nás* všetkých“ atp., vprav a píš s prisvojovacím zámenom takto: „na žiadosť *našu* všetkých“, „to je vôľa *naša* všetkých“ atp.

196. §. O *zvratnom* „*svoj*“ treba toto vedieť:

Kedykoľvek sa vo vete stiahnu dve-tri činnosti s podmetmi *rozličnými*, — vzniká nejasnosť pri zámene *svoj* tým, že *nevedieť, ku ktorému podmetu patrí*. Príklad: Vidím ťa piť *svoj* oblúbený nápoj. Tu nevieme, či *svoj* patrí k nápoju *mnou* alebo *tebou* oblúbenému. Iný príklad:

Nepripustím vás pod svoju zástavu. Tu neviem, či pod zástavu *moju* a či pod zástavu *vašu*. Pravidlo: Nestahuj vo vetách dve-tri činnosti s podmetmi rozličnými, ale vždy vytrvaj pri vete složenej. Piš tedy podľa potreby: vidím, že piješ *svoj* oblúbený nápoj; nepripustím, aby ste šli pod *svoju* zástavu. Alebo: vidím, že piješ *môj* oblúbený nápoj; nepripustím, aby ste šli pod *moju* zástavu atp.

Zvratným zámenom *svoj* privlastňujeme: podmetu. Piš tedy: kráľ vidí *svoj* ľud (nie *jeho* ľud!), žiak číta v *svojej* knihe (nie v *jeho*!), ja som predložil *svoju* žiadosť (nie *moju*!), my máme vo vrecku *svoje* peniaze (nie *naše*!), vy zarábate na *svojho* syna (nie na *vášho*!), oni nedbajú o *svoju* česť (nie o *ich*!) atď. Pravidlo: Piš všade *svoj*, kde ide o privlastňovanie: *podmetu*.

Ukazovacie zámená.

197. §. Čo do významu je zámeno

ten, to, tá na ukazovanie vôbec;

tento, toto, táto na ukazovanie do bezprostrednej blízkosti;

tamten, tamto, tamtá na ukazovanie do vzdialenosti.

Namiesto tohto v spisovnej reči bežné je aj zámeno *onen, ono, ona*.

198. §. Ukazovacieho zámena užívaj iba tam, kde skutočne na niečo poukazuješ: *Ten* človek, o ktorom som hovoril. *To* dievča, ktoré tu bolo. *Tá* žena, o ktorej bola reč atď. Je na mieste ukazovacie zámeno, jestli sa dá predstaviť aspoň v myšlienke tá osoba alebo tá vec, na ktorú sa odnášam patričným ukazovacím zámenom: To je hrozné, čo sa robí. Má ten za lubom.

Vie ten, od čoho muchy dochnú atď. Na mieste je ukazovacie zámeno aj na zdôraznenie významu: Blýskalo sa to. Hrmelo to. Praskalo to atp. Všade inde je nielen zbytočné, ale zohydzuje reč.

Tí, ktorí chodili do nemeckých škôl a sú podrobení vlivu nemeckej reči, všade tam kladú ukazovacie zámeno, kde má Nemec der, die, das alebo derselbe, dieselbe, dasselbe.

Nepíš: Nahováral svoju ženu pokiaľ mu *táto* nesľúbila, že... (stačí: pokiaľ mu nesľúbila). Zatiaľ bil chlapca, pokiaľ mu *tento* nezamdlel... (stačí: pokiaľ mu nezamdlel). Dotiaľ podtímal strom, pokiaľ sa mu *tento* nesvalil... (stačí: pokiaľ sa mu nesvalil). Oral jedným koňom, pokiaľ mu *tento* vládal... (stačí: pokiaľ mu vládal). Spúšťal sa po povraze, pokým mu *tento* trval... (stačí: pokým mu trval) atď. atď. Niektorí preto užijú nemiestne ukazovacieho zámena, lebo chcú vyhnúť dvojmyslu. Príklady: „Popošiel brehom, aby videl, či je dosť silný.“ Kto či je dosť silný? Breh? Alebo ten, ktorý brehom popošiel? Pisateľ zdokonalí tedy vetu po nemecky takto: „Popošiel brehom, aby videl, či je *tento* dosť silný.“ V takýchto prípadoch treba užiť osobného zámena alebo nech sa zopakuje dotyčné slovo. Piš tedy, aby si písal zreteľne a predsa správne, takto: Popošiel brehom, aby videl, či je *breh* dosť silný. Podobne piš: Pochytil zákon, a čítal *z neho* (m. z tohoto!) jako nasleduje. Vyšiel na kancel, a rečnil s *neho* (m. s tohoto!). Boly volby a ony (m. *této*!) zle sa pre mňa skončily. Tesár vyšiel na dach, aby *ho* (m. *tento*!) pobil atď. atď.

Niektorí užívajú *takový*, -é, -á s mocou vŕažného zámena, asi tam, kde sa zbytočne i nezbytočne užíva ukazovacieho zámena *ten, to, tá*. Slovo „*takový*“ je

v strednej slovenčine cele neznáme a nemá vôbec žiadnej oprávnenosti v našej spisovnej reči. Nepíš tedy: Vyšiel zákon, osnova *takového* znie... (= jeho!). Na vinníka vydali zatykač, aby *takového* chytili (= ho!) atď. atď.

199. §. Zámeno *sám, samo, sama* vyznamenáva:

1. to, čo nem. *selbst* alebo maď. *önmaga*: ja *sám*, ty *sám*, on *sám* to povedal; ja *sám* = ja samotný, jediný a nie iný; ty *sám* = ty samotný, jediný a nie iný; *sám* som doma = jediný, samotný som doma. *Samojediný, samovládca* = kto samotný, jediný vládne.

2. zdôrazňuje: Samého Boha sa nebojí. Ani *sám* Pánboh mu už nespomôže. Ani *sama* manželka o neho nestojí. Aj *sám* otec zle o ňom hovorí. Ani *samému* mu té peniaze nepostačia atď.

3. *sám* = sám od seba, vznikanie zo seba. Príklady: puška sa spustila *sama*, rana sa zahojila *sama*, *sám* nič nezmôžeš, *sám* (= sám od seba) sa naučil tancovať. Takýmto spôsobom sa utvorily: *samouk, samovrah, samopal*.

200. §. Formou prídavného mena určitého *samý, -é, á* vyznamenáva:

1. to, čo číry: *samá* voda som = číra voda, to je *samá* lož = číra lož. Sem patrí: *samožitný* chlieb = čírožitný, *samorodné* víno = čírorodné atď.

2. stupňuje význam slova až po svrchovateľ: *samý* prvý som = najprvší, *samý* posledný je = najposlednejší, na *samom* vrcholci stromu = na najvyššom bode stromu, *sadol* na *samý* kraj lavice = na najkrajnejší kraj atď. Z tohoto významu sa vyvinul predošlý význam: *číry*.

Samý, -é, -á nikdy neznamená to, čo nem. *derselbe*; z tej príčiny chybné sa píše: *ten samý* človek, ktorý tu

bol (= ten istý!), to je ten *samý* chlieb, ktorý som ja dal (= ten istý!) atď.

Vzťažné zámená.

201. §. Zámená *ktorý*, čo, užívané v platnosti zámen vzťažných, v prstonárodnej mluve nedbale sa užívajú. Zámeno, *ktorý* rozoznáva rod, číslo a skloňuje sa; z tej príčiny hodí sa pre vážny sloh. Zámeno *čo* je len — pod kozúbok. Vždy píš: ľudia, *ktorí* tu boli (nie: *čo* tu boli); človek, *ktorého* som videl (nie: *čo* som ho videl); pes, *ktorý* brechal (nie: *čo* brechal); baranča, *ktoré* sme upiekli (nie: *čo* sme upiekli); žena, *ktorá* šije... (nie: *čo* šije) atď. atď. Zámeno *čo*, jako vidíme, nezná rodu, nezná čísla, nesklonuje sa; preto nesluší sa dávať mu prednosť pred zámenom *ktorý*.

Nepíš m. *ktorého*, *ktorému*, *ktorým*, *ktorých*, *ktorými*: *jehož*, *jemuž*, *nímž*, *jimž*, *jichž*, *nimiž*, lebo týchto zámen českých nezná ľud slovenský.

Neurčité zámená.

202. §. Popri *niekto*, *niektorý* smú sa užívať strednoslovenské *dakto*, *daktorý*, *volakto*, *volaktorý*.

Složené s *-kolvek*, ako *ktokolvek*, *čokolvek*, *ktorýkolvek* pokladajú sa za *trvalé složeniny*. Nerozlučuj ich tedy nikdy a nepíš: kto len *kolvek* (m. *ktokolvek* len), čo by sa *kolvek* stalo (m. *čokolvek* by sa stalo), ktorý to *kolvek* urobí... (m. *ktokolvek* to urobí) atď.

O číslovkách.

203. §. Číslovku *jedon* len tam klad, kde chceš jej číslovkovú platnosť vysloviť: *jedon* človek tam bol (tedy: nie viac!), atp. Kde nejde o tento číslovkový smysel,

tam neklad čísllovaký *jedon*. Piš: *isté* dieťa to povedalo (= m. jedno), *istý* žobrák mä prosil... (m. jeden), vykonal mi *istú* službu (m. jednu!) atď. Ak užiješ v takýchto prípadoch čísllovaký *jedon*, veta má inakší smysel! Miesto *istý* môžeš povedať *akýsi*; toto je slovenskejšie. Významový rozdiel medzi „istý“ a „akýsi“ je len zdanlivý.

Každé podstatné meno v jednotnom čísle má význam *jedného*: človek, strom, vôl atď. Nevrav a nepíš tedy: daj mi *jedon* liter vína, zjedol za *jedon* košík hrušiek, daj mi za *jednu* hrst hrachu, za *jednu* hodinu príjdem atp. Iba tam smieme prikladať čísllovaký *jedon* v jednotnom čísle, kde chceme dôrazne poukázat na toto jednotné číslo, na pr.: je toho len do *jednej* hrsti, *jedným* okom to vidím, *jedna* lastovička neprivábi leto atp.

Dobre sa povie: našiel sa *jedon-druhý*, ktorému sa to nepáčilo, t. j. *jedon*, *druhý*, *tretí* atď. zpomedzi vela. Alebo: počul som *jedno-druhé*, t. j. *jedno*, *druhé*, *tretie* atď. zpomedzi vela. Táto slúčenina je správna len práve v takýchto prípadoch. Naproti tomu *jedon-druhý* nesprávne sa upotrebuje miesto prostej väzby so zvratnými zámenami: povedali *jedon* druhému (= povedali si), priatelia sa *jedon* s druhým (priatelia sa so sebou), opustili *jedon* druhého (= opustili sa), neublíža *jedon* druhému (= neublíža si), radi majú *jedon* druhého (= radi sa majú), neodpustia *jedon* druhému (= neodpustia si) atp. Nesprávne je *jedon-druhý* aj v takýchto prípadoch v smysle toho, čo je povedané vyššie o *jedon*: prestupoval s *jednej* nohy na *druhú* (= s nohy na nohu), žobral z *jedného* domu do *druhého* (= z domu do domu), premáva sa s *jedného* miesta na *druhé* (= s miesta na miesto), chodí s *jednej* strany na *druhú* (so strany na

stranu), obracia sa s jedného boka na druhý (s boka na bok) atď. atď.

204. §. Kde by sme mali užívať výlučne neurčitej číslovky *niekoľko* (alebo *dakolko*), tam užívame zhusta *viac* alebo *pár*, a to je nesprávne. *Niekoľko* znamená istý neurčitý počet ako by v položiteli, naproti tomu *viac* znamená stupňovaný počet v srovnávateľa. Keď poviem „*viac* rás som mu písal“, neviem určite, či tomu rozumieť „*niekoľko* rás som mu písal“ a či „*viac* rás (než predtým) som mu písal.“ Aby v osnove bolo jasno, zo zásady nepíš *viac* tam, kde ním nesrovnávaš. Nepíš tedy: Po *viac* rokoch vrátil sa úomov (m. po niekoľko rokoch). Na *viac* stranách o tom píše (m. na niekoľko stranách). Od *viac* rokov choreje (m. od niekoľko rokov). Bolo tam 10 mužských a *viac* žien (m. niekoľko žien) atď. atď. Naproti tomu kde srovnávaš, píš: Bolo tam 10 mužských a žien *viac* (totiž: viac od 10) atp.

Cudzie *pár* sa úplne kryje svojím významom číslovkovým s *niekoľko*. Kto tedy nechce užiť cudzieho slova, nemusí.

205. §. Číslovky základné a rozčlenievacie (vidz §§-y 136—139) sú dvojakej povahy, povahy podstatných mien a povahy prídavných mien a dla tejto svojej dvojakosti sa viažu s predmetmi počítania.

Najprv o základných číslovkách.

Číslovka *jedon*, *jedno*, *jedna* rozoznáva tri rody, číslovka *dva*, *dve* rozoznáva dva rody, ony shodujú sa tedy s predmetom počítania nielen v páde a čísle*), ale aj

*) Číslovka *dva*, *dve* úplne ztratila svoju povahu duálovú a viaže sa vždy s množným číslom. Duál je vôbec v tejto Rukoväti cele pomínutý jako taký zjav, ktorého niet už v terajšej slo-

v rode práve tak ako prídavné mená: jeden strom, jedno dieťa, jedna žena, dva stromy, dve deti, ženy. Ostatné číslovky základné nerozoznávajú rodu, a shodujú sa tedy s predmetom počítania iba v čísle, ktoré je pri číslovkách nad 3 ovšem vždy množné, a v páde, nakoľko sú povahy prídavného mena.

Číslovky *tri*, *štyri* sú tiež vždy povahy prídavného mena a pádom shodujú sa vždy s predmetom počítania: tri deti, trom deťom, s troma deťmi atp.

Číslovky 5—99 sú 1) povahy prídavných mien, a v tom prípade shodujú sa pádom s predmetom počítania: piati chlapci, piatim chlapcom, s piatimi chlapci, deväťadeväťdesiati chlapci, s deväťdesiatdeviatimi chlapci atp., alebo sú 2) povahy podstatných mien, a vtedy sa neškloňujú: päť chlapcov, od päť chlapcov, päť chlapcom, o päť chlapcoch, s päť chlapci atp.

Číslovky 5—99 len tam majú povahu prídavných vo všetkých pádoch, kde sa poťahujú na osoby alebo zosobenosti mužského rodu. Ak sa poťahujú na iné predmety počítania, tak v nom. a akk. zachovávajú povahu podstatných mien. Vravíme a píšeme totiž: piati chlapci tu boli, piatich chlapcov som videl; — ale päť stromov, žien, detí tam stálo; päť stromov, žien, detí som tam videl atp.

Rozčlenivacie číslovky počnúc od dvoje, troje, štvoro, päťoro atď. môžu byť tiež 1) povahy prídavných mien: päťorí chlapci, päťorých chlapcov, päťorým chlapcom atď. a vtedy sa shodujú s predmetom počítania, alebo 2)

venčine. Povie sa ovšem dvoma, ale sa povie aj troma, štyrma, s desatoro koňma atp. — I *jedon*, *jedno*, *jedna* má množné číslo a vtedy znamená *jednu* hromadu ľudí alebo vecí, na pr.: Jední jedia, druhí pijú, jedny jablká sú kyslé, druhé sladké atp.

povahy podstatných mien, a vtedy sa neskloňujú: päťoro chlapcov, od päťoro chlapcov to počul, päťoro chlapcom to povedal, s päťoro chlapci tam bol atp.

To, čo pri základných číslovkách 5—99, opakuje sa i pri všetkých rozčlenúvacích, že totiž len tam majú povahu prídavných mien vo všetkých pádoch, kde sa pofahujú na osoby alebo zosobenosti mužského rodu. Ak sa pofahujú na iné predmety počítania, tak v nom. a akk. zachovávajú povahu podstatných mien. Vravíme a píšeme totiž: päťorí chlapci tam boli, päťorých chlapcov som videl; tisícéri chlapi povedali, tisícerych chlapov som videl atp.; — ale päťoro stromov, žien tam bolo, päťoro stromov, žien som videl; tisícero hviezd je na nebi, tisícero hviezd vidím atp. Formy nominatívu päťoria, (ktoré sú bežné popri päťorí), vznikly pravdepodobne napodobením formy: štyria.

Základné číslovky od 21 do 99 dvojako sa môžu vyslovovať. Alebo sa prikladajú číslovky 1—9 ku desiatkam (dvadsaťjedon, -dva, -tri, tridsaťjedon, -dva, -tri atď.) alebo sa prikladajú ku číslovkám 1—9: desiatky (jedon a tridsať, dva, tri a tridsať; jedon a deväťdesiat, deväť a deväťdesiat atp.). V poslednom prípade, čo do väzby, dostávame takej povahy číslovky, jakej sú desiatky (dvadsať, tridsať atď.); v prvom páde také, jaké zodpovedajú číslovkám 1—4, poťažne číslovkám 5—9, a podľa tejto svojej povahy sa viažu s predmetom počítania.

Tedy: Bolo tam dvaadvadsať chlapcov, stromov;
Bolo tam päťadvadsať chlapcov, stromov;
Bolo tam dvadsaťpäť chlapcov, stromov.

Ale: Boly tam dvadsaťdva stromy.
Boli tam dvadsiatídvaja chlapci.

Je žiadúce, aby pisateľ v jednej a tej istej osnove rovnako vyslovoval číslovky 21—99, ináčé väzba, jestli sú číslovky písané arabskými znaky, každú chvíľu sa mení k predmetom počítania a to čitateľa nemilo vyrušuje.

Číslovka *sto* má povahu podstatného mena. Keď stojí o sebe (vidz v §-e 139. Pozn. 1.), skloňuje sa. Keď ňou počítame, ostáva neskloňovaná: *sto* korún, do *sto* korún, *sto* korunám, o *sto* korunách, so *sto* korunami.

Tisíc, stojac o sebe, má svoje vlastné skloňovanie (vidz v §-e 139.) a je povahy podstatného mena. Ak ním počítame, alebo 1) zachová povahu podstatného mena a neskloňuje sa: tisíc korún, z tisíc korún, k tisíc korunám, o tisíc korunách, s tisíc korunami; alebo 2) prijme na seba povahu prídavného mena a skloňuje sa na vlas tak ako *päť*: tisíci chlapci, z tisícich chlapcov, k tisícim chlapcom, o tisícich chlapcoch, s tisícimi chlapci. Aby sa zachoval rozdiel od poriadkovej číslovky *tisíci*, je žiadúce, aby sa základná číslovka *tisíc* neskloňovala pri väzbe s predmetom počítania.

Nesklonené číslovky s predmetom počítania pokladá živá reč za slovné slúčeniny, a dľa toho nakladá s nimi. Následkom toho *prívlastok číslovky* dáva sa do shody s koncovou, skloňovanou čiastkou slovnej slúčeniny, takto: všetkých päť zlatých; všetkým päť zlatým; celých dvadsať zlatých; plných sto zlatých; s celými tridsať zlatými atp. Pri *pol*, o ktorom čo do väzby platí všetko to, čo o povahe nesklonených čísloviek, ešte jasnejšie vidieť, že v takýchto prípadoch pokladá živá reč patričné výrazy za slovné slúčeniny, lebo vedľa väzby: mohlo byť dobrej pol hodiny, čakal od dobrej pol hodiny; chorel plného pol roka, chorel od celého pol roka atp., počuť už napospol takéto skutočné slúčeniny: mohla byť dobrá polhodina, čakal od dobrej polhodiny; chorel plný polrok, chorel od celého polroka atp. Takýmto spôsobom vznikly: štvrt hodina, polhodina,

polliter, štvrtmeter atď. z pôvodných: štvrt hodiny, pol hodiny, pol litra, štvrt metra. Vo vážnom slohu zachovávať pôvodnú väzbu.

206. §. Zlomky vyslovujeme po slovensky, udávajúc čas, takto: štvrt na dve, dve štvrti na dve, tri štvrti na dve atp., t. j. zlomok „štvrt“ kladieme pred číslovku. Z toho nasleduje, že príslušný výraz v tomto poriadku máme označovať aj číslicami, tedy o hodine: $\frac{1}{4}2$, $\frac{2}{4}2$, $\frac{3}{4}2$.

Výraz, ktorým označujeme zlomok (štvrt, dve štvrti), ostáva zväčša nesklonený: od štvrt na dve do štvrt na tri, o štvrt na štyri atp. Ale sa často píše: od troch štvrtí na dve do troch štvrtí na päť, o troch štvrtiach na päť atp. *V ľudovom jazyku takto obieha*: od tri štvrti na dve do tri štvrti na päť, o tri štvrti na päť prišiel.

Udávajúc mieru alebo váhu zlomky vyslovujeme a píšeme *po číslovke*: $2\frac{1}{4}$ = dva aj štvrt metra, litra; $2\frac{2}{4}$ = dva aj dve štvrti metra, litra; $2\frac{3}{4}$ = dva aj tri štvrti metra, litra.

„Pol“ sa viaže s poriadkovými číslovkami, ktoré sa skloňujú prevahou dľa menového skloňovania. „Pol“ sa vyslovuje a píše pred číslovkou: $\frac{1}{2}5$ = pol piata, po $\frac{1}{2}5$ = pol piatu zlatom, s $\frac{1}{2}5$ = pol piatym zlatým atď.

207. §. V živej reči snáď aj preto niet domácich výrazov na *sortu*, *fajtu*, lebo ich po istú mieru zbytočnými robia číslovky päťoraký, šesťoraký, dvadsatoraký atp. Ľud nerozumie knižnému slovu *druh*, píšeš-li pre ľud, vyhybuj tomuto slovu a piš: má päťoraké vína (m. päť druhov vína), chová päťoraký statok (m. päť druhov statku), v záhrade šesťoraké jablone (m. šesť druhov jabloní) atď. atď.

O slovese.

O význame sloviess vôbec.

208. §. Slovesá označujú činnosť, ktorá podmetu náleží. Podľa toho, či je tá činnosť nedokonaná alebo dokonaná, rozoznávame slovesá nedokonané a dokonané.))

I. *Nedokonané slovesá* označujú takú činnosť, ktorá *sa počne alebo trvá*, ale sa nedokončí. Pri týchto slovesách rozoznávame :

1. *počínacie*, ktoré označujú pozvoľný priechod zo stavu jednej vlastnosti do stavu inej vlastnosti: belet, černeť, tuhnúť, stydnúť, tvrdnúť atď.

2. *trvacie*, ktoré označujú nepretržitú činnosť v jednej a tej istej dobe bez ohľadu na jej počiatok a koniec: ísť, ležať, sedieť, stáť, hľadať, jesť, piť atď.

3. *pokračovacie*, ktoré označujú činnosť v určitých pretrhovaných dobách po sebe nasledujúcu: chodiť, brodiť, nosiť, voziť, rosiť atď.

4. *opakovacie*, ktoré označujú činnosť ako by obyčajom stali, konaní v dobách nerovných. V infinitíve mávajú zväčša *-vať* alebo zdôraznene *-vavať*: behávať, skákavať, chodievat'-chodievavať, robievat'-robievavať, písavať-písavavať atď.

II. *Dokonané slovesá* označujú činnosť slovesa dokonanú. Medzi týmito rozoznávame dvojaké slovesá a to :

1. *jednodobé*, ktoré označujú činnosť povstajúcu a zanikajúcu v jednej a tej istej dobe: sadnúť, lahnúť, pohnúť, kročiť, stupiť, predať, kúpiť atď.

2. *tiahľodobé*, ktoré označujú činnosť tiahľu. Tieto slovesá sú vlastne nič iné ako nedokonané trvacie a pokračovacie, ktoré sa stali dokonanými príbráním

predpony: *naklást, odklást, sklást, umyt, smyt, odmyt, odísť, príjsť, síst, doniesť, naniest, priniesť, odniesť, zaniest, uniesť* atď.

Z *nedokonaných* sloviess (okrem opakovacích) tvoríme dokonané pridávaním rozličných predpôn: *beleť = zbeleť, tuhnúť = stuhnúť* (vidz §§-y 26., 27. a 29. II.); *ísť = predísť, ležať = vyležať; chodiť = vychodiť, brodiť = vybrodiť* atď.

Dokonané slovesá, utvorené z počínacích nedokonaných, stávajú sa jednodobými: *beleť = zbeleť, tuhnúť = stuhnúť*; utvorené z trvacích a pokračovacích nedokonaných — ako som už poznamenal — stávajú sa tiahlobnými: *ísť = predísť, ležať = vyležať; chodiť = vychodiť, nosiť = vynosiť* atď.

Ludová reč dosiaľ zachováva jemné rozdiely významové a použitím náležitého slovesa ostáva jadrnou a hladkou. Prostý Slovák povie: on veľa pija, jedáva, lumpúva („vzdelanec“: on zvykol veľa piť, jest, lumpovať). „Vzdelanec“ povie: farár skončil kázanie, notár skončil písanie, žiak skončil čítanie. Prostý Slovák len tak po proste: farár dokázal, notár dopísal, žiak dočítal. Po proste, ale dobre po slovensky.

Zachovávajú rečené rozdiely a písavaj: *býva* u mňa čo deň (m. *je*), *bývam* doma v pondelok (m. *som*), *pôjdem* aj ja s tebou (m. *idem*), už mu ani to *nepomáha* (m. *nepomôže*), čo ten chlap *nechodí?* (m. *nejde?*), ani na druhý-tretí deň sa *nevracal* (m. *nevrátil*), rád *vysedáva* v kréme (m. *sedí*), volal, ale sa nikto *neozýval* (m. *neozval*) atď. atď.

209. §. Dľa toho jako sa má činnosť sloviess k podmetu, rozoznávame slovesá:

1. *podmetné*, u ktorých činnosť slovesa obmedzuje sa na podmet: spať, ležať, bežať, sedieť, skákať, lenivieť, bohatieť, skrotnúť, spyšneť, skamenieť, stleť, zhoreť atď.;

2. *predmetné*, u ktorých činnosť slovesa od podmetu nesie sa na dajaký predmet: robiť, písať, čítať niečo; pomáhať komu, stupiť na čo, zahryznúť do čoho atď.

Predmetné slovesá menujeme:

a) *priechodnými*, jestli svoj doplnok žiadajú v holom, bezpredložkovom akkusatíve, na pr.: píšem, čítam, robím niečo atp.

b) *nepriechodnými*, jestli svoj doplnok prijímajú v predložkovom akkusatíve alebo v ktoromkoľvek inom páde holom alebo s predložkou, na pr.: odvolávať sa na čo, pomáhať komu, báť sa koho, brojiť proti komu, zoberať sa čím atp.

Toto rozdelenie dôležité je aj preto, lebo priechodné slovesá, totiž té, ktoré sa doplňujú holým akkusatívom, časujeme vo dvoch stavoch: činnom, ako všetky ostatné slovesá (vediem, veziem, nesiem atď.), i v trpnom (som vedený, vezený, nesený).

210. §. Niektorými predponami slovesnými *určite vlivame na význam slovesa* a síce:

1. Predpony *do- od-*. Predpona *do-* ukončuje to zaneprázdnenie, ktoré sloveso značí: ten už dofaráril, dohospodáril, dokupčil, dogazdoval atp. V takýchto prípadoch má sloveso význam opovrhovací. Sem patria aj takéto: ten už dokartoval, dobubnoval, dozametal, dožobral atp., o takom, kto z remesla kartúval, bubnúval, zametával, žobrával. Predpona *do-* do konca privádza činnosť slovesa: ten už dokosil, dorúbal, domlátil, dospieval, dočítal, dopracoval atp. („Vzdelanec“ povie tu: ten už *skončil* kosenie, rúbanie atď.!) V prenesenom smysle, ale bez opovrhnutia,

P
vyslovujeme sa takto aj o tých, ktorí umreli po veľa kosení, rúbaní, mlátení atď. Predpona *do-* značí, že sa už skončila činnosť, ktorú v sebe obsahuje sloveso: *do-*faráril, *do-*zаметal, *do-*kosil; naproti tomu predpona *od-*značí, že sa už nebude viac vykonávať činnosť, ktorú v sebe obsahuje sloveso: *od-*faráril, *od-*zаметal, *od-*kosil ten už, t. j. nebude ten už viac faráriť, zаетať, kosiť.

2. Predpona *roz-* značí, že sa činnosť slovesa dostala do prúdu: *roz-*behol sa, *roz-*zpil, *roz-*zihral sa, *roz-*písal sa atď.

„Vzdelanci“ takto cifrujú: dal sa (pustil sa) do bežania (do behu), do pitia, do hry, do písania atp.

3. Predponou *na-* 1) načíname niečo: načat chlieb, nahryznúť jablko, nakrojiť hrušku, nalomiť palicu, natrhnúť obrus atp., 2) načíňujeme niečo (na niečo alebo na niečom) naložiť, navaliť na voz, naraziť vodu, navrhnuť, nakresliť, napísať niečo (na niečo alebo na niečom) atď., 3) nahromaďujeme *niečoho* (vždy s genitívom!): nasekal mäsa, narúbal dreva, nakládol ohňa, natrhal kvetov, nahrabal sena, nakosil trávy, nachytil vtákov, nabral, nagazdoval peňazí atď., 4) pri zvratných slovesách značí, že sa činnosť slovesa prejavovala do sýtosti: nabadákal sa, naplakal sa, nachodil sa, najedol sa, nabehal sa, naprechádzal sa, načakal sa, nastál sa, naprosil sa atď. Slovák prostý povie: Poďme, čo tu nastojíme a naprosíme? „Vzdelanec“: Čo máme z toho stáť a prosenia? Vzdelanec povie: nakládol oheň, natrhal kvety atp., čo sú veľké chyby miesto väzby s genitívom: nakládol ohňa, natrhal kvetov.

G
4. Predpona *s, so* značí 1) to, čo nem. *zusammen-*, maď. *össze-*. Keď poviem: sišli sa, stretli sa, sriekli sa atp., každý mi jako treba rozumie. Nepíš tedy: sišli sa, stretli sa, sriekli sa spolu, do hromady atp.

Prostí ľudia: složia sa na pálené, spriahnu sa do oračky, soberú sa pred oltárom atď., a nikdy od nich nepočuješ prídavkov „spolu“, „do hromady“; 2) to, čo nemecké herab, herunter, maďarské le-. Keď poviem: chlapec sliezol so stromu, tesár sišiel so strechy atp., každý mi porozumie ako svedčí. Neprikladaj tedy k takým slovesám *dolu*. Nepíš: chlapec sliezol so stromu dolu, tesár sišiel so strechy dolu atp. — Čo sa týče dvojakého významu tých predpôn, vidz §§-y 25. a 29. 1., 2.; zbytočných prídavkov *dolu*, *spolu* užil som tam, aby sa významy jasnejšie odzračily. Srovnaj aj § 225.

5. Predpona *vy-* značí to, čo nem. aus-, heraus-, maď. ki-. Keď poviem: vyhoď ho, vynes to, vytrhni to, vykradol sa, vybehol atď., každý mi jako treba rozumie. Neprikladaj tedy slovca *von*: vyhoď ho von, vynes to von, vytrhni to von atp.

Poznámka. Slovesné predpony sú *nerozlučné od slovíes*. Nesmie sa písať: na-, pre- a od-písať, ale: napísať, prepísať a odpísať.

211. §. Prirážajúc ku kmeňom spoluhláskou zakončeným zmenšovacie *-ka* zmeňujeme tú činnosť, ktorú sloveso vyznamenáva: robkať, sedkať, jedkať, mrdkať, vrankať, hrabkať atď. K deťom: čože mi ono robká, sedkaj dieťa moje a jedkaj, papkaj. Pes chvostom mrká, sliepka na dvore hrabká, vrabec skacká atď. Na pravom mieste sú také podoby slovesa dovolené.

O význame jednotlivých podôb slovesných.

Časy.

212. §. Formy prítomného času prítomný význam majú len pri slovesách nedokonaných: robím, nesiem, pijem atď. Pri slovesách dokonaného významu označujú činnosť budúcnosti: urobím, unesiem, vypijem atď.

Tam, kde sme už príslovkou označili budúcnosť alebo minulosť času, rado stáva sloveso v prítomnom čase, bez toho aby veta ztratila čo do určítosti v čase. Miesto budúceho času kladávame prítomný: o rok som tu (m. budem tu), na piatok máme halušky (m. budeme mať), o štvrt roka mä tu máte (m. mä tu budete mať) atp. Miesto minuleho času prítomný: predvčerom prijde môj brat a hovorí . . ., pred štvrt rokom najde sa človek, ktorému napadne presvedčiť sa o skutočnosti . . ., včera sa dostaví pastier a ohlási, že . . . atp. Aj vtedy môže stáť prítomný čas miesto minulého alebo budúceho, keď je minulosť alebo budúcnosť už raz minulým alebo budúcim časom slovesa označená, na pr.: valach vyšiel pred kolibu, a zapíska . . ., pes vybehol zpod strechy, a rozbreše sa . . . chlapec dobehol ako bez duše, a padne na kolená a odprosuje; ak sa budeš modliť, zachránený si, ak sa nebudeš brániť, ztratený si atp.

213. §. Mávaj pred očima to, že nedokonané slovesá púhou predrážkou dajakej prípony stávajú sa dokonanými, a že týmto spôsobom miesto *opísaného* času budúcnosti (budem niešť) často užiť môžeš *prostých* foriem času budúcnosti. Píš: ja ponesiem ten batoh (m. budem niešť), ja povediem kravu na trh (m. budem viesť), ja ti posvietim cestou (m. budem ti svietiť) atp. Takých prostých podôb smieš len natoľko užiť, nakoľko sa pretvorením podoby nezmení aj význam. Iné je totiž: budem písať protokoll, a napíšem protokoll atp.

Spôsoby.

214. §. *Oznamovací spôsob s nech* (v nepísanej reči: nach, neh, nah, nak) má význam vyzývací: nech ide, nech idú, nech mi povie, nech píšú atp. Takýmto činom

nahradzujeme rozkazovací spôsob v tých podobách, ktorých nemá, vidz §. 154., II., b., 4.

Poznámka. V »bibličtine« užíva sa oznamovacieho spôsobu miesto spôsobu rozkazovacieho: Nepokradneš. Nezabiješ. Nepromluviš křivého svědectví proti bližnímu svému atď. Malo by stáť: Nepokradni. Nezabi. Nepromluv křivého svědectví . . .

Neurčitok.

215. §. *Neurčitok* často stáva miesto rozkazovacieho spôsobu: Platíť! Odísť! Odstúpiť! Vníst! — Podobne miesto podmieňovacieho spôsobu a prítomného príchodníka: Ja, mať plný vaček chodil by cestúvať (= keby mal plný vaček; majúć plný vaček). Ja, vyjsť do Ameriky, nevrátil by sa (= keby vyšiel; vyjdúc do Ameriky). Ja, byť pánom, nikdy by nepracoval (= keby bol pánom, súć pánom) atp.

216. §. Vo výpovediach: je vidieť, je počuť, je poznať, je badať, je pozorovať atp. vypúšťa sa „je“, a vravíme i píseme: vidieť, počuť, poznať atď. Vidieť i Tatry ztadeto, počuť ho až do druhej dediny, poznať mu, že chodí medzi ľudí atp.

217. §. Podstatné mená *právo, povinnosť, moc* viažu sa s neurčitkom, nepíš tedy: mám právo odpredania, ale mám právo odpredať. Nepíš: povinnosť chodenia do školy, ale povinnosť chodiť do školy. Nepíš: má moc rozhodovania, ale má moc rozhodovať! Sú správne len takéto vety: upustil od práva drevo rúbať, zriekol sa práva seno skosiť, učiteľova povinnosť je deti učiť, vyhybuje povinnosti daň platíť, on má moc daň vybrať a oddať atď. Tedy nie: upustil od práva rúbania dreva, zriekol sa práva skosenia sena atď.

218. §. Neurčitok dá sa často nahradiť opisom, a v takomto prípade obmedzuje sa činnosť slovesa. Poviem: je čas vstať, podojiť a vyhnať kravu na pašu... Tu je činnosť sloves vstať, podojiť a vyhnať neobmedzená. Vyslovím neurčitok opisom: je čas, aby si vstala, podojila a vyhнала kravu na pašu, a tým činnosť sloves obmedzil som na jedinú osobu. Je čas prísť, odísť: je čas, aby si prišiel, odišiel; slúb nepiť, nevystávať; slúb, že nebudeš piť, vystávať; rozkaz písať, čítať: rozkaz, aby písal, čítal atď. Neurčitku alebo opisu už dľa toho, či chceš činnosť slovesa obmedziť či nie.

Priechodníky.

219. §. Priechodník prítomného času nám predstavia tieto príklady: I. chlapec idúc cestou plače, chlapec idúc cestou plakal, chlapec idúc cestou bude plakať. II. chlapec prejdúc cestou plače, chlapec prejdúc cestou plakal, chlapec prejdúc cestou bude plakať. Z tohoto vidíme, že je prítomný priechodník čo do času nie jednaký. Utvorený od dokonaných sloves má dľa všeobecnej mienky grammatikárov povahu budúceho času. „Chlapec prejdúc cestou bude plakať“ sa ovšem takto musí opísať = „chlapec, keď prejde cestou, bude plakať“, ale je tento úkaz slabým svedectvom toho, že má prítomný priechodník povahu budúceho času. Vetu „chlapec prejdúc cestou plakal“ takto musíme opísať: „chlapec, keď prešiel cestou, plakal“, na takomto základe by niekto povedať mohol, že má rečený priechodník povahu minulého času. Pravda je toto: čo do času podriaďuje sa prítomný priechodník (musíme ho tak zvať, lebo je pod týmto menom známy v mluvnici) slovesu vety. Akého času je sloveso vety, takého času je priechodník, a opisuje sa takto:

opis
veta

- I. Chlapec *idúc* cestou plače (= keď ide).
Chlapec *idúc* cestou plakal (= keď išiel).
Chlapec *idúc* cestou bude plakať (= keď pôjde).
- II. Chlapec *prejdúc**) cestou plače (— —)*)
Chlapec *prejdúc* cestou plakal (= keď prešiel).
Chlapec *prejdúc* cestou bude plakať (= keď prejde).

220. §. Minulých priechodníkov ľudová reč slovenská nepozná, a preto im *vyhybuj v osnove pre ľud určenej*.

Minulý priechodník mávajú slovesá dokonanej činnosti: chlapec *rozбивši* sklienku plače, plakal, bude plakať. Bez ohľadu na to, či stojí sloveso hlavnej vety v čase prítomnom, minulom alebo budúcom, minulý priechodník opisuje sa rovnako:

chlapec *rozбивši* sklienku plače (= keď rozbil...),
chlapec *rozбивši* sklienku plakal (= keď rozbil...),
chlapec *rozбивši* sklienku bude plakať (= keď rozbil...)

Minulých priechodníkov z pravidla nežívame od slovík nedokonaných, ale predsa tvoríme z ich podôb prídavia minulého, vidz posledné vypočítanie nasl. §-u.

Prídavia.

221. §. Prídavia, tvorené od priechodníka prítomného a minulého (sr. §. 143., II., 2., a), b)], dodávajú slohu hladkosti, ale je žiadúce, aby sme ich nežívali v osnovách pre ľud určených. Opisujeme:

*) Dokonané slovesá nemajú prítomného času, a preto netvor od nich prítomného priechodníka. V tých prípadoch má miesto minulý priechodník: chlapec *prešedši* cestou plače. Čítať priechodníky takéto aj od dokonaných slovík (odídúc, prejdúc, najdúc atď., ale z logických srovnaní poznáš, že sú to vlastne priechodníky minulého.

1) *prítomné takto:*

hovoriaci človek = človek, ktorý hovorí;

píšuci žiak = žiak, ktorý píše;

milujúca matka = matka, ktorá miluje;

plačúce dieťa = dieťa, ktoré plače.

V skloňovaní podobne: od hovoriaceho človeka = od človeka, ktorý hovorí; píšucemu žiakovi = žiakovi, ktorý píše atď.;

2) *prítomné minulé:*

chlapec, rozbivší sklienku = chlapec, ktorý rozbil sklienku; Julka, vydavšia sa včera = Julka, ktorá sa vydala včera; matka, vyšívavšia košielku = matka, ktorá vyšívala košielku. Práve tak v skloňovaní: od chlapca, rozbivšieho sklienku = od chlapca, ktorý rozbil sklienku; s Julkou sedel, vydavšou sa včera = s Julkou sedel, ktorá sa vydala včera atď.

Prítomné minulé je bežné aj od slovík nedokonaných: účinkovavší, robivší, ľahavší, rúbavší atď.

Trpný stav.

222. §. Slověncina nerada foriem trpného stavu a vyhybuje takýmto: bol som pozvaný, je zo služby prepustený, peniaze mi byly vrátené atp. S kanclä, s vojny a z úradských miestností ujímajú sa: je potrestaný, odvrátený od Pánaboha, je spustený Boha; je odobraný, narukovaný, chytený, ranený; žalobca je vraj ukrátený, poškodený, predvolaný a predsa odsúdený. Ale sú ešte vždy bežné popri týchto aj nasledujúce: Pánboh ho potrestal, odvrátil sa od Pánaboha, spustil sa Boha; kohosi odobrali, narukoval, chytili a ranili ho; žalobcu vraj ukrátili, poškodili, predvolali a predsa odsúdili. Čím je ľud zachovalejší, tým menej počut' od neho foriem trp-

ného stavu. Miesto „je odcestovaný“, „je nevyspatý“ (m. „nevyspaný“) píš: „on odcestoval“, „on sa nevyspal“. Keď sluha oznámi: „pán odcestovali“ to má ten istý význam ako keby povedal: „pán sú odcestovaný“; iba formy sa menia.

223. §. Podoby trpného stavu majú vždy širší význam než podoby činného stavu. Keď poviem „vojak bol ranený“, z toho neviem, či sa ranil sám a či ho ranil niekto druhý. Ak sa vyslovím v činnom stave: dvojsmyselnosť prestáva. Alebo rieknem totiž: „vojaka ranili“ alebo „vojak sa ranil“.

Pri prekladaní z cudzej osnovy musíme podať trpný stav v trpnom stave, aby sme zachovali dvojsmyselnosť, ale pri zostavovaní pôvodiny, znajúc dáta, povinní sme nakoľko len možno užiť podôb činného slovesa a tým *chrániť určitosť osnovy*. Vo vážnom slohu, pre hladkosť a pre spomenutý práve širší smysel podôb trpného stavu, často ochotne užijeme foriem trpného stavu. Je ovšem treba zachovávať mieru a nezneužiť voľnosti.

224. §. Výrazy „ako rečeno“, „ako vedomo“, „ako známo“, „ako spomenuto“ atp. z češtiny vnikly do spisovnej reči slovenskej. My nemáme trp. prídavia minulého s neurčitým zakončením. Po slovensky by znely té výrazy: „ako je známé“, „ako je vedomé“ atp., ale Slovák v takýchto prípadoch vraví: ako sme povedali, riekli, ako vieme, ako sme spomneli atp.

O príslovkách.

225. §. O *príslovkách miesta*: Kde slovesom alebo predložkovým pádom jasne určujeme smer, tam nemajú miesta príslovky: *hore, dolu, von, dnu, domútra, späť*,

zpiatky, nazad. Píš tedy: vyšiel na vrch (m. hore na vrch), sišiel s vrchu (m. s vrchu dolu), vyžeň husi z obilia (m. z obilia von), vpusť mä do izby (m. dnu do izby), zavolala matku do komory (m. donútra do komory), vrátil sa z cesty (m. vrátil sa zpät, zpiatky z cesty), vydal mi z koruny (m. vydal mi zpät, zpiatky), kedy si sa vrátil s trhu (m. s trhu nazad). Sloveso *vrátiť* už samo určite označuje zpiatočný smer, je tedy smiešno označovať ho znova príslovkami: vrátil sa nazad, nazpät, nazpiatok; vrátil mi knihu nazad, nazpät, nazpiatok atď. Podobne sa má vec so slovesami, ktorým je predrazené *s* alebo *vy-*, vidz §. 210., 4., 5, a so slovesami, ktorým je predrazené *v*: vnišiel do izby, vkradol sa do domu atp. m. dnu do izby, dnu do domu. V takých prípadoch, aké sú vyššie udané, smer určený je už beztak dvojnásobne; určuje ho sloveso i predložkový pád. Keď poviem vnišiel do izby, mám už smer označený v slovese *vnišiel* náležite, a v predložkovom páde *do izby* tiež náležite. Stačí, keď je smer iba jedným spôsobom označený. Vytýkaných prísloviiek neuzívaj tedy ani tam, kde určuješ smer iba predložkovým pádom, píšuc: on stojí na streche (m. hore na streche), vrabec hniezdi na komíne (m. hore na komíne), hlásnik kričí s veže (m. dolu s veže), sklienka padla so stola (m. dolu so stola), vrázdil sa z izby do izby (m. von a dnu do izby), ľudia už idú z kostola (m. von z kostola) atď. atď. Prostotou napomáhame jasnosť. To sa vybadá zvlášte z náuky o skladaní viet. Môžeš-li niečo vysloviť slovom, dvoma, nepriberaj k tomu viac slov. Nerozprávaj: ja v noci nikdy nevychádzam *von*, ja po obede nikdy neodchodím preč atď., keď to môžeš povedať proste: ja v noci nikdy *nevychádzam*, ja po obede nikdy *neodchodím* atp.

d.
niel
u

Vonkoncom ničím nedá sa omlúviť ten zlozvyk, že niektorí prislovku *hore* užívať počínajú miesto slovesnej predpony. Vyhybuj takýmto: horevziať, horebrať, horedržať, horemať. U nás už nepíšu protokolly, ale ich *horeberú*: protokoll, *horevzatý* dňa..., protokoll *vezmem* s nimi *hore* atď. Je to germanismus, ktorý vnikol aj do maďarčiny. Žiadon prostý človek tomu nerozumie. Slovák povie: protokoll, *napísaný* dňa..., protokoll *písať* atp. Výrazy *horebrať*, *horevziať* vždy predpokladajú v slovenčine *vec, ktorú s miesta, na ktorom bola, do výšky dvíhame alebo zdvihneme*. Keď poviem „horevziať protokoll“, prostý Slovák tomu buď vonkoncom nerozumie (v osnove čítanej), buď myslí, že tu ide o zdvihnutie už napísaného protokollu, a prípadne o jeho odloženie na iné miesto. Miesto výrazu „hore sa držať“ povie Slovák *nedáť sa*: ej, my sa nedáme (m. my sa hore držíme!), naša dedina sa nedá (m. sa hore drží) atp. Miesto „hore sa maj!“ skrátene „hore sa!“ = vstávaj, na nohy sa!

Napodobením takých slovies, aké sú „horevziať“, vznikajú také, jaké je *velachodiť*. Často počuť od nakažených Slovákov: to *velachodenie* mu škodí; „vela“ je prislovka jako „hore“; nemôžu sa nimi tedy slovesá tvoriť ako slovesnými predponami. Povie sa vela chodiť; ak chcem mať na silu slovesné podstatné meno, neviažem ho prislovkou, ale prídavným menom: to časté, to neprestajné, to prílišné chodenie atp.

Zbytočná je aj prislovka *preč* všade, kde je už inakšie (slovesom) označený smer, ktorý ona označuje: odvrátil sa (m. odvrátil sa *preč*). To stojí o jej význame vždy, aj vtedy, keď sa jej užíva v prenesenom smysle. Písavaj: odišiel (m. odišiel *preč*), odcestoval (m. odcestoval *preč*), odskočil (m. odskočil *preč*), odskackal

(m. odskackal preč) atď. Za výraz „je celý preč“ od laku, od radosti píš: je celý bez seba. Takto ľud hovorí.

226. §. Ponevác sú oprávnené kade-kadiaľ, tade-tadiaľ, pripustiť treba aj formu *všadiaľ* vedľa *všade*. Píš: *niekde*, *niekade* atp., a nie: *nekde*, *nekade*. Príklonné *-koľvek* sa neodtrhuje od príslovky: *kdekoľvek* len, *kamkoľvek* len atp., a nie: *kde len* *koľvek*, *kam len* *koľvek* atp., srov. § 202.

Smieme písať aj *kde* ideš, *ta* idem (m. *kam* ideš, *tam* idem), lebo Slováci skutočne tak hovoria. Dľa toho aj: *inde* idem (m. *inam* idem).

227. §. O *príslovkách času*:

Čo je povedané o *niekde*, *niekade*, to stojí aj o *niekedy*. Tedy nie *nekedy*.

Popri *teraz*, *odteraz*, *doteraz* dovoľujú sa aj: *včul*, *odvčul* (alebo: *od včulku*), *dovčul* (alebo: *do včulku*).

Príslovka *skoro*, *neskoro* je slovenskejšia od *rýchle*, *pozde*.

„Tedy“ je spojka, a nie príslovka. Je tedy chyba písať *dotedy* m. *dovtedy* alebo *dotiaľ*. Bolo by ovšem dobre: *dotehdy*, lebo *tehdy* = *vtedy*, ale príslovky *dotehdy* Slováci neznajú. Slovák v takomto prípade povie zväčša: *dotiaľ*.

228. §. O *príslovkách spôsobu a miery*:

Raz, dva razy, tri razy atď. je slovenskejšie než *jednúc*, *dvakrát*, *trikrát* atď.; raz sa píše oddelene od číslovky, vidz § 338., IV., c). Miesto pätnásobne, šestnásobne atď. píš: *pätoronásobne*, *šestoronásobne*.

V osnove pre ľud dávaj prednosť príslovke *veľa* pred príslovkou *mnoho*; túto poslednú ľud málo zná. (O „*naveľa*“ vidz § 338., I. 4.)

Príslovka *len* má ten istý význam, ktorý *iba*. V živej reči na zdôraznenie významu počut' ich slúčené *iba-len*: *iba-len* jedno dieťa má, *iba-len* jedon krajciar má na bydle atp. Kde o takéto zdôraznenie významu nebeží, tam klad' *len* jednu zpomedzi nich, buď *iba* buď *len*.

Príklonné *-kolvek* neoddeľuj, ale piš: *kolkokolvek* ráz, *akokolvek len* atp. miesto *kolko ráz kolvek*, ako *len kolvek*, srov. §§-y 202., 226.

Prítomné priechodníky: *stojac*, *bežiac*, *ležiac* atď. smú sa písať aj formou spríslovkovatelou: *stojacky*, *bežiačky*, *ležiačky* atp. nakoľko je takéto forma skutočne bežnou v živej reči.

229. §. Príslovky, utvorené z prídavných mien, v položiteli tvoria sa takto:

-e dostávajú z pravidla, ktoré sa končia na *-ný*: *krásny* = krásne, *pekný* = pekne, *slobodný* = slobodne atp.

-o dostávajú z pravidla, ktorých kmeň sa končí 1) *retnou spoluhláskou*: *hrubý-hrubo*, *tupý-tupo*, *strmý-strmo*, *tmavý-tmavo*, *hrdzavý-hrdzavo*, *nemý-nemo*, *hlúpy-hlúpo* atď., 2) *hrdelnou spoluhláskou*: *tuhý-tuho*, *blahý-blaho*, *tichý-ticho*, *hluchý-hlucho*, *krátky-krátko*, *nízky-nízko* atď.

Prídavné mená, ktoré vychodia na *-lý*, *-rý*, *-dý*, *-tý* dostávajú i *e* i *o*: *vrele-vrelo*, *smele-smelo*, *nevrele-nevrlo*, *teple-* (teple sa nosí) *-teplo*, *bystre-bystro*, *pestre-pestro*, *múdre-múdro*, *chude-chudo*, *hrde-hrdo*, *mlademlado*, *tlste-tlsto*, *huste-husto* atď.

Od príchastí z pravidla netvoríme prísloviak. Chybne pišu: *vyzeral ospale*, *opuchle m. bol ospalý*, *opuchlý*. Sloveso „vyzerať“ je germanismom v takýchto prípadoch.

Nemôže sa povedať ani: on vyzerá stare, mlade (staro, mlado), ale len: on je starý, mladý na oko, na pohľad...

Prídavné na *-ský* stávajú sa príslovkami formou svojho inštrumentálu. Ponevác je prípona inštrumentálu menového krátka (vidz § 113.), pís: číta *slovensky*, *ne-mecky*, hovorí *maďarsky*, *rusky* atp., a nie s dlhým „ý“ na konci. Týmto príslovkám predkladá sa z pravidla *po*: číta *po slovensky*, hovorí *po maďarsky* atp. Toto *po* sa píše o sebe, vidz o tom § 338., III., a).

230. §. Príslovky, tvorené od komparatívových a superlatívových podôb, vychodia na *-e* (sú to ustrnuté akkusatívy stredného rodu): *krajšie*, *horšie*, *hlúpejšie*, *najkrajšie*, *najhoršie* atď. Príklady: *Krajšie* sa tu sedí, *horšie* sa tu páči než tam; *hlúpejšie* to vykonal než sme na počiatku mysleli atp. Nepíš: *krajšej*, *horšej*, *hlúpejšej* to vykonal, než sme na počiatku mysleli, lebo takto ľud strednoslovenský nehovorí.

231. §. Pred príslovkou *jak, jako* smieme predrážať 1) *ne-* (m. *nie*, z hláskovných príčin): *nejak*, *nejako*, 2) *da-*: *dajak*, *dajako*, 3) *vola-*: *volajak*, *volajako*.

Môžeme písať: chlapec *nie pekne* píše a chlapec *nepekne* píše. V prvom prípade príslovke *pekne* predkladáme záporové *nie*, v druhom prípade tvoríme príslovku od zapieracieho prídavného mena *nepekný*. Prvým spôsobom („nie pekne“) zapierame dôraznejšie než druhým („nepekne“).

Že kedy písať príslovky slúčené a kedy rozlúčené (zväčša, zticha alebo za dňa, za večera; pred večerom a zavčerom atp.), o tom vidz pod záhlavím „O slučovaní slov“ (§ 338., III.).

232. §. Na základe toho princípu, aby sme písali *čo najprostejšie*, dávajme prednosť jednoduchým príslovkám pred pády predložkovými. Píšme: boľastne, radostne, vesele, ľútostne rozprával, a nie: s boľastou, s radostou, s veselostou, s ľútostou rozprával. Píš: dôverne, prívective, láskave sa mu prihováral, a nie: s dôverou, s prívetivostou, s láskavostou sa mu prihováral atď. atď. Naľkolko stačia prosté príslovky, i vtedy dávajme im prednosť, keď majú u seba predložkové pády prívlastok, tedy: veľmi bezočate hovoril (m. s veľkou bezočatosťou), náramne vesele vyprávali (m. s náramnou veselostou) atp.

O predložkách.

233. §. **O predložke „k“, „ku“.** V slovenčine sa pýtame: *na čo ti je to?* Česi sa pýtajú po nemecky: k čemu ti je to? My tedy máme odpovedať predložkou na kedykoľvek sa nám vyskytne otázka: *na čo?* Píš: *na* zdravie ti (m. ku zdraviu), *na* potešenie ti to bude (m. ku potešeniu), nech ti je to *na* užitok (m. k užitku), kniha *na* čítanie (m. ku čítaniu) atp. Píš: ten dom je *na* predaj, dávam ti to *na* známosť, a nie: dom je *ku* predaju, dávam ti to *ku* známosť. Píš: jemu *na* česť dávali slávnosť (m. *ku* cti), jemu *na* slávu pripíjali (m. *ku* sláve) atďatď. Píš: na rozkaz, na zákaz, na prosbu, na žiadosť otca sa to stalo (a nie: k rozkazu, k zákazu, k prosbe, k žiadosti otca sa to stalo), lebo sa pýta Slovák: *na čiu* žiadosť sa to stalo? Slovák povie merajúc dĺžku: od Zvolena *po* Radvaň. Nepíš tedy: od Zvolena *k* Radvani som išiel pešky, od mesta *ku* kalvárii šiel po kolenách atp., ale píš: od Zvolena *po* Radvaň, od mesta *po* kalváriu. Náš

dedinčan sa odvezie *na* stanicu (na bánhóf) a dojde *na* „cúg“; ani my sa tedy neodvážajme *ku* stanici a nedochádzajme *ku* vlaku.

Ani v takýchto prípadoch neklad predložky *k*: cestujem k Trenčínu, k Nitre, ku Krakovu atď.; smer cesty označujeme predložkou *na*: cestujem na Trenčín, na Nitru, na Krakov atp.

234. §. **O predložke „na“.** V predchádzajúcom §-e je reč o tom, že zanedbávame túto predložku na škodu správnosti jazykovej.

Tu vyzdvihujem, že predložka „na“ často dopomáha nám ku jadrným jasným výrazom. Príklady:

I. Prišiel ako *na* zavolanie (m. ako keby bol zavolaný), tu som *na* žiadosť (m. keď som bol žiadaný), urobím to *na* rozkaz (m. keď mi bude rozkázané) atď. Výraz s predložkou *na*, má smysel neobmedzený, preto sa opisuje trpným stavom; ak chceme obmedziť jeho smysel, opíšeme ho činným stavom: prišiel, ako keby ho *boli* zavolali, ako keby ho *bol* zavolal, ako keby *sme* ho *boli* zavolali, ako keby *ste* ho *boli* zavolali atp.

II. So slovesom *byť*, na otázku *na* čo je to? *na* čo to bolo alebo bude?, jako je to už pripomenuté v predchádzajúcom §-e, dávame odpoveď }jadrnými výrazymi predložkou *na*: to je nie na strpenie, to je iba na trápenie, to je už na porazenie, je mu na skapanie; to je na predaj, to je na zjedenie, na vypitie, na odhodenie; na pochúťku, na preslinku atďatď. I tieto výrazy sú neobmedzeného významu, jestli k nim nepridáme osobného zámena: tu *mi* je na skapanie; — tu *nám* je na skapanie atp. V ľudovej reči sú tieto predložkové výrazy bežnejšie než takéto slovesné: máme tu skapať,

mám to predať; to je, aby sa zjedlo, vypilo, odhodilo atp. Predložkové výrazy, pokiaľ ide o neobmedzený význam, svojou prostotou na každý spôsob lepšie sa odporúčajú než slovesné, píš: ten človek je na nevystátie (m. toho človeka je nemožné vystáť).

III. Výrazy: *na spaní* mu hlavu stali, stalo sa to *na svitaní*, *na mrkaní* atp. zbytočne sa opisujú: keď spal, mu hlavu stali; stalo sa to, keď svitalo, keď mrkalo. Niekedy sa opis vôbec ťažko darí, čo svedčí za pôvodnosť výrazov predložkových. Tak na pr. ťažko je opísať výraz prostý: ten dom je *na svalení*, *na srútení*.
Počuješ síce od vzdelanca: ten dom sa *ide* svaliť, srútiť, {ale kto prisvedčí, že je tu sloveso *ist'* na pravom mieste? Naveky píš v takomto prípade: ten človek je na umretí, na odchode; tá bylina je na vyhynutí, ten puknutý hrniec je na rozbití, mládenec je na ženení, dievka na vydaní, z domu na vyletení; (iné je: mládenec je na ženenie, dievka na vydaj) atď. atď.

IV. Zachovávať treba aj takéto prosté výrazy: vybrala sa na maliny, na borievky, na repu, na trávu atď. miesto zbytočných opisov: vybrala sa maliny sbierať, borievky obíjať, repu kopať, trávu žať. Prostých výrazov predložkových neužívaj však tam, kde beží o výrazy pochopové, lebo v takýchto prípadoch vzniká dvojsmyselnosť. Príklady: vybral sa na kázeň, na prednášku. (Tu neviem, či sa vybral na kázeň kazateľ a či posluchač; či sa vybral na prednášku prednášač a či posluchač?) Vybral sa na poľovačku. (Poľovník či snáď honec?) Vybral sa na sobáš (Mladý zať alebo divák?) atď. atď. Pre istotu a bezpečnosť je najlepšie vysloviť sa slovesom: Vybral sa kázať alebo kázeň počúvať, prednášať

alebo prednášku počúvať. Vybral sa sobášiť sa dať, sobáš vidieť, sobáš vykonať. Lebo jasnosť a zreteľnosť osnovy nado všetko!

V. Dávaj prednosť prostým výrazom: stalo sa to na pravé poludnie, na pravú poľnoc, stalo sa to na čas pred opisovanými: stalo sa to, keď bolo pravé poludnie, keď bola pravá poľnoc, keď bol čas. Výrazy: príď na rano, na večer, na štvrtok, na piatok atp. svedčia o tom, že sú výrazy predložkové pôvodné. V týchto posledných nepočuješ totiž ešte opisu: príď, keď bude rano, večer; príď, keď bude štvrtok.

VI. Vravíme: na huncútstvo ho je dosť; práve tak aj: na rozum, na šikovnosť, na hrúbku, na výšku, na veľkosť ho je dosť atp. Neopisuj: čo sa týče jeho rozumu; čo sa týče jeho hrúbky, je ho dosť; čo sa týče jej krásy, je ona pekná, ale čo sa týče roboty, slabá robotnica! Po proste: na krásu je ona, ale na robotu nie!

VII. Veľmi proste a predsa celkom jasne označujeme „rozsah“ a „obsah“ zamlčujúc tieto slová: pole na päť jutár, záhrada na 300 siah, sud na dve okovy, kotol na 30 litrov atp. Neopisúvaj tedy: pole, ktoré má päť jutár (rozsahu), záhrada, ktorá má 300 siah (rozsahu), sud, do ktorého vniđu (do ktorého sa vmestia) dve okovy, kotol, do ktorého vniđe (do ktorého sa vmestí) 30 litrov atp. Ani nenahradzuj prosté výrazy takýmito: pole päť jutár veľké, majetok tridsať jutár veľký, sud dve okovy veľký, kotol 30 litrov veľký atp.

Pozu. Kde ide o šírku, výšku, hĺbku a váhu, tam sa vyslovujeme takto: plot 30 metrov dlhý, záhrada 20 metrov široká, veža 50 metrov vysoká, zvon dvadsať centov ťažký atp. (Z týchto príkladov vznikly vytýkané: pole päť jutár veľké!) Starší ľudia majú ešte dosiaľ slovenskejšie výrazy, hovoriac v takýchto prí-

padoch: plot je 30 metrov z dĺže (novšie: z dĺžky), veža je 50 metrov z výše (novšie: z výšky), záhrada je 20 metrov z šíri (novšie: z šírky), zvon váži dvadsať centov (novšie: má dvadsať centov váhy). Ale sa tým starším spôsobom hovorenia pomaly odvykneme, lebo sa ním pri skloňovaní predmetu, ktorého šírku, výšku alebo váhu udávame, usložňuje skladanie viet, t. j. novšie výrazy jako »plot 30 metrov dlhý« uprošťujú a uhladzujú sloh. Poviem: »stál za plotom 30 metrov dlhým«, inak by musel riect: »stál za plotom, ktorý je 30 metrov z dĺže« atp. Kde ide o *váhu*, pri skloňovaní, obyčajne sa píše: »za zvonom dvadsaťcentovým«, »od vola osemcentového« atp. To, čo je v tejto poznámke rozpovedané, dostalo sa preto pod záhlavie o predložke *na*, lebo vo spomínaných tu prípadoch stretávame sa aj s takýmito výrazmi: plot *na* 30 metrov dlhý, záhrada *na* 20 metrov široká, veža *na* 50 metrov vysoká, zvon *na* 20 centov ťažký atď. V týchto prípadoch predložka má *len význam približnosti*: plot *asi* 30 metrov dlhý, zvon *asi* 20 centov ťažký atp.

235. §. V složení s až (až na) nemá miesta predložka „*na*“ miesto pravej *okrem*. Nepíš tedy: všetci žiaci *až na jedného* dobre sa učili (= *okrem jedného*!), všetky veci *až na jednu* sa našly (= *okrem jednej*!), všetky školy *až na jednu* už zavreli (= *okrem jednej*!), udal všetkých *až na jedného* (= *okrem jedného*!). Nemá miesta predložka *na* ani v takýchto: zmokol *až na* kožu, dočrel *až na* dno, vyzliekol sa *až na* košelu atď., tu máš písať: zmokol *až do* kože, dočrel *až do* dna, vyzliekol sa *až do* košele. (Dôvody: zhorelo *až do* tla, vypil *až do* kvapky, súsek vyprázdnil *až do* zrna atp.; nikdy nepočuješ: zhorelo *až na* tlo, vypil *až na* kvapku, súsek vyprázdnil *až na* zrno atp.).

236. §. Predložkou *nad* stupňujeme význam prídavných mien (múdrejší *nad* všetkých, je múdry *nad* všetkých), vidz § 189., III., 4.; § 191. ostatné vypočítie.

Je žiadúce, aby sa tejto predložky užívalo tam, kde Česi kladú prídavné meno: vrchní (maď. fő-, nem. Haupt-). To jest: nadžupan (m. terajšieho „hlavný župan“), nadslužný (m. terajšieho „hlavný služný“) atp., práve tak ako užívame: nadporučík, nadlesník atp. Formy s *nad-* vynikajú prostotou.

237. §. Predložka *od* nie je slovenskou v takýchto prípadoch: ľudia *od* úradu, *od* redakcie, *od* vydavateľstva, *od* banky Tatry, *od* Účastinárskeho spolku atď. Ľud vraví páni zo stolice, zo súdu, z úradu a sprídavnene (vidz § 188.): páni stoliční, súdni, úradskí. Podľa týchto príkladov máme písať: ľudia z redakcie (alebo redakční) o tom vedia, ľudia z banky Tatry, z Účastinárskeho spolku o tom hovorili; ľudia, zamestnanci z vydavateľstva, funkcionári zo spolku o tom rozprávajú... Aj prisvojovací genitív je správny: ľudia, zamestnanci redakcie, funkcionári spolku, banky Tatry o tom rozprávali...

238. *O predložke „okolo“.* Táto predložka je pôvodne príslovkou miesta, a preto aj u nej nachodíme té úkazy, ktoré sa vytýkaly pri príslovkách miesta *hore*, *dolu* atď. (Vidz § 225.) Kde je jej význam patrný už zo slovesa, tam je chyba. Povieť: obišiel som, obchádzal som dom (m. okolo domu), divé hrozno otáčalo, obvíjalo stĺpy besiedky (m. otáčalo sa, obvíjalo sa okolo besiedky) atď. Kde sloveso nemá významu *miestneho*, tam nemá miesta predložka *okolo*. Ľud miestami vraví ešte správne: robím po dome (m. okolo domu), v záhrade (m. okolo záhrady), v poli (m. okolo poľa), vo vinici (m. okolo vinice); v krumpliach, v lane, v kono-
piach sú robotníčky (m. robia okolo krumplí, lanu, ko-

nopí) atď. Kde je nie reč o robote vôbec, ale o robote dľa odborov, tam ľud hovorí: máme robotu s vínom v pivnici, s hroznom vo vinici, s telci pri kŕmení, s hydrom na dvore atp.; zachovalý Slovák nepovie: robím *okolo* vína v pivnici, *okolo* hrozna vo vinici, *okolo* teliec pri kŕmení, *okolo* hydu na dvore. Ako sme riekli, predložka „okolo“ má miestny význam, ale v prenesenom smysle smie sa užívať všade, kde sa dajú domysleť veci alebo pochopy, na ktoré sa „okolo“ potahuje, na pr. smie sa vraveť a písať: ťažko mu bolo okolo srdca, tlačí ho čosi okolo srdca; chlapec má okolo 10 rokov, bolo okolo druhej, tretej hodiny (tedy viac alebo menej okolo toho počtu), mládenec: mal sa okolo Hanky, dieťa: okolo hračiek, kohút okolo sliepok atď. Ponevác *okolo* značí čo do miesta, *obtočenie*, z tej príčiny sa chybné vraví: často chodí okolo nášho domu (m. popri našom dome), z Ružomberka do Oravy ide cesta okolo zámku Likavy (m. popri zámku) atď.

239. §. Udeľujeme predložkou **po** tak, že sa počet len *raz* vysloví: po jednom krajiari, po dva krajiare dostali chlapani atp. Nepíš tedy: chlapani dostali po jednom a jednom krajiari, po dva a dva krajiare, po desať a desať krajiarov atp. Ešte horšie by bolo vynechávať predložku a zdvojovať počet; na žiaden spôsob nepíš tedy: chlapani dostali jeden a jeden krajiar, dva a dva krajiare, desať a desať krajiarov atp. Na tomto základe budeš písať: po dvaja šli zo školy, po traja sa naháňali, po dvoch ich chyťal atp., a nie: dvaja a dvaja šli zo školy, traja a traja sa naháňali, dvoch a dvoch ich chyťal atp.

Chybné sa kladie predložka *pre* miesto predložky *po* pri slovesách pohyb vyznamenávajúcich; píš: Roz-

behol sa domov po krčah (m. pre krčah), poslali chlapca po mäso, po soľ (m. pre mäso, pre soľ), idz po vodu (m. pre vodu), šli po neho, aby sa vrátil (m. pre neho) atp.

240. §. O predložke *pod*. Ak prijmem predložku *nad* pre tvorenie slov ako nadžupan, nadslúžny atp., (sr. § 236), samo sebou sa rozumie, v opačnom smysle musíme užiť predložky *pod*: podžupan, podslúžny, podučiteľ atp. tak ako podporučík, podlesník atp.

Chybne sa užíva predložky *pod* pri číslovkách. Nepíš: Nedám voly *pod* tristo zlatých, ale: nedám voly *od* tristo zlatých, totiž nižšie.

241. §. Predložky *s*, *so*. Vidz, čo je o nich napísané v §§-och 25., 29., 1., 2., 210., 4.

242. §. Predložka *z*, *zo*. Vravíme: sud *z* vína, krčah *z* vody, hrniec *z* polievky, šálka *z* kávy, nádoba *z* mlieka atď. Ponevác v takýchto prípadoch nemôže vzniknúť nedorozumenie, lebo nádoba nikdy nemôže byť zhotovená z tekutej látky, ktorá v nej uschovaná bola, preto zachovávajú tieto prosté výrazy a nepísavaj: sud, v ktorom bolo víno; krčah, v ktorom bola voda; hrniec, v ktorom sa varila alebo uschovala bola polievka atp.

243. §. Predložka *za*. Vraví sa: zasadnúť *za* stôl, zasadli stôl; nepíš tedy: sadli alebo zasadli *okolo* stola. Ak už na silu chcem označiť, že ich bolo plno okolo stola, tak poviem: obsadli stôl! Zle je aj: Sadli alebo zasadli k stolu.

Stačí písať: za kráľa Štefana, za ministerstva Andrásyho, za Árpádovskej doby atp., nepíš tedy: za času kráľa Štefana, za času ministerstva Andrásyho, za času Árpádovskej doby atp.

Obsah nádoby označujeme predložkou *za*. Nevrav a nepíš tedy: stojí tam kupa vody, krčah piva, flaša vína; vypil som pohár vody, vína, šálku kávy, krčah piva atp. Lud slovenský takto vraví: stojí v kúte za putňu vody, je na stole za krčah vína, za flašku pálenky; vypil som za pohár vody, vína, za šálku kávy, navarila za hrniec polievky, vypolievala za kupu vody atp. Píš takto jako lud rozpráva.

Pozn. Temer zovšeobecnela už predložka *za* v takýchto výrazoch, ktoré vznikly z nemčiny, a síce: čo je to tam *za* ženu, čo je to *za* človeka, čo je to *za* bylinu? (Niektorí m. akk. kladú *nominatív*: čo je to tam *za* žena, čo je to *za* človek, čo je to *za* bylina? Títo už aj na to zabúdajú, že vslovenčine vôbec sa nemôže viazať predložka s *nominatívom*). Dopytujú sa na *osoby* v slovenčine sa takto pýtame v povyšších prípadoch: Kto a jaká je to tam žena? Kto a jaký je to človek? Nedopytujú sa na *osoby*, takto: čo a jaká je to bylina? Čo a jaký dom je to tu? Čo a jaká voda je v tom hrnčeku?

244. §. Spoločne sa poznamenáva o predložkách:

I. Hoc sa vyslovuje „*mesto* mňa“, píše sa predsa na rozdiel od „*mesta*“: *miesto* mňa.

II. Predložka *mimo* viaže sa v spisovnej reči s *akusatívom*: mimo jednu ženu tam nikoho nebolo; v reči ľudu s *genitívom*: mimo jednej ženy tam nikoho nebolo. Aj väzba s *genitívom* je oprávnená v spisovnej reči. Predložka *proti* v spisovnej reči sa viaže s *datívom*, a nie s *genitívom*, toto sa odporúča do pozornosti východným Slovákom. Píše sa: proti mne, proti človeku atp., a nie: proti mňa, proti človeka atp.

III. Píše sa prez (voz prešiel prezeň) a nie *pres*. Píše sa *cez* i *čez*. Nepíš *strany* toho, ale s *strany* toho, alebo predložkou straniva toho.

IV. Často spoja sa dve aj tri predložky tým cieľom, aby určitejšie naznačovali pomer hlavnej predložky k menu. Takéto predložky majú svoj vlastný samostatný význam a preto sa píše jedným slovom: *poza*, *zpoza* atď., vidz o tom pod záhlavím „O slučovaní slov“ v §-e 338., I. 1. Složená predložka z pravidla viaže sa s tým pádom, s ktorým prvá čiastka složeniny, tedy *zpoza* s gen., *naprostred* s akk. a lok., na pr.: *zpoza vrchu*, *naprostred lúku* (na otázku „kam“), *naprostred lúke* (na otázku „kde“) atď. Nepíš tedy: *naprostred izby stála* atp.

V. Predložky z pravidla stávajú pred slovom, ktorého význam určujú: *pred dom*, *po dom*, *na dom*, *s domu* atď. Ale nepravé predložky „*k vôli*“ a „*v oči*“ smú stáť nielen pred slovom, lež aj po ňom: *k vôli učiteľovi* a *učiteľovi k vôli*; *v oči učiteľovi* a *učiteľovi v oči* atp.

VI. Predložky úzko súvisia so slovom, ktorého význam určujú, natoľko úzko, že prízvuk slova pošmykuje sa na predložku, nakoľko je táto jednoslabičná. Vyslovujeme totiž *prè-dom*, *pò-dom*, *nà-dom* atp.; s prízvukom na predložke. Z toho vidieť, že predložka so slovom pokladá sa nielen za jeden-jediný význam, ale aj za jedno-jediné slovo. Z tejto príčiny nemala by sa predložka nikdy vynechávať od slova, ktorého význam určuje, lebo jej vynechávaním neuprostujeme výrazov, ale ich okaličujeme. Mali by sme tedy písať: *Chodím do kostola v utorok, v piatok a v sobotu* atp., a nie: *Chodím do kostola v utorok, piatok a sobotu*. Z úst ľudu iba takto počuješ: *odišiel na dva na tri dni*, *na dva na tri týždne*, *na dva na tri roky*; *pobudol doma za päť za šesť dní*, *za päť za šesť týždňov*, *za päť za šesť rokov*; *vráti sa o tri o štyri dni*; *predáva to po dva po tri krajciare* atď. Že predložka neodlučne patrí k slovu,

to vidieť z takýchto prípadov: *pri* tom *pri* všetkom = pri tom všetkom; *za* horičkou *za* vysokou = za horičkou vysokou; *za* vodičkou *za* hlbokou = za vodičkou hlbokou; *z* toho *zo* všetkého nič nebude = z toho všetkého; *s* tým *so* všetkým v hanbe zostaneš = s tým všetkým atď. atď. Už nemôžu byť užšie k sebe priradené dve slová než v tých a podobných prípadoch, a živá mluva ešte i tu ponecháva predložku pri každom slove. Je tedy, dľa môjho náhľadu slušné, *aby sme predložku z pravidla vypisovali*. Logicky súc zbytočnou odpadá predložka u tých slov (jako u hore uvedených), ktoré sú prívlastkom predložkového mena podstatného, tedy: na dome vysokom, maľovanom (m. na dome na vysokom, na maľovanom), na našom dome, z vášho domu (m. na našom na dome, z vášho z domu), z groší piatich nevyžiješ (m. z groší z piatich) atď. Môžem napísať aj: za dva-tri týždne, za päť-šesť rokov, po 2—3 krajiare, lebo týmto činom číslice prestávajú byť osobitými slovami, ale vyznievajúc v jedon len približne určený počet staly sa jediným výrazom. Okrem toho pre hladkosť slohu smie sa azda vynechávať, kde sa potahuje na hromadu po sebe nasledujúcich podstatných mien, na pr. polovačka na srny, jelene, medvede, vlky, lišky atď. Ale podotýkam, že ľud i v takýchto prípadoch vyslovuje predložku pri každom slove osobite, tedy: polovačka na srny, na jelene, na medvede atď. Vychodiac z toho poznania, že predložka so slovom má jedon-jediný význam, dokladám, že práve tak ako nemáme poťahovať jednu predložku na niekoľko slov, nesmieme poťahovať viac predložiek na jedno slovo. Nepíš tedy: „Doplnok stáva po základnom slove, príslovečné určenie naopak i *za* i *pred* týmto“ (Hat. ml. 200). Treba bolo

napísať „Doplnok stáva po základnom slove, príslovečné určenie naopak i *za* ním i *pred* ním.“ Ani takto nepíš: „vidím, že sú hlasy i *za* i *proti* mne“ (Kal. pov. III. 51). Treba bolo napísať: „vidím, že sú hlasy i *za mňa* i *proti mne*“.

VII. Predložka patrí k slovu, ktorého význam určuje; medzi ňu a slovo smie tedy prísť iba priradený prívlastok určeného slova, t. j. povieš a napíšeš: za domom, za pekným domom, za naším pekným domom; od rokov, od dvoch rokov, od piatich rokov, od dlhých, trapných piatich rokov atp. Prívlastok smie mať pri sebe príslovky *prosté*: za naším pekne a pravidelne maľovaným domom atp. Ak je prívlastok pridlhý, alebo keď sa neurčuje prívlastok *prostou príslovkou*, neklad prívlastok medzi predložku a meno, ale za meno: stojí za domom, pekne a pravidelne maľovaným, blachom pobitým, vysoko nad stromy vyčnievajúcim... polož knihu na miesto k tomu určené (nie: na k tomu určené miesto); šli oni v smere do cela inom (m. v do cela inom smere); hlasovali na neho pre peniaze, slúbené na kostol, na opravu kostola (m. hlasovali na neho pre slúbené na kostol, pre slúbené na opravu kostola peniaze); s domom, vystaveným zvlášte pre obchod (m. s vystaveným zvlášte pre obchod domom) atď. Keď je prívlastkom číslovka (dva roky, tri roky) a ona má pri sebe priradený prívlastok (plné dva, celé tri roky), tento sa dáva medzi predložku a meno: po celé dva roky, za plné tri roky alebo: po dva celé roky, za tri plné roky. Jestli sa číslovka určuje príslovkou, táto sa kladie pred predložku: nie celkom za dva roky (zle: za nie celkom dva roky), nie cele za tri roky (zle: za nie cele tri roky) atp. Jestli je predložkové podstatné meno doplnkom

(predmetom), medzi predložkou a ním obstojí dobre prí-
slovkové určenie: pil pálené s hodne paprikou, pije víno
s málo vodou atp.

VIII. Predložky *bez, cez, od, nad, pod, pred* vo vý-
slovnosti často znejú jako *bes, ces, ot, nat, pot, pret*;
o ich pravopise vidz v hláskoslovnom oddelení, §. 19.
— Té isté predložky pred spoluhláskami ťažkovyslovi-
teľnými priberajú *-o* (bezo mňa) a nie *-e* (beze mňa),
vidz poznámku §-u 19.

O spojkách.

245. §. Spojky sú: *priradovacie*, ktoré spájajú 1) vo
vete členy jednakého poriadku (učiteľ *a* žiak; pilný *a*
rozumný; pekne *a* krásne atp.), 2) v súvetí jednotlivé
vety v celok (prijď ku stolu *a* naješ sa; prikry *a* daj
na stôl, čo máš atp.), a *podradovacie*, ktoré pripojujú
podradenú vetu k hlavnej vete (usiluj sa, *aby* si sa vrátil,
povedz, *kedy* prijdeš atp.).

246. §. *Priradovacie* spojky sú, a to:

1) *Slučovacie*: a, i, aj, tiež, potom, i—i, aj—aj, jak
—tak, tak—jak, nietak—jako, nielen—ale i (aj), nielen
—lež i (aj), nieže by—ale, okrem toho—ešte i (aj), už
—už, jednak—jednak, zčiasťky—zčiasťky, dielom—die-
lom, najprv—potom, ďalej, konečne (napokon), po prvé,
po druhé, ani—ani, a to, a síce, totižto, to jest, čiže,
alebo čo (sta), jako a iné.

2) *Odporovacie*: ale, lež, avšak, naproti tomu, predsa,
inak, medzitým, nie—ale, síce—ale, alebo—alebo (abo
—abo), buď—buď, či—či, síce—ináč, len, lenže, okrem,
vyjmúc, mimo (pomimo) a i.

3. *Príčinné*: lebo (bo), preto, a preto, tedy (teda), tak, nasledovne, z tej príčiny, veď, však a i.

247. §. *O priradovacích spojkách* sa poznamenáva:

1. Neužívaj spojok: „jakožto“ (= jako), „pak“ (= potom), „ničmenej“ (= predsa). — Miesto „čili“ píš „čiže“, ale toto nemiešaj so spojkou „alebo“. Spojka *čiže* značí to, čo maď. *vagyis*; ňou sa viažu synonymické slová: grammatika *čiže* mluvnica. Naproti tomu spojka „*alebo*“ značí to, čo maď. „*vagy*“: ja alebo môj brat. — Miesto spojky *prečo* (č. pročež) píš: a preto; nahneval si mä, *prečo* (= a preto) sa nechcem s tebou priatelíť. —

2. Pri dvojitých spojkách opakuj jedné a té isté: alebo—alebo, buď—buď, ani—ani, ni—ni, zčiasťky—zčiasťky, dielom—dielom, jednak—jednak atp. a nepleť ich spolu: alebo—buď, ni—ani, dielom—zčiasťky atp.

3. Píš: po prvé, po druhé atď., a nie: za prvé, za druhé atď.

4. Spojkou *a* spojujeme slová a vety jednakej syntactickej akosti: Pekný *a* poriadny človek je to. Pršalo *a* zima bolo. Táto spojka, pôvodne odporovacia, podržala však až podnes slabú moc odporovacej spojky: dieťa plače, *a* matka ani neuchne (= *ale* matka ani neuchne).

Pre jasnosť a zretelnosť užívaj v takýchto prípadoch spojky odporovacej *ale*. Spojka *a* nech tedy len spojuje.

5. Spojka *i* (alebo *aj*) značí to, čo maď. *is*, nem. *auch*. ňou slučujeme slová i vety, ktoré v spojitosti stoja naproti podmetu: ja som *i* pilný, *i* pracovitý, *i* spoľahlivý; pohybu sa, tým ti *i* telo *i* duch občerstvie; môj sluha je *i* sluhom, *i* kuchárom, *i* chyžnou; *i* bijú ňá, *i* plakať ti nedajú; *i* pozor dával *i* predsa sa potkol; *i* hľadal *i* nenašiel atď. Spojkou *i* (alebo *aj*) označujeme,

že sa prísudok poľahuje nielen na podmet vety, ale aj na niektorý iný zamlčaný vo vete podmet: *i* slepá kura zrna najde (nielen neslepá), *i* stará koza rada sol líže (nielen mladá), *i* s kôrkou je spokojný (kto chleba nemá) atp. Netreba spojky *i* užívať tam, kde sa nedá nahradiť formou *aj*, lebo tam nezodpovedá duchu slovenčiny. Čestina spojky *i* často užíva miesto spojky *a* (Odstup ode mne! *I* odstoupil), v takých prípadoch kladť spojku *a*. Ponevác sa formy *i* a *aj* úplne kryjú svojím významom, — v osnovách literárne cenných, menovite v básňach, mohli by sme nimi napomáhať lubozvučnosť, vidz § 341.; to je ovšem nie záväzné.

6. Spojku *ale* kladť z pravidla na počiatok vety: práce bolo veľa, *ale* sme ju zmohli (nie: zmohli sme ju *ale!*); sme v núdzi, *ale* sa nebojme (nie: nebojme sa *ale*); *ale* sa mu hneď tam nepáčilo (m. hneď sa mu tam *ale* nepáčilo) atď. Len citoslovčia smú predchádzať spojku *ale*: Ach, *ale* je sparno; hm, *ale* či mám odísť?; jaj, *ale* si mi slúbil, že . . .; nuž, *ale* on nechodil atď. Popri: „*ale* veďže príjdi“ počuješ: „veď *ale* že príjdi“; táto posledná veta má iný význam, ktorý sa písmom správne takto dá naznačiť: veď (= áno), *ale* že príjdi. . . I tu je tedy *ale* na počiatku vety.

7. Spojku *tiež* nie vždy znesie slovenčina na počiatku vety, nepíš: ~~*tiež* ja som prišiel, *tiež* on sa nám pripojil~~ atp. V takomto prípade stojeva *i* alebo *aj*: *aj* ja som prišiel, *aj* on sa nám pripojil. Dobré je však: ja som *tiež* prišiel, on sa nám *tiež* pripojil.

8. „*Sta*“, „*abo*“ je málo známe popri „*čo*“, „*alebo*“, treba tedy prednosť dávať spojke „*čo*“, „*alebo*“.

9. Spojka „*alebo*“ značí to, čo maď. *vagy*, nem. *oder* (alebo—alebo = *vagy*—*vagy*, *entweder*—*oder*); na-

↑
proti tomu spojka „lebo“ značí to, čo maď. *mert*, nem. *weil*. Nepleť ich tedy dovedna pod vlivom českej reči, v ktorej „neb“ a „aneb“ nerozoznávajú.

10. Dvojčlenné spojky píšú sa jedným slovom, vidz. § 338., I., 2.

248. §. *Podradovacie* spojky sú, a to:

1. *Miestné*: kde (kam), kade, odkade, odkiaľ, pokiaľ, kdekoľvek (kamkoľvek), kadekoľvek, odkiaľkoľvek, pokiaľkoľvek a iné.

2. *Časové*: keď, kedy, odkiaľ, dokiaľ, zakiaľ, kým, čo, ak (jak), ako (jako), akonáhle (jakonáhle), prv než, skôr ako (jako), ledva, sotva, složené s -koľvek: kedykoľvek, odkedykoľvek atď.

3. *Spôsobové*: tak že, taký že, toľký že, tak veľa že; tak až, taký až, toľký až, tak veľa až; v podmieňovacom spôsobe posledný člen s *by*: tak že by, taký že by atď., alebo: tak až by, taký až by atď.; ako (jako) tak, tak ako (jako), práve ako (jako); za komparatívom: *než*; v podmieňovacom spôsobe s *by*: ako by, tak by atď.; čím tým; dľa (podľa) toho ako (jako), koľko toľko, nakoľko natoľko a i.

4. *Príčinné*: pretože, preto že, zato že, preto aby, nato aby, že by; hoc, trebárs, čo aj predsa, ačpráve, ačkoľvek, keďby aj; jestli, jestliže, ak (jak), keby, akby (jakby), -li a iné.

249. §. *O podradovacích spojkách* sa poznamenáva:

1. Spojky „odkúď“ (= odkiaľ), „pokúď“ (= pokiaľ) nie sú známe v strednej slovenčine. Ani spojka „li“ v spisovnej reči veľmi bežná, neje známa Slovákoví. Miesto budeš-li, ideš-li, povie sa: *ak budeš*, *ak ideš* atp.

V opytovacej vete povie sa miesto „dáš-li mi?“ „bol-li si?“ atď. takto: *Či mi dáš? Či si bol?* Nesmú sa na žiaden spôsob použiť obidva spôsoby opytovania na vyrazenie jednej otázky. Nesprávne je: *Či len jedna a či viac rodín panovalo-li v zámku Hričove?* Po slovensky sa povie: *nato* prišiel, aby ho vymenovali (a nie: *k tomu* prišiel, aby...) V strednej slovenčine je bežné „skôr ako“ miesto „prv než“. Na otázku *prečo*, odpovedaj spojkou *preto*; na otázku *načo*, odpovedaj spojkou *nato*.

2. Složeniny s *-koľvek* sú trvalé, nepíš tedy: *dokiaľ len koľvek nepríde* (ale: *dokiaľkoľvek len nepríde*), vidz §§-y 202., 226.

3. O tom, že kedy sa slučuje *by* so spojkou, vidz § 338., I., 2.

4. Ak-jak, ako-jako sú rovnako dobré, vidz § 341.

5. Čo je rečené o príslovke *kde* a *kam* v poslednom vypočatí 226. §-u, to platí aj o spojke *kde* a *kam*.

6. Dvojčlenné spojky (nakolko atp.) píšú sa dovedna, vidz § 338., I., 2.

O citoslovciach.

250. §. Citoslovčia: ah, eh, ahà, ehè, ihà, oh, ohò, uh, uhù, è, ej, íj, ó, ha, hahaha, hej, hm, chichichi, jaj, fuj, jajda atď. vkladajú sa do viet bez všetkej väzby. Ak stoja na počiatku vety, kladie sa čiarka po nich: Ah, zle je to so mnou! Ej, veď sme svoji! Ak stoja po dvojbode, kladieme po nich výkrikník: a zavolať ešte: iha! Zvrtol sa a bolastne vydal zo seba: uhù! Znakom ` označené hlásky vyslovujú sa zvláštnym krátkym prizvukom. Pravé citoslovčia, jaké sú vyšné, nemajú žiadnej

etymologie; sú to zvuky, jaké sme zvykli vydávať pri istých pohnutiach mysli. Píš ich tak ako sú hore uvedené. Ja som ich uviedol hladiac na ne s toho stanoviska, že sú užšie formy (*ah, eh* atď.) v súvisi s plšími formami (*aha, ehe* atď.).

B) O jednotlivých pádoch skloňovacích.

O nominatíve.

251. §. 1. Nominatívom *uvodzujeme* vlastné mená: Krajina, v ktorej žijeme, menuje sa: Uhorsko. Jej manžel sa volá: Ďuro atp. Keď *neuvodzujeme*, kladieme taký pád, aký žiada sloveso, na pr.: Krajina, v ktorej žijeme, menuje sa (nazýva sa) Uhorskóm. Jej manžela volajú Ďurom atp. Pri slovese *byť* (aké ti je meno, aké ti bolo meno, aké mu bude meno?) vždy sa kladie nominatív, bez ohľadu na to či *uvodzujeme* a či nie, na pr.: Bolo mu meno: Mikuláš. Mestu je meno: Bystrica. Alebo: Bolo mu meno Mikuláš. Mestu je meno Bystrica.

2. Pri slovesách *pohybu a stavu* (*ísť, chodiť, bežať, sedieť, ležať, stáť, visieť* atp.) stáva doplnok podmetu v nominatíve: chlapec ide, beží zadychčaný; opilec chodí omračený, dieťa sedí zaslzené, leží rozospaný, stojí rozžialený, lampa visí zapálená atď.

Pozn. Dávaj prednosť tejto väzbe pred príslovkovitou vetou, nepíš tedy: chlapec ide, beží zadychčane, opilec chodí omračene, dieťa sedí zaslzene, leží rozospane, stojí rozžialene, lampa visí zapálene atp.

3. Pri slovese „*byť*“ (pri „*sponovom*“ „*byť*“) stáva menový doplnok podmetu z pravidla v nominatíve: strom je *vysoký*, záhrada je *široká*, mesto je *veľké*; to je *naša*.

kníha, to je *môj chlieb*; holub je *vták*, srna je *zvíera*; Bystrica je *mesto*, jedon syn je *učiteľ*, druhý *notár*, tretí *advokát*; jedon brat je *kováč*, druhý *kolár*, tretí *čičmár* atď. I poriadkové číslovky stávajú v takom prípade v nominatívne: *môj chlapec* je *prvý* v škole, *tvoj druhý*, *tretí* atp. Nepíš tedy: strom je *vysokým*, záhrada je *širokou*; to je *našou knihou*, holub je *vtákom* atď. atď. Srov. § 279.

O vokatívne.

252. §. Vokatív sa vkladá medzi slová vety bez všetkého sväzu s nimi, práve tak ako citoslovčia. Ak stojí uprostred vety, oddeľuje sa čiarkami od susedných slov vety: Vyslyš, Hospodine, modlitbu našu! Ak stojí na konci vety, od susedného slova oddeľuje sa čiarkou, a po ňom sa kladie výkrikník: Vyslyš modlitbu našu, Hospodine! Ak stojí na počiatku vety, oddeľuje sa čiarkou od nasledujúceho slova vety: Hospodine, vyslyš modlitbu našu! Sú, ktorí v tomto poslednom prípade výkrikník kladú po vokatívne. V takomto prípade treba veľkou literou počínať slovo po ňom nasledujúce: Hospodine! Vyslyš modlitbu našu!

Stredná slovenčina s výnimkou málo slov (Bože, človeče, otče, chlapče, bratu, synku, pane, Hospodine a i.), vôbec zanedbáva vokatív, a preto i v spisovnej reči smieme namiesto neho klásť nominatív všade tam, kde je vokatív nie bežný, vidz 39. §. Smieme písať: *Drahý priateľ!* *Drahá matka!* (Miesto vokatívov: *Drahý priateľu!* *Drahá matko!*).

O akkusatívne.

253. §. Všetky *priechodné slovesá* žiadajú predmet do akkusatívu: chlap skosil lúku, mlatec vymlátil obilie,

robotník vybavil robotu atď. Samo sebou sa rozumie, že aj té slovesá, ktoré staly sa priechodnými z nepriechodných pribraním predpony: on preležal noc, on v hore prestál víchricu, on vyhral výhru atď. Z pravidla v akkusatívne stáva aj doplnok predmetu, a síce: našiel svojho brata mŕtveho, videl líšku odretú, videl vojaka raneného atp. Zle by bolo: našiel svojho brata mŕtvym, videl líšku odretou, videl vojaka raneným atp. Ale máme aj také priechodné slovesá, ktoré nie do akkusatívu žiadajú doplnok svojho predmetu, také sú na pr. nazývať, menovať koho *čím*: nazvali ho múdрым, menovali sme ho nesprátnym atp. O nich na svojom mieste.

Poznámka 1. Často dopĺňujeme sloveso podstatným menom rovnokmeňovým na *zdôraznenie významu slovesného*, na pr. slub slúbil, taký súd usúdil, takú reč preriekol, veľkú obeť obetoval, ledvaže krok kročil atp.

Poznámka 2. Z niektorých doplnkov a sloviess, obrazným spôsobom stále užívaných, vytvorily sa nerozlučné jednotné výrazy či frázy, tak na pr.: oči zavreť (= zomreť), život skončiť, položiť (= zomreť), dušu pustiť (= zomreť), päty ukázať, chrbet obrátiť (= ujsť), biedu a núdzu treť (= biediť) atp.

Poznámka 3. V zápornej vete priechodné slovesá žiadajú svoj doplnok do genitívu, vidz o tom §. 264.

Poznámka 4. Bez toho, aby sa zmenil smysel, miesto výš uvedených väzieb smieme užiť väzieb trpného stavu alebo väzieb so zvratným *sa*, takto: Kosec lúku skosil: lúka je od kosca (alebo koscom) skosená; lúka sa od kosca (alebo koscom) skosila. V slovenčine sú obľúbené väzby činného stavu, tedy: kosec lúku skosil.

Poznámka 5. Sloveso *hrať sa*, *hrať*, nesprávne sa užíva za priechodné. Nepíš: hrať karty (m. hrať sa v karty), hrať kolky (m. hrať sa v kolky i na kolky), hrať husle (m. hrať na husliach), hrať klavír (m. hrať na klavíri). I sloveso *pokračovať* chybne sa viaže s akkusatívom. Píš: pokračoval *vo svojej práci* (a nie: *svoju prácu!*)

254. §. Do akkusatívu žiadajú predmet nasledujúce slovesá: *boleť, mrzeť, oziabať, stáť, srbieť, štípať*. Príklady: *bolí mä ruka, bolí mä hlava, mrzí nás tá vec, oziaba ho v ruky, stojí mä to veľa roboty, srbí mä dľaň, štípe mä atp.* Sloveso *stáť* len vtedy žiada akkusatív, keď označuje *hodnotu*, to, čo cudzie „košťovať“. — I prídavné meno *dlžný, -é, -ú* (dlžen, -o, -a) žiada svoj doplnok do akkusatívu: *dlžen som mu piatku, stovku atp.*

255. §. Akkusatívom určujeme:

1) *miesto* na otázku *kde, kam*, na pr.: *kraj cesty zastali, prostred lúky studňa stojí*. Miesto týchto čistých akkusatívov vtierajú sa právoplatne predložky *nakraj, naprostred*, tak že teraz zväčša počujeme a píšeme: *nakraj ceste zastali, naprostred lúke studňa stojí, naprostred lúku šli atp.* Co sa týče väzby takýchto složených predložiek, vidz §. 244., IV.

2) *čas* na otázku *kedy*, na pr.: *prišiel tretí deň po Novom roku, vrátil sa druhý deň po Jáne, celú noc nespál, celý deň postenáva atď.* Miesto týchto čistých akkusatívov vkrádajú sa zhusta predložkové akkusatívy. Počujeme a píšame: *v tretí deň po Novom roku prišiel, v druhý deň po Jáne sa vrátil, po celú noc nespál, po celý deň postenáva atď.* (Nesprávne sa vraví a píše: *cez celú noc, cez celý deň atp.*)

3) *mieru* u prídavných dlhý, hlboký, široký, vysoký, na pr.: *plot 20 metrov dlhý, studňa 3 metre hlboká, hrádza 5 metrov široká, hrob meter vysoký atď.*, vidz: § 234., VII., Pozn.

256. §. Súc prekvapení vyvolávame akkusatívom: *kého diabla, kého čerta, kého beľaha, ký hrom, ký zázrak* (zamlčuje sa: „tu vidím“) atď.

O genitíve.

257. §. Genitívom odpovedujeme na otázku: *Čo je koho? Čo je čoho?* Menovite

a) pri *prisvojovaní*: dom môjho otca, kostol katolíckej cirkvi, stanica štátnych železníc, kôra stromu, površie lodi, stola, domu atď. To je *prisvojovací genitív*.

b) pri *vysvetľovaní*: čas príchodu, odchodu; deň radosti, žiaľu; sviatok Panny Marie; mesiace zimy; farba smútku; znak času atď. To je *vysvetľovací genitív*.

Poznámka. Takéto genitívy slovenčina rada pretvoruje v prídavné mená: dom môjho otcov, kostol katolícko-cirkevný; čas príchodový, deň radostný atp., vidz o tom v §-e 186.

258. §. Genitívom dopĺňujú svoju činnosť slovesnút podstatné mená slovesné: stvorenie sveta (stvoríť svet), vystavenie domu (vystaviť dom), srúcanie veže (srúcať vežu), ušitie košele (ušíť košelu) atď. Aj iné utvorené od sloviess podstatné mená dopĺňujú, svoju činnosť slovesnú genitívom: stvoriteľ sveta (stvoríť svet), stavateľ domu (stavať dom), vykladateľ katechismusu (vykladať katechismus), zametač ulíc (zametať ulice) atď. V týchto prípadoch je doplnok slovesnej činnosti ovšem prívlastkom príslušného podstatného mena.

259. §. Genitívom odpovedujeme na otázku: *Čo je jakého (zovňajšku, rázu atď.)? Čo je jakej (zovnútorosti, povahy atď.)?* Príklady: kôň pekného vzrastu, vól veľkých rohov, pes prenikavého hlasu, vlk dlhého chvosta, krava sivej srsti, dievka peknej tvári atď. — To je *genitív akosti*.

260. §. Genitívom odpovedujeme na otázku: *Kolko je čoho?* Príklady: cent soli, kilo papriky, hektoliter

vína, vedro vody, hodne mlieka, veľa mlieka, dost vína, moc dažďa, päť korún; šesť, sto, tisíc korún; million hviezd, kvapka vody, smitka chleba, rezeň slaniny, kopa sena, hrba peňazí atď. To je *genitív kolkosti*.

Poznámka 1. S genitívom sa viažu číslovky základné počnúc od 5 dohora a rozčlenúvacie počnúc od dvojce dohora. Srovn. § 205.

261. §. Na otázku *kedy* určujeme genitívom čas: desiateho, pätnásteho januára; tohoto roku, predošlého dňa, budúceho týždňa, dňa 11. septembra atď. Vrav a píš: tejto noci (m. v tejto noci), predošlého roku (m. v predošlom roku), desiateho januára (m. v desiatom januári) atp. To je *genitív časový*.

262. §. Ak sa činnosť slovesa nepotahuje priamo na doplnkové slovo, ale len *neurčíte* na význam jeho, v tom prípade kladieme doplnok do genitívu, na pr. daj mi vody, masla, chleba, vína, piva; dones mi *mlieka, variva, polievky* atp., t. j. neurčujeme: ktorú alebo jakú polievku; ktoré alebo jaké maslo, víno, pivo, mlieko, varivo; ktorý alebo jaký chlieb. *Určíte* by sme povedali: daj mi vodu, polievku (označenú alebo opísanú prv), daj mi maslo, víno, pivo, mlieko, varivo (označené alebo opísané prv), daj mi chlieb (označený alebo opísaný prv). Rozprávame *neurčíte*: daj mi noža, pera, tužky; daj mi čižiem, šiat; daj mi nebožieca, hrablí, čakana, motyky atď., t. j. akéhokoľvek noža, pera, nebožieca, čakana, alebo jakejkoľvek tužky, motyky, jakýchkoľvek čižiem, šiat, hrablí atď. Naproti tomu *určíte*: daj mi nôž, čakana, nebožiec (označený alebo opísaný prv); daj mi tužku, motyku (označenú alebo opísanú prv); daj mi čižmy, šaty, hrable (označené alebo opísané prv) atp. Tento

rozdiel významový vyniká jasne i v druhých rečiach; po maďarsky: adj vizet = daj mi vody, add a vizet = daj mi vodu; po nemecky: gebe mir Wasser = daj mi vody, gebe mir das Wasser = daj mi vodu.

To je genitív neurčitosti.

Niektoré slovesá vždy sa viažu neurčite, t. j. s genitívom. Také sú z pravidla složené s predponou *na*: napiť sa vína, najesť sa chleba, naposlúchať sa kriku, navyžovať sa ľudí, natriasť slivák, naoberať jablk, nabíjať orechov, napáliť pálenky atď. Chyba je tedy vravet a písať: naposlúchal sa krik, napálil pálenku atp.

263. §. Ak má bezpodmetná veta doplnok, dávaj ho do genitívu: jest času, bolo dažďa, zostalo peňazí, narástlo mládze, nasbieralo sa dreva, uvarilo sa jedla atď. Práve tak je v zapieracej vete bezpodmetnej: niet času, nebolo dažďa, nezostalo peňazí, nenarástlo mládze atď.

• **Poznámka 1.** Tu sa pripomína, že *niet* (stiahnuté z *nejest*) vždy sa viaže s genitívom, tedy: *niet* rozumu, *niet* detí, *niet* pokrmu atď. Naproti tomu *nenie* (vo výslovnosti západnoslovenskej *neni* i *neni*), stiahnuté z *nie je*, viaže sa s nominatívom: chlapec *nenie* (= nie je) doma atp. Velikej chyby dopúšťa sa ten, kto vraví a píše: chlapec *je neni* (je *nenie*) doma, žiak *je neni* (je *nenie*) v škole atp. 3. osoba jednotná slovesa »byť«, tedy *je*, je už v častici *neni* obsažená, nemá tedy smyslu, aby sme ju ešte raz k nej priberali.

Poznámka 2. Čo bezpodmetnými vetami vyslovujeme, to môžeme vysloviť aj vetami podmetnými, na pr.: niet ho doma a nie je doma, bolo ho na figle a bol on na figle atp. Ale jestli ide o slová významu deliteľného, tu máva iný smysel veta bezpodmetná a iný veta podmetná. Vety bezpodmetné následkom doplnkového genitívu označujú čiastku významového celku: bolo dažďa (trochu), zostalo peňazí (trochu), narástlo mládze (trochu),

uvarilo sa jedla (trochu) atp. Naproti tomu vety podmetné: bol dážď (= dážď vôbec), zostaly peniaze (= peniaze vôbec), narástla mládza (= mládza vôbec), uvarilo sa jedlo (= jedlo vôbec) atp.

264. §. Ako sme videli v §-e 253., priechodné slovesá žiadajú svoj predmet do akkusatívu. Ale jakonáhle sa stanú *zápornými*, žiadajú svoj predmet do genitívu. Vravíme a píšeme *kladne*: chlap skosil lúku, mlatec vymlátí obilie, — ale *záporne*: chlap lúky neskosil, mlatec obilia nevymlátí atp. Píš tedy: nestroví groša, krajciara; je dobrák, muchy nezabije; nedaj mu dohánu, cigary; nežiadaj cudzieho; nepísal mi listu od roka atď. I vtedy sa dáva predmet do genitívu, keď je kladné sloveso závislé na zápornom slovese, t. j. napíšeš: *nemohol* skosiť lúky, *nevládal* muchy zabiť, mlatec *nevedel* vymlátiť obilia, groša *nemôže* zarobiť, *nechce* dlhu svojho zaplatiť atp. Ale jestli zápor vety nepotahuje sa na sloveso, predmet kladného slovesa, samo sebou rozumie sa, ostáva v akkusatíve, na pr.: *nie ochotne* kosí tú lúku, *nevesele* spieva svoju pesničku, *nerúd* zaplatí dlh svoj atď. Zápor týka sa tu len doplnku a nie samého slovesa.

Ak nasleduje po zápornej vete pripúšťacie *iba*, *len* alebo odporovacie *ale*, samo sebou rozumie sa, nasledujúca veta prestane byť zápornou, píš tedy: v záhrade som nevidel stromov, iba jedon (totiž: som videl!); na pohrabe nebolo ženských, len dve (totiž: boly!); nepriahaj dnes volov, ale kone (totiž: priahaj!) atp.

265. §. *S genitívom sa viažu:*

1. Slovesá složené s predponou *do-*, ktoré sa domáhajú istého *cieľa*, také sú na pr. domáhať sa, dočkať sa cieľa, dôjsť, dochádzať cieľa, dosiahol cieľa, dotackal sa plota, dočiahol dna, dovedel sa novičy, zlého chýru,

dovolať sa otca, dovtípiť sa toho, dožiť sa radosti atp. Složeniny s *do-*, nemajúce takého cieľového významu, neviažu sa s genitívom; tedy: dopísal stranu, dokázal kázeň.

2. Slovesá s významom *dotyku*: dotkol sa stola, držal sa stola, chopil sa stola, chytil sa stola atď.

3. Slovesá s významom *bázne, ostychu, stránenia a zriekania sa*: bojí, desí, hrozí, laká, strachuje sa otca, ostýcha, hanbí sa mä, stráni sa ľudí, varuj sa zlého človeka, chráň sa hriechu, háj sa škody, štíti sa výdavkov, zriekol sa úradu (vzdal sa služby), odriekol sa páleného, striasol sa ženy, sprostil sa dlhov, zbavil sa povinnosti atď.

4. Slovesá zvrátne s významom *pýtania sa*: opýtal sa chlapca, vypytoval sa ženy na domácnosť, pýtal sa otca atď.

Poznámka 1. S genitívom sa viažu aj tieto slovesá v literárnej reči: zmocniť sa, ujať sa, vystríhať sa, všímať si, vážiť si, šetriť si, dbať, nechať, ufať sa, ľutovať, žiadať čoho. Nakoľko sú známe i v reči ľudu, tu sa inakšie viažu, menovite: vážiť si ženu, dbať o ženu, nechať ženu ženou, ufať sa čomu, ľutovať čo, žiadať čo.

Poznámka 2. Spomenuté v 1.—4. vypočatí slovesá majú zväčša aj iné väzby. Dávajú prednosť väzbám s čistým pádom pred väzbami s predložkovými pády, t. j. píš: došiel cieľa (m. k cieľu), chráň sa zlodeja (m. od zlodeja), dotackal sa plota (m. dotackal sa k plotu), varuj sa zlého (m. od zlého) atp.

266. §. S genitívom sa viažu tieto prídavné mená: blízky, hoden, pamätlivý, plný, potrebný, sýty, žiadostivý; v spisovnej reči ešte aj tieto: chtivý, milovný, povedomý, účastný, zbavený.

O datíve.

267. §. Datívom odpovedujeme na otázku: *Komu, čomu?*

Kedykoľvek sa vyskytne táto otázka pri činnosti *priechodných sloviess*, ony sa vždy, popri akkusatívne i datívom doplňujú, na pr.: priviedli sluhu — pánovi, skosil lúku — gazdovi, napísal list — synovi, ostrihali vlasy — vojakovi, pribil podkovu — koňovi, dal pokoj — ženbe, obrátil chrbát — škole, urobili koniec — hádke, ustanovili deň — schôdzke atď.

I nepriechodné slovesá doplňujú sa i datívom, keď sa vyskytuje pri ich činnosti otázka: *Komu, čomu?* Príklady: chce sa *mi* chleba, nechce sa *mu* spať, snívalo sa *psovi* o muche, lení sa *chlapcovi* vstávať, žiada sa *rozpálenému* piť, svetlo *mu* v hlave.

Máme slovesá, ktoré zachovávajú svoj prvotný význam, viažu sa nielen s datívom na otázku „komu“, „čomu“, ale aj s inými pády na otázky iné, áno aj s pády predložkovými. Vravíme na pr.: tešiť sa *čomu*, ale aj tešiť sa *z čoho*; smial sa *tomu*, ale aj smial sa *z toho* atď. Nie vždy sú oprávnené všetky väzby sloviess v spisovnom jazyku, ktoré počuť v pospolitosti, a preto podávajú sa tu nesledujúce pokyny:

1. *Len s datívom* viaž slovesá: *ufať sa čomu* (nie: na čo), *čudovať, diviť sa čomu* (nie: na čom), *zvykať, privykať, navykať čomu* (nie: na čo), *odvykať čomu* (nie: od čoho), *prekážať komu v čom* (nie: koho v čom), *svedčať, slušať, patriť sa, to sa mu svedčí, sluší, patrí, tak sa mu svedčí, sluší, patrí* atp. (nie: to sa na neho svedčí, sluší, patrí, tak sa na neho svedčí, sluší, patrí), *rovnať sa komu* (nie: s kým), *podobáť sa komu* (nie:

na koho). — V spisovnej reči slovesá: *učiť sa, rozumieť* a odvedené z nich: *naučiť sa, porozumieť* viažu sa výlučne s datívom. Píšeme: učil sa remeslu, rozumie svojmu remeslu atď.; ale ľud viaže té slovesá s akkusatívom hovoriac takto: učí sa remeslo, rozumie svoje remeslo. V spisovnej reči *odolať* viažeme s datívom, v pospolitej reči často aj s akkusatívom. Popri *odolať komu* počuť totiž aj *odolať koho*. S čistým datívom viaž slovesá, ktorými *rozpovedujeme* čo komu, piš: *mne* povedal (m. ku mne), *jemu* sa prihovárал (m. k nemu), *matke* to riekol (m. k matke), *ľuďom* rozprával (m. k ľuďom) atď.

Slovesá *pripojiť sa, priblížiť sa* viažu sa i s čistým datívom i s predložkovým s *k*: pripojil sa *nám* alebo *k nám*, približuje sa *nám* alebo *k nám* atp.

Určujeme-li smer príslovkami *rovno, priamo, prosto*, smieme užiť čistého datívu, tak sa deje dosiaľ v živej reči pri slovesách pohybu, a síce: šiel rovno — záhrade, ponáhlal sa rovno — stípu, namieril rovno — Žiline, bežal rovno — Váhu atď. V spisovnej reči sa vytratil ten smerový datív čistý; vyslovujeme sa predložkovým pádom: šiel rovno *k* Žiline, čo je nie dobre po slovensky; je lepšie: šiel rovno *na* Žilinu, vidz posledné vy počatie 233. §-u.

Poznámka 1. Piš: čo *komu* do toho (nie: čo *koho* do toho), čo *mi* je do toho, po tom (nie: čo *mä* je do toho, čo *mä* je po tom), čo *nám* je po vašom smútku (nie: čo *nás* je po vašom smútku) atp., lebo sa *byť* viaže s datívom a nie s akkusatívom. Sloveso *byť* s datívom: je *tomu* dávno, je *tomu* 10 rokov, je *mu* meno Ďuro, sobáš *im* je, pohrab *mu* je, je *mi* veselo, ťažko, milo; ako *ti* je, čo *ti* je? Podľa toho teď: čo *mi* je po tebe, čo *nám* je do klebiet, čo *tebe* do mňa atp.

Poznámka 2. Sloveso *žehnať, požehnať* v češtine viaže sa s datívom, ktorá väzba dostala sa i do spisovnej reči slovenskej. V živej reči máme väzbu s akkusatívom: požehnal syna, žehná svoju rodinu atp. Čo druhý doplnok ovšem obстоjí datív na otázku: Komu, čomu? Príklad: požehnal *si* syna, žehná *si* svoju rodinu, požehnal *nám* Pánboh dažďa atp.

2. Slovesá *radovať sa, tešiť sa, smiať sa* viažu sa i s datívom i s predložkovým genitívom. Rovnako sú oprávnené väzby: raduje sa, teší sa, smeje sa *svojmu šťastiu*, — a raduje sa, teší sa, smeje sa *zo svojho šťastia*. „Rád“ sa viaže len s datívom: rád som svojej paličky atp.

3. Sloveso *brániť* s datívom značí iné a s akkusatívom zas iné. S datívom: bráni (= zakazuje, nepovoľuje) svojim deťom chodiť na ľad; bráňa pást valachom po poli. S akkusatívom: bráni (= chráni) ovcu od vlkov, bráni (= chráni) cestu od povodne. To isté sloveso so zvratným *sa* tiež mení význam svojou dvojakou väzbou. S datívom: rukami, nohami *sa mu* bránil (= vzpierať sa), bránil sa poplatku (= vzpierať sa). S genitívom: bránil sa (= chránil sa) mä do poslednej kvapky krvi, bránil sa (= chránil sa) všemožne vlkov. V tomto poslednom prípade je už bežný pád predložkový s *od*.

268. §. Na otázku *komu, čomu* s čistým datívom viažeme této *prídavné mená*: *protivný, odporný, rád, rovný, vďačný, verný, vlastný, známy, zvyklý*: protivný *mi* je, odporný *nám* je, podobný *matke*, rád je *svojej paličky*, je rovný *ostatným žiakom*, vďačný *svojim rodičom*, verný *priateľovi*, *zvieratám* vlastné zvuky; známy vrstovníkom, zvyklý porážkam atď.

S datívom predložkovým s *k* viažeme: *pohodlný* k čítaniu, *príhodný* k strelbe, *prívetivý* k ľudu, *schopný*

ku všetkému (i s genitívom čistým: schopný všetkého), *štedrý* ku svojim sluhom, *súci* i *spôsobilý* ku všetkému.

Niektoré prídavné sa viažu s čistým datívom i s predložkovým akkusatívom s *pre*, a síce: *milý* rodine žiak a *milý* pre rodinu žiak, *nebezpečný* svojmu kraju človek a *nebezpečný* pre svoj kraj človek, *osožný* (i *užitočný*, *prospešný*) cirkvi člen a *osožný* (i *užitočný* a *prospešný*) pre cirkev člen, *priaznivý* nám všetkým chýr a *priaznivý* pre nás všetkých, *prijemný* ľuďom i pre ľudí, *škodlivé* robotníkom ustanovenie a *škodlivé* pre robotníkov ustanovenie, *vzácný* nám hosť a *vzácný* pre nás hosť.

269. §. Máme v slovenčine zvláštneho spôsobu *prisvojovací datív*. Vravíme a píšeme: predali *nám* dom (= dom, ktorý bol náš), stali *nám* horu (= horu, ktorá bola naša), ztratil sa *mi* voz (= voz, ktorý bol môj), zhorela *mu* slama (= slama, ktorá bola jeho), vypili *ti* mlieko (= mlieko, ktoré bolo tvoje), skosil *mi* lúku (= lúku, ktorá bola moja), zomrelo *matke* dieťa (= dieťa, ktoré bolo matkino), predali *súsedovi* dom (= dom, ktorý bol súsedov) atď. Podobne: vyprášili *chlapcovi* chrbet (= chlapcov chrbet), podšil *vojakovi* čižmy (= vojakove čižmy), ukradol *žobrákovi* kapsu (= žobrákovu kapsu), podpísal *otcovi* meno (= otcovo meno), napásoľ *kňazovi* statok (= kňazov statok) atď. Podobne: zhynula *nám* ovca (= naša ovca), zlomila *mu* krava nohu (= jeho krava), neviem *mu* mena (= jeho mena) atď. atď. Hoc takýmito prisvojovacími datívy často vzniká dvojsmyselnosť (Predali *nám* dom, stali *nám* horu atp. môžem aj takto rozumieť: cudzí dom a cudziu horu *v nás prospech!*), predsa si ich vážime aj v spisovnom jazyku. Je ovšem treba starať sa o zreteľnosť osnovy!

Poznámka 1. Že tu ide skutočne o prisvojovanie, to vidieť zreteľne pri takýchto príkladoch: odletel *mi* vták (= vták, ktorý bol môj) a odletel *odo mňa* vták, utiekol *mi* kôň (= kôň, ktorý bol môj) a utiekol *odo mňa* kôň atp.

Poznámka 2. Keď užiješ prisvojovacieho datívu, nemajú miesta prisvojovacie zámená, nepíš tedy: *maje* oči sú *mi* slabé, kde *nám* je *naša* mať? Stačí úplne: oči sú *mi* slabé, kde *nám* je mať? Srovn. predposledné vypočítanie 195. §-u.

Opísanému vyššie datívu prisvojovaciemu sa podobá *datív dôvernosti*. V dôvernej mluve vravievame: Ah, kdeže si *mi* bol? (= Ah, kdeže si bol, mnou rečené), nuž, kdeže som *ti* bol... (= nuž, kdeže som bol, tebe rečené...), ah, veď *vám* je ten človek zlodej (= ah, veď je ten človek zlodej, vám rečené), nechoď *mi* na ulicu (= nechoď na ulicu, mnou rečené), to *ti* bol dážď! (= to bol dážď, tebe rečené), veď *ti* nám on vyhýba (= veď nám on vyhýba, tebe rečené), to *vám* bola svatba! (= to bola svatba, vám rečené) atď. Takýto datív dôvernosti je veľmi obľúbený v živej reči, a spisovnému jazyku dodáva hladkosti.

O lokáli.

270. §. V spisovnej reči už vôbec neviažeme s čistým lokálom, i z živej reči mizne čistý lokál.

Poznamenáva sa o niektorých slovesách a prídavných menách toto:

1. Píš: *bažiť*, *dychtiť*, *túžiť* po čom, a nie *za čím*, tedy: baží po peniazoch (nie: za peňazmi), dychtí po škole (nie: za školou), túži po vzdelaní (nie: za vzdelaním).

2. Píš: *záležať* na čom: záleží na tom, či príjdeš; záleží veľa na jeho slove atď. (nie: záleží od toho, či príjdeš; záleží veľa od jeho slova).

3. Piš: *dozvedeť sa o čom*: dozvedel som sa o jeho chorobe, o jeho rodine, o jeho otcovi... Nepiš tedy: *ten chýr* som sa dozvedel (m. o tom chýre), *tú tajnosť* som sa dozvedel (m. o tej tajnosti) atď. Zvratné slovesá vôbec sa neviažu s akkusatívom.

4. Sloveso *pristať* viaže sa v spisovnej reči i s lokálom i s akkusatívom v obidvoch prípadoch s predložkou *na*: ja *na tom* nepristávam; ja *na to* nepristávam. Dávaj prednosť väzbe s lokálom.

5. Sloveso *pokračovať* viaže sa s lokálom s predložkou *v*: pokračovať *v* robote. Nepiš tedy: pokračovať robotu.

6. V spisovnej reči prídavné *istý* viaže sa nielen s lokálom s predložkou *o*: *istý som o tom*, že..., ale aj s čistým genitívom: *istý som toho*, že... V živej reči bežná je len väzba s lokálom.

O inštrumentáli.

271. §. Predovšetkým o *inštrumentáli nástroja a prostriedku*. Činnosť slovesa na otázku „*čím?*“ uskutočňuje sa a) nástrojom, b) prostriedkom.

a) *Nástrojom*: kope motykou, rúbe sekerou, dvíha kolom, píše perom, bodá ihlou atp.; hladí, vidí okom; počúva uchom; stúpa nohami; mlaská ústami; ore volmi, drevo sváža koňmi atp. V prenesenom smysle: je strachom podšitý atp.

Asi pod vlivom tohoto nástrojového inštrumentálu vyvinul sa v spisovnej reči takéto inštrumentál: otcom nadobudnutý majetok, žiakmi obsadené lavice, záhradníkom zasadený strom, kráľom predvolaný biskup, snemom vynesené zákony, cirkvou postavená škola, haj-

dúchmi ho dal vyhodit atp. V živej reči v takýchto prípadoch počuješ genitív s predložkou *od*: *od otca nadobudnutý majetok*, *od žiakov obsadnuté lavice* atď. Proti uvedenému tu inštrumentálu („*otcom nadobudnutý majetok*“), ktorý grammatikári menujú *inštrumentálom pôvodu*, nedá sa síce ničoho namietat, ale je žiadúce, aby sme ho čo najmenej užívali v osnovách pre ľud určených, keďže je ľudu neznámy. V *obidvoch prípadoch* dbať treba o zreteľnosť osnovy. Jednotná forma inštrumentálová mužského rodu (= *otcom*) rovná sa forme množného datívu mužského rodu (= *otcom*) a z toho býva často dvojsmysel. Veta „*otcom nadobudnutý majetok*“ môže značiť: „majetok, ktorý nadobudnul otec“, ale aj: „majetok, ktorý je nadobudnutý *pre otcov*“. I pri genitíve predložkovom je možná dvojsmyselnosť. Veta „*od otca nadobudnutý majetok*“ môže značiť: „majetok, ktorý nadobudnul otec“, ale môže značiť aj: „nadobudnutý majetok, ktorý bol *otcov*“.

b) *Prostriedkom*: ručí majetkom, podpláca pekným slovom, podkupuje peňazmi, tresce hladom, straší hrozbou; trávi čas kartovaním, pitím, spievaním, pisaním; vymenil sa zlatom; vojnou zbohatol, vodou sa smyl, hriechom sa znečistil, píše červeným atramentom, svedkom dokazovať, príkladom presvedčiť atp. Sem patrí sloveso uspokojiť, na pr. mať uspokojila dieťa mliečkom atp. Z inštrumentálu prostriedku sa vyvinul takýto *inštrumentál pôvodu*: *mojimi peňazmi*, *mojím potom*, *mojím rozumom*, *mojou prácou* sa živí; to vyšlo *mojou tlačou*, *naším nákladom*; to bolo *Božím riadením* atp. Za tento inštrumentál pôvodu počť genitív s predložkou *z*: *z mojich peňazí*, *z môjho potu*, *z môjho rozumu*, *z mojej práce* sa živí; to vyšlo *z mojej tlače*, *z nášho nákladu*; to bolo *z Božieho riadenia* atp.

Aj osobite sa poznamenáva, že sa *nástroj* a *prostriedok* vyslovuje bezvýnimočne *čistým inštrumentálom*, naveky píš tedy: *palicou* ho nabil (m. s *palicou*), *peňazmi* ho podplatil (m. s *peňazmi*) atp. Že predložka nemá miesta v takýchto prípadoch, to nám jasne osvieta nasledujúce príklady: ten pán s *palicou* (= ten pán, ktorý mal *palicu*) ho nabil *palicou*; ten pán s *peňazmi* (= ten pán, ktorý mal *peniaze*) ho podplatil *peňazmi* atp. Predložkovým inštrumentálom je vyslovený *prívlastok podmetu* (pán s *palicou*, pán s *peňazmi*); čistým inštrumentálom uskutočňuje sa, na otázku „*čím?*“, *činnosť slovesa* (*nabil palicou, podplatil peňazmi*).

272. §. Inštrumentálom vyslovujeme na otázku „*čím?*“, „*kým?*“ *látku*, ktorou je niektorý predmet a) *naplnený*, b) *obalený alebo c) zastrený*.

a) Voz je naložený tovarom, fľaša je natočená vínom, jabloň zarodila ovocím, pivnica nabehla vodou atp. Prenesene: škola je nabitá žiakmi. Sem patrí sloveso *plniť, naplniť* atď. a prídavné meno: *plný*.

b) Palička zlatom okovaná, valaška striebrom vybíjaná, olejom natrený stôl atp. Sem hľadia: *obtiahnúť, obkolesiť, obhádzaf, okrášlif, ozdobiť čím* atp.

c) Ulica zaviata sňahom, kopy sena mu vodou podbehly, pováža hnojom, stôl zalial atramentom atp.

To je *inštrumentál látky*.

273. §. Na otázku „*kade?*“ odpovedávame inštrumentálom: *fučí oknom, dierou; vyzerá dvermi, ide dvermi; chodí dedinou; dym sa valí komínom, rieka je krajom plytká, odstúpil a postavil sa stranou; spev, krik, hlas ozýval sa horou; vracia sa chodníkom, prechodil sa lú-*

kami; žito miestami polahlo (= kde-kade, kade-kde) atp. To je *inštrumentál miesta*.

Poznámka. Už často počut: fučí *cez* okno, *cez* dieru; chodí *po* dedine *po* meste, *po* poli; dym sa valí *cez* komín; rieka je *po* kraji plytká; odstúpil a postavil sa *na* stranu; spev, krik ozýval sa *po* hore; prechodil sa *po* lúkach atp. Popri »fučí *cez* okno« aj »fučí *skrz* okno«. Lokálové pády (*po* dedine, *po* kraji atď.) sú rovnocenné s inštrumentálmi. Naproti tomu akkusatívy s predložkou *cez* majú chatrnejšiu cenu, a akkusatívy s predložkou *skrz* (*kroz*) sú úplne neslovenské.

274. §. Inštrumentálom radi *prirovnávame*: oheň horí plameňom, krv tečie potokom, vlasy mu stávaly stĺpkom, plakal usedavým plačom, dážd' sa leje cícerkom atp. Z takých a podobných sa vyvinulo prirovnávanie ku strastiam ľudským: tvár mu horí pomstou, oči sa mu svieťa zlostou, zapálil sa hnevom, stydom, hanbou atď. Sem patria slovesá: beľeť sa, blyšťať sa, lesknúť sa, svietiť sa, skveť sa, plápolat' atp., kvitnúť a iné, na pr.: hlava belela sa mu sňahom, oči leskly sa jej hviezdíčkami atp.

275. §. Tak rečený *inštrumentál príčiny* sa počína tratiť. Píšeme síce: hnevom, strachom sa triasol; zlostou ho puká; žalostou je celý bez seba; kone bujnouťou skáču, zimou, cholerou mreli ľudia atp.; — ale sú už bežnejšie genitívy s predložkou *od*: od hnevu, od strachu sa triasol; od zlosti ho puká atď. Inštrumentále sa zachovaly vo frásach, na pr.: hlady, hladom mre; smädy, smädóm mre atp.

276. §. *Inštrumentál spôsobu*, potaháť, *miery a času* javí sa len v málo prípadoch.

1. *Inštrumentál spôsobu*: ide krokom, skokom; stalo

sa to takým spôsobom, činom; tým úmyslom, cieľom bol u mňa; roľa leží úhorom atp. Nepíš tedy: s tým úmyslom, s tým cieľom.

2. *Inštrumentál potahu*: on je rodom Uhor, smýšlaním vlastenec; rúchom sa vyrovná pánom, vzdelanosťou nie; postavou je malý, rozumom slabý; srdcom i skutkami dobrý atp. Miesto inštrumentálu potahového šíria sa opisy: *čo sa týče* jeho rodu, smýšľania; *potahom na* jeho rod (aj s holou predložkou: *na* rod, *na* smýšľanie), smýšľanie; *čo do* jeho rodu, smýšľania atď.

3. *Inštrumentál miery*: počet stromov sa zmenšil *jedným*. V takýchto prípadoch je bežný akkusatív s predložkou *o*: počet stromov sa zmenšil *o jeden* atp.

4. *Inštrumentál času*: svojím časom, každým rokom, dňom i nocou atď. Obmedzuje sa na niekoľko ustálených príslovkovitých výrazov; zaň je bežný akkusatív čistý i predložkový (vidz § 255., 2.): každý rok, deň i noc, v svoj čas atp.

277. §. *S čistým inštrumentálom* viažeme nasledujúce slovesá:

1. *Slovesá zápachu*: páchnuť, raziť, voňať, smrdeť, na pr.: sklenica páchne vínom, sud razí kyslinou atp. Sem hľadí sloveso: *dýchať*, na pr.: dýcha mrtvinou, a z toho prenesene: dýcha pýchou, pomstou atď.

Poznámka. Nepíš: sklenica páchne *po* víne, sud razí *po* kysline atp., ani nepíš: sklenica páchne *za* vínom, sud razí *za* kyslinou atp.

2. *Slovesá vystatovania sa*: vystatovať sa, pýšiť sa, chlúbiť sa, chvastať sa, honosiť sa; pohrdať, opovrhovať, na pr.: pýši sa novým klobúkom, chlúbi sa rodom svojím atp.

3. *Slovesá zvrtné: spravovať, riadiť sa* čím, na pr.: spravuje, riadi sa mojimi rozkazy atp., ďalej: zaoberať, zaneprazdnovať a písané zamestnávať sa čím, na pr. zaoberá sa takou myšlienkou, že...; zaneprazdňuje sa ťažkými robotami, zamestnáva sa čítaním atď.

4. Sloveso *stať sa, stávať sa* čím: stal sa rychtárom, ty sa stávaš už netrpezlivým, stal sa chorým, stáva sa múdрым atp.

5. *Sloveso prispieť* čím, na pr. prispieť komu pomocou.

Poznámka 1. Dľa grammatík s čistým inštrumentálom viažu sa aj slovesá pohybu a síce: *hnúť, hýbať, točiť, krútiť* atp., ale tieto v slovenčine svoj predmet doplnujú už najradšej akkusatívom, t. j. viac ráz počuješ: hnul, hýbal skalu; točil, krútil koleso atp. než hnul, hýbal skalou; točil, krútil kolesom atp. Podobne sa má vec so slovesami *hodiť, mrštiť, praštiť*; viac ráz počuješ: hodil, mrštil, praštil chlapa o zem než hodil, mrštil, praštil chlapom o zem.

Poznámka 2. Slovesá *hovoríť, vraveť, rozprávať* dľa grammatík viažu sa aj s inštrumentálom takto: hovoríť, vraveť, rozprávať jazykom slovenským a analogicky aj: písať jazykom slovenským. Takých a podobných výrazov niet v živej reči. Stačí: hovoríť, vraveť, rozprávať, písať po slovensky. (Väzba s akkusatívom je úplne zlá, nepíš tedy: hovoríť, vraveť, rozprávať, písať reč slovenskú; i tu stačí: po slovensky.)

278. §. Nasledujúce *priechné slovesá* inštrumentálom vyslovujú doplnok svojho predmetu, a síce:

1) Slovesá *robiť* (urobiť), *tvoriť* (stvoríť), *spraviť, ustanoviť* koho čím, na pr.: urobil syna valachom, Boh stvoril človeka pánom zeme, spravili ho notárom, ustanovili ho dozorcom atp. — Ten doplnok smie stáť aj v akkusatívne s predložkou *za*: urobil syna za valacha, Boh stvoril človeka za pána zeme atp.

2) Slovesá *menovať, volať, zvať* koho čím, na pr. menujú ho Ďurom, volajú ho Janom, zväú ho Kostolníkom atp. Ten doplnok môže stať aj v nominatíve spôsobom uvádzovacím; menujú ho: Ďuro atp., vidz 1. bod v 251. §-e.

3) Sloveso *poveriť, viniť* koho čím, na pr.: poverili ho stavbou kostola, vinili ho zradou atp.

279. §. Sloveso „*byť*“ a *inštrumentál*. V 3. bode 251. §-u stojí, že pri slovese „*byť*“ (pri takrečenom spovomom „*byť*“) stáva menový doplnok podmetu z pravidla v nominatíve: strom je vysoký, záhrada je široká, holub je vták atď. (vidz ďalšie príklady tam). Výraz „z pravidla“ značí tam to, že vtedy stáva menový doplnok podmetu v nominatíve, keď uvodíme *pravidelný* význam doplnkového slova; *inokedy vždy stojí doplnok menový v inštrumentáli*. Niektoré mená, jako čierny, biely, zviera, strom, dolina atp., všetky poriadkové číslovky: prvý, druhý, tretí atď., z príčin prirodzených naveky zachovávajú svoj pravidelný význam; ony tedy sú menovými doplnkami vždy stávajú v nominatíve: pes je čierny, plátno je bielé; medveď je zviera; dub je strom; pohronie je dlhočizná dolina; chlapec je v škole prvý, druhý atď. Naproti tomu sú mená, ktoré sú schopné zmeniť svoj pravidelný význam, a *ony stávajú v inštrumentáli kedykoľvek ich užijeme vo význame od pravidelného odchylnom*. Príklady pre nominatívovú väzbu: chlapec bol nemý, hluchý, slepý = nemá, hluchá, slepá osoba. Pre inštrumentálovú väzbu: chlapec bol *nemým*, keď som sa ho o to a o to pýtal; *hluchým*, keď som sa mu prihováral; *slepým*, keď do záhuby letel atp. Iné príklady pre nominatívovú väzbu: Jano je hrobár, Ďuro

zvonár; Tužimský je učiteľ, Vrtký je rychtár atď. Pre inštrumentálnu väzbu: Hrobár Jano a zvonár Ďuro ochorel, jeho sused bol *hrobárom*, *zvonárom* pri včerajšom pohrabe; učiteľ Tužimský ochorel, jeho žena je *učiteľom* pri deťoch; Vrtký je síce spoľahlivý rychtár, ale ani on nesmie byť *rychtárom* vo svojej veci atď. V posledných prípadoch dá sa inštrumentál nahradit' slovesom z príslušného mena odvodeným: jeho sused *hrobáril*, *zvonáril* pri včerajšom pohrabe; jeho žena *učiteľuje* pri deťoch; nesmie *rychtárovať* vo svojej veci.

Pravidlo: Pri slovese „byť“ (pri takrečenom spojovom „byť“) stáva menový doplnok podmetu z pravidla v nominatíve, keď jeho pravidelný, povedzme prvotný význam potahujeme na podmet: chlapec je *hluchý*, Vrtký je *rychtár*; naproti tomu stáva v inštrumentáli, keď chceme označiť, že sa doplnkové meno nepotahuje na podmet svojim pravidelným, prvotným významom, ale iba jeho *napodobovaním* (pri stavoch a remeslách iba ich *funkciou*): chlapec je *hluchým*, keď sa mu prihováraš, rychtár Vrtký nesmie byť *rychtárom* vo svojej veci.

Poznámka 1. Často čítavame v časopisoch príbehy pod takýmito názvy: »Sedliak pánom«, »Advokát samovrahom«, »Notár defraudantom« atp. Tě inštrumentále sú ovšem na mieste (Sedliak je pánom, advokát je samovrahom, po prípade *stal sa* pánom, samovrahom), ale sa ich predsa treba vystríhať. Jednotný inštrumentál (= pánom) rovná sa formou množnému datívu (= pánom) a z toho býva dvojsmyselnosť, kedykoľvek stoja holé pri podmete. Z vety »Sedliak pánom« nevidieť, či má znamenať: »Sedliak je pánom« a či »Sedliak je — v prospech pánov«. Opisy »Sedliak čo pán«, »Sedliak ako pán« razia cudzotou, a nie úplne vyražajú to, čo vyslovujeme inštrumentálom. V názvoch časopiseckých chýrov v núdzi obstojí: »Sedliak — pán«, »Advokát — samovrah«, »Notár — defraudant« alebo obrátene: Pán — sedliak. Samovrah — advokát. Defraudant — notár atp. Je správnejšie v ta-

kých prípadoch opisovať: Advokát, ktorý sa stal samovrahom atp. Alebo na krátko: Z advokáta samovrah. Zo sedliaka pán. Z notára defraudant atp.

Poznámka 2. Za výrazy s prítomným príchodníkom (*súc dievčatom* som to počula, *súc žobrákom* prišiel do dediny a *súc boháčom* vyšiel z nej) počuť u ľudu čisté inštrumentálne: *dievčatom* som to počula, *žobrákom* prišiel do dediny a *boháčom* vyšiel z nej atp. Cudzotou páchnu takéto výrazy: *čo dievča, ako dievča* som počula; *čo žobrák, ako žobrák* prišiel do dediny a *čo boháč, ako boháč* vyšiel z nej atp. Tam, kde je čistý inštrumentál nie možný, dávaj prednosť výrazu s prítomným príchodníkom pred výrazmi s *čo, ako*. Piš: *súc farárom* to ti hovorím (m. *čo farár, ako farár*); nakladám ti *súc tvojím pánom* (m. *čo tvoj pán, ako tvoj pán*), *súc členom spolku* mám právo hovoriť (m. *čo člen, ako člen spolku*) atp.

Poznámka 3. To isté, čo o slovese »byť«, stojí o slovesách: *ostať, zdať sa, vidieť sa, ukazovať sa, javiť sa*. I pri nich stáva menový doplnok podmetu z pravidla v nominatíve, keď jeho pravidelný, prvotný význam poťahujeme na podmet; naproti tomu v inštrumentáli, keď ho nepotahujeme naň pravidelným, prvotným významom. Príklady: Udrel hrom, a chlapec *ostal mŕtvy*; od laku chlapec *ostal mŕtvoym*. Ten človek sa vidí *statočný*; ten človek sa videl *statočným*, a predseda *kradol atď.* — Sloveso *stavať sa*: *stavať sa statočný, statočným*, — *zdá sa byť neslovenským* (sich ehrlich *stellen*!).

280. §. 1. Tak ako slovesá v §§-och 270—272, z pravidla viažu sa s čistým inštrumentálom aj slovesá z nich odvodené, tedy nielen na pr. slovesá *páchnuť, raziť*; alebo: *chvastať sa, chlúbiť sa atď.*, ale aj slovesá: *zapáchať, zarážať, vychvastúvať, vychlubovať sa atď.*

2. Jestli utvoríme podstatné mená zo sloviess viazaných s inštrumentálom, ich doplnky vlastne prívlastky stávajú z pravidla v inštrumentáli: *idenie, chodenie horou, chodca horou* (= *ísť, chodiť horou*); *plieskanie bičom, plieskač bičom* (= *plieskať bičom*); *pohrdanie almužnou, pohrdač almužnou* (= *pohrdať almužnou*) atp.

281. §. Z príčin prostoty dávaj z pravidla prednosť čistým inštrumentálom *všade* pred predložkovými pády alebo opisy, *kde sú rovnako oprávnené*. Dávaj prednosť na pr. výrazom: je postavou malý, je rozumom slabý atp. pred výrazami: je na postavu malý, je na rozum slabý, je čo do postavy malý, čo do rozumu slabý atp.

E) Z náuky o vetách a o ich skladaní.

Úvod.

282. §. Vo vete sú dve hlavné čiastky:

podmet (subjectum; alany), t. j. tá vec alebo osoba, o ktorej vo vete myslíme: *vetor fúka, kosec kosí*;

prísudok (prädicatum; állitmány), t. j. to, čo o podmete vo vete myslíme: *vetor fúka, kosec kosí*.

Jestli je prísudkom (mluvnické) meno, prísudok pripíname ku podmetu slovesom *byť*: *vetor je ostrý, kosec býva pilný*. V takomto prípade menuje sa sloveso *byť* sponovým. V príkladoch „*vetor je ostrý*“ a „*kosec býva pilný*“ *je* a *býva* je: sponou (copula; kötöszó).

Taká veta, ktorá sa skladá len z tých dvoch poťažne troch členov, menuje sa: *holá veta*.

283. §. Aj podmet aj prísudok môžeme dla potreby objasňovať inými slovami alebo výrazami a z toho býva rozšírená veta: *veľký* vetor fúka, *pilný* kosec kosí (tu sa objasňuje podmet); — vetor *veľmi* fúka, kosec *pilne* kosí (tu sa objasňuje prísudok). Takýmto objasňovaním neraz značne rozšírime vetu, na pr.: Spomínaný včera veľmi veľký vetor ukrutne fúkal od rana do večera.

K vóli tomu, aby sa daly zostaviť pravidlá o skladaní viet, potrebné je určiť rozličný ráz týchto objasňovacích slov alebo výrazov.

284. §. Objasňovacie slová alebo výrazy sú dvojaké.

I. Také, ktorými objasňujeme *výlučne podstatné meno*; menujeme ich *prívlastkami* (attributum; jelzö), na pr.: *pilný kosec kosí, kosec kosí zelenú lúku, pilný kosec kosí zelenú lúku našu* atp.

II. Také, ktorými objasňujeme *sloveso* alebo *prídavné meno prísudkové*. Tého sú zase dvojaké. Jestliže činnosť slovesa (vlastnosť prídavného mena) objasňujú *vecne*, menujú sa *doplňkami* na pr.: *kosec kosí lúku, kosec skosil lúku vodou podbehnutú; vojak leží ranený* atď. V tomto prípade tá vec alebo osoba, na ktorú sa poťahuje činnosť slovesa (vlastnosť prídavného mena), volá sa *predmetným doplnkom* alebo po proste *predmetom* (objectum; tárgy), na pr. *kosec kosí lúku, zbojník zabil človeka, sklenica je plná vody* atď. Inokedy, jestliže totiž činnosť slovesa (vlastnosť prídavného mena) objasňujeme so strany *nevecnej*, iba čo do okolností miesta, času, spôsobu a príčiny, menujeme také objasňujúce slová alebo výrazy *príslovkovým určením* (adverbiale; határozó), na pr.: *vetor veľmi fúka, kosec včera kosil za dve koruny dennej pláce* atď.

285. §. Nielen podmet a prísudok môžeme objasňovať spôsobom hore vyloženým, ale aj prívlastok, predmet, príslovkové určenie a síce naveky v medziach tých zásad, ktoré sú výš podotknuté, že totiž podstatné meno doplňuje sa prívlastkom, kdežto sloveso a prídavné meno doplnkom alebo príslovkovým určením. Príklady: *Veľmi pilný kosec kosí, kosec kosí lúku vodou podbehnutú, kosec včera večer veľmi pozde dokosil lúku* atď.

286. §. Jednotlivé čiastky vety (podmet, prísudok, prívlastok, predmet, príslovkové určenie) môžu sa aj

všetky razom objasňovať a to nielen po raze, ale aj niekoľkonásobne. Príklad: „Ďuro Kôstka starší, zriedkavo pilný kosec zo Širokej, nízko až do samého koreňa skosil v sobotu odpoľudnia zelenú, podbehnutú vodou lúku, ležiacu na pravom brehu Hrona, patriacu právom vlastníckym Štefanovi Kôrkovi zo Seliec, danú v úžitok Janovi Kostrbovi mladšiemu atď.“

Ale jasnosť, srozumiteľnosť a ohľady na ľud, ktorý nemá rád dlhých viet, kážu, aby sme bez potreby nenakopili v jednej vete veľa objasňovacích slov a výrazov. Je lepšie vysloviť sa viac vetami, na pr.

„Ďuro Kôstka starší, zriedkavo pilný kosec zo Širokej, nízko až do samého koreňa skosil v sobotu odpoľudnia zelenú, podbehnutú vodou lúku, *ktorá leží* na pravom brehu Hrona, *ktorá patrí* právom vlastníckym Štefanovi Kôrkovi zo Seliec, a *ktorá je daná* v úžitok Janovi Kostrbovi mladšiemu atď.“

Týmto spôsobom máme z jednej: *štyri vety*. Veta prvá je hlavná veta, lebo je ona aj sama o sebe úplná, srozumiteľná, a síce: „Ďuro Kostrba starší, zriedkavo pilný kosec zo Širokej, nízko až do samého koreňa skosil v sobotu odpoľudnia zelenú, podbehnutú vodou lúku.“ Naproti tomu ostatné tri vety sú pobočné, lebo samy o sebe sú nie úplné, srozumiteľné; ony sú závislé v tomto prípade na predmete hlavnej vety (= lúku, ktorá leží na pravom brehu Hrona; = lúku, ktorá patrí právom vlastníckym Štefanovi Kôrkovi zo Seliec; = lúku, ktorá je daná v úžitok Janovi Kostrbovi mladšiemu). Pobočné vety sú naveky nahradením jednotlivých čiastok vety (v tomto prípade prívlastkov *predmetu* pôvodnej vety), a preto sú vždy *podradené* hlavnej vete.

Kde sa viacej viet dopĺňuje v jeden jediný celok,

t. j. kde jeden myšlienkový celok viac vetami vyslovujeme, tam máme pred sebou složeninu vetnú či súvetie.

Tu porozprávame osobite A) o jednotlivých častiach vety, B) o skladaní viet a súvetí a C) o oddeľovaní vetných výrazov vo vetách a v súvetiach.

A) O jednotlivých častiach vety.

O podmete.

287. §. Podmetom môže byť vo vete všetko, o čom myslíme, menovite:

1) *podstatné meno*: Kosec kosí; užité miesto podstatného mena *prídavné meno* alebo *príčastie*: pocestný kráča, mostné je vysoké, veriaci neklesá; užité miesto podstatného mena *zámená* alebo *číslovky*: každý spí, ona šije, dvaja driemu, štyria idú.

2) *akékoľvek slovo* svojím celkom i svojou častkou: *a* je litera, *ah* je citoslovka, *-ík* je prípona atď.

3) *neurčitok slovies*: spať je sladko, kraľnúť je nepekne.

4) *celá veta*: *kto haní*, kúpi; *kto neskoro chodí*, sám sebe škodí atď.

Pozn. Súc podmetom, každé slovo, i svojou časťou (body 1) a 2)], pokladá sa za podstatné meno a môže sa tedy objašňovať prívlastkami, na pr.: *moje* »ah« ho zbudilo!

Podmet stojí vo vete naveky svojou *prvotnou formou*, skloňovateľné slová *formou nominatívu*: *Ah* je citoslovka, *kosec* kosí atp.

288. §. Podmet sa často zamlčuje vo vete, menovite:

1) *Zámeno osobné* (ja, ty, on, my, vy, oni), niet-li na ňom dôrazu, zamlčuje sa v určitom slovese: píšem,

píšeš, píše, píšeme, píšete, píšu. Jestli je na zámene osobnom dôraz, i ono sa vyslovuje: ja píšem, ty píšeš, on píše atď.

2) Často zamlčuje sa aj *podstatné* meno, kde o ňom neurčite vo všeobecnosti rozprávame. Na pr.: Za peniaze všetko dostane (= človek!); so statočnosťou najďalej ujde (= človek!); ani by sa otčenáš nepomodlil (= človek) a už sa vrátil; vravia (= ľudia!), že je bieda; bez starosti žijú ľahkej mysli (= ľudia) atď.

Pozn. Popri príkladoch »za peniaze všetko dostane (= človek)« atp. bežné sú aj takéto: »za peniaze všetko dostaneš (= ty, človeče!)«; »so statočnosťou najďalej ujdeš (= ty, človeče!)« atp.

289. §. V slovenčine máme veľa viet, v ktorých vôbec niet podmetu, tedy *viet bezpodmetných*. Také sú: hrmí, blýska sa, stmieva sa, oblačí sa, prší, leje sa atp. Okrem takýchto poťahujúcich sa na zjavy prírodné máme bezpodmetné vety, a síce:

1) Pri neosobných slovesách naveky v 3. os. jedn. č. stred. rodu: Zavialo cestu, zahatilo potok, zašliamalo lúku; zunovalo sa mu sedieť, spríkrilo sa mu vyčkávať, chutne sa mu spalo, ta sa to pospí; ubúda mu na rozume, napadlo, navalilo sa sňahu atp.

2) Pri príslovkách a u spríslovkovateľých čo do významu podstatných mien so slovesom *byť*: pekne, krásne bolo tu; tma bolo, zima bolo; radosť bolo vidieť krásnu prírodu, hanba bolo nejst do kostola atp. Spríslovkovateľých podstatných mien môžeme však užiť aj vetou podmetnou takto: tma bola, zima bola; radosť bola vidieť krásnu prírodu; hanba bola nejst do kostola atp.

3) Pri číslovkach základných a rozčlenúvacích od 5—, na pr. päť ľudí tu bolo, desať ľudí tu bolo, tisíc vojakov padlo atp., päť hrušiek zhnilo, desať domov zho-

relo, tisíc vajec sa zkazilo atp. Počítame-li osoby tými číslovkami, a nie veci, môžeme sa vysloviť aj podmetnými vetami užíjúc čísloviek ich formou sprídavnelou (vidz § 205) takto: piati, desiati ľudia tu boli, tisíci vojaci padli atp.

290. §. Na jeden prísudok v jednej vete môže sa pofahovať aj viac podmetov : kosec a hrabáč oddychujú atp.

O prísudku.

291. §. Prísudkom býva:

1) Určité sloveso: kosec *kosí*, hrabáčka *hrabe* atp.

2) Nejaké skloňovateľné slovo so sponovým slovesom *byť*: kosec *je pilný*, vlk *je zviera*, dom *je náš*, on *je piaty*, kaša *je vriaca* atp.

3) Neurčitok so sponovým slovesom *byť*: veta *ho-
voríť je nie vela vedieť* atp.

292. §. Prísudkové sloveso, i sponové, smie sa vypúšťať:

1. Prísudkové sloveso určité smie sa vypustiť, kde sa tým nenaruší smysel vety, na pr.: Z reči do reči (= sa dali), až sa pobili; na zlé deti prút (= ber); komu Pánboh (= žičí!), tomu všetci svätí (= žičia!) a t. p.

2. Všade tam, kde sa tým nenaruší smysel vety, smie sa vypúšťať aj sponové sloveso, na pr. (= je) vidieť, že si hodný človek; (= je) počuť, že sa vydáva; (= je) badať, že chudne; mladost' (= je) pochabost', staroba (= je) choroba; pešky (= je) ako za vozom; možné (= je), že príjde; treba (= je), aby si dobre stúpál; čas (= je), aby sme vstali; hanba (= je), že sa neučíš; beda ti (= je), ak ťa na slivkách prichytím atp.

Ale keď chcem označiť budúci alebo minulý čas, nesmieme vypustiť sponové sloveso: Beda ti *bude*, jestli ta chytím; hanba ti *bude*, jestli sa tomu nenaučíš; pešky *bolo* ako za vozom; treba *bolo*, aby dobre stúpал atp. V spisovnej reči vypúšťa sa sponové sloveso aj v takýchto prípadoch: Veľký to človek, statočný to chlap, pilný to žiak, výborný a výtečný to spisovateľ atď. V ľudovej reči sa takto vraví: Veľký *je* to človek, statočný *je* to chlap, výborný *je* to spisovateľ atď.

Pozn. 1. Tu sa vyzdvihuje rozdiel medzi sponovým *byť* a medzi prísudkovým *byť*. Prísudkové *byť* má samo o sebe úplný smysel bez doplnku, na pr. Boh je = trvá, jestvuje; dažď *bol* celú noc atď. Táto dvojaká povaha slovesa *byť* jasne vyniká v zapieracích vetách z väzby. Sponové »byť« v 3. os. jedn. čísla s nominatívom: kosec *je nie* pilný, valach *je nie* smelý (na Západе: kosec *nenie* pilný, valach *nenie* smelý); naproti tomu prísudkové »byť« v 3. os. jedn. čísla s genitívom: Bezbožník sa rúhal: Boha *niet*; dažďa *nebolo* celú noc (srov. § 263., Pozn. 1.). Hattala nevedel o tomto syntaktickom rozdieli, ale to — na skutočnosti nemení. Hattala písal na 174. str. mluvnice: »Keď je prísudkom vety sloveso . . . , *niet* v nej *spona* osobitým slovom označená«, »posiaľ sme obsah vety rozberali . . . bez osobitého ohľadu na to, že veta *niet* len vyjavením myšlienky vôbec než . . . « Žiadon Slováč nehovorí tak, ako Hattala písal.

Pozn. 2. Vypustením spony vznikly takéto a podobné slúčeniny: kdejaký (m. kde je jaký), hocktorý (m. hoc je ktorý), bárkde (m. bár je kde), málokde (m. málo kde je) atď.

Pozn. 3. Nemá sa vypúšťať spona *je* z výrazu trpného stavu (»je volaný«). Máš písať: Je rečené, je dané, je napísané, je súdené atď., a nie: rečeno . . . , dano . . . , napísano . . . , súdeno . . . , srov. § 224.

293. §. Ak je prísudkom skloňovateľné slovo so sponovým *byť*, stáva ono v nominatíve alebo v inštrumentáli, vidz o tom v §-e 279.

294. §. Z výrazu „ja rád vidím“ vyvinul sa výraz povahy slovesnej „ja rád“, ktorý značí „ja lúbim“. Pri časovaní príslovka *rád* pripodobuje sa *v čísle* osobnému zámenu (my radi, vy radi atď.). V slovenčine býva tento

slovesný výraz *prísudkom*, ktorý sa veľmi rád doplňuje neurčitkom slovesným, v ľudovej reči vždy: Ja by to rád — vidieť, spraviť, povedať (m. ja by to ľubiť vidieť, spraviť, povedať) atp. Alebo: My by sme to radi ešte dnes sožať, poviazať a posväzať (m. my by sme to ľúbili — chceli ešte dnes sožať, poviazať a posväzať). V češtine, a tak aj v spisovnej reči slovenskej, pokladá sa *rád-radi* za príslovku a preto v povyšších príkladoch takto písavame: Ja by to rád (= ochotne) videl, spravil, povedal. Alebo: My by sme to radi (= ochotne) ešte dnes sožali, poviažali a posväžali. Výraz *ja rád* svojou slovesnou povahou oprávnený je v slovenčine písanej.

O shode prísudku s podmetom.

295. §. 1. Keď je prísudkom určité sloveso, ono sa musí v osobe a v čísle srovnávať s podmetom: ja kosím, ty kosíš atď., kosec kosí; kosci kosia. A keď sa opisuje čin. príchastím min., srovnáva sa s podmetom nielen v osobe a v čísle, ale aj v rode: kosec bol kosil, kosci boli kosili; hrabáčka by bola hrabala, hrabáčky by byly hrabaly; tela bolo blačalo atp. V trpnom stave i trp. príchastie minulé srovnáva sa v osobe, v čísle a v rode: žena bola rozplakaná; kosec bol ustatý; deti byly rozihrané atď.

2. Keď sú podmety dva, alebo keď ich je viac, prísudok stáva z pravidla v množ. čísle: kosec a hrabáč oddychovali. Z pravidla v množ. čísle stáva prísudok aj vtedy, keď je podmet druhý predložkou s prilúčený k prvému: kosec s hrabáčom oddychovali.

3. Jestli sú osobové podmety nerovnaké osoby, prísudok, stojac ovšem v množnom čísle, pripodobuje sa prednejšej osobe. Za prednejšiu sa pokladá prvá pred

druhou, druhá pred treťou. Príklad: Ja a ty sa nikoho nebojíme, ty a on sa nikoho nebojíte; my a vy sa nikoho nebojíme, vy a tamtí (m. oni) sa nikoho nebojíte atp.

4. Jestli sú osobové podmety nie rovnakého rodu, prísudok sa pripodobuje k rodu prednejšiemu. Za prednejší pokladá sa v skladbe mužský pred ženským a ženský pred stredným. Príklad: otec a matka plakali, otec a čelad' posväzali zbožie, otec a dieťa spali atď. — Keď je osobový podmet, z *potupy*, nahradený ukazovacím zámenom stredného rodu *to*, prísudok ostáva v najnižšom rode, tedy v strednom. Hoc je reč o mláďencovi a z vety *to* zreteľne vysvitá, predsa vravíme: Nevie si *to* kúska chleba zarobiť, a už by sa *ženilo*. Alebo o dievke: Aká pyšná, ani ti *to* pekného slova *nedalo* atp.

5. Jestli sú podmetami zvieratá, treba dať na to pozor, aby byly buď všetky zosobené, buď všetky nezosobené, dľa toho sa riadi prísudok. Píšme: Vlci a medvedi pustošili, orli a vrabci lietali atp., alebo: Vlky a medvede pustošily, orly a vrabce lietaly. Nemá sa písať: vlci a medvede pustošili atp.

6. Keď sú podmetami neživotné alebo pochopové slová, prísudok môže stáť nielen v množnom čísle, ktoré je pri neživotných (pochopových slovách) rovnaké bez ohľadu na rod, na pr.: Lučenec i Rim. Sobota vyhorely atp., — ale aj v jednotnom čísle a v tomto prípade riadi sa prísudok rodom najbližšieho podmetu takto: Lučenec i Rim. Sobota vyhorela; vyhorel Lučenec i Rim. Sobota. Alebo: Duch a smýšľanie jeho je nie šlachetné; nie je šlachetný jeho duch a jeho smýšľanie.

Pozn. 1. Jestli je druhý podmet ku prvému prilúčený predložkou *s*, výnimkou prísudok stáva aj v jednot. čísle: Kosec

s hrabáčom oddychoval, otec so synom sa prechádzal. Samo sebou sa rozumie, že sa v tomto prípade prísudok i čo do rodu pripodobuje prvému podmetu: Hrabáčka s koscom postávala, kosec s hrabáčkou postával atp.

296. §. Keď je prísudkom skloňovateľné slovo so sponou, treba je vedieť toto:

1. Spona sa musí shodovať s podmetom v osobe, v čísle a jestli je možné aj v rode; skloňovateľné slovo v čísle a v rode takto: ja som rozumný, ty si rozumný, kosec je pilný, jahňa bolo krotké.

2. Jestli sú podmety dva (alebo ich je viac), skloňovateľné slovo a spona z pravidla stoja v množnom čísle: hrabáčka a kosec *sú ustati*. (Prednosť osoby a rodu sa i tu zachováva, vidz predchádzajúci §., bod 3. a 4.).

Odchylky od pravidla:

1. *V rode* srovnávajú sa s podmetom len té skloňovateľné slová prísudkové, ktoré sú toho schopné, menovite: prídavné, určité prídavné, zámená, príslušné číslovky: kosec je pilný, hrabáčka je naša atď. Ostatné, menovite podstatné mená, shodujú sa v rode s podmetom len *dľa možnosti*: Tak shodujú sa na pr.: Tá *žena* je veľká *mršina*, ale neshodujú sa: ten *chlap* je veľká *mršina*, lebo *mršina* má len formu ženského rodu. Z podobných príčin neshodujú sa: Hron je rieka, Nitra je mesto atp. Srov. Pozn. 5.

2. Spona z pravidla shoduje sa *v čísle* s podmetom: kosec je pilný, kosci sú pilní. Tak sa stáva aj vtedy, keď je v prísudku hromadné slovo, bežné v jednotnom čísle, na pr.: Slováci sú národ pracovitý, chrústy sú chrobač škodná atp. Jestli je podmet alebo prísudkové meno vety *pomnožené*, spona sa pripodobuje k slovu pomnoženému bez ohľadu na to, či je ono podmetom a či

prísudkom. Príklady: *Dolniaky sú zem úrodná, Zlaté Moravce sú stoličné mesto. Alebo: Čas sú peniaze, chytrosť nie sú žiadne čary* atď.

Pozn. 1. Popri príkladoch: kosec s hrabáčom sú pilní, máme i tu príklady: Kosec s hrabáčom je pilný. Srov. Pozn. 1. v §-e 295.

Pozn. 2. V bezpodmetných vetách nesmieme užívať slovesa takou formou, jaká sa žiada k podmetu vo vete podmetnej. Nepíš tedy: *Sto zlatých sú v kapse (m. je v kapse!); sila, hromada ľudí tam boli (m. bolo!); desať žien sa utopily (m. sa utopilo!)* atp.

Pozn. 3. Po neprístojných príkladoch (»vidieť i také veci«, »počuť i také hlasy« atp.) píše niektorí takto: *Jest* i také byliny, *jest* i také mestá, *jest* i takí ľudia atp. Máš písať: *Sú* i také byliny, *sú* i také mestá, *sú* i takí ľudia atp., lebo sa prísudok shodovať má v čísle s podmetom.

Pozn. 4. Čo sa týče rodu, uváž to, čo je v §-e 182. a zvlášte to, čo je v §-e 183. Tam stojí, aby sa dávala prednosť rodu *mluvnickému*, t. j. aby sme písali: *dievča povedalo* (a nie: *povedala*, jako to pripúšťa Hattalova ml., § 326.)

Pozn. 5. Jestli má podmet za predstavok slovo: mesto, obec, dedina, vrch, hora atp., prísudok, *čo do rodu*, nesrovnáva sa s podmetom, ale s jeho predstavkom: *Dedina Priechod je pekná, mesto Bystrica je hrdé, kúpeľ Železnô je malý, vrch Magura je vysoký* atp. To sa nepofahuje na podmety osobové, u ktorých prísudok stáva v rode prednejšom, povieme: *sirota chlapec je pracovitý, nebožiatko žena je utrápená* atď. Snád sa týmto grammatickým zjavom vysvetlí, že radi hovoríme: *knieža je milý; táto väzba proti grammatickému rodu sa mohla vyvinúť zo správnych viet: knieža N—ský je milý a z tomu podobných.*

Pozn. 6. Z ueshody v rode nebýva ani nejasnosť ani nerosozumiteľnosť, je tedy cele zbytočná tá snaha novovekých spisovateľov, že kutím nových slov silou-mocou domáhajú sa shody v rode v takýchto a podobných prípadoch: *Zem je našou živiteľkou. Keď môžem povedať: slnce je ohrevateľom zeme, hviezda mu bola ukazovateľom cesty, veru stačí povedať: zem je naším živiteľom.* Podobne stačí pre slečnu alebo pre paniu hodnosť *dr* (= doctor) *juris, philosophiae* alebo *medicinae*, a netreba vymýšľať nových (ako najnovšie v Čechách) v spôsobe *dra* (=doctora!),

že vraj na rozoznanie od »doctorky«, ženy »doctora«! Nikdy nemôže byť nedorozumenie z toho, keď sa ženská podpisuje *dr.*

Pozn. 7. Keď je podmetom ukazovacie zámeno stredného rodu *to*, spona i *čo do čísla*, i *čo do rodu* shoduje sa s prísudkovým menom, a nie s podmetom: *to* bola krásna smrť, *to* bola chýrna svatba, *to* byly muky, *to* byly kriky atp.

297. §. Pri dvojení, v bežnej reči spisovnej, *) zachovávajú sa tieto pravidlá:

Činné prídastie minulé stáva naveky v najprednejšom rode a, samo sebou sa rozumie, v množnom čísle.

*) Spisovný jazyk prejal dvojenie či vykanie v tom spôsobe, jako ono javí sa u Čechov. Písalo sa: kde ste bol alebo kde ste bola, či ste robil alebo či ste robila atď. Ale proti tomuto určite vystupovali už na počiatku šesťdesiatych rokov, tak na pr. v besednici Pešťb. Vedomostí z r. 1862, v č. 87. Tu verejne napadol istý nemenovaný I. vydanie mluvnice Viktorínovej pre český spôsob vykania. Ale Viktorín v druhom vydaní svojej mluvnice (r. 1862) už zavrhol onú pozostalú z češtiny neslovenskosť, čo takto ohlásil v slove záverečnom:

V oslovení osôb jednotlivých, kde Slovania zo zdvorilosti sloveso množného počtu druhej osoby upotrebujú, odstúpil som od toho pravidla českého, dľa nehož v tomto páde účastie činné minulého času do jednotného počtu kladené býva; a prijal som i u Rusov i u Juhoslovanov bežný spôsob hovorenia s účastím činným v počte množnom. Dľa II. vydania Viktorínovej mluvnice prijato tedy písať: *vy* ste boli, robili, nosili atď. m. *vy* ste bol, robil, nosil.

Hattala v mluv. z r. 1864 pokročil ďalej. On totiž, riekne: »mimo prídastia všetky ostatné sklonné čiastky reči zostávajú... v čísle jednotnom« (184), dovoľoval písať nielen: *vy* ste boli, robili, nosili atď., ale aj: *vy* ste *zavrhnutí*, *poranení*, *zachorení* atď. (lebo aj tieto posledné sú prídastia!) Ja som bol vyzdvihol v Slov. Pravopise na str. 207., že by sa malo písať logicky a s ohľadom na iné príbuzné jazyky, ktoré prídastia kladú do množného čísla, takto: Pane, *Vy* ste *láskaví*, *dobrý*, *hodní*, *vy* sami a nikto iný atp., ale tu ide o bežnú reč spisovnú a ja som tedy odvodil pravidlá o dvojení z nej.

Prihovárame sa tedy nielen mužskému, ale aj ženskej takto: Či ste (Vy, mn. číslo!) boli na prechádzke? Či ste čítali najnovší román? Trpné prídavné minulé a iné skloňovateľné slová prísudkové, výnimkou, ostávajú však v jednotnom čísle a v rde sa shodujú s podmetom, tedy: K mužskému: Či ste boli chorý? Či ste neboli unavený? Či ste boli sám doma? K ženskej: Či ste boli chorá? Či ste neboli unavená? Či ste boli sama doma?

O prívlastku.

298. §. Ako je už rečené, prívlastkom objasňujeme podstatné meno vo vete, a síce bez ohľadu na to, v akej čiasťke vety je ono. Rozoznávame prívlastky *priradené* a *podradené*.

I. Priradenými prívlastkami bývajú:

1) Prídavné mená, skloňovateľné prídavné, zámená, číslovky: *Pilný* kosec kosí, *kosivší* kosec oddychuje, *nášho* kosca zbili, odmenil som kosca *prvého* atď. Takéto prívlastky menujeme *adjektívnymi prívlastkami*.

2. Podstatné meno býva priradeným prívlastkom, keď sa k objasňovanému menu podstatnému pridružuje svojim pádom, na pr.: *Rieka* Váh zamrzla, napil sa *z rieky* Váhu, plávam sa *riekou* Váhom atp. Ono sa menuje v takomto prípade *prídavným*. Keď stojí bezprostredne po objasňovanom podstatnom mene takéto prívlastkové meno podstatné, po prípade už i samo objasňované, nazýva sa *prídavným*, na pr.: Nitra, *mesto*, je stará; Sládkovič, *básnik slovenský*, zomrel; Tatry, *najvyššie vrchy naše*, zašly hmlou atď.

Prídavnok nebýva objasňovaný; akonáhle sa objasní, stáva sa *prídavným*: mesto Komárno je opevnené. Ale: Komárno, mesto uhorské, je opevnené.

II. Podradenými prívlastkami bývajú:

1) Podstatné mená s predložkou alebo bez nej vtedy, keď sa k objasňovanému menu podstatnému nepridružujú svojím pádom. Príklady: Hĺby *obilia* splesnely, dravce *hôr* sme vystrielali, prechádzka *horou* je zdravá, paša *po hore* je výdatná pre dobytok, perá *na písanie* zdražely, čižmy *do blata* som ztratil atď.

2) Neurčitok: dostal som chuť *vyjsť na polovačku*, mám česť *predstaviť sa* atď.

3) Všetky také osobite nespomenuté výrazy, ktorými sa objasňuje podstatné meno: záhradu *na 200 siah* som predal, inú *na 300 siah* som si podržal, má oči *jako trnky* a vlasy *jako uhol* atď.

O shode prívlastku s objasňovaným menom.

299. §. Priradené prívlastky adjektívne, menovite prídavné mená, skloňovateľné prídavné, zámená, číslovky shodujú sa s objasňovaným menom podstatným nielen v čísle a v páde, ale aj v rode. Príklady: Videl som *rozumného človeka*, pošli mi *učeníu babu*, *odpovedajúci žiak* sa zmýlil, s *našimi deťmi* je zle, *dvaja speváci* spievali atp. — To sa stáva aj vtedy, keď je objasňované meno zamlčané: Lakomý (t. j. človek) často aj svoje ztratí, jedni (t. j. ľudia) tak vravia, druhí (t. j. ľudia) inak, zábudlivý (t. j. človek) často sa oškodí atď.

2. Číslovky základné 1—4 sú naveky povahy prídavných mien, od 5 počnúc nahor sú i povahy prídavných mien i povahy podstatných mien (vidz § 205). Keď sú povahy prídavných mien, shodujú sa s objasňovaným menom podstatným i v čísle i v páde, číslovky *jedon*, *dva* aj v rode. Najdi si viac v spomenutom §-e 205.

3. Priradené prívlastky, menovite prídavné mená,

skloňovateľné prídavia, zámená, číslovky z pravidiel stávajú pred objasňovaným menom podstatným: *pilný* kosec kosí, hrabáčka shrabúva *našu* lúku atp. Ale jestli ich chceme vyzdvihnúť, kladieme ich na *nepravidelné* miesto, t. j. za podstatné meno: kosec *pilný* kosí, hrabáčka shrabúva lúku *našu* atp. Jestli je takýto prívlastok dvojčlenný, často kladieme sa jedon člen pred podstatným menom a druhý po podstatnom mene; po podstatnom mene stáva ten člen prívlastku, na ktorom je dôraz, na pr.: Rukoväť spisovnej reči slovenskej, vzdelávací spolok slovenský, náš otec nezapomenutelný, on je piaty žiak vyznačený atp. Aj vtedy môžu stáť tieto prívlastky po mene, keď sú rôznočlenné a mnohočlenné a v takomto prípade oddelujú sa čiarkou od ostatných členov vety cele tak, ako prístavok. Z pravidiel má byť: Postavený na piesku dom padá, z vystavenej pri ceste krčmy vybehol pes, bladá a polakaná mladucha triasla sa pred oltárom atp. Ale chcúc vyzdvihnúť prívlastkový výraz, smie byť: Dom, postavený na piesku, padá; z krčmy, vystavenej pri ceste, vybehol pes; mladucha, bladá a polakaná, triasla sa pred oltárom atp.

Pozn. 1. Pri rôznočlennom prívlastku je pravidlom, že sa jeho *hlavný člen* kladieme na prvé miesto, tedy: *postavený* na piesku dom padá; dom, *postavený* na piesku, padá atp. Nemali by sme tedy písavať: na piesku postavený dom padá; dom, na piesku postavený, padá atp. Aspoň by sme sa mali tomu odvykať.

Pozn. 2. V skutočnosti sa vec tak má, že sa prívlastok naveky dôrazným stáva pri podmete už tým, že je mnohočlenný, a preto je na mieste, aby sme ho kládli v takýchto prípadoch po mene podstatnom cele tak ako prístavok. V odpore s obvyklými pravidlami českých mluvníc písavaj tedy: Zvyk, zastaralý pri tých veciach, ešte žije (m. zastaralý pri tých veciach zvyk ešte žije); paholok, vyslaný bez peňazí na cestu, nič nevykonal (m. vyslaný bez peňazí na cestu paholok nič nevykonal) atd.

Pozu. 3. Neshoda v čísle dopúšťa sa vtedy, keď objasňované meno podstatné stojí v množnom čísle a ním zahrňované osoby alebo veci prívlastkovým spôsobom *jednotlivo* objasňujeme, na pr. počul som to *od rýchtárov* vrútockého a sučianskeho, vypukol dúl *v stoliciach* prešporskej a nitrianskej; *okresy* horný a dolný odhlasovali atp.

300. §. 1. Predstavok shoduje sa s objasňovaným menom podstatným v čísle a v páde, v rode len dľa možnosti: mesto Brezno sa rozvíja, došiel list z dediny Jastrabej atp. Bez shody v rode: mesto Zvolen napreduje, sirota chlapec plače, neboža žena narieka atp.

2. Krstné meno pokladá sa za predstavok priezviska, a preto z pravidla nielen že má stáť pred priezviskom, ale v páde a v rode má sa s ním naveky shodovať. Píš: od Jana Kostrbu, Mišovi Kostrbovi, s Annou Kostrbovou atp., a nie: od Jana Kostrba, Mišovi Kostrba, s Annou Kostrba atp.

V slovenčine nestáva priezvisko v množnom čísle, nepíš tedy českým spôsobom: Jano a Mišo Kostrbovi, od Jana a Mišu Bukovských atp., ale píš: Jano a Mišo Kostrba, od Jana a Mišu Kostrbu, od Jana a Mišu Bukovského atp.

3. Ak je objasňované meno podstatné pomnožnej formy (Vrútky, Klačany atď.), z pravidla býva neshoda v čísle: obec Vrútky, dedina Klačany, časopis Slov. Pohľady atď. Ale shoda v páde je i vtedy žiadúca, píš tedy: v obci Vrútkach, z dediny Klačian, v časopise Slovenských Pohľadoch atď. Nakoľko by si objasňované meno podstatné neskoľňoval z akejkoľvek príčiny (z pravidla neskoľňuj mená výslovnosťou alebo písmom Slovákovi cudzie), predkladaj mu neskoľňované „menom“ alebo skkoľňovateľné „rečeny“ takto: v obci menom Vrútky, v dedine rečenej Klačany, v meste menom Bordeaux atď.

4. Prístavok nesmie stáť po objasňovanom mene podstatnom, lebo sa ináč stane prístavkom, ktorý sa bez výnimky čiarkou oddeľuje od mená objasňovaného, ináč by ostával bez náležitého smyslu. Príklad s prístavkom: Pán Trpák je chorý; s prístavkom: Trpák, pán, je chorý. V prvom prípade prívlastok pofahuje sa bez obmedzenia na meno Trpák; v druhom s obmedzením len na toho Trpáka, ktorý je *pán* (a nie robotník, sedliak atď.). Píš tedy gazda Štefan, rychtár Krajník atp., a nie: Štefan gazda, Krajník rychtár.

Pozn. V menoslovoch, sriadených dľa abecedy, z príčin praktických dovoľuje sa, aby priezviská stály napredku a ich prístavkové prívlastky (krstné mená) po nich, ale bedlivý pisateľ oddelí ich čiarkou od priezvisk.

301. §. 1. Prístavok, z pravidla podstatné meno, po prípade i samo objasňované, stáva vždy v tom páde, v ktorom je objasňované podstatné meno, v čísle a v rode shodujúc sa s ním len tak, ak je to možné, tedy: Hrob Sládkoviča, básnika slovenského, obvenčili; Hollý, veľký epik slovenský, veľa napísal; od Podjavorinskej, spisovateľky slovenskej, radi čítavame atď. Shoda je nemožná v rode: Rychtár, pýcha dediny, skonala; zbojníka, hrôzu okolia, chytili atp. Shoda je nemožná v čísle: Klačany, turčianska dedina, vyhorely atp. Prístavok môže stáť pred objasňovaným menom podstatným, keď ho dôrazne vyzdvihujeme, ale ho i v tomto prípade oddeľuj čiarkou od objasňovaného mena: Veľký epik slovenský, Hollý, veľa napísal atp.

2. Prístavková povaha prístavku sa nemení tým, že sa vo vete zamlčuje objasňované meno. To sa stáva pri osobných zámenách *ja, ty, on (ono, ona)*. Príklady: (On) rodom Trenčan, a nenávidí Trenčanov; (on) počiatočník, a

púšťa sa do vecí veľkých ; (ona) vdova po dôstojníkovi, a nehanbí sa žobrať ; (ono) dieťa panské, a také nevzdelané atp.

3. Nielen podstatné meno, po prípade i samo objasňované, ale aj iné priradené prívlastky sa užívajú spôsobom prístavkovým a síce vždy, keď ich dôrazne vyzdvihnúť chceme postavením na nepravidelné miesto, a často z príčin vetoslovných, vidz v §-e 312 a 313. Príklady: Dom, postavený na piesku, padá (m. postavený na piesku dom padá) atď., vidz 3. bod v §-e 299.

4. Objasňujúc stály alebo okamžitý zástoj osoby alebo veci, v akom sa ona javí vo vete, prístavok k objasňovanej osobe alebo veci obyčajne priväzujeme spojkami *jako (ako)*, čo: Poľovník, ako dobrý strelec, strelil ; učiteľ, čo dobrý vychovávateľ, nemučil detí atp. Takáto väzba so spojkami *jako (ako)*, čo pokladá sa za cudziu, za preklad nemeckej spojky *als*. Ale je tá väzba širokohlboko zakorenená v živej reči (ja, ako otec, ti to nakladám ; ona, jako matka, mu dovrávala atp.), a preto bude treba spriatelíť sa s ňou. Ak jej chceš vyhnúť, máš k tomu dvojaký spôsob: a) Prívlastok pristav k objasňovanému slovu bez spojky: Poľovník, dobrý strelec, strelil ; učiteľ, dobrý vychovávateľ, nemučil detí atp., alebo b) vyslov sa priechodníkom: Poľovník, súc dobrým strelcom, strelil ; učiteľ, súc dobrým vychovávateľom, detí nemučil atp. — Srov. Pozn. 1. v 279. §-e. Kto užije spojok, nech dáva prednosť spojke *jako (ako)* pred spojkou *čo*: — Od výrazov hore uvedených rozoznávať treba takéto a podobné výrazy: mala ústa *jako malina* (t. j. červené jako malina), videl som dievča *jako tóna* (t. j. bladá jako tóna) atď. Té výrazy sú, jako vidieť, kusé prívlastky, z ktorých vymizelo prídavné meno. Nesmie sa tedy podstatné meno rečených kusých prívlastkov shodovať s ob-

jasňovaným menom podstatným, ale s vymizevším prí-
davným menom, nepíš tedy: mala ústa jako maliny, vi-
del som dievča jako tóňu.

5. Jestli sa prístavok poťahuje razom na dve pod-
statné mená, z pravidla stáva v množnom čísle: Cyrill
a Metod, apoštolovia slovanskí, . . . Vansová a Podjavo-
rinská, spisovateľky slovenské, . . . Bol v Levoči a v Kež-
marku, v mestách spišských atp. Žiada sa shoda v páde,
a jestli je možné, aj v rode.

Pozn. Keď je prístavok viacčlenný, na prvé miesto patrí
hlavný jeho člen, na pr.: Sládkovič, *básnik* slovenský, zomrel;
rychtár, *pýcha* dediny, skonol atp. Jestli má hlavný člen viac
priradených prívlastkov i sám, ten, ktorý sa bezprostredne poťahuje
na hlavný člen, patrí pred hlavný člen takto: Hollý, veľký
epik slovenský, veľa napísal atp. Toto je prirodzený poriadok.
Ale jestli chceme iný člen rozšíreného prístavku vyzdvihnúť, kladie
sa tento na prvé miesto: Sládkovič, *slovenský* básnik, veľa písal;
rychtár, *dediny* pýcha, skonol.

O doplnku.

302. §. O doplnku treba vedieť:

I. Nepredmetný doplnok, ktorý sa tiahne
k podmetu vety a ktorý s týmto shoduje sa v čísle,
v páde i v rode, nech sa naveky zachováva v takýchto
a podobných príkladoch: chlapec chodí *rozospalý*, dievča
ide *neučesané*, žena sa ponáhla *zadychčaná* atď. a nech
sa nikdy nenahradzuje príslovkovým výrazom: chlapec
chodí *rozospale*, dievča ide *neučesane* atď. (§ 251., Pozn.)

2. Predmetný doplnok stáva bezprostredne po
slove, ktorého význam doplňuje: kosec kosí *lúku*, krčah
je plný *vody*, otrok slúži *pánovi* atď.

Keď sa prísudkové sloveso naraz doplňuje i *vecným*
i *osobným* doplnkom, prirodzeným poriadkom kladieme

hlavný predmet slovesnej činnosti na prvé miesto. Hlavný predmet slovesnej činnosti podáva nám vždy samo sloveso. Vravíme: dať, kúpiť povedať *niekomu niečo*, budeme tedy písať: matka dala synovi chleba, otec kúpil synovi knižku, chlapec povedal matke dobrý chýr atp. Vravíme: ubiť, poviazať, obraziť *niekoho niečim*, budeme tedy písať: otec ubil syna palicou, zbojníci poviažali človeka povrazmi, sused obrazil ho zlými slovy atp. (To jest: prísudok — osobný doplnok — vecný doplnok). Naproti tomu vravíme: variť, chystať, sbierať *niečo niekomu alebo pre niekoho*, napíšeme tedy: matka varila kašu pre deti, otec chystal knihu pre syna, dieťa sbieralo hrušky matke atp. (To jest: prísudok — vecný doplnok — osobný doplnok). Kto nemá v tej veci vycvičeného sluchu, tomu stačí vedieť, že podľa prestaveného poriadku na prvom mieste stáva doplnok, na ktorom je dôraz.

Odchylky od pravidla:

a) Keď je prísudok na svojom riadnom mieste vo vete, tedy nie na počiatku vety, osobové zámeno, súc jeho doplnkom, kladie sa predeň: Kosec *ta* volal, otec *ho* pokarhal, matka *mu* zomrela, veľmi *ta* radi, vela *mu* radili atp. Jestli je prísudkové sloveso zvrtné: otec *sa ho* spýtal, matka *sa mu* naprosila atp. O tom, že sa zvrtné *sa* oddeľuje od svojho slovesa a ku podmetu odsakkuje, vidz v §-e 303., 3. a Pozn. 1. Ale jestli sa prísudok dostane na počiatok vety, osobové zámeno, súc jeho doplnkom, ostáva po ňom: Volali *ho* rodičia, pokarhal *nás* otec, zomrela *mu* matka, radili *mu* vela; keď je prísudkové sloveso *zvrtné*: Spýtal *sa ho* otec, naprosila *sa mu* matka atp.

b) Keď je vo vete i vecný i osobový doplnok, ale týmto sú osobové zámená, osobový doplnok sa kladie

pred prísudok: *nám* predložil *klbásy*, učiteľ *vám* vykladá *náuku* atp.

Poznámka. Všimni si takýchto a podobných viet: Násilie nebudí lúbosť, ľahkomyselnosť budí hriech, zákon poškodzuje (zneuctuje) súd, nenávisť stvára nesvornosť atď. Vyslovené — sú tieto vety jasné, lebo vieme, že podľa prirodzeného uporiadkovania vety na prvom mieste stojí podmet. Ale v písme často meníme prirodzený poriadok, a chciac na príklad dôrazne vysloviť *doplnok*, postavíme ho na prvé miesto. Majúc na očiach túto voľnosť uporiadkovania vo vete jednotlivých vetných výrazov, povinní sme dbať o to, aby v žiadnej vete nevyskytávaly sa razom také slová za podmet a doplnok, ktoré sú rovné v nominatíve a v akkusatíve. V powyšších príkladoch písavaj tedy: Násilím nebudí sa lúbosť, ľahkomyselnosťou budí sa hriech, zákonom poškodzuje (zneuctuje) sa súd, nenávisťou stvára sa nesvornosť atp., lebo ináč sme nie istí, či nám čitateľ pravý opak nevyčíta z toho, čo sme mu napísali. V domnení, že je v powyšších vetách doplnok na prvom mieste, môže im čitateľ aj takto rozumieť: Násilie nebudí sa lúbosťou, ľahkomyselnosť budí sa hriechom, zákon zneuctuje sa súdom atp.

O príslovkovom určení.

303. §. 1. Príslovkové určenie, čo do významu, je rozličné, rozoznáva sa vždy a všade: príslovkové určenie

- 1) *miesta* (na otázky: kde, kam, kade, odkiaľ, pokiaľ?),
- 2) *času* (na otázky: kedy, odkedy, dokedy (dokiaľ?)],
- 3) *spôsobu a miery* (na otázky: ako, kolkoráz, kolkokrát?),
- 4) *príčiny* (na otázky: prečo, načo? atď).

2. Príslovkové určenie, objasňujúc prísudok, má stáť čo najbližšie k prísudku. Jestliže ho objasňujeme rôznorakými určeniami, výrazy týchto príslovkových určení riada sa svojím bližším alebo ďalším pomerom k *prísudku* alebo k jeho *predmetu*.

3. Príslovkové určenie, ktorým objasňujeme činnosť prísudkového slovesa alebo vlastnosť prísudkového mena

prídavného, z pravidla stojí pred objasňovaným slovom: Kôň *divo* letí, otec *včera večer o 7. hodine* odcestoval, víchor *v susednom chotári* zúrila, otec je *veľmi nebezpečne* chorý; Hron *na tom mieste strmo* tečie atp. Jestli je prísudkom zvrtné sloveso, zvrtné *sa* v živej mluve z pravidla predskakuje pred objasňovací výraz svojho slovesa: Kôň *sa divo* rozrehtal, otec *sa včera večer o 7. hodine* vrátil, víchor *sa v susednom chotári* rozzúrila, Hron *sa na tom mieste strmo* rozlieval atp. Jestliže príslovkovým určením nie činnosť prísudkového mena prídavného objasňujeme, ale *predmet prísudku*, z pravidla stáva príslovkové určenie po predmete: Žiak pustil knihu *pod lavicu*, kováč bil kladivom *na nákovu*, mlynár odrazil vodu *do doliny*. Tento poriadok zachováваме aj vtedy, keď v jednej vete razom objasňujeme i prísudkové slovo i jeho predmet: Mlynár *včera večer o 7. hodine* narazil vodu *do doliny*, žiak *veľmi opatrne* schoval knižku *pod pazuchu* atp. To je prirodzené uporiadkovanie príslovkových určení, ktoré sa ovšem mení dľa toho, čo chce pisateľ vo vete vyzdvihnúť. Môžem povedať: *Včera večer o 7. hodine* narazil mlynár vodu do doliny, alebo: *Do doliny* narazil vodu mlynár *včera večer o 7. hodine* atď.

Pozn. 1. Je ovšem žiadúce, aby zvrtné *sa* ďaleko neodskakovalo od svojho slovesa. Kde by predskočiť malo pred dlhé príslovkové určenie, zmení sa vo spis. reči prirodzený poriadok živej reči v umelý takto: otec *vrátil sa včera večer o 7. hodine* (m. otec *sa včera večer o 7. hodine vrátil*). Ale pozorný spisovateľ ľahko zbadá, že takým prestavením prirodzeného poriadku mení sa aj *smysel vety*. Toto nesmieme spúšťať s očí. Okrem toho prestavením prirodzeného poriadku ľahko môže vzniknúť aj nedorozumenie. Eud povie: *Pojdem sa riadne naobedovať*. Jestli tu zvrtné *sa* dostavíš ku slovesu, z toho budú dvojsmyselné vety: *Pojdem riadne naobedovať sa, pojdem riadne sa naobedovať*. Z tých viet nevieš, na čo sa poťahuje príslovka *riadne* a jako mám vete rozumieť, či takto: *Pojdem riadne naobedovať sa*, a či:

Pojdem *riadne naobedovať sa*? Prirodzený poriadok živej reči na žiadosť spôsob nesmieme zlahčovať.

Pozn. 2. Príslovkové určenie, objasňujúce prísudok a nie jeho predmet, ktoré má svoje prirodzené miesto pred prísudkom (kosec *včera* kosil, hrabáčka *celý deň* hrabala atp.), ak ho vyzdvihneme, kladie sa po prísudku: kosec kosil *včera*, hrabáčka hrabala *celý deň*. Jestli je za prísudkom holý alebo rozšírený predmet, zdôraznené príslovkové určenie dostane sa až zaň: Kosec kosil *lúku včera*, hrabáčka hrabala *lúku celý deň*, kosec skosil *podbehnutú vodou lúku včera* (alebo: kosec skosil *lúku, podbehnutú vodou, včera*) atp.

Spoločne o čiastkách vety.

304. §. Jednotlivé čiastky vety, jako sme videli, môžu sa rozšíriť rozličnými objasňovacími slovami. Takéto rozšírené čiastky vety — na rozdiel od holých — menujeme výrazmi vetnými, a dľa toho, ktorú čiastku vety zastupujú, výrazmi podmetnými, prísudkovými, predmetnými atď. Každý takýto vetný výraz menujeme členom vety.

B) O skladaní viet a súvetí.

I. Skladanie viet.

305. §. *Veta sa skladá z vetných členov, ktoré sme poznali v predchádzajúcich §§-och.* V jednotlivých vetných výrazoch, ako sme videli, každé slovo má svoje miesto. Vo vete zase každý člen vety má svoje miesto.

Vetné členy dľa toho menia svoje miesto, jakou vetou sa vysloviť chceme. Môžeme sa totiž vysloviť: oznamovacím, rozkazovacím, podmieňovacím alebo žiadacím spôsobom, podobne spôsobom opytovacím alebo odpovedúvacím a konečne vo všetkých tých spôsoboch zapieraním.

a) Jednotlive o rozličných vetách.

306. §. V oznamovacej vete na prednom mieste stojí podmet, ako hlavná čiastka vety, ku ktorej sa vinú

všetky členy vety. Hneď po ňom býva prísudok; jestli je prísudkom meno so sponovým slovesom, toto stáva pred prísudkovým menom. — Po prísudku sa kladáva predmet, tedy: Kosec kosí líku, kupa je plná vody atp.

Že jako uporiadkovať objasňovacie slová a výrazy, to sme videli v predchádzajúcich §§-och. Objasňovacie slová a výrazy patria z pravidla čo najbližšie k objasňovaným členom alebo slovám vety.

Takýto je prirodzený poriadok v oznamovacej vete: (Podmet:) Ján *Kalinčák*, popredný spisovateľ slovenský v nedávnej dobe, (prísudok:) veľmi interessantne a verne *opísal* (predmet:) *reštauráciu* úradnícku zo starších čias. Veta ostane správna, keď na prvé miesto prehodíme výraz predmetový, alebo prísudkový: (Predmet:) *Reštauráciu* úradnícku zo starších čias (prísudok:) veľmi interessantne a verne *opísal* (podmet:) Ján *Kalinčák*, popredný spisovateľ slovenský v nedávnej dobe. Alebo: (Prísudok:) *Veľmi interessantne a verne opísal* (predmet:) *reštauráciu* úradnícku zo starších čias (podmet:) Ján *Kalinčák*, popredný spisovateľ slovenský v nedávnej dobe. Pozorný čitateľ vycíti jemný rozdiel medzi tými rôzne složenými vetami. Je dôraz na vetnom výraze, postavenom na prvé miesto. Okrem toho z §§-ov 287—303 vieme, že pod vlivom dôraznosti smú meniť svoje miesto aj jednotlivé objasňovacie slová a výrazy vo vetných členoch, a z toho býva tá slohová rozmanitosť v slovenčine, z ktorej niektorí spisovatelia čerpajú svoju mienku o *volnosti* slohu slovenského a tým o jeho *nesriadanosti*. Pisateľ, ktorý pozná prirodzené uporiadkovanie slov vo vete, vie zároveň i s umelým slohom nakladať tak, že *vedome a bezpečne vliava na čitateľa*.

307. §. I v rozkazovacej či vyzývacej vete na prvom mieste stáva podmet, hneď po ňom prísudok atď. Keď rozkazujeme 2. osobou jednotného alebo množného čísla, alebo 1. osobou množného čísla, podmet z pravidla sa zamlčuje, ale prístavkom k nemu z pravidla objavuje sa pred prísudkom tá osoba alebo vec, ktorej sa prísudok týka: (ty), človeče, nepi tolko vody na lačný žalúdok; (ty), mladost milá, neopúšťaj svojho ctiteľa; (vy), vojaci, nestrielajte na toho človeka bezbranného; (my), mladší žiaci, poďme sa pohrať na schovávanke atp. Keď rozkazujeme alebo vyzývame 3. osobou jedn. alebo množ. čísla, podmet sa naveky vyloží, po ňom ide sloveso v rozk. spôsobe jako prísudok a ostatok za tým: Žiaci nech sa učia od rána do večera, zámočník nech zhotoví rozkázaní zámku.

Pozn. Po prístavku zmlčaného podmetu, ktorý stáva vo vokatívne, v strednej slovenčine aj v nominatívne, vidz § 39, naveky sa kladie čiarka, a po celej vete výkrikník: Človeče, ucti sám seba! Niekedy prístavok kladie sa na koniec vety; od ostatných členov oddeľuje sa čiarkou a výkrikník po ňom nasleduje: Ucti sám seba, človeče! V takejto vete je dôraz na prísudku.

308. §. V podmieňovacích vetách stáva napredku podmet a po ňom prísudkové sloveso (alebo sponové sloveso, jestli je prísudkom meno) v spôsobe podmieňovacom, vidz § 175. Slovesá majú v spôsobe podmieňovacom čas prítomný: „volal by som“, a čas minulý: „volal by som bol“. Tého slovesné výrazy v podmieňovacích vetách sa tak kladú po podmete, že prítomné prísudkové sloveso dáva sa na koniec výrazu (= by som *volal*; by som bol *volal*!). Príklady: My by sme volali o podporu; vy by ste boli volali syna do školy atp. — Príklady pre menový prísudok so sponovým *byť*: My by sme boli oduševnení o podporu, vy by ste boli bývali oduševnení o podporu atď.

Odchodný je poriadok vo *vo vetách žiadacích*: Na počiatku stojí slovece *bár*, po ňom prísudok povyšším poriadkom výrazu, podmet sa vstrčí pred posledný člen prísudkového výrazu (pred prídavné prísudkového slovesa), a po tom ostatok, tedy: *Bár by otec došiel z cesty* („otec“ vstrčený do prísudkového výrazu „by došiel“), *bár by bola matka písala* (podmet „matka“ vstrčený do prísudkového výrazu „by bola písala“) atp. Podmet je vstrčený na to miesto v prísudkovom výraze, kde býva riadne jeho čiastka, ktorá označuje osobu, tedy podmet: *Bár by som písal, bár by si písal, bár by (ona = matka) písala!* Z pravidla mali by sme klásť podmet len po celom výraze prísudkovom: *Bár by došiel otec z cesty, bár by bola písala matka* atp. Keď je prísudkom dajaké meno so sponovým *byť*, poriadok vo vete žiadacej býva ten istý, ktorý sme teraz uviedli, iba že na mieste prísudkového prídavného stáva prísudkové meno: *Bár by bol otec potešený mojím pokrokom, bár by bola bývala matka uspokojená mojím pokrokom* atď.

Pozn. Vo vetách podmienovacích, jestli je podmet nie vložný a pri prísudkovom slovese určitom zamlčuje sa osobné zámeno (ja, ty atď.), stáva napredku prídavné prísudkového slovesa prítomného času, za ním ostatok prísudkového výrazu a po tom ostatok vety: *Jedli by sme...; pili by sme...; robili by sme* poriadok v škole... V minulom čase: *Jedli by sme boli..., pili by ste boli za cudzie peniaze pri voľbách...*

309. §. Opytovacie vety sú dvojaké:

1) Opytujeme sa na niektorý výraz vetný alebo na niekoľko výrazov vo vete, na pr. na podmet: *Kto je tu? Kto volal otca na ulicu?* Na predmet: *Čo si mi doniesol z mesta?* Na prívlastok: *Aký klobúk si mi kúpil na trhu?* Na príslovkové určenie: *Kedy bol otec v meste na trhu? Kde bol otec na trhu? Prečo bol otec v meste*

na trhu? *Kde, kedy a po čo* bol otec v meste na trhu? To sú otázky na výraz vety, *otázky výrazové*. V nich naveky stáva napredku opytovacie zámeno alebo utvorená z jeho kmeňa príslovka opytovacia.

2) Opytujeme sa na obsah celej vety: Horí už v peci pekárskej? Či horí už v peci pekárskej? Bol náš otec na trhu? Či bol náš otec na trhu? To sú otázky na prísudok a tým na obsah celej vety. Na prvom mieste stáva prísudok, po prípade s predloženým opytovacím slovom *či*. Miesto tohoto užívame v spisovnej reči aj *-li*: Horí-li už v peci pekárskej? V osnove pre ľud ho neužívaj, lebo ho niet v reči ľudu. Prísudkové sloveso môže stáť nielen v oznamovacom spôsobe, jako v uvedených príkladoch, ale aj v spôsobe podmieňovacom: Či by bol býval na trhu náš otec?

Pri odpovedi na otázku zachovávaj toto: 1) Na *výrazovú otázku* dávame odpoveď tým výrazom, na ktorý sa pýtame: *Kde* bol otec? V meste! *Čo* robil otec v meste? Bol na trhu. *Kedy a po čo* bol otec na trhu? Včera, po múku. 2) Na *vetnú otázku* odpovedujeme kladným slovesom vety alebo niektorým prisvedčovacím výrazom (áno, ovšem, za isté, pravdaže atď.; záporne: nie, veru nie, pravdaže nie, na žiaden spôsob, chráň Bože atp.) Či bol otec na trhu? Bol. Áno. Nebol. Nie atp. V živej reči vetná otázka vždy sa počína opytovacím slovom *či* (tedy nie holým slovesom!)

Na počiatok alebo na koniec vety kladieme, vo vokative po prípade v nominatíve tú osobu, ktorej sa opytujeme. Oddeluje sa čiarkou od vety: Človeče, či nikdy nenadobudneš rozumu? Či nikdy nenadobudneš rozumu, človeče? V poslednom prípade je dôraz na otázke.

Po každej opytovacej vete kladieme otáznik (?).

b) Spoločne o rozličných vetách.

310. §. V zapieracích vetách ostáva to isté uporiadkovanie slov, ktoré bolo v pôvodných kladných vetách: Žiak sa ponáhla do školy = žiak sa *neponáhla* do školy; voz nech čaká hotový k odchodu = voz nech *nečaká* hotový k odchodu; či si rozkázal chlapcovi dreva doniesť? = či si *nerozkázal* chlapcovi dreva doniesť? Zapierame vždy *prísudkom*, a síce zapieracou formou slovesa (= *neponáhlať sa, nečakať, nerozkázať*). Jestli je *prísudkom* meno, zápor sa vyslovuje *príslovkou* *nie*, ktorá stáva z pravidla pred *prísudkovým* menom: ja som *nie* robotný, chlapec je *nie* pilný, sestra je *nie* učiteľkou. Keď *prísudok* vyslovujeme opísanou podobou slovesa (§§-y 170—176), zápor sa odráža na čin. *príčastí* minulom: ja som sa *neučil* v škole, ty si *nevolal* otca domov; pri sponovom *byť*: ja som *nebol* pilný, otec *nebol* učiteľom atp. Jestli je viac *príčastí* v opísanej podobe, na ktoromkoľvek z nich: Žiak sa *nebol* ponáhlal do školy + žiak sa bol *neponáhlal* do školy; voz nech by *nebol* čakal k odchodu + voz nech by bol *nečakal* k odchodu; či si *nebol* rozkázal chlapcovi dreva doniesť? + či si bol *nerozkázal* chlapcovi dreva doniesť? *nebol* by som včera šiel do školy + bol by som včera *nešiel* do školy atď. Ako vieme, pokračovacia alebo opakovacia činnosť slovesa označuje sa v dávnominulem čase stavu trpného tým spôsobom, že výraz opisujeme takto: *býval* (*býval*) som *bol* opustený. V týchto prípadoch zapierame tým čin. *príčastím* min., ktoré stojí napredku: *Ne-býval* som *bol* opustený.

Pozn. 1. Keď je *prísudkom* meno, zapieravé *nie* stáva aj pred sponovým *byť*: Ja *nie* som chorý, ty *nie* si opatrný, on *nie* je pilný, my *nie* sme chorí, vy *nie* ste opatrní, oni *nie* sú pilní, s pravopisnej strany vidz 169. §. — V 3. osobe jedn. čísla zo zapieracieho výrazu „*nie je*“ vyvinul sa *nenie*, vidz o tom § 292., Pozn. 1.

Pozn. 2. V opisovaných podobách budúceho času, zapierame pomocným slovesom: Žiak *nebude* chodiť do školy atp.

Pozn. 3. Keď je v *prísudku* také meno, ktoré je bežné i zapieracou podobou (nerozum, nečnosť, nepekny, nepracovitý atď.), sponové slovo zachová svoju kladnú formu. To je *nerozum*

od neho; to *bola* nectnosť, dom *je* nepekčný, chlapec *je* nepracovitý atp. Takéto vety syntakticky nie sú totiž zapieracími. Podobne sa má vec s opísanými podobami trpného stavu. Jestliže použijeme trpné prídavné minulé formou zapieracou, čin. prídavné minulé opísanej podoby ostane bez záporu: Žiak bol *nezavolaný*; zloděj by bol býval *nechytený* atp. Nie sú zápornými vetami ani takéto: Ráďte také veci *nevravet*, musíte sa predovšetkým o mňa *nestarat*, chcem *nepustiť* chlapca do školy atp.

Pozu. 4. V 264. §-e je o tom reč, že príchodné slovesá, jakonáhle sa stanú zápornými, žiadajú svoj predmet do genitívu: chlap lúky neskosil, mlatec obilia nevymlátil. To sa nepotahuje na té príchodné slovesá, ktoré sa môžu viazať s genitívom neurčitosti (§ 262). Ony i v zápornej vete zachovávajú to pravidlo, dľa ktorého sa viažu vo vete kladnej. Vrav a píš, keď ide o *predmet neurčitý*: Daj mi vody † nedaj mi vody; keď ide o *predmet určitý*: Daj mi vodu † nedaj mi vodu. To jest, *predmet určitý ostáva v akkusative aj vo vete zapieracej*. Píš tedy: *Prácu* (označenú alebo opísanú prv) nevydám z ruky nedohotovenú. *Kosec lúky* (označenú alebo opísanú prv) neskosil. *Rubač horu* (označenú alebo opísanú prv) nesrúbal atp.*)

311. §. Jasnosť a zreteľnosť vety žiada, aby s jednej strany podmet a prísudok a s druhej strany prísudok a predmet neboly ďaleko od seba. Praktické pokyny:

312. §. Ak je prístavok výrazu podmetného prídhlý, prestav podmet za prísudok:

Konečne *zomrel bojovník*, mladý, sotva 30 rokov doživší, *nezastrašiteľný vodca* búrskeho boja za slobodu, *vrele milujúci svoju vlasť*.

Podobne urob, keď prídhlý výraz príslovkovitý má stáť pred prísudkom:

Široko-ďaleko až hen na konci sveta, pri slamenej skale, pri chlebovom stĺpe *bývala striga*.

Praktickosť tohoto slohového pokynu vystupuje na javo zvlášte vtedy, keď má i podmet po sebe dlhý prístavok i prísudok pred sebou dlhé príslovečné určenie:

Široko-ďaleko až hen na konci sveta, pri slamenej skale, pri chlebovom stĺpe *bývala striga*, staršia od Methuzalema, známa susedom pod menom Starého rešeta...

*) O zachovávanie zapieracieho genitívu sa vrele primlúva Joz. Škultéty v Slov. Pohľadoch z 1899., na str. 362—367.

313. §. Predmet má stáť čo najbližšie ku prísudkovému slovu, ktoré dopĺňa. Jestliže ho tedy objemný prívlastok predchádza, prestav prívlastok za predmet užíjúc ho spôsobom prístavkovým. Píš :

Kosec skosil lúku, podbehnutú vodou, ležiacu na pravom brehu Hrona (nie: Kosec skosil podbehnutú vodou, ležiacu na pravom brehu Hrona lúku) atp.

Z podobných príčin, aby totiž blízko pri sebe ostaly prísudok a predmet, klad príslovkové určenie pred prísudok :

Kosec včera večer ešte pred zajdením slnka skosil lúku (nie: Kosec skosil včera večer ešte pred zajdením slnka lúku).

Cena tohoto pokynu na javo vystupuje zvlášte vtedy, keď má prísudok pri sebe objemnejšie určenie príslovkové a predmet objemnejší prívlastok :

Kosec včera večer ešte pred zajdením slnka skosil lúku podbehnutú vodou, ležiacu na pravom brehu Hrona...

Má-li podmet objemný prístavok, z príčin hore vykladaných polož ho pred podmet :

Rodák selecký, robotník pilný a kosec výborný, Ján Halaška včera večer ešte pred zajdením slnka skosil lúku podbehnutú vodou, ležiacu na pravom brehu Hrona...

314. §. Takým hromadným prestavúvaním vetných výrazov netratí veta svoj pôvodný smysel. Ona za isté neznie všedne, ba jakosi slávnostne následkom toho, že sú výrazy jej členov poprestavúvané na dôraznejšie miesta, ale smysel v podstate ostáva starý, a čo je hlavná vec: *jasný a zreteľný*.

315. §. Grammatikári chtiac vyzdvihnúť príslovkové určenie, takto kážu skladať vetu „král *včera pred večerom* dopoloval“ : „Včera pred večerom král dopoloval“. Poriadok: príslovkové určenie — *podmet* — prísudok.*)

*) Tak píšú zvlášte Rusi a Poliaci a tak sa usilujú písať aj Česi. U nás Jar. Vlček, v Slov. Pohľ. z 1881, na str. 84. túto pravdu konštatoval: »... u nás podivným spôsobom nepozorovať ani pri jedinom spisovateľovi, že by uvedomele riadil sa týmto pravidlom.«

Ponevác príslovkovým určením vlastne *prísudok* objasňujeme, podľa zásady, že spolu patrí i v poriadku vetnom, čo spolu patrí významom, píšavame: Včera pred večerom dopoloval král (príslovkové určenie — *prísudok* — podmet). *Lud takto skladá*. Sú ovšem dobré aj vety: Včera pred večerom *král* dopoloval. Tamté sú u nás prirodzené; táto je prestavená.

316. §. Čo je povedané o poriadku slov v jednotlivých výrazoch vetných v §§-och 287—303, poťahuje sa na všetky rôznoraké vety. To tedy, čo sme riekli v predchádzajúcich §§-och 311—313 o prestavúvaní v oznamovacích vetách, poťahuje sa i na ostatné vety, menovite na vety rozkazovacie, podmieňovacie atď. Dľa vyslovených zásad smieme rozšírené výrazy vetné predstavovať na pr. aj v rozkazovacích vetách: *Nestrielajte vojaci*, ukrutní a nemilosrdní mordári, bez srdca a bez duše... (Nie: Vojaci, ukrutní a nemilosrdní mordári bez srdca a bez duše, nestrielajte!) Alebo: Pekne a bezpečne strielajte, vojaci! (Nie: Vojaci, pekne a bezpečne strielajte!) Alebo konečne: Vojaci, nezastrelte človeka bezbranného, rodine, cirkvi i národu užitočného! (Nie: Vojaci, nezastrelte bezbranného, rodine, cirkvi i národu užitočného človeka!)

Dľa toho, čo sme zkúsili v predchádzajúcich §§-och, *prírodný poriadok vo vete* je tento:

Podmet — prísudok — doplnok (predmet). Príslovkové určenie, jak sa poťahuje na prísudkové slovo, stáva *pred prísudkom*; ak sa poťahuje na predmet prísudku, *po predmete*. Prívlastok stáva naveky bezprostredne pri podstatnom mene, ktoré objasňuje, a síce alebo *pred ním*: prívlastok adjektívny a predstavkový, alebo *po ňom*: prívlastok prístavkový a prívlastok podradený.

317. §. Kde bola reč o jednotlivých čiastkach vety, tam sa povedalo i to, že sa ony môžu aj zamlčovať vo vete. V niektorej vete, v živote často obiehajúcej, zamlčuje sa razom i viac členov vetných, a to i té najhlavnejšie, tak na pr. vo vete: „*Dobrý deň!*“ zamlčujeme

podmet i prísudok: Pánboh daj... V spisovnej reči dopúšťajú sa kusé vety vždy, keď tým jasnosť a zreteľnosť netrpí.

II. Skladanie súvetí.

Úvod.

318. §. Dosiaľ bola reč o prostých vetách, obsahujúcich v sebe jedinú, zakončenú myšlienku. Ale stáva sa často, že i viac myšlienok spojíme v jeden vyšší významový celok. Súvetie skladá sa zo *sväzu takých spojených so sebou myšlienok*.

Príklady: Človek mieni, Pánboh mení. Valach zavolať na honelníka, aby ovce zavrátil.

V prvom príklade máme vety, ktoré sú obidve samostatné, t. j. syntakticky neodvislé od seba (Človek mieni, Pánboh mení.). Takéto vety sa proste *priradujú* k sebe: Človek mieni, Pánboh mení.

V druhom príklade máme vety, z ktorých je prvá samostatná a syntakticky zakončená (= Valach zavolať na honelníka), a druhá od prvej odvislá (= aby ovce zavrátil). Samostatná veta menuje sa v súvetí hlavnou, a odvislá pobočnou.

Máme tedy, čo do skladania, súvetia *priradené* a *podradené*. Tu prehovoríme a) o priradovaní samostatných viet, b) o podradovaní pobočných viet, c) spoločne o skladaní súvetí.

a) O priradovaní samostatných viet.

319. §. Pôvodne priradovaly sa vety samostatné po proste, bez spojovacích sloviac či spojok, ako sme videli i v uvedenom príklade: Človek mieni, Pánboh mení. Ale pre zreteľnosť dlhými vekami utvorilo sa priradovanie spojkami, uvedenými v §-e 246. Súvetie bez spojok „Človek mieni, Pánboh mení“ je nie zreteľné. Môžem mu rozumieť: „Človek mieni a Pánboh mení“ alebo: „Človek mieni, ale Pánboh mení.“ Pri tom všetkom i teraz smieme priradovať samostatné vety bez spojok, ak tým zreteľnosť netrpí. Hovorí sa: Ľudia sú zlí, never

každému (m. ľudia sú zlí, *a preto* never každému), chybil som, musím to napraviť (m. chybil som, *a preto* musím to napraviť), neboj sa, synku, som pri tebe (m. neboj sa, synku, *veď* som pri tebe), bola jasná noc, mesiac svietil (m. bola jasná noc, *veď* mesiac svietil) atď. atď.

320. §. O tom, čo treba vedieť o priradovacích spoj-
kách, vidz v §-e 247.

321. §. Jestli sa vetné výrazy opakujú v prirade-
ných vetách, prostota a úhľadnosť slohu káže, aby sme
ich — neporušujúc smysel súvetia — *iba raz vyslovo-
vali, a síce: vo vete prvej*. Povieme: Prvý krok je naj-
ťažší, druhý je ľahší (m. druhý *krok* je ľahší). Dôkladná
*robot*a často sa *nevypláca*, povrchná málokedy (m. po-
vrchná *robot*a málokedy sa *vypláca*) atp.

Zvlášte sú hodné spomenutia této prípady vypú-
šťania opakovaných vetných výrazov: V škole nesmie byť
razom niekoľko učiteľov, *iba jeden* (= smie byť). On
síce nevypil veľa, *iba za pohár* (= vypil). Ten had síce
nenarastie dlhý, *len na 5 stóp* (= narastie). Nemám
inej žiadosti, *iba tú* (= žiadosť mám). Nemám iného
priateľa, *len teba* (= mám) atď.

b) O podradovaní pobočných viet.

322. §. Príkladom v §-e 286. obsaženým zreteľne
bola objasnená povaha pobočných viet. Vznikajú takto:
Vyslovíme samostatnú myšlienku, t. j. hlavnú vetu, ale
tak, že daktorú čiastku hlavnej vety vyslovíme osobitou
pobočnou vetou. Podľa toho, že jakú čiastku vety na-
hradzuje pobočná veta v hlavnej vete, menuje sa po-
bočnou vetou: podmetnou, doplnkovou, predmetnou, prí-
vlastkovou, príslovkovou.

Príklady:

Podmetné vety: *Kto pracuje*, (ten) má čo jest. *Kto sa
ručí*, (ten) sa mučí. *Čo je lacné*, nenie vzácné atp.

Doplnkové vety: Kolumbus je (ten), *kto Ameriku ob-
javil*. Každý je (tým), *čím sa sám urobí*. Kristus bol (ten), *kto
najčistejšiu lásku hlásal* atp. (Mráz této vety menoval »prísudko-
vými«, ml. § 91.)

Predmetné vety: Učiteľ číta (to), čo na tabulu napísal. Pocestný našiel (to), čo hľadal. Daj mi (to), čo žiadam atp.

Prívlastkové vety: Robotník, ktorý usilovne pracuje, vždy zarobí na chlieb. Reč, ktorá je uverejnená v časopise, je podvrhnutá. Tatry, ktoré sú bohaté prírodnou krásou, sú najvyššie vrchy v Uhrách atp.

Príslovkové vety: (Miesta): Kde ničoho niet, tam ani smrť nebere. Kam vetor, tam plášť. Chodz (tade), kade ľudia chodia atp. (Času): Utekaj (vtedy), keď ta bijú. Ovič sa (dotiaľ), dokiaľ si mladý. Keď si preskočil, potom si zahvízdaj atp. (Spôsobu): Ako robíš, tak sa máš. Povedali sme mu tak, že mohol rozumieť. Natoľko ti verím, nakoľko pravdu hovoríš atp. (Príčiny): Preto vstal zavčasu, že bol hladný. Kosec nemôže kosiť (preto), lebo nemá kosy. Nato máš rozum, aby si myslel atp.

323. §. Pobočné vety, jako sme z povyšších príkladov videli, podraďujú sa vetám hlavným istými pripojovacími slovy, a síce alebo vzťažnými zámenami alebo podraďovacími spojkami (vidz §§-y 248., 249).

Této pripojovacie slová z pravidla sa odnášajú na ukazovacie zámená hlavnej vety alebo na utvorené z ukazovacích zámen spojky: (Hlav. veta) *ten* žiak je hoden chvály, (poboč. veta) *ktorý* sa učí. *To* som našiel, čo som hľadal. *Tam* hľadaj vec, kde si ju ztratil atp.

Príslušné ukazovacie zámeno hlavnej vety alebo utvorená z ukazovacieho zámena spojka hlavnej vety sa zamlčuje, keď je vo vete bez dôrazu: (Hl. veta) Vytíname (*ten*) strom, (poboč. veta) *ktorý* nerodí. Neslušné je (*to*), čo vykazuješ. Idz jesť (*ta*), kde si robil atp.

324. §. Pripojovacie slová stoja naveky na počiatku pobočnej vety. Naproti tomu zodpovedavé im v hlavnej vete ukazovacie zámená alebo utvorené z ukazovacích zámen spojky menia svoje miesto. Jestliže sa dostanú na koniec hlavnej vety, neprirážaj ich k pobočnej vete, t. j. nepíš: To sa stalo, *vtedy keď* som bol chorý. Polož to, *ta kde* bolo. Poviem ti, *potom keď* sa vrátim. Zdochla krava, *tá ktorá* ručievala atp. Piš: To sa stalo *vtedy, keď* som bol chorý. Polož to *ta, kde* bolo atp. Alebo s vypustením: Tc sa stalo, *keď* som bol chorý. Polož to, *kde* bolo atp. Výnimkou z češtiny sa ujalo v príslovkových vetách spôsobu: Ubili ho, *tak že* umrel; nahneval

sa, *tak že* ho porazilo atp. Správnejšie: Ubili ho *tak, že* umrel; nahneval sa *tak, že* ho porazilo atp. Správnosť tohoto posledného písania vysvitá z takýchto a podobných príkladov: Ubili ho *tak veľmi a strašne, že* umrel atď.

325. §. Vzťažné zámená *ktorý, jaký* shodujú sa v čísle a v rode s podstatným menom hlavnej vety, kdežto v páde sa pripodobujú pobočnej vete: Poznám *ľudí, ktorí* nezaslúža mena ľudí. Poznal som *človeka, ktorý* naveky hrešil. Videl som *strom, akého* niet v našich horách atď. Nepíš: Poznal som *človeka, čo* naveky hrešil atp., vidz o tom v §-e 201. Zámeno *čo* sa kladie vtedy, keď sa vzťahuje na celú hlavnú vetu, a nie na jej jednotlivý výraz: Chlapec sa nerád učieval, *čo* rodičov mrzelo. Celé leto bola suchota, *čo* zkazilo úrodu. Súsed pil veľa, *čo* ho do hrobu priviedlo atď. Takéto vety môžu sa však aj priradovať: Chlapec sa nerád učieval, to rodičov mrzelo. Celé leto bola suchota, to zkazilo úrodu atď.

326. §. Vetám *podmetným* a *predmetným*, ktorými nahrádza sa podmet alebo predmet hlavnej vety, v osnove pre ľud naveky dávaj prednosť pred prídavnými výrazmi, t. j. píš: *Kto pracuje*, má čo jesť (m. *pracujúci* má čo jesť). *Kto pracoval*, pýta si prácu (m. *pracovavší* pýta si prácu). *Čo sme hriechom nadobudli*, nebude nám k uspokojeniu (m. *hriechom nadobudnuté* nebude nám k uspokojeniu). Ďalej píš: Učiteľ hreší toho, *kto sa neučí* (m. *neučiaceho* sa). Pocestný našiel, *čo hľadal* (m. *hľadané*) atď.

Prídavné vety hodia sa len pre vedecké osnovy a pre obecnosť vyššie vzdelané.

Pozn. Mráz v 113. §-e svojej mluvnice zná takéto a podobné skráteniny predmetných viet: Kráľ Kroesus *myslel (cítil) sa byť najšťastnejším človekom. Myslíš sa byť kráľom. Cítim sa byť hladným* atď. Ľud slovenský takých viet nezná a vždy hovorí predmetnými vetami: Kráľ Kroesus myslel, že je najšťastnejším človekom. Myslí, že je kráľom. Cítim, že som hladný atď. — Naproti tomu v 112. §-e pod II. učí skracovať takéto predmetné vety: Mám dosť, čo bych vypravoval. Nevieam, čo by si mal počať.

Neviem, kam by som sa obrátil. — Takýchto a podobných predmetných viet nezná ľud slovenský; on tu vždy hovorí prostou vetou: Mám čo vypravovať, mám dosť vypravovať, neviem si čo počať atp. A jestli sa vysloví predmetnou vetou, táto znie: Nevie, kde sa obrátiť.

327. §. V osnove pre ľud podobne dávaj prednosť *vete prívlastkovej* pred príčastovými výrazmi, a piš: Robotník, *ktorý usilovne pracuje*, vždy zarobí na chlieb (m. pracujúci usilovne robotník vždy zarobí na chlieb). Reč, ktorá je *uverejnená v časopise*, je podvrhnutá (m. uverejnená v časopise reč je podvrhnutá) atp. V osnovách pre ľud užívaj i tam prívlastkových viet, kde by mal byť prístavok (§ 301.). Piš: Tatry, *ktoré sú bohaté prírodnou krásou*, sú najvyššie vrchy v Uhrách (m. Tatry, *bohaté prírodnou krásou*, sú najvyššie vrchy v Uhrách).

328. §. Popri samostatných vetách opytovacích (vidz § 309.) máme aj *odvislé vety opytovacie*, t. j. také, ktoré podradzujeme hlavným vetám.

Odvislé vety opytovacie nahradzujú podmet, predmet, doplnok a prívlastok hlavnej vety; máme tedy podmetné, predmetné, doplnkové a prívlastkové pobočné vety opytovacie. (Podmetná:) Kolko hodín odbilo na veži, nie mi je vedomé. (Predmetná:) Pýtam sa, kolko hodín odbilo na veži? atď. — Po neodvislých či samostatných vetách opytovacích (§ 309.) kladie sa naveky otáznik. Po odvislých len vtedy, keď je v hlavnej vete sloveso *pýtať sa, tázať sa*, vidz § 335., VI.

329. §. O uporiadkovaní podradeného súvetia treba vedieť, že podľa prirodzeného poriadku podmetná veta stáva pred hlavnou vetou: *Kto vela číta*, (ten) vela vie. *Kto sa ručí*, (ten) sa mučí atp. Predmetná veta po hlavnej vete: Zachovaj si (to), *čo čítaš*. Neodkladaj na druhý deň (to), *čo môžeš dnes urobiť* atp. Prívlastková veta po tom podstatnom mene hlavnej vety, ktoré objasňuje: Človek, *ktorý vela robí*, vela zarobí. Krava, *ktorá vela ručí*, málo mlieka dáva. (Alebo vyzdvihnúc prísudok hlavnej vety: Vela zarobí človek,

ktorý veľa robí. Málo mlieka dáva krava, ktorá veľa ručí.) Nalial si z vína, *ktoré bolo na stole.* Vyšiel na strom, *ktorý stál pri ceste* atp. Príslovková veta stáva z pravidla pred hlavnou, jako príslovkové určenie pred prísudkom: *Kde si robil, tam si jedz. Kedy príjdeš, vtedy budeš tu. Ako robíš, tak sa máš* atp.

Pozn. Prestavený poriadok je veľmi rozmanitý. Môžem povedať na pr.: Potiaľ, pokiaľ sa nerozvidní, nehýb sa z domu. Ten, kto veľa číta, veľa vie. Alebo: Pokiaľ sa nerozvidní, potiaľ sa nehýb z domu. Kto veľa číta, ten veľa vie. Alebo: Pokiaľ sa nerozvidní, nehýb sa z domu. Kto veľa číta, veľa vie. Posledné vety sú prosté i jasné; dávaj im tedy prednosť pred ostatnými.

330. §. Vo všeobecnosti je treba zachovať takéto pravidlo: Čo *významom* patrí dovedna, nesmie sa bez príčiny od seba oddeľovať, piš: Na tomto mieste zopakujeme *všetko to, čo sme dosiaľ o tej veci povedali.* (Nie: Na tomto mieste *všetko to* zopakujeme, *čo...*)

c) Spoločne o skladaní súvetí.

331. §. Uvodzovacie vety sa alebo priradujú alebo podradujú.

1. Priradujú sa vety doslovne uvedené: Otec synovi riekol: „Uč sa!“ Syn otcovi odpovedal: „Učím sa!“

2. Podradujú sa vety podľa smyslu uvedené: Otec synovi riekol, *aby* sa učil. Syn otcovi odpovedal, *že* sa učí.

332. §. Vety sa podradujú spojkou *aby* vtedy, keď pôvodne povedané boli v rozkazovacom spôsobe: Otec synovi riekol: Uč sa! — Otec synovi riekol, *aby* sa učil. Naproti tomu spojkou *že* vtedy, keď pôvodne povedané boli v oznamovacom alebo v podmienkovacom spôsobe: Syn otcovi odpovedal: Učím sa! — Syn otcovi odpovedal, *že* sa učí. Alebo: Syn otca prosil: Ja by šiel spať! — Syn otca prosil, *že* by šiel spať.

Do podradenej vety vsúvame slovo *vraj* (na Západe „praj“), jestli pochybujeme o tom, *že* by uvedená osoba skutočne tak myslela, jako vraví. Príklady: Syn otca prosil, *že* by *vraj* šiel spať. Syn otcovi odpovedal, *že* sa *vraj* učí.

333. §. Súvetie môže byť aj mnohočlenné. Môže byť v ňom aj viac hlavných aj viac pobočných viet. Že jako majú po sebe nasledovať jednotlivé vety, o tom rozhoduje logický súvis. Dve súvetia, složené v jeden vyšší myšlienkový celok, menujú sa obvetím či periodou. Prvé súvetie nazýva sa predvetím a druhé závetím; oddeľujú sa od seba dvojbodkou: Ako ľahko nakriatneš prút, pokiaľ je mladý, na ľubovolnú stranu: tak ľahko môžeš ľubovolným smerom napraviť aj dušu dieťaťa, pokiaľ je mladé!

334. §. Spletenie viet. V nedbalej reči sa stáva, že spletieme výrazy pobočnej vety s výrazmi hlavnej vety. Často sa prehadzuje podmet a predmet pobočnej vety do hlavnej vety takto: O žiakoch sa nemôžem vysloviť, ktorý sa jako učí (m. nemôžem sa vysloviť, ktorý žiak sa jako učí); viem myšlienky, kde ňa ženú (m. viem, kde ňa myšlienky ženú); žena klobúk chce, aby jej kúpil (m. žena chce, aby jej klobúk kúpil); priateľ bývanie žiada, aby mu prepustil (m. priateľ žiada, aby mu bývanie prepustil) atp. V takýchto prípadoch treba dbať o správnosť reči a neprehadzovať do hlavnej vety, čo patrí do pobočnej.

C) Oddelovanie výrazov a slov vo vete a v súvetí.

335. §. I. Bodka (.) sa kladie po skončenej vete a po skončenom súvetí: Kosec kosil. Človek mieni, Pánboh mení.

Pozn. Okrem toho sa kladie bodka po skrátenejších, vidz 339. §.

II. Čiarka (,) sa kladie vo vete a v súvetí.

A) Vo vete:

1. Čiarkou oddeľujeme od seba té členy vetné, ktorých je viac, na pr.: (Viac podmetov:) Dub, buk, smrek

sú stromy. (Viac doplnkov:) Chlapec beží nevyspalý, hladný, smädný. (Viac predmetov:) Pili sme mlieko, kávu, vodu. (Viac prívlastkov:) Pilný, obratný, bez úhony čo do spoľahlivosti robotník je veľa hoden atď. V takýchto prípadoch miesto čiarky sa môže položiť spojka *a*, ale jestli oddeľujeme od seba viac členov od dvoch, *a* sa kladáva len miesto poslednej: Dub *a* buk sú stromy. Alebo: Dub, buk *a* smrek sú stromy. Ak chceme jednotlivé členy o sebe vyzdvihnúť, miesto všetkých čiarok kladieme spojku *a*: Chlapec beží nevyspalý *a* hladný *a* smädný. Pili sme mlieko *a* kávu *a* vodu atp.

2) Prístavok a prístavkovým spôsobom upotrebený prívlastok čiarkou oddeľujeme od objasňovaného mena a od ostatku vety (§ 301.): Hollý, básnik slovenský, zomrel. Robotník, pilný a spoľahlivý, veľa je hoden.

3. Čiarkou oddeľuje sa vo vete všetko, čo nesúvisí s jej skladom a s väzbou jej členov: vokatív, citoslovčia a rozličné vstavky. Vidzme ich okremite:

a) Vokatív oddeľuje sa čiarkou od ostatku vety: Synu, poslušaj svojho otca! Alebo: Poslušaj svojho otca, synu! — Podobne aj kladený miesto vokatívu nominatív: Matka, nehreš svojho syna! Alebo: Nehreš svojho syna, matka! Srov. § 252.

b) Citoslovčia oddeľujú sa tiež čiarkou od ostatku vety: Ah, zle sa mu vedie. Alebo: Čo z toho len bude, hahaha?

c) Všetky vstavky, jakékoľvek: vokatívy, citoslovčia, príslovkovite vkladané slová (pravda, veru, zaiste, ovšem atp.) a celé vety z pravidla oddeľujú sa čiarkou od ostatkov vety: Poslušaj, synu, svojho otca! Syn môj, ah! zomrel už. Pomoc je pravda, ďaleká. Neodoprieš mi, zaiste, svojej podpory. Chlapec je, ovšem, pilný. Dhov, veru, máme. Môj otec, Pánboh mu daj slávu večnú! dlho chorel atp. — Príslovkovité vstavky (pravda, veru, zaiste, ovšem atp.) smú sa aj bez čiarok vstavovať do vety, *jestli tým netrpí jasnosť*: Dhov veru máme dost. Chlapec je ovšem pilný. Neodoprieš mi zaiste svojej podpory. Ale: Pomoc je, pravda, ďaleká! Vstavenú vetu,

chcúc vyzdvihnúť jej vstavkovú povahu, často ešte osobitými znakami oddeľujeme popri čiarkach, menovite závorkami alebo prestávkami: Môj otec, (Pánboh mu daj slávu večnú!), dlho chorel. Alebo: Môj otec, — Pánboh mu daj slávu večnú, — dlho chorel.

Pozn. 1. Priechodníky *prosté* neoddeľujeme: Otec vstanúc išiel sa umyť. Dieťa poplakavši si zaspalo. Ale *rozšírené priechodníky* treba čiarkou oddeľovať od ostatku vety, *aby sa zachovala jasnosť a zreteľnosť*. Z vety »dieťa poplakavši si na lone matkinom zaspalo« nevedel by som, či patrí príslovkové určenie k priechodníku, a či k prísudku, a preto oddeľuj: Dieťa, poplakavši si na lone matkinom, zaspalo.

Pozn. 2. Kde by sa shrálo veľa čiarok, tam té, ktoré sa môžu nahradiť spojkou *a* (vidz v tomto §-e pod II. A), 1.), nech sa nahradia, — nakoľko to osnova dovoľuje, — spojkou *a*. Robotník, pilný *a* spoľahlivý, veľa je hoden.

B) V súvetí:

1. Čiarkou oddeľujeme od seba jednotlivé priradené vety súvetia a síce bez ohľadu na to, či sú priradené bez spojky a či so spojkou. Bez spojky: Chybil som, musím to napraviť. Ľudia sú zlí, never každému atď. So spojkou: Chybil som, a preto musím to napraviť. Ľudia sú zlí, a preto never každému atď. Stáva sa, že pred spojkou *a* nebýva čiarka a síce vtedy, keď spojkou tou výlučne *slučujeme*: Človek mieni a Pánboh mení. Jestli jej pridávame významu odchylného, menovite odporovacieho (srov. § 247., 4.), i pred ňou stáva čiarka: Človek mieni, a (= ale!) Pánboh mení! Žena v robote, a muž po krčmách atď.

2. Čiarkou oddeľujeme pobočné vety od hlavných: Valach zakričal na honelníka, aby zavrátil ovce. Tu treba vyzdvihnúť rozdiel medzi spojkami *lebo* a *alebo* (vidz v §-e 247. pod 9.). Pred spojkou *lebo* býva čiarka: Zavreli ho, *lebo* kradol; ňou totiž naveky podraďujeme pobočné vety. Naproti tomu spojkou *alebo* nielen že vety priradujeme, v ktorom prípade stáva pred ňou čiarka („Uč sa jako treba, alebo prestaň chodiť do školy“), ale aj vetné členy spájame, a v tomto prípade ostáva bez čiarky: Voly *alebo* kravy *alebo* kozy tú škodu spravily.

III. Stredník alebo bodkočiarka (;) oddeľuje v súvetí vetné celky: Pracuj každodenne; odkladaj i z malého zárobku; ináče sa ľahko ocítiš v nesnádzach. Na tomto základe kladáva sa miesto čiarky medzi vetami bez spojok priradenými: Človek mieni; Pánboh mení. Bola vidná noc; mesiac svietil. Ale v takýchto prípadoch úplne stačí čiarka (,). Pre jasnosť a pre zreteľnosť potrebná je bodkočiarka zvlášte tam, kde chceme určite oddeliť oddelené čiarkou vety, vetné členy alebo slová od iných po prípade tiež čiarkou oddelených viet, vetných členov alebo slov. Príklady: Kto chodí poza školu za mladi, knihám vyhybuje, dobrej spoločnosti tiež; zriedka-kedy bude z toho poriadny človek, tým menej užitočný pre spoločenstvo. Alebo: Číslovky prvý, druhý, tretí atď.; prídavné mená dobrý, pekný, krásny atď.; prídavia milujúci, obťažujúci alebo robivší atď. skloňujú sa podľa miešanej deklinácie.

IV. Dvojbodku (:) kladieme:

1) Po vete uvodzovacej: Otec riekol synovi: Uč sa. Matka zastenala: Beda mi! Uvodzované vety z pravidla počínajú sa veľkou literou.

2) Po vete vykladacej alebo vypočítovacej (zvlášte po slovách: ako, jako, a síce, a to, nasledovne, takto, na pr. atď.): Na lavičke sedely dve osoby, a síce: muž a žena. Videl som v hore veľa stromov, a to: duby, buky, smreký atď. Alebo: Na lavičke sedely dve osoby: muž a žena. Videl som v hore veľa stromov: duby, buky, smreký atp.

V. Do uvadzáčov („—“) kladieme uvodzované vety alebo slová na dotvrdenie, že ich uvodíme v pôvodnom znení: Otec riekol synovi: „Uč sa!“ Matka zastenala: „Beda mi!“

V. Výkričník (!), dľa našich mluvníc výkričník, stáva po zavolaní, vyzvaní alebo po výkriku, a síce z pravidla na konci vety: Synu, poslušaj svojho otca! Matka, neplač tolko za svojím synom! Stoj! Idz! Počkaj! Nehovor!

Okrem toho výkričník stáva po vokatívne alebo po nominatívne miesto neho užitom, vidz § 252.; podobne po citoslovci, vidz § 250. Príklady: Chlapče! Stoj! Jestli je viac vokatívov alebo vetných výrazov, výkričník kladie sa len po poslednom: Chlapci, dievčatá! Poďte sa hrať! — Chlapci! Neutekajte, postojte!

VI. Otáznik (?) sa kladie na konci otázky neodvislej, § 309.: Či si bol na poli? Bol si na poli?

V otázke odvislej vtedy, keď je v hlavnej vete sloveso *pýtať sa* (*tázať sa*): Syn sa dopytoval, či otec príjde? Dievka sa tázala, či matka už neplače?

VII. Do závoriek (...) vkladáme také slová alebo vstavky, ktorými objasňujeme niektorý výraz vety: Belehrad, (srbský), leží na Dunaji. V Plzni, (v Čechách), varia veľa dobrého piva. Srov. II., A., 3., c) posledný bod.

VIII. Prestávky (—) užívame na znak toho

a) že je veta nedopovedaná: Ešte by mal čo hovoriť, ale —

b) že nasleduje niečo neočakávaného: Čakal som otca, ale — neprišiel.

c) že na jej mieste niečo z vety chybuje: Mladosť — pochabosť (= je). Staroba — choroba (= je).

Vo všetkých uvedených prípadoch miesto znaku „—“ môžeme užiť aj vybodkovania „...“. Príklady: Ešte by mal čo hovoriť, ale... Staroba... choroba atp.

Prestávku (—) kladieme na konci vety po bodke, dávajúc čitateľovi na srozumienie, že sme predmet svoj dokončili a že prejdeme na druhý. Vidz aj pod II., A., 3., c) posledný bod.

Pozn. O tom, kde sa užíva *spojovník* (-) a *odsumník* (?), najdeš v Náuke o pravopise, menovite v §§-och 338., II., IV., V., a 339.

F) Z náuky o pravopise.

Ako písať cudzie slová.

336. §. Cudzie slová píšeme dľa nasledujúcich pravidiel:

I. Kde by litery cudzie sviest mohly slovenského čitateľa nemiestne čítať, tam ony dľa slovenskej výslovnosti zamenia sa náležitými literami slovenskými, menovite píšeme:

1. Miesto *ph*, znejúceho jako *f*, túto posledne menovanú literu: *filosofia*, *fantásia*, *filolog* atď. miesto *philosophia*, *phantásia*, *philolog*;

2. Miesto *th*, znejúceho jako slovenské *t*, túto posledne menovanú literu: *katedra*, *katolík*, *apatia*, *sympatia* atď. m. *kathedra*, *katholík*, *apathia*, *sympathia*.

3. Miesto *t*, kde znie jako *c*, píše sa toto posledné: *organisácia*, *kondícia*, *inštancia*, *kvitancia*, *promócia* atď. m. *organisátia*, *kondítia*, *inštantia*, *kvitantia*, *promótia*;

4. Miesto *c*, kde znie jako *k*, píše sa *k*: *konto*, *kontrakt*, *konvent*, *konštitúcia* atď. m. *conto*, *contract*, *convent*, *conštitúcia*;

5. Miesto francúzskeho *g*, kde znie jako *ž*, píš *ž*: *žírovať*, *ženantný*, *ženerósny* atď. m. *gírovať*, *genantný*, *generósny*.

6. Miesto francúzskeho *ch*, znejúceho jako *š*, a *j*, znejúceho jako *ž*, píš *š*, poťažne *ž*: šampaňské, šiffrovat, šarmanťný, šarlatán, šarža atď. m. *champaňské*, *chiffrovat*, *charmanťný*, *charlatán*, *charge*; *žargon*, *žaket*, *žurnál*, *žalusie* atď. z týchto: *jargon*, *jaquet*, *journal*, *jalousie*;

7. Miesto francúzskeho *ç*, píš *s*: fasáda, garsón atď.;

8. Miesto *gn*, znejúceho jako *ň*, písať túto poslednú literu z dôvodu výšvedeneného; teda: siňorina, vineta, šampaňské atď. m. *signorina*, *vignetta*, (*champagne*);

9. Složka *sch*, píše sa dla výslovnosti *š*, na pr.: šematismus m. *schematismus*, šisma m. *schisma* atď.;

10. Cudzia sprežka *qu* v slovenčine z pravidla zamieňa sa sprežkou *kv*: *kvitancia*, *kvantum*, *kvartál*, *sekvester*, *kvadrát* atď. m. *quitancia*, *quantum*, *quartál*, *sequester*, *quadrát*;

11. Miesto *y*, zastupujúceho naše *j*, píš toto: lojálny, rojalista atď. m. *loyálny*, *royalista*;

12. Miesto francúzskych *oi*, *ai*, *ou*, keď znejú jako *oa*, *é*, *u*, píš tieto posledné litery, aby sa vyšlo ne-miestnej výslovnosti: *toaletta*, *remontoárky* (hodinky), *memoáre*, *afféra*, *žurnál*, *túra* atď. m. *toiletta*, *remon-toirky*, *memoire*, *affaire*, *journal*, *toura*.

Poznámka. V predchádzajúcich 12-ich bodoch uvedené ústupky zásade fonetickej nepotahujú sa na písanie vlastných mien (osobných mien a rozličných zemopisných názvov). Pri písaní vlastných mien šetríme etymologiu natoľko, nakoľko postačuje k tomu sústava latinských písmen. V cudzích vlastných menách zachováваме teda nielen výš uvedené, ale aj takéto a podobné litery: *cz*, *cs*, *gy*, *ö*, *ö*, *ü*, *ü*, *w* atď. — Náleží podržovať vo vlastných menách aj ruské *-ov*, *-skij*, poľské *-ski*, *-icz*, horvatské *-ić* miesto pripodobených ku slovenčine: *-ský*, *-ič*, poťažne m. *-off*. Diať sa to má aspoň vo spisoch literárne cenných. — Etymologicky mali by sme písať aj té obecné mená, ktoré

povstaly z vlastných mien, na príklad: *chauvinismus* od *Chauvin-a*, *wertheimka* od *Wertheim-a*, *lutherán* od *Luthera*, *calvin* od *Calvina*, *draisina* od *Draise-a*, ale zovšeobecnel-li výraz taký v živote, dopúšťa sa i fonetické písanie: šovinismus, verthajmka, luterán, kalvín, dresína. Tu hlavnou vecou je však, aby patričný spisovateľ alebo redaktor neplietol spolu oba spôsoby pravopisecké, ale dôsledne zostával pri jednom.

II. Pôvod šetríme pri tých písmenách, ktoré vo svojom jazyku v tej samej platnosti užívame. Tu vyzdvihnúť nám treba písmeno „y“, „ä“ a složky „au“, „eu“. Všimnime si ich výš uvedeným poriadkom.

1. „y“ píšeme všade, kde v cudzom slove prichodí, teda i po takých spoluhláskach, v akých ho slovenčina vo svojich vlastných slovách nesnesie, na pr. po *e*: *cylinder*, *cymbal*, *cyklus*, *cynismus*, *cyprus* atď.

2. Písmeno ä píšeme všade, kde to žiada pôvod slova, na pr.: *prälát*, *präliminár*, *präparandia*, *präses*, *jubiläum* (vedľa poslovenčeného: *jubilej*, *jubilejný*), *präparát* atď. Ale musíme užívať vždy svojho znaku „ä“ a nie cudzieho *ae*, ktorý by sviedol Slováka nesprávne čítať. Nepíš tedy: *praeliminár*, *praeparandia* atď., lež *präliminár*, *präparandia*.

3. Dvojhlasý *au*, *eu*: *šraubá*, *europský* atď.

III. Písmeno *s* zachovávame v starých i novotvorených lat. a gr. slovách trebárs ho vyslovujeme jako *z*. Píšeme totiž: *Asia*, *apprehensia*, *konversia*, *prósa*, *opposícia*, *system*, *sesóna*, *humanismus*, *barbarismus*, *nervósny*, *talentósny* atď.

Poznámka. Šetríme pôvod aj pri »x«. Píšuc ho dľa vlastnej výslovnosti, museli by sme ho písať dvojako. Ono znie totiž raz ako *ks*: *praks*, *Aleksander*, *indeks* atď. a druhý raz ako *gz*: *egzámen*, *egzekútor*, *egzercírka* atď. Nemôžeme ho tedy nahradiť rovnoplatným znakom *z* vlastnej abecedy. A okrem toho, »x«

má vo vedeckom živote, na pr. v počtovede, takú medzinárodnú platnosť, že by sme ho ani vtedy nemohli vyobcovať zo svojej literatúry, keď by sme písali: Aleksander, praks, alebo silene: eksekútor, eksámen atď.

Kde sa píšú veľké litery.

337. §. Velkou literou počíname

I. *Vlastné mená zemopisného označovania zeme* a to :

1) mená čiasok zeme: Asia, Europa, Amerika atď.;

2) mená hôr a vôd (vrchy, vrcholce, hory, lesy, hole, háje, grúne; moria, rieky, potoky, plesá) a v nich rozoznávaných dolín, jaskýň, ostrovov: Tatry, Krkonoše, Balkán, Magurka, Kráľova hoľa, Tichý oceán, Štrbské pleso, Morské oko, Dunaj, Hron, Pohronie, Považie, Červené more, Biely potok, Island, Demanovská jaskyňa atď.;

3) mená honov: Kúty, Jarabá, Žiare atď.;

4) mená krajín: Uhorsko, Francúzsko, Nemecko, Čierna hora atď.;

5) mená stolíc: Liptov, Spiš, Šariš atď.;

6) mená miest, mestečiek, dedín a v nich rozoznávaných čiasok: ulíc, námestí atď., ďalej mená zámkov, majerov, pustatín: Trenčín, Žilina, Sučany, Turany, Zá-zrivá, Kerepešská cesta, Dolná ulica, Horný koniec, Veľké námestie, Lietava atď.;

7) mená území, ktoré, hoc sú bez prísne stanovenných hraníc, dľa svojho polozenia alebo dľa svojho obyvatelstva predsa stálé a známé celky tvoria, na pr. Dolná zem, Horniaky, Dolniaky; Slovensko, na Maďaroch atď.

Niekedy jednými a tými istými menami označujeme viac rôznych zemopisných predmetov. Aby sme ich určitejšie označili, používame rozličné prívlastky k menám, ktoré stávajúc sa nerozlučiteľnými časťami názvu, pí-

šeme všetky veľkým písmenom takto: *Baňská Bystrica, Považská Bystrica, Horná Lehota, Dolná Lehota, Turčiansky Svätý Martin, Liptovský Svätý Mikuláš, Dolné Rakúsko, Horné Rakúsko, Severná Amerika, Južná Amerika, Severné Ladové more, Malá Asia*. To stáva sa však len vtedy, keď prívlastok skutkom stal sa menom vlastným. Preto chybné by boli písané veľké písmená začiatocné v takýchto prípadoch: *Severná Europa, Južné Uhorsko, Severné Nemecko, Južné Rakúsko* atď. Tu prívlastky nie sú časťami vlastných mien, lebo len tieto vlastné mená poznáme: *Europa, Uhorsko, Nemecko, Rakúsko*, ktoré ovšem majú rozličné strany: severné, východné, západné, južné, severovýchodné atď.

Pri vlastných menách, ktoré sa skladajú z obecného mena a jeho prívlastku jako na pr.: *Čierne more, Tichý oceán, Balkánsky polostrov, Kráľova hoľa, Kolbašská dolina* atp., obecné meno dľa potreby slohu stáť môže aj pred svojím prívlastkom takto: *more Čierne, oceán Tichý, polostrov Balkánsky, s hole Kráľovej, v doline Kolbašskej* atď. bez toho, aby sa počínalo veľkou literou.

Niektoré vlastné mená, zvlášte mená honov a grúňov počuť takto: na *Skalke*, pod *Zelenovým*, na *Žiare*, u *Chodníka*, nad *Stráňou*, v *Jame* atď. Tu je meno len *Skalka, Zelenovo, Žiare, Chodník, Stráňa, Jama*, čo vidieť i z toho, že sa predložky stále menia: *Bol som nad Stráňou, na Skalke, v Jame a šiel som zponad Stráne, so Skalky, z Jamy*. Také predložky netreba tedy písať veľkou literou ani na počiatku výrazu.

Mená, ktoré dostávajú obyvatelia hore vypočítaných zemepisných miestovostí, počínajú sa tiež veľkou literou. Tedy: *Asijčan, Američan, European, Tatran, Černomorec, Hronec, Považan, Islandčan, Černohorec, Spišiak, Šarišan*,

Turčan, Žilinčan, Turanec, Bystričan, Zázrivan, Horniak, Dolniak, Dolnozemec atď. Keď takéto meno obyvateľa má pred sebou bližšie určenie a toto s ním úplne splyva v jedno slovo, píše sa len prvá litera veľká, takto: Severoameričan, Maloasijčan, Malohontan, Hornolehofan, Velkorevúčan, Dolnokubínčan. Pre obľahčenie písania dovoľujú sa takéto skratky: B.-bystričan, Sv.-mikulášan, Sv.-martinčan, D.-lehofan, R.-sobofan. Ale je lepšie napísať: obyvateľ z B. Bystrice, v B. Bystrici, zo sv. Mikuláša, vo Sv. Mikuláši atď. a keď čitateľ vie už o ktorom Bystričanovi alebo Mikulášanovi je reč, užiť možno smele jednoduchého: Bystričan, Mikulášan. Skratky totiž nie sú možné vo všetkých prípadoch.

Poznámka. Prídavné od uvedených mien *ako také* počínajú sa malou literou, tedy: americký obchod, balkánske národy, tatrianske plesá, černomorské lodi, dunajská voda, hronské pltiarstvo, uhorská krajina, nemecká ríša, zvolenská stolica, nitrianska stolica, b.-bystrický občan, brezniansky oštiepok, dolnozemský chlieb, horniacky kôň atď. — (Ak sa však dostanú na počiatok vety alebo firmy, časopiseckého názvu atď., vidz pod VII. a VIII., ako také počínajú sa veľkou literou.) Takýmto činom v takýchto: košický okres, nitriansky seniorát, preddunajský dištrikt, rožňavská diecéza, predtisské okolie, zvolenská stolica, šarišská stolica, uhorská krajina, nemecká ríša, rakúske mocnárstvo atď. nevidíme pred sebou *vlastné meno* (tým je: Košice, Nitra, Preddunajsko, Rožňava, Predtisie, Zvolen, Šariš, Uhry, Nemce, Rakúsy), ale len *obecné meno s prívlastkom* a preto ho nemôžeme počínať veľkou literou. Ale jestli obecné meno zamlčíme a prívlastok (prídavné od vlastného mena) obecným užívaním obdrží (popri vlastnom mene) i sám povahu vlastného mena, tak tento prívlastok píše sa, súc vlastným menom, veľkou literou. Tedy, hoc píšeme: zvolenská stolica, šarišská stolica, uhorská krajina, nemecká zem atp., ale zamlčajúc obecné meno píšeme: Zvolenská, vo Zvolenskej, zo Šarišskej, Šarišská, Uhorská, Nemecká, z Uhorskej, z Nemeckej atp., lebo této výrazy obdržaly tú samú povahu vlastných mien, akú majú pôvodné vlastné mená: Zvolen, Šariš, Uhry, Nemce. —

Keď napíšem :

v politickom okrese zvolenskom,
vo volebnom okrese nitrianskom,
kostol zvolenský,
kostol nitriansky atď.,

nevidieť z toho, či je reč o daktorom politickom okrese zvolenskej stolice alebo o polit. okrese mesta Zvolena, či je reč o daktorom polit. okrese nitrianskej stolice alebo o politickom okrese mesta Nitry, či je reč o daktorom kostole zvolenskej alebo nitrianskej stolice alebo o kostole miest Zvolena a Nitry. Pre zretelnosť slohu neuži v takýchto prípadoch prídavného mena *aspoň po prvý raz*, ale napíš :

v politickom okrese mesta Zvolena,
vo volebnom okrese mesta Nitry,
kostol mesta Zvolena,
kostol mesta Nitry atď.

V ďalšej osnove, keď sa už vie, či ide o mesto alebo o stolicu, môže sa potom pre hladkosť slohu použiť aj mena prídavného.

II. *Vlastné mená hviezd a súhvezdí*: Rak, Býk, Blíženci, Mliečna cesta, Medveď atď.

III. *Vlastné mená národov* (etnografických i politických): Uhor, Černohorec, Maďar, Slovák, Nemeč, Slovan, Germán, Žid, Cigáň atď. Keď sa vlastné meno národa v jedno slovo slúči s predchádzajúcim bližším jeho určením, píše sa len prvá litera slúčeniny veľkou literou, na pr.: Nemaďar, Neuhor, Mladočech, Staročech, Lžinemeč atď. „Žid“ a „Cigáň“ píšu sa malým počiatočným písmenom, lebo sa nepokladajú za osobitné národy snáď pre svoju zemopisnú roztratenosť alebo snáď preto, že v skutočnosti nikde sa neobjavujú jako vlastné národy. Ale starý národ Židov, biblický, píše sa veľkou literou.

Poznámka. Prídavné mená od mena národného píšu sa vždy malou literou, jako: národ uhorský, maďarský, slovenský, nemecký atď.

IV. *Vlastné mená osôb, zosobených bytostí v bájo-slovi, zosobených pojmov v básni, menovite:*

1. Vlastné mená osôb (krstné mená, priezviská a prímená), na pr. Jano, Jozef, Ďuro; Bernolák, Šafárik, Hattala; Lojko-Tisovský, Kellner-Hostinský, Hurban-Vajanský. Osoby z panujúcich rodín z pravidla iba krstné meno upotrebujú, ale často pre určitejšie označenie osoby priloží sa aj meno rodné. Toto rodné meno náš jazyk poslovenčuje príponou *-ský* (*-ská*) a počína ho jako vlastné meno veľkou literou, takto: princ Ferdinand Hohenzollernský, princ Alexander Battenbergský, princ Ferdinand Koburgský atď. Veľkou literou píšu sa aj písomená historické ľudí vynikajúcich: Kráľ Ludvik Veľký, Koloman Knižník, Ivan Hrozný atď.; podobne písomená, ktoré dostávajú obyvatelia v dedinách a mestečkách po odkúpenom dome, alebo iným spôsobom pre rozoznávanie od obyvateľov rovnakého priezviska, na pr. Ďuro Kostrba Ondříkovie (Ondříkeje), Ján Slimák od Matisov (Mati-seje) atď.; a konečne všetky prímená jakéhokolvek spôsobu (i radové číslice), ktoré iba jednu a výlučne tú jednu osobu označujú, na pr. Franc Jozef Prvý; — na-proti tomu prímená, ktoré majú ráz obecného mena, jako: mladší, starší, svätý atp., píšu sa, súc obecnými menami, malými počiatočnými literami, takto: Jano Slimák starší, Ďuro Kostrba mladší atď.

Poznámka 1. Prídavné, tvorené od vlastných mien osobných príponou *-ov, -ovo, -ova* (*-in, -ino, -ina*) píšu sa veľkou literou, lebo svojím významom odnášajú sa výlučne na tú osobu, od vlastného mena ktorej sú tvorené, tedy: Janov dom, Ďurov syn, Jakubova matka, Bernolákova škola, Hurbankina dcéra, Rešetkova knihovňa, Čaplovičova knihovňa, Popperova píla atď. Prídavné, tvorené od priezvisk príponou *-ovský, -ský* iba natoľko sa píšu veľkou počiatočnou literou, nakoľko výlučne tej osobe (tomu

rodu) privlastňujú niečo, od priezviska ktorej boli utvorené, a v podstate kryjú sa s prídavnými na -ov, píš tedy: Rešetkova alebo Rešetkovská knihovňa, Čapličova alebo Čapličovská knihovňa, Popperova alebo Popperovská píla. Všetky ostatné prídavné, tvorené od priezvisk potažne od osobných mien príponami *-ovský, -ský* pokladajú sa za obecné mená a počínajú sa malou literou. Príklady: platónska láska t. j. láska jakú znal Plato, cicerónska výrečnosť t. j. výrečnosť jakú mal Cicero, bismarekovská politika t. j. politika jakú sprevádzal Bismarck, bachovská vláda t. j. vláda jakou bola Bachova, sisyfovská práca t. j. práca jakú konal Sisyfos.

Poznámka 2. Z daktorých vlastných mien okolnosti vytvárajú mená obecné a v takomto prípade a síce bez zmeny tvarovej, pokiaľ sú menami obecnými, píš sa malou počiatočnou literou, tedy píš: *mácén* umenia (od vlastného mena: Mácén), on je *kalvín* dľa náboženstva (od vlastného mena: Kalvín) atp. Inokedy zas príponami podstatných alebo prídavných mien odvodzujú sa nové slová od priezvisk potažne osobných mien, té počínajú sa tiež malou literou, píš tedy: *bernoľákista*, *bernoľáčina*, *hurbanista*, *štúrovčina*, *husita*, *jesuita*, *mahomedán*, atp. od vlastných mien: *Bernoľák*, *Hurban*, *Štúr*, *Hus*, *Jesus*, *Mahomed*.

2. Vlastné mená zosobených bytostí v bájosloví: *Jupiter*, *Zeus*, *Svätovít*, *Perún*, *Venuša* atď. alebo zosobených zvierat alebo vecí alebo úkazov prírodných v bájkach, na pr. *Vlk* prehovoril, *Slnce* sa pohlo na pút, *Palica* sa pustila fať milého človeka atp.

3. Vlastné mená zosobených pojmov, na pr. v básni „*Sôvety v rodine Dušanovej*“ od Ondreja Sládkoviča: *Blud*, *Poésia*, *Fantásia*, *Smrť*, *Ctnota* atď.

V. *Vlastné mená zvierat*. *Koní*: *Fako*, *Vraník*, *Kešo*. *Volov*: *Sivoň*, *Beloň*, *Roháč*. *Kráv*: *Rohaňa*, *Strakula*, *Rysula*. *Psov*: *Dunčo*, *Lapaj*, *Pozor* atďatď.

VI. *Vlastné mená nemovitých diel kultúry* (domov, mostov, ciest, násypov, jaskov, prieplovov): „*Dom*“ v *Turč*.

Sv. Martine, „Lutherov dvor“ v Bpešti, „Margitský most“ v Budapešti, „Reťazový most“ v Budapešti, „Francov prieplav“ na Dolnej zemi atď.

VII. *Úradne užívané názvy (firmy):*

1) kupeckých alebo priemyselníckych podnikov (fabrik, závodov, dielní, sklepov);

2) vzdelanostných, humanitárnych a spoločenských ústavov;

3) spoločenských a zábavných stredov (spolkov, besied, jednôt, kassín, klubov).

Této názvy z pravidla píše sa tak, ako sú úradne zapísané. Ale ináč píše sa veľkou literou iba prvá litera *prvého slova*. Jestli v názve prichodí dajaké vlastné meno, ktoré v smysle vyšných pravidiel dla svojej povahy počína sa vždy veľkou literou, tak, samo sebou rozumie sa, také vlastné meno podržuje pre seba veľkú literu. Príklady: Kníhtlačiarstvo účastinársky spolok v Turč. Sv. Martine, Slovenský spolok vo Viedni, Kníhtlačiareň Jána Žilinského atď.

V takýchto a podobných „pod Korunou“, „ku Hviezde“, „u Zlatého jeleňa“, „pod Zeleným stromom“, — predložka nepatrí ku názvu a preto sa nepíše veľkou literou. Názvy sú tu: Koruna, Hviezda, Zlatý jeleň, Zelený strom. Preto píš: Bol som pod Korunou, idem zpod Koruny, idem pod Zelený strom, idem zpod Zeleného stromu atp.

VIII. *Názvy spisov a časopisov*. Uvodiac názvy časopisov a kníh takto postupujeme. Názvy o jednom slove píšeme veľkou začiatočnou literou: Sokol, Orol, Lipa, Nevädze. V názvoch, obsahujúcich dve slová, počíname obe slová veľkým písmenom: Katolícke Noviny, Cirkevné Listy, Slovenský Letopis. Ak sú dve slová názvu spo-

jené spojkou, táto píše sa malým písmenom: Vlast a Svet, Dom a Škola. Má-li spis vo svojom záhlaví viacej slov, píšeme len prvé veľkou literou: *Dejiny slovenskej literatúry*, *Náuka reči slovenskej*, *Dejiny kráľovstva uhorského* atď.

Pozuámka. Uvodiac názov časopisu alebo iného tiskopisu v diele učenom je najsprávnejšie uviesť ho tak, ako javí sa v pôvodine, trebárs by sa to protivilo bežným pravidlám o písaní veľkých písmen.

IX. *Mená sviatkov.* Píš: Vianoce, Turíce, Veľká noc, Všetech svätých, Božieho Tela, Nový rok, Starý rok atď. (Meno *nedele* píše sa malou počiatočnou literou tak ako aj mená ostatných dní v týždni, tedy: *nedela*, *pondelok*, *utorok* atď.)

X. *Veľkou literou počíname mená Boh, Ježiš Kristus* a *Panna Mária* a všetky podstatné a prídavné mená jako aj zámená, ktoré ich zastupujú, to jest (za Boha:) Pán, Hospodin, Stvoriteľ, Pánov, Hospodinov, Stvoriteľov, Všemohúci, Všadeprítomný, Vševedúci, Najvyšší, On, ktorý je na nebi, Jeho Spravodlivého boj sa atď., (za Ježiša Krista:) Pán, Vykupiteľ, Spasiteľ, Boh-Človek, Boh-Syn, Pán Kristus; On, ktorý nás vykúpil; Jeho, Ukrižovaného atď., (za Pannu Máriu:) Matka Božia, Rodička Božia atď.

Meno *Boh* vôbec vždy počíname veľkou literou, keď myslíme na najvyššiu bytosť, tedy i v takýchto: z milosti Božej, v mene Božom, služby Božie, prezretelnosť Božia, riadenie Božie, ostaň s Bohom, prosil pre Boha, pre Pána Boha, pre živého Pána Boha (t. j. dovolávajúca sa Boha, bytosti najvyššej); podobne aj meno *Ježiš Kristus* počíname veľkou literou, kedykoľvek na neho my-

slíme: daj mi pokoj pre Kristove rany, pre Kristovo umučenie, pre Krista Pána atp.

Nominatívy od týchto: Pána Boha, Bohu Človeku, Pána Krista, Kristu Pánu, — znejú jedným dúškom vyslovené jako by boly jedným slovom a preto sa píšu slúčené a len na počiatku slúčeniny veľkou literou takto: Pánboh, Bohčlovek, Pánkristus, Kristuspán. Stáva sa to len v nominatíve; v ostatných pádoch skloňovania vyslovujú sa obidve mená slúčeniny osobite a preto píšu sa vždy osobite a obidve veľkou počiatočnou literou.

Poznámka. Meno Boha nepíšeme veľkou literou ani v podobe podstatného ani v podobe prídavného mena v takých výrazoch a výpovediach, v ktorých ono slovníckym alebo mluvníckym zovšednením zrejme ztratilo svoj pôvodný poťah na najvyššiu bytosť Boha. Nepíšeme ho tedy veľkou literou v takýchto výrazoch: *boží dar* = chlieb, *pánbožtokova kravička* = meno istej mušky atp., ďalej v takýchto slúčeninách a skrátенých vetách: *chvalabohu*, *bohumilý*, *bohaprázdnny*, *neznaboh*, *nazdarboh*, *boh*daj atp., konečne v takýchto a podobných: *každý boží deň*, *každý bohovitý deň*, *každý od boha deň*, *boh* vie kedy sa to stalo, *pánboh* vie kedy sa to stalo, *pánboh* nebeský vie kedy sa to stalo.

XI. V skladbe počíname veľkou literou

- 1) každé samostatné vypočatie v próse;
- 2) každú samostatnú vetu.

Pod toto pravidlo patria aj skratky, menovite: gr. (= gróf), b. (= barón), kn. (= knieža), dr (= doctor) i vtedy keď sú bližšie určené: phil. dr, med. dr, theol. dr, jur. dr, ďalej p. (= pán), adv. (= advokát) atp. Ony totiž píšu sa veľkou literou tiež len tam, kde by sa písalo meno, ktoré skracujú, totiž na počiatku vypočatí a na počiatku samostatných viet. Nepíš tedy: Bol tam Dr. Slabý, alebo: bol tam P. Skalický, — ale píš: Bol tam dr Slabý, alebo: bol tam p. Skalický. Pod toto pravidlo

patria aj všetky ostatné skratky, píš tedy na pr.: Železnica je dlhá 100 kilometrov, kúpil obilia asi 200 hlitrov, odvážil klobásky s 2 dgrammy, kúpil kávy jedon kgramm za 2 kor. a 10 hal. atď. Píš ďalej: Bolo to 5. jan., 6. febr., 7. mar. atď., lebo skratky mesiacov tiež patria pod toto pravidlo. (Mená mesiacov nepíšu sa totiž veľkou literou.)

XII. *V osnovách listov, prípisov a prosbopisov veľkou literou počíname mená (podstatné, prídavné, zámená), potahujúce sa na osoby, ktorým píšeme, na pr. Velačtený a Vysokoučený Pane, — Drahý a Milý Priateľu! — Vaše Cis. a Král. Veličenstvo, — Vaša Velkomožnosť, Osvietenosť, — Vaše Blahorodie, Vaša Láskovosť, — Vaša Dobrotivosť, — dovoľujem si obrátiť sa k Vám, — zostávam priateľom Vaším atď.*

Mimo uvedené prípady súdny spisovateľ smie klásť veľké písmená všade, kde pre väčšiu určitosť alebo zo zvláštnej úcty vyzdvihnúť chce slovo nad jeho obecný význam.

Všimni si rozdielov medzi takýmito a podobnými: boží dar = chlieb; Boží dar = čokoľvek od Boha dané — boh vie kedy sa to stalo = v čase, na ktorý sa nepamätám; Boh vie kedy sa to stalo = odvolanie sa priamo na Boha, ktorý vie, kedy sa to stalo — bohďaj by len prišiel = bár by len prišiel; Boh daj, by len prišiel = priama prosba k Bohu, aby niekto prišiel — každý boží deň = každý deň; každý Boží deň = každý Bohu zasvätený deň, tedy v nedeľu a sviatok. Samo sebou sa rozumie, že slovo *boh* nepíšeme veľkým písmenom, keď je reč o bohoch pohanských, akých bolo a je viac v pohanských náboženstvách, ktorí ostatne majú svoje *vlastné mená*, tiež veľkou literou počínané, vidz pod IV.

O slučovaní slov.

338. §. I. Aj písmom slučujeme také slová, alebo časti slov, alebo časti viet (zakrnelé vety), ktoré obapolne doplňujú sa svojím významom utvoria nový, samostatný pochop. Na tomto základe slučujeme často a to:

1. predložky z pravidla. Často spoja sa dve aj tri *predložky* tým cieľom, aby určitejšie naznačovali pomer hlavnej predložky k menu. Takéto predložky majú svoj vlastný samostatný význam a preto sa píšu jedným slovom. Píš tedy: poza, zpoza, pomedzi, zpomedi, ponad, zponad, popod, zpod, zpopod, popri, zpopri, napred, vopred, zpopred, zpred, prostred, zprostred, uprostred, naprostred, podla, povedľa, pokonča, nakraj, pokraj, navrch, zvrch, namiesto, poníže, zponíže, zníže, povyšše, navyšše, naproti, popriek, napriek, navzdor, počas, včas atď. atď. — Výnimkou o sebe sa píšu: *k vôli, v oči*.

2. dvojčlenné spojky tiež z pravidla. Dvojčlenné *spojky* píšeme jedným slovom: nakoľko, natoľko, jestli, akmile, aknáhle, zčiasťky, nato, zato, preto, prečo, potom, zatým atď. — Ale jakonáhle prestanú byť spojkami ich členy, píšu sa osobite. Príklady: *na koľko* čiastok delí sa svet, — *na toľko*; *jest-li* v tom krčahu vody? — *na to* myslel, čo mal na srdci, *na to* sa pýtal, čo ho zajímalo; *pre to* prišiel, čo mu slúbili; *po tom*, ako zomrel; *za tým* vzdychal, za čím túžil atď. atď. Píšeme: *z väčšej čiastky* pravdu hovorí (dvojčlenné: *zčiasťky* privolil, *zčiasťky* nie); — „*by*“ sa píše spolu so spojkami *aby, akby, keby, kedby, jestliby*; ináče sa píše o sebe.

3. predložky so skloňovanými neskloniteľnými slovy, jako: predvčerom (*pred* a neskloniteľná príslovka *včera*), pozajtri (*po* a neskloniteľná príslovka *zajtra*), dozaista

(do a neskloniteľná príslovka zaiste, čo z predložky za a z neskloniteľnej príslovky iste: alebo zo za isté). Také sú ďalej: zavčerom, dovedna, vovedne, odpredvčera (od—predvčerom), odzavčera, zavčasu atď. Ale kde je predložka so skloniteľným slovom, tam sa píše o sebe: od predvčerajška, od zajtrajška, od predpoludnia, od včesrána (shluk: včasráno, g.-a) atď.

4. zakrnelé vety takéto a podobné: nazdarboh, chvalabohu, nemilobohu, bohužiaľ, žiaľbohu, poručeno—bohu; príslovky: navela (= na vela prosenia), zakaždým (= za každým razom). Složené vety zakrnelé nech sa oddelia, vlastne spoja spojovníkom takto: to je len taký „zkaderuka-zkadenoha“.

5. tak rečené shluky, jako: okamženie (obrazne stalo sa mierou doby), všemohúci (stalo sa mierou sily) atď. Také sú ďalej: bohaprázdný, všadeprítomnosť, všadebol, zecšecko atď. — Jest mnoho slov, zvlášte často obiehajúcich, ktoré sa bez príčiny slučujú, také sú: hore—spomenutý, výšspomenutý, pravdymilovný, pokojamilovný, mierumilovný a mnoho iných.

II. Složené slová sa píše dovedna. Teda pokojomilovný, mieromilovný, pravdomilovný, žartomilovný, ďalekoznámy, ďalekohľad atď. Pri složených slovách všimni si tohoto: Spojí-li sa viac prídavných mien, treba ich oddeliť spojovníkom, na pr. červeno-bielo-zelený, nemecko-anglicko-belgická smluva atď. Je však hodno spojovníkom oddelovať aj dvojčlenné složeniny, zvlášte sú-li členy dlhé, — tým forma nadobúda úhľadnosti, na pr. slovensko-vzdelávací, uhorsko-kráľovský, rímsko-katolícky, rakúsko-uhorský atď. Toto posledné pre jasnosť a zreteľnosť nech sa píše bez spojovníka v takomto a v po-

dobnom prípade: „trojčlenný spolok nemecko-italsko-rakúskouhorský“. Takýmto spôsobom správne sa naznačí pomer, v akom je rakúskouhorská ríša k tomuto spolku.

III. O príslovkách treba vedieť:

a) Príslovky, ktorých posledná časť je už sama sebou príslovka, bez výnimky píšú sa dovedna s predložkami, jako: odteraz, doteraz, nateraz, podnes, dodnes, odvtedy, dovtedy, odvčera, dovčera, tuvon, tavon, tamvon, ztamvon, ztade, zkade, odkade, onedlho, zanedlho, pozvoľna, poznova, poznovu, pozajtra, pohotove, napohotove, pochytre, napochytre atď. — Predložka *po* odlúčene sa píše od prísloviak, vychodiacich na koncovku *sky, cky*, na pr.: po slovensky, po chlapsky, po panský, po nemecky, po turecky atď., ale slučuje sa s príslovkami týmito: podobrotky, potichúčky, pomaly, potichy, pokračomky, poštvernožky.

b) Dvojčlenné príslovky, ktorých posledná časť je sklonené podstatné meno (prvá predložka), z pravidla o sebe píšeme: z počiatku, z večera, z jaseň, z jari, za dňa, za noci, za tmy, za rana, za mraku, za svitu, v uteky, vo výcvaly, v jaseň, v lete, v zime, na jar, na večer, na poludnie, na podzim, na mraku, na rano, na svite, po pravde, po chvíli, po kuse, pod večer, pod jaseň, o samote, o palici, o polnoci, o hlade atď.

Poznámka. Akže predložka so skloneným podstatným menom mocou zvyku takého zvláštného určitého významu príslovkovitého nadobudla, ktorý bárs len jemne líši sa od významu prvotného, nepríslovkovitého, — píšeme ju spolu so skloneným podstatným menom. Takéto prípady slúčeného písania máme na pr. v príslovkách: zrazu, naraz, odrazu, zaraz, včas, naskutku, vskutku, naporad, navrchu, nahlas, naveky, potme, nakoniec, napokon, na-

ostatok, pozadku, nazadku, napredku, popredku, predodňom, po-
nečase, dokonca a viac iných, ktoré súdny pisateľ rozozná ľahko.
Nech je tu položené niekoľko prípadov na objasnenie rozdielu
medzi príslovkovitým a nepríslovkovitým významom: *zrazu* vho-
dili sieť do vody, ale *z razu* nemali nič a vhodili ju po druhé;
— *naraz* vyvolal pán meno sluhu, ale ten *na raz* sa neohlásil a
pán vyvolal ho po druhé; — *vstal včas*, aby *v čas* došiel na sta-
nicu; — počujúc šramot v bočnej izbe, *naskutku* bežal som ta,
a zlodeja prichytil som *na skutku*; — on *vskutku* odpustil mi, —
v skutku jeho zračí sa veľkodušnosť; — *naporad* vysmieval iných
pri zkuške, ale keď on prišiel *na porad*, z neho sa smiali; — X.
a Y. sa bili, X. dostal sa *navrch*, X. ostal *navrchu*, X. vyšiel *na*
vrch Choč, sedel *na vrchu* Choči; — *nahlas* odvolával sa *na hlas*
počutý; — ľudia *navždy* sa budú rozpomínať *na veky* minulé,
Božská moc bude trvať *na veky*; — *potme* vošiel do izby, zažal
sviecu a bolo *po tme*; — za nimi vliekol sa *pozadku*, za nimi
vliekol sa *po zadku* atď.

c) Dvojčlenné príslovky, ktorých posledná časť je
sklonené prídavné meno (prvá predložka), v písme z pra-
vidla rozlučujeme až na jedinú predložku *z*, ktorá spolu
sa píše so skloneným prídavným menom. Píš tedy: od
dávna, od malička, od stara, od nova, za dávna, za sta-
rodávna, za tepla, za horúca, za živa, do cela, do hola,
do naha, do ista, vo slep, v náhle, v blízku, v pravo,
v lavo, na blízku, na ďaleku, na ďaleko, na modro, na
bielo atď. atď. — Naproti tomu slučuj predložku *z*:
zväčša, zťažka, znova, ztuha, zrovna, zrezka, zhruba,
zkriva, zhola, zčerstva atď. Vloží-li sa ešte slovo medzi
predložku a prídavné meno, vypíšu sa o sebe všetky
časti: z čista-jasna, z veľmi tuha, z veľmi ďaleka atď.

IV. Ak literami vypisujeme čísla, toto zachovávame:

a) Spolu píšeme číslice od 21—99, na pr. dvadsať-
jedon, tridsaťdva, štyridsaťosem, osemdesiatdeväť atď.

b) Spolu píšeme všetky čísla, ktoré sú zatvorené číslovkou *sto* alebo *tisíc* alebo *million*, na pr.: (jedon)sto, dvesto, tristo atď., alebo (jedon)tisíc, dvetisíc, tritisíc, dvadsaťtisíc, stotisíc, (jedon)million, dvamilliony, dvadsaťmillionov, tisícmillionov.

c) Desiatkové čísla podriaďujú sa stotinovým, na pr.: desaťsto, dvadsaťsto, štyridsaťosemsto; stotinové tisícovým: stōtisíc, stopäťdesiattisíc, dvestoosemdesiatdeväťtisíc; tisícové millionovým: tisícmillionov, päťtisícmillionov, stodvadsaťpäťtisícmillionov atď. Dľa tohoto summa 125.635,423 píše sa v právnych listinách (zvlášte v zákonoch) takto: stodvadsaťpäťmillionov šesťstotridsaťpäťtisíc štyristo dvadsaťtri; alebo: tisícého osmistého deväťdesiatehoprvého roku (z češtiny). Po slovensky: tisíc osemsto deväťdesiatehoprvého roku.

Píšeme spolu: päťnásobný, šesťnásobný, päťročný, šesťročný, päťčlenný, šesťčlenný alebo: ťročný, ťročný, ťnásobný, ťnásobný, ťčlenný, ťčlenný atď. — Skloňujeme: ť-ich, ť-im, ť-imi atď.

Od číslic oddeľuj *raz* (*ráz, razy*), tedy: (jedon) raz, dva, tri, štyri razy, päť, šesť, desať ráz atď. alebo viac ráz, niekoľko ráz, veľa ráz, prvý raz, druhý raz, po prvý raz, po šiesty raz, do piateho razu, na tri razy atď. — Naproti tomu *-krát* (*-krát*) ako slovo neskloniteľné v tomto prípade píše sa vždy spolu s predchádzajúcou určitou alebo neurčitou číslovkou: jedonkrát, dvakrát, trikrát, päťkrát, stokrát, po dvakrát, po päťkrát, po stokrát, na dva-, tri-, päť-, stokrát atď. Konečne oddeľuj predložku *po* v príslovkách po prvé, po druhé, po tretie atď.

V. O slučovaní slov treba ešte vedieť tieto veci:

1. Príkloňné *-že*, spolu sa píše s príslušným slovom: ktože, akože, kdeže, pravdaže, horkýže, pracujmeže,

podmeže, bolaže to za radosť! atď. atď. Toto priklonné -že, ktorým nemení, len zdôrazňuje sa smysel slova, dobre načim rozoznávať od spojky *že*, ktorá ovšem píše sa vždy o sebe. Iné je, keď poviem: „aleže prijd' k nám“ a iné: „ale že prišiel, to je div!“

2. K námesťkám (trebárs skloňovaným) a príslovkám pridávané *-si* a *-koľvek* nikdy sa neoddeľuje: ktosi, ktokoľvek, čokoľvek, kohosi, čohosi, čohokoľvek, kdesi, kdekoľvek, kadesi-kadekoľvek atď. Podobne píš: kolkosi, kolkokoľvek.

3. K námesťkám (trebárs skloňovaným) a príslovkám pridávané *-to* nikdy sa neoddeľuje: tento, tohoto, tomuto, takýto, takéhoto, takémuto; tuto, tadeto, tadiaľto, takto, potiaľto, tamto atď.

4. Zdôrazňujúce *pri-* spolu sa píše s prídavnými alebo príslovkami: priveľký, primalý, primúdry, priveľmi, pričasto, príhodne atď.

5. Spojovníkom slučuj také slová, ktoré dopĺňujú sa, aby význam hlavného alebo oboch zdôraznel: naraz-narazučky, teraz-terazučky, zle-nedobre, dobre-predobre, múdre-premúdre, rad-porad, voľ-nevoľ, voľky-nevoľky, beda-prebeda, bože-prebože, bože-nebože, z čista-jasna, novučičský-nový, tak-netak, len-len, už-už, skedy-neskedy, hore-dolu, chodí kade-kde, dochodí konca-kraja, konečným-koncom sa pohnevali, keď už ničoho-nič nemáte atď.

Skracovanie slov.

339. §. Skracujúc slová treba zachovávať této veci:

1. Skrátime-li prvú časť alebo prvé časti složeniny, zavierajúcej v sebe dve alebo tri prídavné mená, — po skrátенých častiach mimo bodku položíme aj spojovník, na pr.: b.-bystrický, r.-katolícky, turč.-sv.-martinský atď.

2. Vo vlastných alebo nevlastných složeninách, ak je posledná časť jedna a tá istá, krátime pomocou spojovníka takto: tu- i cudzo-zemské časopisy (m. tuzemské a cudzozemské č.), horno- i dolno-lehotský chotár (m. dolnolehotský a hornolehotský chotár) atď. — Ale takýmto spôsobom neslobodno skracovať složeniny, ktorých prvá časť je predložka, nikdy nepíš tedy takto: „kto neverí, nech o- vy- pre- po- dopáči“. ani takto: „nám je hlavne treba seba samých v povinnosti slovenskej neod- a neza-znávať“. V takýchto prípadoch spolu vypísať treba druhú časť složeniny pri každej predložke: neodznávať, nezaznávať atď. — Skracovať neslobodno ani té složeniny, ktoré sa končia na *-pis*: nepíš tedy: zeme- a deje-pis, ale zemepis a dejepis (zemepis a dejepis).

3. V neurčitých výpovediach „päť *alebo* šesť, päť *až* osem ľudí tam bolo“ vypúšťame slová *alebo až*, ale vždy nahradzujeme ich vodorovnou čiarou („—“), na pr.: „päť—šesť, päť—osem ľudí tam bolo“; „piatich—šiestich, piatich—ôsmich ľudí zabilo“; dva—tri razy, päť—desať ráz, dvaja—štyria, v troch—štyroch vodách sa umývať atď.

4. Za poriadkovými číslami kladieme bodku a nepridávame k nim skloňovacích prípon, píš tedy: „to stalo sa 30. júla, 24. marca“ m. „to stalo sa 30-ho júla, 24-ho marca“; „roku 1890.“ m. „r. 1890-eho“: „na 1. mája“ m. „na 1-ho mája“ atď. Napíšem-li 1., 2., 3., a 4., to už znamená: prvý, druhý, tretí a štvrtý, nepíš tedy: 1-vý, 2-hý, 3-tí, 4-tý atď.; napíšem-li: 1, 2, 3 a 4, to znamená: jeden, dva, tri a štyri.

5. Keď skracujeme dátum (deň a mesiac), mesiac označujme rímskym a deň našským (arabským) číslom, lebo inak povstať by mohol dvojsmysel, píšme teda:

5./II. (= 5. februára), 12./X. (= 12. októbra) a nie: 5./2. alebo 12./10.

Čo sa týče rímskych číslic, pripomína sa, že sa použiť smú len za radové, ale nie za základné. Nesmie sa písať: Krajina je rozdelená na VIII kultúrno-inžinierskych okresov.

6. Slovenčina živá nerada skrácúva *si* (2. osobu od *som*) v *s* ako čeština. Nakoľko v piesňach alebo v básňach alebo v osnove písanej predsa prichodí skrátene *s'*, pripojené k predchodiacemu slovu, kladme po ňom znak odsutia: *bols'*, *videls'*, *robils'*, *tys'*, *ty bys'* atď. m. *bol si*, *videl si*, *robil si*, *ty si*, *ty by si*. — Ačpráve je iného pôvodu, z tejže príčiny práve tak naložíme so skrátеныm *si*, pridávaným k námesťkám, príslovkám alebo neurčítým číslovkám, píšuc zaň *s s* odsuvníkom: *ktos'*, *kohos'*, *komus'*, *kdes'*, *kolkos'*, atď. m. *ktosi*, *kohosi*, *komusi*, *kdesi*, *kolkosi*.

7. Slová, ktoré často prichodia, skrácujeme tým spôsobom, že

a) vypíšeme len počiatočnú hlásku slova alebo slov a skrátene označíme bodkou buď po každej napísanej hláske o sebe, buď — sú-li stiahnuté — len po ostatnej. Príklady: *p.* = pán, *m.* = miesto, *m. r.* = minulého roku, *t. r.* = tohoto roku, *t. j.* = to jest, atď. = a tak ďalej, atp. = a tomu podobne atď.;

b) ak je na počiatku slova viac spoluhlások, této sa všetky vypíšu a skrátene označí sa po nich bodkou, na pr.: *sv.* = svätý, *kr.* = krajiar, *gr.* = gróf, *t. zv.* = tak zvaný, *ku pr.* = ku príkladu, *na pr.* = na príklad atď.;

c) ak by sa nedal skratok označiť zreteľne a presne uvedením hlások z prvej slabiky, dla potreby priberú sa hlásky zo slabík nasledujúcich, tak na pr. mená mesiacov krátime: jan., febr., mar., apr., aug., sept., okt., nov., dec.; iné príklady: uh. = uhorský, kraj. = krajinský, král. = kráľovský, kat. = katolícky, ev. = evanjelický, srov. = srovnaj, nar. = narodený, kor. = koruna, hal. = halier atď. V skratku *dr* a *pni* máme prvú i poslednú literu. Tento skratok liší sa od iných (gr., kr.) tým, že sa dá skloňovať: *dr*, *dra*, *drovi*, *drom*; *pnej*, *pňou*.

Ponevác užívame slovo „iný“ a nie „jiný“, musíme krátiť: „a i.“, „a i. v.“ miesto: „a j.“, „a j. v.“ (a iní, a iných viac). Za skratok *král.* môže sa napísať aj *kr.*, jestli mu predchádza skratok (*uh.*, *tedy*: *uh. kr.*) = uhorsko-kráľovský; ale inak *kr.* znamenávalo: krajiar.

O rozdeľovaní slabík.

340. §. Osobitú slabiku tvorí každá samohláska, dvojhláska a polosamohláska (*l*, *r*), na pr. *mak*, *vek*, *bič*, *žiak*, *liek*, *vôl*, *vlk*, *krm* atď. Chtiac *deliť na konci riadkov viacslabičné slová dla slabík*, pridrżujeme sa týchto pravidiel:

1. Keď je len *jedna spoluhláska* medzi samohláskami, dvojhláskami alebo polosamohláskami, ona sa *prirazi ku slabike nasledujúcej, jestliže sa tomu zrejmo neprotiví pôvodný sklad slova*. Rozdeľujeme tedy: *vo-da-vý*, *že-na-tý*, *ko-lí-sať*, *sto-do-la*, *ve-li-ký*, *po-ma-ly* atď.; rozdeľujeme: *o-be-ti*, *o-be-do-vať*, *o-be-siť*, *o-bo-jok* atď., lebo v takýchto prípadoch zabudli sme už na pôvodný sklad nepíšuc etymologické tvary: *ob-ve-te*, *ob-je-do-vať*, *ob-ve-siť*, *ob-vo-jok*. — Jestli je však pôvod slova *zrejmy*,

delíme dľa toho, jako on vyžaduje, na pr. nad-u-žiť (ale na-du-riť!), pod-u-jať (ale po-lo-žiť), roz-um atp.

2. Keď je *viac spoluhlások* medzi samohláskami, dvojhláskami alebo polosamohláskami, *této sa všetky prirazia ku slabike nasledujúcej, jestliže sa tomu zrejmo neprotivi pôvodný sklad slova*. Tak delíme: se-stra, lá-ska, o-kno, hnie-zdo, hli-sta, vrá-ska atď.; tak delíme aj slová: o-blie-kať, o-bra-cať, ne-me-cký, tu-re-cký, chla-pe-cký, va-la-ský, če-ský, ru-ský atď., lebo v takýchto prípadoch zabudli sme už na pôvodný sklad slova, nepíšuc etymologické tvary: ob-vlie-kať, ob-vra-cať, ne-meč-ský, tu-reč-ský, va-laš-ský atď. — Ale jestli je pôvod slova *zrejmy*, delíme dľa toho, jako on vyžaduje, na pr.: po-znať, roz-po-znať, roz-mie-siť, roz-niešť, nad-ho-diť, nad-žu-pan-ský, od-ho-diť, od-vrát-me, tras-me, poď-me, trias-li, nies-li, priad-li, od-hoď-te, za-maž-te, viaz-nuť, krad-núť, hrab-le, sed-lo, sed-lár-sky, vo-jen-ský, naj-väč-ší, naj-mil-ší, krot-ší, in-ší, hor-ký, slad-ký, vel-ký (od velí), ža-lost-ný, vlast-mi, ra-dost-mi, chlap-mi, hriíb-mi.

Poznámka. Slová *predsa, dvadsať* a podobné rozdeľujeme takto: pre-dsa, dva-dsať. — Jestli sa počína spoluhlásková grupa spoluhláskou *j, n*, prirážame posledne spomenutú spoluhlásku ku predchodiacej slabike v slovách cudzích alebo takých domácich, v ktorých etymologické tvary nevypisujeme, na pr.: vaj-da, haj-dúch (ale: za-jmi, za-jmul!), pon-de-lok, uň-ho, preň-ho, doň-ho atď. m. po-ne-de-lok, u-ne-ho, pre-ne-ho, do-ne-ho. Také rozlúčenie spoluhláskových grúpp ku dvom slabikám, napomôže-li sa tým výslova slabiky, dopúšťa sa aj v prípadoch iných tým viac, lebo v novej dobe pre obľahčenie pravidiel ujíma sa v tej veci náhľad slobodnomyselný, dľa ktorého vôbec dvojako smieme deliť slová, ktorých pôvod nie je zrejmý: nielen prirazením celej grupy k nasledujúcej slabike, ale po prípade aj rozlúčením jej ku dvom susedným slabikám.

G) Z náuky o ľubozvuku.

341. §. Táto hlava je iba pre spisovateľov a pre takých pisateľov, ktorí zakladajú si na tom, aby to, čo napíšu, nielen správne bolo napísané, ale aby to aj v ušiach pekne znelo.

Máme v slovenčine veľa slov, ktoré majú viac oprávnených foriem. Hovoríme a píšeme: proti-oproti, snáď-asnáď, hra-ihra, hneď-ihneď, šiel-išiel, jako-ako, zvlášte-obzvlášte, spýtať sa a opýtať sa; alebo: krom-krome, teprv-teprve, zas-zase, jest-je, kdes-kdesi, ktos-ktôsi, ležiac-ležiaci, bežiac-bežiaci, prosiac-prosiaci, celkom-celky, var-vari, kaviareň-kaviarňa, knihoveň-knihovňa atď. atď. V takýchto prípadoch dá sa využiť rozmanitosť foriem v prospech ľubozvuchnosti, a síce tak, že sa užijú slová spoluhláskami počaté po slovách samohláskami zakončených a slová samohláskami počaté po slovách spoluhláskami zakončených, poťažne že sa užijú pred slovami samohláskou počínajúcimi formy na spoluhlásku vychodiace a pred slovami spoluhláskou počínajúcimi formy na samohlásku vychodiace. Dľa toho, čo je hore povedané, napomôžeme ľubozvuk, keď budeme písať: *šla* kolo mňa a *šiel* okolo mňa, *ide* proti nemu a *idem* oproti nemu, *zvlášte* sa mi páči a *páča* sa mi *zvlášť* oči té pekné, *ináče* preč idem a *ináč* idem preč, *zase* prídem a *zas* odídem, *krome*

mňa nebolo tam nikoho a *krom* učiteľa nikoho tam nebolo, bolasť umierniť m. bolasť zmierniť atď. atď.

Formy *jistý, ještě, jich, jim, jimi* nie sú oprávnené vedľa foriem *istý, ešte, ich, im, imi* a preto nenačím ich užívať ani po slovách samohláskou zakončených. Z tejto príčiny nehľadiac na výšuvodené pravidlo píšeme: neistý, poistiť, zaistiť, uistiť, zaiste, doista atp. a nie: nejistý, pojistiť, zajistiť, ujistiť, zajiste, dojista. Naproti tomu oprávnené sú, lebo v živej mluve zamieňajú sa, formy *aký-jaký* a preto obe tieto slová klásť budeme dľa pravidiel hore spomenutých i v složeninách slovných: *da-jaký, všelijaký, volajaký, nejaký, nijaký* atď. m. *daaký, všeliaký, volaaký, neaký, niaký*. Spojky *ni-ani, by-aby* nezamieňajú sa v živej mluve, prvé formy zamieňavo prichodia len zriedka v podrečí, a preto sa nepokladajú za oprávnené dvojtvary. Spojky *alebo* a *lebo* majú rozdielny význam (*alebo* = *entweder*, *vagy*; *lebo* = *weil*, *mert*) a preto nie sú dvojtvarami jedného slova (jako v češtine *aneb-neb*) lež osobitými slovami. V slovese *íst* (*íst*) s predložkami otvorenými rušíme hiát: *prejst*, *najst*, *prijst* (alebo *príst*) atď., nepíš tedy: *preíst*, *naíst*, *priíst* (ani nie *prijst*!) Dvojtvary *aj-i* (= *auch*, *is*) sú oprávnené a pre dosaženie ľubozvuku mohli by sa užívať tak, aby *i* z pravidla kládlo sa medzi spoluhlásky, na pr.: *zaraz i* vstal, *hneď i* prišiel, kdežto *aj* z pravidla medzi samohlásky a pred samohlásku, na pr. on to *aj* urobil, už sa *aj* obrátil, *snáď aj* oplakali, *veď som aj* utekal, *hneď aj* odišiel, *čas už aj* uchodí, *zaraz aj* odpálil, atď. Keby sme písali: on to *i* urobí, už *sa i* obrátil atp., po sebe museli by sme vysloviť po tri samohlásky; v iných prípadoch po dve: *snáď i* oplakali, *veď som i* utekal atď. Dvojtvary na počiatku vety užívajú sa dľa ľubovôle:

Snád-Asnád, Okrem-Krem, Ako-Jako atď., ale *Aj* lepšie znie na počiatku vety v básni než *I*: *Aj* uňho boli, *Aj* pri ňom boli, *Aj* v záhrade bol atď.

Poznámka. Po *j* stredná slovenčina nerada vidí *i* a preto je lepšie nerušiť hiát v takomto prípade, ale písať: »aby jej *šli* poradiť« miesto »aby jej *išli* poradiť«.

342. §. To, čo je rečené o hláskach, ešte väčšmi odporúča sa nasledovať pri slabikách, lebo lubozvuk ani hiátom neruší sa natolko jako tým, keď po sebe nasledujú dve rovnako alebo podobne znejúce slabiky. Cvičený spisovateľ, ak si len trochu dá záležať, v takýchto prípadoch ľahko vyhne nelubozvuku zmeniac poriadok slov alebo použijúc iného slova.

Napišem:

<i>iste</i> počuli <i>ste</i> už	m. <i>iste ste</i> už počuli
<i>šiel</i> pozdejšie	» pozdejšie <i>šiel</i>
ale <i>je</i> lepšie	» ale lepšie <i>je</i>
ak <i>nie</i> dačo horšieho	» ak <i>nie</i> niččo horšieho.

Veľmi špatne znie, keď sykavé slabiky nasledujú po sebe.

Napišem:

stáva sa často	m. často <i>sa stáva</i>
vláda splnomocňuje sa	» vláda <i>sa splnomocňuje</i>
bude sa o to starať	» bude <i>sa starať</i> o to
nech sa pošle	» nech <i>sa zašle</i> .

Ak by mali povstať rušením hiátu dve rovnako alebo podobne znejúce slabiky, je lepšie nerušiť hiát.

Napišem:

ja ako človek	m. <i>ja</i> jako človek
prišiel 1. mája ako slúbil	» prišiel 1. mája jako slúbil
zas sa derú	» <i>zase</i> sa derú.

V slovách: uspokojujúci, zahajujúci, opojujúci a podobných snadne napomôžeme lubozvuk, keď ich užívame formou zmenenou; uspokojovací, zahajovací, opojovací (aj: opájací) atď.

343. §. K vôli lubozvuku nesmieme však porušiť prirodzenosť slohu alebo foriem, tým menej zatemniť význam. Nesmieme tedy skracovať slová „vychovávať“ a „vychovávateľ“ vo „vychovať“ a „vychovateľ“, lebo tvary takéto majú dvojaký, v jazyku presne rozoznávaný smysel. Slovo „vychovávať“ a z neho tvorené „vychovávateľ“ značí dej nedokonaný, kdežto „vychovať“ a z neho utvorené „vychovateľ“ značí dej dokonaný. Práve tak ako je iné utlačovateľ a utlačiteľ, ukazovateľ a ukazateľ, vyučovateľ a vyučiteľ, iné je vychovávateľ a vychovateľ.

ABECEDNÝ UKAZOVATEL.

Pripomenutia.

= Slová sú tak tlačené, jako ich treba písať. Kde sú litery čiarkované *d, l, ň, l, á, é, ó* atď., i ty piš čiarkované. Kde je čiarka dlhá: *í, ý, ó*, tam i ty napiš dlhú; kde je krátka: *i*, napiš i ty krátku. Za dvojhlasiky *ia, ie, iu, ô, ou* nepiš *íá, íé, íú, ó*, *ov*. Jedným slovom každé slovo piš tými istými literami, ktorými ho tu vidíš vytlačené.

= Slová, vytlačené veľkou počiatočnou literou, píšu sa *vždy* veľkou počiatočnou literou.

= Litera »y« stojí v abecede vždy po »i«, už aj preto, aby vynikol pravopisný rozdiel medzi nimi.

= Ku krstným menám priložená je nemecká i maďarská forma toho mena, aby sa objavil pravopisný rozdiel medzi nimi.

Skratky: jedn. = jednotné číslo

mn. = množné číslo

n. = nominatív

v. = vokatív

a. = akkusatív

g. = genitív

d. = datív

l. = lokál

i. = inštrumentál

m. = miesto.

§§-y odpravujú na dôležité poznámky v osnove.

☞ Ak nenajdeš dostatočných úprav pri složených slovách, vyhladať si základnú čiastku slova. T. j. keď nenajdeš pri slove *veľmore* množné číslo (*veľmorá* či *veľmoria?*), obzri si slovo *more*. Keď nenajdeš pri slovese *porýpať* prítomný čas (*porýpam* či *porýpem?*), najdi si *rýpať*. Ak niet v Ukazovateli složeného slova (na pr. *predvídať*), hľadaj jeho základnú čiastku (= *vidieť*).

A Ä Á

- a (spojka) § 247., 4.
 a i. = a iné, § 339. na konci
 a i. v. = a iných viac, § 339. na konci
 apr. = apríl
 atď. = a tak ďalej
 a t. p. + atp. = a tomu podobne
 aug. = august
 aby
 abonnent, g. -a
 abonnovat
 absolutismus, g. -u
 absolútny
 m. ačak piš avšak, však
 ačkolvek
 m. ada piš azda
 addícia, g. -e
 administrácia, g. -e
 admirál, g. -a
 adresa, g. -y
 adressovať
 affektovať
 afféra, g. -y
 africký
 Afričan, g. -a
- Afrika, g. -y
 aggressívny
 agitátor, g. -a
 aj alebo i, § 247., 5
 ak i jak, § 341.
 akby i jakby, § 341.
 akcia, g. -e
 akcionár, g. -a
 akciový
 akiste
 aký i jaký, § 341.
 akkord, g. -u
 ako i jako, § 341.
 m. akožto piš ako, § 247., 1.
 aktívny
 akuratessa, g. -y
 akvárium, g. -ria
 äkvátor, g. -a
 ale, § 247., 4, b
 alebo aj abo, § 247. 8., 9.
 Alexander, g. -dra
 alchymia, g. -e
 allegoria, g. -e
 aliancia, g. -e
 almanach, g. -u
 Alojs, g. -a
 alumneum, g. -nea
- Alžírsko, g. -a
 amalgam, g. -u
 Amália, g. -e
 americký
 Američan, g. -a
 Amerika, g. -y
 ammoniak, g. -u
 amortisácia, g. -e
 analysovať
 analogia, g. -e
 anarchia, g. -e
 anatom, g. -a
 anatomický
 m. anđel piš anđel
 m. anđelský piš anđelský
 anekdota, g. -y
 anglický
 Anglicko, g. -a
 Angličan, g. -a
 angličtina, g. -y
 ani—ani, § 247., 2.
 m. anis piš onajs
 anđel, g. -a
 anđelský
 anketa, g. -y
 Anna; ale Anka
 annexia, g. -e
 annonca, g. -e

počítava + delostrelná

áno	+ approximatívny	assekurácia, g. -e
anomalia, g. -e	apríl, g. -a	assessor, g. -a
anonymný	ärár, g. -u	assignácia, g. -e
anticipovať	árenda, g. -y	assistencia, g. -e
antikvár, g. -a	m. archandel pís	assonancia, g. -e
antikvariát, g. -u	archanjel, g. -a	ästetický
antipatia, g. -e	archäolog, g. -a	ästetika, g. -y
antipatický	archív, g. -u	astma, g. -y
antišambrírovať	archivár, g. -a	astronom, g. -a
antológia, g. -e	aritmetika, g. -y	ateismus, g. -u
Anton, g. -a	arranžovať	Athény, g. Athén
antropológia, g. -e	arrešt. g. -u	atmosfära, g. -y
apatieka, g. -y	arreštant, g. -a	attentát, g. -u
apokalypsa, g. -y	arreštovať	audiencia, g. -e
apokryfický	arrogancia, g. -e	auktor aj autor, g. -a
apoštol, g. -a	arsenál, g. -u	auktorita aj autorita, g. -y
apparát, g. -u	arsenik, g. -u	Austrália, g. -e
appellácia, g. -e	artikul, g. -u	autentický
appetit, g. -u	artilleria, g. -e	avisovať
appetitórium, g. -ria	Asia, g. -e	ažda, nie ažda
applaudovať	a síce	Azovské more
applaus, g. -u	asijský	
applicírovať	asyl, g. -u	
approbácia, g. -e	asnád i snád, §341.	
	aspoň	

B

b. = barón	bud. m., bud. r. +	bagún, g. -a
b.r., tohoto skratku	t. m., t. r.	bájka, g. bájky
neužívaj, lebo je	Babylon, g. -a + -u	bájočný
dvojsmyselný, znamená aj bežiaceho	m. bablna pís	bajúz, g. -a, bajúzy
aj budúceho roku;	vlna	bál, g. -u
to samé platí o	babský	baldachýn, g. -a + -u
skratku b. m. =	bacill, g. -a	balkón, g. -a + -u
mesiaca; vidz:	bagaria, g. -e	
	bagázia, g. -e	

ballada, g. -y	Bessarábia, g. -e	birka, g. -y
ballet, g. -u	betah, g. -a	birokracia, g. -e
balón, g. -a + -u	Bethlehem, g. -a	biskup, g. -a
balsam, g. u	+ -u	biť = schlagen,
balsamovať	bez i bezo; nie	verni
bampel, g. -pla	beze, na pr. bezo	bitka, bitva, g. -y
baňa, g. -ne	mňa a nie beze	by, § 338., I., 2.
Banát, g. -u	mňa	bydieť
banátsky	bez cenný	bydlisko, g. -a
bandérium, g. -ria	bezcestý	bydlo, g. -a =
banket, g. -u	bezcitnosť, g. -ti	Wohnstätte, lak-
baňský	bezgať	hely
baraní, -ie, -ia	bezočivý, nie prez-	býk, g. -a
bár by	očivý!	byl, g. -e
Bardijov, g. -a	bezpečiť	bylka, g. -y, by-
baryton, g. -a + -u	bezpečnosť, g. -ti	lina, g. -y
barla, g. -y	bezplatný	Bystrica, g. -e
barón, g. -a	bezplodný	bystrý
barrikáda, g. -y	bez pochyby	byt, g. -u = Wo-
báseň, g. -sne	bezpochybne	hnung, lakás
basilika, g. -y	bezprostredný	byť = sein, lenni;
báť sa s g., § 265.,	bezučinný	§ 168., 251., 279.
3. a Pozn. 2.	bezzákonný	Bytča, g. -e
batallion, g. -a + -u	biblia, g. -e	bytovať
batoh, g. -a	bibliotéka, g. -y	bývalý
batteria, g. -e	bibliotekár, g. -a	bývanie, g. -nia
bavlna, g. -y	bič, g. -a	byvol, g. -a
Bavorsko, g. -a	bičiak, g. -a	byzantismus, g. -u
bázeň, g. -zne	bidlo, g. -a =	blabotať, blabtať
bažiť po čom; nie:	Stange, rud	blačať
za čím	bieda, g. -y, biediť	bladý i bledý; zle:
bedač, g. -e	bielizeň, g. -zne	bládý!
beh, g. -u	biely, bieliť	blahý
Belehrad Stolný	bielok, g. -lku	blahobyť, g. -u
aj Srbský	bigotný	blahočinný, -osť
beľmo, nie beľmo;	biharská stolica	blahodarný
g. -a	bíreš, g. -a	blahosklonný
Berlín, g. -a	birinček, g. -čeka	blak, g. -u, blakot,

g. -u	bohatstvo, g. -a	§ 267., 3.
blánka, g. -y	bohyňa, g. -ne	brániť sa s d. +
blankyt, g. -u	bohužial	g., § 267., 3.
blázinec, g. -nca	boj, g. -a	brať, berem, bereš,
blázneť	bojazlivý	bere atď. + be-
bláznit	bojište, g. -šta	riem, berieš, berie
blázon, g. -zna	bojsa	atď., § 157., 4., b.
blbec, g. -bca	bok, g. -a + -u,	bratanec i bratra-
blbý	bol, ja som bol,	nec, g. -nca
blbotaf	nie: ja som <i>ból</i> ,	bratský
bledý i blady; zle:	ani nie: ja som	bratstvo, g. -a
blädý!	<i>boň</i>	brav, g. -a
blízky; nie: blízky	ból, g. -u	bravčí
blízko; nie: blízko	boľačka	bravčiar, g. -a
bližný	boľasť i bolesť, g.	bravčový
bližší	-ti	bravúra, g. -y
bližšie	boľasťný i bolesťný	Brazília
blýskať sa	boľavý	brblaf, brblavý
blýskavica, g. -e	boľasť i boľasť, g.	bremä—bremeno,
blýskavý	-ti	§ 93.
blyšťať sa	boľet; nie: boľaf;	bremeno, g. bre-
blud, g. -u	s a., § 254.	mena, d. bremenu
bludný	bôľny	m. brez pís bez
bo i lebo, § 247., 9.	borievka, g. -y	m. brezočivý pís
bôb, g. bôbu	boršodská stolica	bezočivý
bobkový list	bosý	brezniansky
bobuľa, g. -e, bo-	bosky	Brezno, g. -a
bulka, g. -y	bôta, g. bôty	brezuľa, g. -e, bre-
bobuľatý	bozať	zulka, g. -y
bocian, g. -a	bozk, g. -u	briadka, g. -y
bôček, g. bôčka	bozkať	brička, g. -y, istý
bod, g. -a + -u	boženík, g. -a	vozik
bodka, g. -y	Boží, -ie, -ia	bridieť sa
bodlač, g. -e	bôžik, g. bôžika	bridký = hnusný
bodlavý	Božieho Tela	brieždiť sa
bodnúť	Božský	brigáda, g. -y
Boh i Bôh, g. Boha	braček, g. -čeka	brilliant, g. -a
bohatier, g. -a	brániť s d. + a.,	Britania, g. -e

britký = ostrý	bud. m. = budú-	bujak, g. -a
britva, g. -y	ceho mesiaca	bullá, g. -y
bryndza, g. -e	bud. r. = budú-	burgyňa, g. -ne
brloh, g. -u	ceho roku	buričský
bronz, g. -u, bron-	buď — buď, §	buričstvo
zový	247., 2.	bursa, g. -y =
broskyňa, g. -e; i	Budapešť, g. -ti	Börse, tózsde
broskva, g. -y	Budatín, g. -a	bursovný
Brussel, g. -u	Budín, g. -a	<u>m. buť piš byť</u>
brutto	budínsky	buzogaň, g. -a
bubennícky	buditeľ, g. -a	bzdeť
bubenník	budovateľ, g. -a	bzdocha, g. -y
bubon i buben, g.	buchnúť	<u>bzučať</u>
-bna		

C

e. a kr., jasnejšie:	cella, g. -y	nie ceze: cezo
cis. a kr. = ci-	cement, g. -u	mňa a nie ceze
sársky a králov-	cenzat	mňa; ovšem:
ský v Uhrách;	ceng, g. -u	cezeň
c. k. = cisársko-	cengat	cibula, g. -e, ci-
kráľovský len v	cenník, g. -a	bulka, g. -y
Austrii	cenný	cibuľovatý
cm. = centimeter	cennosť, g. -ti	cicerónsky
cár, g. -a, cársky;	cenosť, g. -a	cielat
nie car, carský	cenosť, g. -y	ciel, g. -a
cárit	centigramm, g. -u	cieva, g. -y, cievka,
cárovič; rusky:	centrálny	g. -y
carevič	m. céra piš dcéra	cigáň, g. -a, ci-
cárovna, g. -y; -á,	<u>certifikát</u> , g. -u	gáňča, g. -afa
g. -ej	ceruza, g. -y	cigáňka, g. -y
cásúra, g. -y	m. cesnak piš če-	cigáňsky, cigáň-
cedula, g. -y	snak	stvo, g. -a
celibát, g. -u	cestovateľ, g. -a	cigória, g. -e
celičký, celučky	cez, nie ces; pred	címer, g. -u
celý	spoluhláskovými	cink, g. -u, cin-
celky	skopeninami cezo,	kový

cintlavý
 cinz, g. -u
 cirkel, g. -kla
 cirkev, g. -kvi (česky: -kve)
 cirkulár, g. -a
 cirkus, g. -kusu
 cisár, g. -a
 Cislajtánia, g. -e
 citadella, g. -y
 gitara, g. -y
 citelný
 citrón, g. -a + -u
 citrónovitý
 citrónový
 civilisácia, g. -e
 civillista, g. -y

cyklus, g. -lusu
 cylinder, g. -dra
 cymbal, g. -bala
 cynismus, g. -u
 cyprus, g. -u
 Cyrill, g. -a
 clo, g. cla
 cloniť nie sloniť
 cmúľať
 cmúlok, g. -lka +
 -lku
 colný
 ctený
 ctihodný
 ctiť
 ctiteľ, g. -a
 ctižiadosť, g. -ti

ctný
 ctnosť g. -ti
 ctnostný
 cučať
 cudzí, -ie, -ia
 cudzinec, g. -nea
 cukrárňa, g. -ne
 cukrovka, g. -y
 (repa)
 cumel, g. -mla
 cumľať
 cval, g. -u
 cvalom
 cvičba, g. -y
 cvičiť
 cvik, g. -u
 cvikla, g. -y

Č

čaj, g. -u
 čajový
 m. čak piš však
 čakau, g. -a
 čakateľ, g. -a
 čakateľka, g. -y
 čakov, g. -a
 čalún, g. -a
 čalúnnik, g. -a
 čanádska stolica
 čarodejnica, g. -e
 čarodejný
 časť, g. -ti
 častý
 Čech, g. -a, mn.
 nom.: Česi
 Čechy, g. Čiech

čelaď, g. -di, čeladník, g. -a
 čeliadka, g. -y
 čelusť, g. -ti
 čerešňa, g. -ne
 čerpať; čerpám i čerpem, rozk. čerpajú čerpi, § 157.
 Pozn. 2.
 čerstvý
 červ, g. -a, červík g. -a
 červenejší, červeníšší
 český
 česnak, g. -u
 česť, g. cti

čestný
 čez, nie čes vidz cez
 čiahať
 čiapka, g. -y
 čiara, g. -y
 čiastka, g. -y
 Čierna hora, černo-horský, Černo-horec
 čierny, ale černejší
 m. čil piš včil
 m. čili piš čiže, §. 241., 1.
 Čína, nie: Čína
 činný, -osť, g. -ti
 číslo, g. -a

čistý	čongrádska stol.	črieda i čerieda,
čítateľ, g. -a	čosi-kamsi	g. -y
člapkať	čreť, črem, čreš,	črievice, g. -ic
člapnúť	čre atď., § 160.,	črvoč, g. -e
človečí, -ie, -ia	Pozn. 2.; čretý,	črvotoč, g. -e
človečina, g. -y	črený; čretie,	čudovať sa čomu;
člup, člupkať	črenie, § 160.,	nie: na čom
čmýriť sa	Pozn. 3.	m. čul piš včul
čo; nie: čô, čvo	črevo, g. -a	

D Ď

dec. = december	ďasná, g. -sán; nie	definitívny
dr = doktor; dra,	jasná	dejiny, g. -jín
drovi, drom, §.	ďateľ, g. -tla	dejinný
339., 7., c.	ďateľina, g. -y	deklamácia, g. -e
ďaka, g. -y	ďatla, g. -e	deklarácia, g. -e
ďakovať	dátum, g. -u	deklinácia, g. -e
ďalej	Dávid, g. -a	dekorácia, g. -e
ďaleký, nie: de-	dávka, g. -y	dekrét, g. -u
laký	dávno	delba, g. -y
Dalmácia, g. -e	dážď, g. dažďa	delikatessa g. -y
Dalmatíнец, g. -nca	dáždnik, g. -a	delikvent, g. -a
dalmatínsky	dbať s g. + a.	deliteľný
ďaľší	(o čo), § 265.,	delník, g. -a
ďámon, g. -a	Pozn. 1.	delo, g. -a
ďaň, g. -ne	dcéra, g. -y; nie	delostrelba, g. -y
ďaňový	céra	Demanovská ja-
ďánsky	dcérin, nie cérin	skyňa, g. -e
Dardanelly, g.	dcérsky, niecérsky	demokracia, g. -e
-niell	debatta, g. -y	demonštrácia, g. -e
Ďarmoty, g. -môt	decentralisácia, g.	deň, g. dňa, d.
ďarobný idaromný	-e	dňu, inštr. dňom;
ďarobník i darom-	decigramm, g. -u	mn. n. + akk. dní
ník, g. -a	decko, g. -a, ale	(+ dny), g. dní,
ďarovateľ, g. -a	detský	dat. dňom, l.
ďas, g. -a	ded, g. -a	dňoch, inštr. dňa-

mi (+ dny)
 denglavý
 dennica, g. -e
 denník, g. -a
 denný
 deputát, g. -u
 deravý
 desať, desiaty
 desiatka, g. -y
 desiatnik, g. -nika
 designovať
 desinfekcia, g. -e
 desiť sa s g., §.
 265., 3. a Pozn. 2.
 despotismus, g. -u
 dessert, g. -u
 destilovať
 defací, -ie, -ia
 detektív, g. -a
 deti, g. -í, d. -tom,
 l. -toch, i. -tmi
 detinný, detinský
 deväť
 deväťdesiat
 devätnásť
 deviaty
 diabol, g. -bla
 diadém, g. -u
 dial, g. -e
 dialka, g. -y
 dialekt, g. -u
 dialny
 diamant, g. -u
 diať sa
 diecésa, g. -y
 diel, g. -u
 dielňa, g. -ne
 diera, g. -y

dieta, g. -ata
 dievča, nie diovča
 dievka, nie diovka
 diferencia, g. -e
 diferenciálny
 diktátor, g. -a
 dilemma, g. -y
 dilettant, g. -a
 dimensia, g. -e
 diplom, g. -u
 direktíva, g. -y
 disciplína, g. -y
 disharmónia, g. -e
 diškrécia, g. -e
 diškurs, g. -u
 dišponibilita, g. -y
 dišposícia, g. -e
 dišputa, g. -y
 dištancia, g. -e
 dištrikt, g. -u
 dištriktuálny
 diurnista, g. -u
 diurnum, g. -u
 div, g. -u
 divisia, g. -e
 diviť sa čomu, nie
 na čom
 divný
 dych, g. -u
 dýchať
 dychtiť po čom,
 nie za čím
 dýka, g. -y
 dym, i dým, g. -u
 dymiť
 dyňa, g. -ne
 dynamit, g. -u
 dynastia, g. -e

dľa
 dlaba i dlapa, g. -y
 dlábať, dlábam i
 dlábem, rozk.
 dlábaj i dláb,
 § 157. Pozn. 2.
 dlaň, g. -ne
 dlbať, § 157.
 Pozn. 2.
 dlh, g. -u, nie dluh
 dlhý, nie gľhý, ani
 nie dluhý
 dlho, nie gľho, ani
 nie dlhuho
 dlhší
 dlžoba, nie dlžžoba
 dnes, dneská
 dnestýždeň, g. -a;
 do dnestýždňa,
 na dnestýždeň
 do- (na pr. do-
 máhať sa, do-čkať
 sa) s g., § 265
 do- (na pr. doza-
 metal, dofaráril),
 § 210., 1.
 dobiť = ausprü-
 geln, megverni
 dobyť = erwer-
 ben, szerezni
 dobytčí, -ie, -ia
 dobytok, g. -tka.
 † -tku
 dobývať
 dobývateľ, g. -a
 dobrý
 dobrobyt, g. -u
 dobročinný, -osť

«dobrodruh, g. -a	dokonalet	dosiaľ
«dobrodružský	dokonalý i doko-	dosypať
«dobromyseľný	nály	dosýpka, g. -y
Dobronivá, g. -ej	do korán	do sýta
«dobronivský	dôležitý	doska i daska, g.-y;
«dobrosrdečnosť, g.	doliehať	mn. g. -sák
-ti	dolievať	dôsledný
«dobrovoľník, g. -a	doliezť	dôslednosť, g. -ti
«dobrovoľný	Dolná zem, g. -e	dôsledok, g. -dku
Dobšiná, g. -ej	Dolniaky, g. Dol-	doslov, g. -u
«dobšinský	niak	dosmrtný
«do cela	dolný	«dospelý
«dočiahnuť i do-	dômysel, g. -slu	dospievať
siahnúť	domýšľať sa	dosť, dostačiteľný
«do čista	domyšľavosť	dostaviť
«dodávka, g. -y	«dômok, g. -mku	dostih, g. -u
«dohán, g. -u	domorodý	dôstoj, g. -u, dô-
«doháňať	domov, g. -a	stojný
«dohľad, g. -u	doniesť	dôstojník, g. -a
«dohliadač, g. -a	dopieť	dôstojnosť, g. -ti
«dohliadať	dopis, g. -u, do-	dostrelenie, g. -nia
«dohliadka, g. -y	pisovateľ, g. -a	dostriezť = do-
Dohviezdny večer	dopýtať sa	striehnúť
«dochytiť	dopytovať sa	dosúď
«dôchod, g. -u, dô-	doplnok, g. -nku	dosvedčiť
chodok, -dku	do pola, do poly	dotade
«do ista	do poludnia	dotaz, g. -u
«dojať; nie : dojmúť	dopoludnie	dotčený
«dojem, g. jmu	dopomáhať	dotiahnuť
«dojemný	dopriať	dotiaľ
«dojesť	dopustenie, g. -nia	dotieravý
«dojsť, dôjsť; došiel	dôraz, g. -u	dotýčny
«dôkaz, g. -u	dôrazný	dotýkať sa, v. týkať
«dokiaľ	dorozumenie, g.	sa
«dokým	-nia	dotknúť sa
«dôkladný	dosah, g. -u	dotknuteľný
«do kola	dosaváď	dotrýzňať
«dokonale	dosiahnuť	dovedna

dôvera, g. -y
 dôverný
 dôverovať
 m. dovica piš vdo-
 vica
 doviest = bis hin
 führen, oda vezet
 doviezt = bis hin
 führen zu Wagen,
 oda vinni kocsin
 dovliecť
 dôvod, g. -u, dô-
 vodiť
 dovodzovať
 dovoz, g. -u
 dovozca, g. -u
 dovrávať
 dôvtip, g. -u
 dozaista
 dozvedeť sa o čom,
 nie čo; § 270., 3.
 drahý, drahný
 drahocenný
 drahocennosť, g. -ti
 drahší
 drať, derem i de-
 riem, § 157., 4., b.
 dresína, g. -y
 dret, drem, dreš
 atď., § 160., Pozn.
 2.; dretý, drený;
 dretie, drenie, §
 160., Pozn. 3.
 drevárňa, -eň, g.
 -rne

drevený
 drevorez, g. -u
 drevorytina, g. -y
 drglavý
 driapať
 driek, g. -u, driečny
 driemať, driemam
 i driemem; rozk.
 driemaj i driem,
 § 157., Pozn. 2.
 drieň, g. -a
 drieňky, g. -ňok
 drieňovica, g. -e
 driehmať, nie dri-
 chnať
 drob, g. -u, drobky,
 g. -ov
 drobisk, drobizg,
 g. -u
 drobizeň, g. -zne
 drobný
 drôt, g. -u
 drôtový
 drozd, g. -a
 droždie, g. -dia
 drsný
 druh, g. -a (= ka-
 marát); druh,
 g. -u (= sorta)
 druhý
 drúzgať
 drzý
 država i država,
 g. -y
 dub, g. -a

dudy, g. dúd
 duell, g. -u; -llovať
 dúfať
 dúha, g. -y
 duch, g. -a
 Ducha, na Ducha
 dukát
 m. dúkaz piš dôkaz
 m. dôležitý piš dô-
 ležitý
 dumbier, g. -u
 duplovaný
 m. dúraz piš dôraz
 Ďuro, g. -a
 m. dúvera piš dô-
 vera
 m. dúvod piš dô-
 vod
 m. dúvtip piš dô-
 vtip
 dva, dve, g. dvoch,
 d. dvom, l. dvoch,
 i. dvoma, § 137.
 dvadsať, dvadsiaty
 dvadsiatka, g. -y
 dvanásť, dvanásty
 dvanásťka, g. -y
 dvierka, g. -rok
 dvojejtihodný
 dvojíť, dvojítý
 dvojsmyseľ, g. -slu
 dvojsmyseľný
 dvoranín, g. -a
 dvorný

E

ev. = evanjeli- cký	eminencia, g. -e	eventuálny
ev. a. v. = evanje- licko-augsburg- ského vyznania	encyklika, g. -y	evidencia, g. -e
edikt, g. -u	encyklopädia, g. -e	Europa, g. -y
Eduard, g. -a	m. anglický pís an- glický	European, g. -a
efekt, -u, efek- tívny	m. Anglicko pís Anglicko	europský
Egypt, g. -a + -u	m. Engličan pís Angličan	excellencia, g. -e
egoizmus, g. -u	enunciácia, g. -e	excentrický
ekonom, g. -a	epilepsia, g. -e	exekucia, g. -e
ekonomický	episoda, g. -y	exekučný
ekstáza, g. -y	epiteton, g. -u	exekútor, g. -ora
ekvipáža, g. -e	eskomptný	exekvovať
elaborát, g. -u	eskorta, g. -y	exemplár, g. -a
elastický	essencia, g. -e	existencia, g. -e
elektrický	ešte, nie ešte	exklusívny
elektrika, g. -y	etický	exkommunikácia, g. -e
elektrisovať	etika, g. -y	exkursia, g. -e
elementárny	etikeťný	exotický
elita, g. -y	etiketta, g. -y	expansívny
elipsa, g. y	etymologia, g. -e	expedícia, g. -e
elsasský	etnografia, g. -e	experiment, g. -u
Elsassko, g. -a	evanjelický, nie evangelický	explikácia, g. -e
emancipácia, g. -e	evanjelium, nie evangelium, g. -lia	explodovať
emigrácia, g. -e		exposícia, g. -e
		extrakt, g. -u
		extrém, g. -u
		exulant, g. -a

F

febr. = február, g. -a	fabrikantský	faktický
fabrický	fabrikát, g. -u	faktor, g. -a
fabrika, g. -y	faeton, g. -a + -u	faktum, g. -u
fabrikant, g. -a	fakla, g. -e	faloš, g. -lši
	fakt, g. -u	falošný

falsifikácia, g. -e	Filip, g. -a	fotografia, g. -e
famóсны	filolog, g. -a	frajer, g. -a
fanatismus, g. -u	filologia, g. -e	frak, g. -u
fantásia, g. -e	filosof, g. -a	frakcia, g. -e
fantastický	filosofia, g. -e	fraktúra, g. -y
farba, g. -y	fiškál, g. -a	Francúz, g. a
farbiar, g. -a	fiškus, g. -a	francúzsky
tarbit	fysharmonika, g. -y	Francúzsko, g. -a
fascikul, g. -kulu	fysický	francúzština, g. -y
fása, g. -y	fysika, g. -y	františkán, g. -a
fašangy aj fa-	fysiognomia, g. -e	frappantný
šiangy, g. -ov	fysiologia, g. -e	frása, g. -y
fatalista, g. -u	flak, g. -u; -ovitý	fraseologia, g. -e
tátel, g. -u	flaša, g. -e	fregatta, g. -y
fazuľa, g. -e	flauta, g. -y	Fridrich, g. -a
federalismus, g. -u	flinta, g. -y	frisér, g. -a
feudalismus, g. -u	flór, g. -u	frivolnosť, g. -ti
fiala, fialka, g. -y	fonograf, g. -a + -u	funerál, g. -a
fideikommiss, g. -u	formálny	funkcia, g. -e
ígel, g. -gla	formát, g. -u	fúra, g. -y
igliar, g. -a	formula, g. -y	futrál, g. -a
igúra, g. -y	fortiel, g. -u	fúz, g. -a; fúzy, -ov;
m. fialka pís fialka	fortifikácia, g. -e	nie búz, búzy
Filakovo, g. -a	fórum, g. -u	fuzatý
filantrop, g. -a	fosfor, g. -u	fúziská, g. -isk

G

gr. = gróf	garnisóna, g. -y	a. gate, g. gatí, d.
gáfor, g. -fru, nie	garnitúra, g. -y	-iam, l. -iach, i
káfor	garsón, g. -a	-tami
gajdy, g. gájď	garsónny	gavalier, g. -a
gajdoš, g. -a	Gašpar, g. -a	gáz, g. -u
gallimatias, g. -u	gaštan, g. -a	gazdiná, g. -ej
galvanismus, g. -u	gaty, g. gát, d.	gáza, g. -e
garancia, g. -e	-ám, l. -ách, i.	gemerská stolica
garbiar, g. -a	-ami. Alebo: n. +	generál, g. -a

geografia, g. -e
 germanisácia, g.-e
 germanismus, g.-u
 m. girant píš žirant
 m. giro píš žíro
 gymnasiálny
 gymnásium, g.-sia
 gymnastika, g. -y
 gyps, g. -u
 gladiátor, g. -a
 glycerín, g. -u
 glóbus, g. -busu

golier, g. -a
 m. grajciar píš
 krajciar
 gramm, g. -u
 grammatika, g. -y
 granatier, g. -a
 grandióсны
 grécky
 Grécko, g. -a
 Gregor, g. -ora
 m.griedapíškrieda
 m. grg píš krk

grobian, g. -a
 grobiansky
 gróf, g. -a
 grunt, g. -u
 gruntovný
 gubernátor, g. -a
 guľa, g. -e; guľka,
 g. -y
 guláš, g. -u
 gumma, g. -y
 gummový
 guvernantka, g. -y

H

habať, habkať
 had, g. -a
 hádka, g. -y
 hádzasť
 hachľovať
 hajdúch, g. -a;
 mn. n. -úsi
 hajdúsky
 hájiť sa s g. §
 265., 3. a Pozn. 2.
 halena, g. -y
 Halič, g. -e
 haličský
 halier, g. -a
 haluška, -y
 haluz, g. -i
 halúzka, g. -y
 hámorrhoidy, g.
 -oíd
 hanba, g. -y
 hanbiť sa s g., §
 265., 3. a Pozn. 2.

handra, -y; mn.
 g. -dár
 handrár, g. -a
 hanobný
 hárem, g. -u
 haring, g. -a
 harmónia, g. -e
 hasič, g. -a
 hasičský, hasič-
 stvo, g. -a
 hať, g. -ti
 hatať, hatám i ha-
 cem, § 157., 2.
 háveď, g. -di
 haviar, g. -a
 heglavý
 Hernád, g. -u
 heslo, g. -a
 hí, híkať
 hiart, g. -u
 hierarchia, g. -e
 hieroglyf, g. -u

hippodrom, g. -u
 história, g. -e
 historický
 historiograf, g. -a
 hyacint, g. -u
 hyb, g. -u
 hybaj
 hýbať s i. + a.,
 § 277., 5., Pozn. 1.;
 hýbam i hýbem,
 § 157., 2.
 hybký
 hybkosť, g. -ti
 hybný
 hyd, g. -u
 hydina, g. -y
 hydra, g. -y
 hýl, g. -a
 hymna, g. -y
 hyntať sa
 hyntov, g. -a
 hynúť

hypochondria, g.-e	hnút s i. + a., § 277., 5., Pozn. 1.	hrad, g. -u, z tej príčiny aj: Novohradu, Petrohrad u atď.
hypotéka, g. -y	hnutelný	hradská cesta
hypotéza, g. -y	hnutelnosť, g. -ti	hraničiar, g. -a
hysterický	hoc i hoci	hrať (v karty, v kolky, na husliach), § 253., Pozn. 5.
hyzdiť	hoden, s g.	hrba, g. -y
hja, nie hia	hodváb, g. -u	hrdina, g. -u
hľa, hľadeť	hoľa, g. -e	hrdinný, -osť, g. -i
hľad, g. -u, hľadný, hľadovitý, hľadoveť	holba, g. -y	hrdlo, g. -a
hľadiť	holič, g. -a, holičský	hrdomyseľný
hľadký, hľadkosť	holofúz, g. -a	hrdopyšný
hľadší	holub, g. -a	hrdza, g. -e, nie zrdza
hlásateľ, g. -a	homola, g. -e	hrdzavý
m. hláskať piš láskať	homôlka, g. -y	hrebeň, g. -beňa
hlávka, g. -y	homolovitý	hriadka, g. -y
hlavný	honba, g. -y	hrianka, g. -y
hľbať, hľbka, g. -y	hontianska stolica	hriať
hľboký nie hľboký	horeznak	hriaté pálené = hriaté
hľbší	horizont, g. -u	hríb, g. -a
hľiadka, g. -y	horkýže, horkáže	hriech, g. -u
hľodať, -dám i -dzem, § 157., 2.	Horniaky, g. Horniak	hriešny
hľoh, g. -u, hľohyňa, g. -ne	horný, -é, -á	hriešnik, g. -a
hľomoz, g. -u	horúcosť, g. -ti	hriva, g. -y
hľuza, g. -y	Horvat, g. -a	hrýzť
hľmyriť sa	horvatský	hrnčiar, g. -a
hľmyz, g. -u	Horvatsko, g. -a	hrnec, g. -nea
hľmľa, g. -y	hostiteľ, g. -a	hrobitov, g. -tova
hľnať, ženem i žením, § 157., 4., b.	hotoviteľ, g. -a	hrobka, g. -y
hľneď aj ihneď	hotovizeň, g. -zne	hromádka, g. -y
hľnev, g. -u, hľnevny	hovädo, g. -a	hromobitie, g. -tia
hľniezdo	hovädeť	hromosvod, g. -u
	hovädzí, -ie, -ia	
	hovoriť, § 277., 5., Pozn. 2.	
	hrač, g. -a	
	hračsky	

Hron, g. -a, hron- ský	ka, g. -y	huslový
hrozný	hudba, g. -y, hu- dobník, g. -a	húšť, g. -ti
hrst', g. -ti	hudec, g. -dca	húžovateľ
hrúbka, g. -y	hudobný,	húžovitý
hrubší	humenný	húžva, g. -y; mn. g. - žev, § 76.
hrud', g. -i = Brust, mell	humoristický	hviezda, g. -y
hrvol, g. -a + -u	hus, g. -i	m. hviezdár pís hvezdár
hržať aj eržať	husí, -ie, -ia	hviezdnatý
m. hu pís ju: vi- del, prosil, ľúbil	husiar, g. -a	hviezdny
som ju; nie hu	husita, g. -u	hvizd, g. -u, hvi- zdať
huba, g. -y, hub-	husle, g. husiel + huslí; husliar, g. -a	hvižďať

Ch

chalúpka, g. -y	chýr, g. -u	chod', nie choj
chamäleon, g. -a	chystať	chodba, g. -y
chápať, -pam i -pem, rozk. chá- pajicháp, §157.2.	chytiť, chytlavý	chodník, g. -íka
charakter, g. -u; § 41	chytrák, g. -a	chôdza, g. -e
chatrč, g. -e	chytrý	cholera, g. -y
chceť; nie keeť, sceť	chyža, g. -e	chopiteľný
chichot, g. -u	chlápä, g. -äťa	chorý, chorlavý
chichotať sa, che- chtať sa, -tám sa	chlapček, g. -čeka	m. Chorvat pís Horvat
i-cem sa, §157.2.	chlastať, -stám i -scem, § 157.; Pozn. 2.	m. Chorvatsko pís Horvatsko
chimára, g. -y	chlieb, g. chleba	chotár, g. -a, l. -i, mn. n. -e
chyba, g. -y	chliev, g. chlieva	chov, g. -u
chýbať i chybeť	chlípať, chlipný	chovať
chybiť	chlp, g. -a + -u	chrániť sa s g., § 265., 3. a Pozn. 2.
chybný	chlpatý	chrápať, -pam i -pem, § 157., 2.
chýliť sa	chlúba, g. -y	chrobač, g. -e
	chlúbiť sa	
	chmeľ, g. -u	
	chmuľo, g. -a	

chudorlavý
chuf, g. -ti
chúfka, g. -y
chutný

chvalabohu
chvalitobný
chvíla, g. -e, chvíl-
ka, g. -y, chví-

ločka, g. -y
chvost, g. -a
chvostík, g. -a

I Í

i alebo aj, § 247.,
5.

iba, nie ima

idea, g. -y

ideál, g. -u

idiotikon, g. -a + -u

idiotismus, g. -u

idylla, g. -y

idyllický

ihneď aj hneď, §
341.

ihra aj hra, g. -y,
§ 341.

ich, im, imi; nie
jich, jim, jimi

illegálny

Illyria, g. -e

illyrsky

illuminácia, g. -e

illúzia, g. -e

illustrácia, g. -e

imitácia, g. -e

immatrikulácia,
g. -e

immunita, g. -y

Imrich, g. -a =

Emerich, Imre

imperatív, g. -u

impertinencia, g. -e

imposantný

improvisátor, g. -a

ináč aj ináče, § 341.

inak aj inakšie, §
341.

inakade

index, g. -u

Indián, g. -a

indický

indifferentný

indich, g. -u

indirektný

indiškrétny

indorsát, g. -u

infámny

infekcia, g. -e

infinitív, g. -u

influenca, g. -e

iniciatíva, g. -y

iný aj inší

inkognito, g. -a

inkvisícia, g. -e

inovať, g. -ti

inserát, g. -u

insurrekcia, g. -e

inší aj iný

inšpektor, g. -a

inštalácia, g. -e

inštancia, g. -e

inštinkt, g. -u

inštitúcia, g. -e

inštitút, g. -u

inštruktor, g. -a

inštrumentál, g. -u,

l. -i, mn. n. -e

intabulácia, g. -e

intellektuálny

intelligencia, g. -e

interessantný

intermezzo, g. -a

internacionálny

interpellácia, g. -e

interregnum, g. -u

intrigy, g. intríg

intrigovať

investícia, g. -e

inžinier, g. -a

ist aj íst; nepís:

ícf, íf, ícf; on

ide, nie on idie!

istý o čom + čoho,

§ 270., 6.

iteratív, g. -u

izbený

izbica, g. -e

izbietka, g. -y

J

jan. = január, g.	jarok, g. jarku	jelaň, g. -leňa
-a	jas, jasot, g. -u	jelení, -ie, -ia
ja, nie já	jasat	jelša i jaľša, g. -e
jablko, g. -a	jaseň i jeseň, g.	ješť; jem, ješ, jie;
jabloň, g. -lone	-sene	jeme, jete, jedia;
jablôňka, g. -y	jasenný	§ 168., II.
jačmeň, g. -a	jaskyňa, g. -ne	<u>jestliby</u>
jačmenný	jasmín, g. -u	<u>jestliže</u>
jadierko, g. -a	jasný	Jež, g. -a
jadrný	jastrab, g. -a	ježatý
jahôdka, g. -y	jastrabí, -ie, -ia	Ježibabín
jak aj ak, § 341.	jaternica, g. -e	Ježiš, v. -u, g. -a
jaký aj aký, § 341.	javiť sa, § 279.,	jho, g. -a
jakýkoľvek aj aký-	Pozn. 3.	m. jich, jim, jimi
koľvek, § 341.	jazda, g. -y	piš ich, im, imi
jakýsi aj akýsi, §	jazdec, g. -zdca	Jozef = Josef,
341.	jazero i jezero	József
jakmile aj akmile,	jazyčit	Jožko
§ 341.	jazyk, g. -a	joviálny
jako aj ako, § 341.	jazykozpyt, g. -u	jubilárny i jubi-
jakokoľvek aj ako-	jazvec, g. jazveca	lejný
koľvek, § 341.	jed, g. -u	jubiläum, g. -läa,
jakosi aj akosi, §	jedáľňa, g. -ne	dľa 108. §-u; v
341.	jeden i jedon	jedn. i g. -läumu,
m. jakožto piš jako	jediniatko, g. -a	dľa 107. §-u; i
Jakub = Jacob,	jediný	jubilej, g. -e
Jakab	jedľa, g. -e	juh, g. -u
jalovka, g. -y	jedľový	juchta, g. -y
jaľša i jelša, g. -e	jedlo, g. -a	júl, g. -a, l. -i;
jámaický rum	jednatel, g. -a	nie július
Ján = Johann,	jednomyseľný	jún, g. -a, l. -e;
János	jednostranný	nie június
janičiar, g. -a	jednotvarný	Juraj = Georg,
jar, g. -i (žen.)	jedon i jeden	György
jarab, g. -a	jedonásť	jurisdikcia, g. -e
jarmok, g. -oku	jedonásty	jurista, g. -u
jarný		

K

kat. = katolícky	kalligrafia, g. -e	kapustník, g. -a
kg. = kilogramm	kaluža, g. -e	kapustný
km. = kilometer	kalvária, g. -e	karabín, g. -a
kn. = knieža	kalvín, g. -a	karafiát, g. -u
kor. = koruna	kamarát, g. -a	karanténa, g. -y
kr. = krajciar	kamarátsky	karavána, g. -y
kraj. = krajinský	kamarilla, g. -y	karbunkul, g. -u
král. = kráľovský	kameň, g. -a	kardínal, g. -a
ku pr. = ku príkladu	kamenný	karfiol, g. -u
k i ku; k menu,	kameňolom, g. -u	karika, g. -y
ku menu a nie: g	kanafas, g. -u	karikatúra, g. -y
menu, gu menu!	kanál, g. -u	karmelitán, g. -a
kabinet, g. -u	kanárik, g. -a	karmín, g. -a + -u
kaďa, g. -e	kancel, g. -cla	Karol, g. -ola + -rla, § 61.
kade	kancellár, g. -a	karovať, nie károvat
kadečo	kancellária, g. -e	kartún, g. -u
kadejaký	kancellista, g. -u	kartusián, g. -a,
kadekde	kancionál, g. -a	kasárňa, -eň, g. -ne
kadenáhle	kandidát, g. -a	kassa, g. -y; kasier, g. -a
kadere, g. -í	kandisový cukor	kassíno, g. -a
kadét, g. -a	kánon, g. -u = pravidlo, predpis	kastňa, g. -ne
kadidlo, g. -a	kanón, g. -a = delo	kašeľ, g. -šľa, kašľať
kadiť sa	kapitál, g. -u	m. kaštan pís gaštan
m. káfor pís gáfor	kapitáň, g. -a	kaštieľ, g. -a
kacheľ, g. -chľa	kapitola, g. -y	katedra, g. -y
kajať sa, -jám sa	kapitula, g. -y	katechéta, g. -u
i-jemsa, §157., 2.	kapitulácia, g. -e	katechismus, g. -u
kajuta, g. -y	kaplán; g. -a	katolícky
kakao, g. -aa	káplnka, g. -y	katolíctvo, g. -a
kalamár, g. -a	kapráľ, g. -a	katolíik, g. -a
kalavný	kapucín, g. -a	
kalendár, g. -a,	kapún, g. -a	
l. -i, mn. n. -e	kapusta, g. -y	
kaleráb, g. -u	kapustnica, g. -e	
Kalifornia, g. -e		

kavalleria, g. -e	kynút	kliatie, g. -tia
kaviarňa, -eň, g. -ne	kypeť	kliešte, g. -tí
kavka, g. -y	kypiaci	klietka, g. -y
kazateľ, g. -a	kyprý	klík, g. -u
kazateľňa, g. -ne	kyptavý	klin; -ec, g. -nea
kázeň, g. -zne	kyselina, g. -y	klystier, g. -a
každý	kyslý, nie kyselý	klobása i klbása, g. -y
každodenný	kysnúť	klobúčnik, g. -a
m. kceť piš chceť	kysť, g. -ti	klobúk, g. -a
kde, nie gde	kýška, g. -y	klokoč, g. -e
kdekoľvek	kytka, g. -y, -ták	klúč, g. -a
kdesi	kývať	klud, g. -u, -ný
keby	kyvot, g. -u	kluka, klučka, g. -y
kečka, g. -y	kľačať	klus, g. -u, klusať
keď, keďby	klada, g. -y	klúvať sa
kedy, kedysi	kladivo, g. -a	kízať sa
kepeň, g. -eňa	kladka, g. -y	klzký
Kežmarok, g. -rku	klam, g. -u	klzkosť, g. -ti
kežmarský	klas, g. -u, l. -e, mn. n. -y	kmeň i kmen, g. -a
kiahne, g. -ní	klasa, g. -y	kmenný
Kijev, g. -a, v Rusku	klassický	kmitať sa
kikiríkať	klášť	kmotrovský
kila, g. -y, istá miera	kláštor, g. -ora	kmotrovstvo, g. -a
kilogramm, g. -u	klát, g. -a	kňahyňa, g. -ne
kistňa, g. -ne	klať	kňaz, g. -a
kitla, g. -e	klátiť	kňazský
kydať	klausula, g. -y	kňazstvo, g. -a
kýchať	klaviatúra, g. -y	knédla, g. -e
kyjak, g. -a	klavier, g. -a	knieža, g. -aťa
Kyjov, g. -a na Morave	kĺb, g. -u	kniežací, -ie, -ia
Kykymora, g. -y	klbása i klobása, g. -y	kniežatstvo, g. -a
kylavý	klbčiť sa	kníbkupec, g. -pca
kým	klbko, g. -a	kníhkupectvo, g. -a
kynožiť	klebeta, g. -y	knihovňa, -eň, g. -ne
	kliat	kníhtlačiarňa, -eň, g. -ne
	kliatba, g. -y	

knížka, g. -y	kommandovať	kontroversia, g. -e
kobyľa, kobyľka,	kommentár, g. -a	konvent, g. -u
g. -y	kommissár, g. -a	konversácia, g. -e
kodifikácia, g. -e	kommissia, g. -e	konvikt, g. -u
koketta, g. -y	kommunismus, g.	kooperátor, g. -a
koketovať; ale:	-u	koordinácia, g. -e
kokešný	kompaktný	kopa, kôpka, g. -y
kôl, g. kola	kompetencia, g. -e	kopaničiár, g. -a
koľaj, g. -e	kompilátor, g. -ora	kopať, -ám i -em,
koľár, g. -a	komplex, g. -u	§ 157., 2.
koľiba, g. -y	komplikovaný	kopyto, g. -a
koľiesko, g. -a	komposícia, g. -e	kopytce, g. -cí
koľísať	kompromiss, g. -u	kôpor, g. -pru
koľký	kompromittovať	kopov, g. -a
koľkoraký	kôň, g. koňa	kôra, nie kvora
koľkovať	koňak, g. -u; nie	koráb, g. -u
koľkový	cognac	kordován, g. -u
kollega, g. -u	koncessia, g. -e	korec, g. -rea
kollegiálny	konflikt, g. -u	koreň, g. -eňa
kollégium, g. -gia	konfrontovať	korhel, g. -a
kollektívny	konfúzia, g. -e	<u>korisť, g. -ti</u>
kollisia, g. -e	kongregácia, g. -e	korytnačka, g. -y
kolmý	kongress, g. -u	Korytnica, g. -e
kôľňa, g. -ne	konkrétny	koryto, g. -a
kolo aj okolo, §341.	konkurencia, g. -e	kôrka, nie kvorka
kolofónia, g. -e	konkurs, g. -u	kormidlo, g. -a
kolok, g. -lku	konsekvencia, g. -e	kosba, g. -y
kolomaž, g. -i	konservatívny	korrekcia, g. -e
kolónia, g. -e	konsignácia, g. -e	korrektný
koloniálny	koňský	korrektúra, g. -y
kolonisácia, g. -e	konsul, g. -a	korrepetitor, g. -a
kolonna, g. -y	konštitúcia, g. -e	korrespondencia,
kolonnáda, g. -y	konštrukcia, g. -e	g. -e
kolossálny	kontinent, g. -u	korridor, g. -u
kombinácia, g. -e	kontingent, g. -u	korrupcia, g. -e
komédia, g. -e	kontrakt, g. -u	korúhva; nie: ko-
komfortábel, g.	kontrola, g. -y	rúhev
-bla	kontrolór, g. -a	korunný

kosmopolita, g. -u	král, g. -a	krivoprišažník
kosorec, g. -rca;	kráľov	krivoprišažný
nie: sokorec	Kráľova hoľa	krivula, g. -e
kosť, g. -ti	kráľovná, g. -ej	kríž, g. -a
kostený	kráľovský	križiak, g. -a
kôstka, g. -y	krápať	križlatý
kostolník, g. -a	krapeň, g. -pňa	krížny
kôš, g. koša	-krát i -krát	Krym, g. -u
košatý	kratší	krypta, g. -y
košela, g. -e, ko-	krava, g. -y	kryť
šielka, g. -y	kravský	krytý
košiar, g. -a, l. -i,	krb, g. -u	krk, nie: grg
mn. n. -e	krč, g. -a	krm, g. -e; lepšie:
košťal, g. -a	krdel, g. -dla	krm, muž. rodu,
kotál i kotol, g.	krehký	g. -u
-tla, l. -tle, mn.	krehkosť, g. -ti	kŕmiť i krmiť
n. -tly (srov. § 61.)	krem i okrem, §	krom i krome, §
kov, g. -u	341.	341.
kováčsky	kremeň, g. -eňa	kropaj, g. -e
kozub, g. -a	kremenný	krotiteľ, g. -a
koželuh, g. -a	Kremnica, g. -e	krov, g. -u
koželužstvo, g. -a	m. krev pís krv	krst, g. -u
kožený	krhla, g. -y	krstenie, g. -nia
kožka, g. -y	krídlo, g. -a	krstiteľ, g. -a
kožovka, g. -y	krieda, nie: grieda	krstný
krádež, g. -e	kriesiť	kruh, okruh, g. -u
krahnút (i kre-	krík, g. -a	krúh, g. -a
hnút), nie: krä-	krik, g. -u	kruch chleba
hnút	kriklavý	krumpla, g. -e
kraj (cesty) †	kriklún, i krik-	krupaj, g. -e
nakraj (ceste), §	lún, g. -a	krupy aj krúpy,
255., 1)	Kristus, vok. -stu,	g. -úp
krajciar, nie: graj-	g. -sta, d. a l. -u	krupobitie, g. -tia
ciar	† ovi, i. -stom	krútiť s i. † a.,
krajina, g. -y, nie:	krívať	§ 277., 5., Pozn. 1.
krajna	krivda, g. -y	kružina, g. -y
krajinský	krivdiť	kružľovatý
Krakov, g. -a	krivý	krv, g. -i, nie:

krev	kunšt, g. -u	kuroptva, g. -y
kto, nie: gdo, chto	kúpať sa, -pam sa	kus, g. -a
ktorý, nie: ktorý,	i-pemsa, §157., 2.	kušnier, g. -a
ani nie: chtorý,	kupé (neskloni-	kutel, g.-tla, kutle,
chterý; dla toho	telné)	mn. n. -tlov
vždy aj: ktorý-	kúpeľ, g. -pela	kvačať
koľvek, ktorýsi,	kupón, g. -a + -u	kvadrát, g. -u
ktorýže	kura i kurča, g.	kvalifikácia, g. -e
ku aj k; ku ro-	-aťa	kvalita, g. -y
dine, k rodine a	kuracina, g. -y	kvardián, g. -a
nie: gu rodine,	kurátor, g. -a	kvartál, g. -u
g rodine!	kuráž, g. -u	kvartetto, g. -a
kúdeľa, g. -e	kuriatko, g. -a	kvetník, g. -a
kúdol, g. -lu	kurín, g. -a; -ec,	kvitancia, g. -e
kuchyňa, g. -ne	g. -nea	kvočka, g. -y, nie:
kúkol, g. -a + -u	kuriosita, g. -y	kôčka
kulhať, kulhavý	kuriósný	k vôli

L E

l. = liter	ladom ležať	lahtikár, g. -a
labyrinth, g. -u	ladovec, g. -vca	laik, g. -a
laboratórium, g.	ladvie	lak, g. -u = Lack,
-ria	ladvina, g. -y	fénymáz
labuď i labuť, g. -i	lahčiť	lak, g. -u, = Schre-
labudí, -ie, -ia	lahký	cken, ijedség
lacný, nie laciný	lahkomyselný	lakať sa s g., §
lacnosť nie laci-	lahkosť, g. -ti	265., 3. a Pozn. 2.
nosť	lahnúť	lákať = locken,
lad, g. -u = Har-	lahodiť komu	csalogat
monie, összhang	lahodný = ange-	lakeř ilokeř, g. -křa
lad, g. -u, = Eis,	nehm, kellemes	lakomý
jég	lahodný = gering,	lakota, g. -y
Lada = Venuša	csekély	lala, lalať
ladiť = štimmov-	lahôdka, g. -y	lalia, g. -e
vať	lahostajný	lámať
ladník, g. -a + -u	lahší	lan, g. -u = Flachs,

len	lektúra, g. -y	lichva, g. -y
laň, g. -e, = Hirsch-	len-len	Likava, g. -y
kuh, szarvaste-	lenivý	likér, g. -u
hén	leňoch, g. -a	liknavet
laňajší, -ie, -ia	lep, g. -u, lepif	likvidácia, g. -e
laňštiak, g. -a	lepší, -ie, -ia	limec, g. -mea
lasica, g. -e	lest, g. lsti	limonáda, g. -y
láska, g. -y	let, g. -u, letet	línia, g. -e
laskať koho	letný	lipa, g. -y
laskavý	letopočet, g. -čtu	lipet, lipnúť
m. laský orech	lev, g. leva + lva,	Lipták, g. -a
píš vlašský	levský	Liptov, g. -a
laskotiť nie jas-	lexikografia, g. -e	liptovská stolica
kotiť	lež	lis = Presse, sajtó
lastovička nie vla-	ležať, ležiačky	lisknúť sa
stovička	-li, § 249., 1.	Lissabon, g. -u
latinismus, g. -u	liadkový	list, g. -u
lavý	liadok, g. -dku	listie, nie lísta, §
lavica, g. -e, =	liahnúť	102.
lavá ruka	liatina, g. -y	lístok, g. -a
lavica, g. -e, =	líce i líco, g. -a,	lišaj, g. -e
na sedenie	§ 99.	lišiť sa
lavný	líčiť	líška, g. -y
laz, g. -u	líčny	lišťat sa
lazy	liečiť	litánie, g. -ií
lebka, g. -y	lieh, g. -u, lieho-	liter, g. -tra
lebo i bo = weil,	mer, g. -u	literát, g. -a
mert, § 247., 9.	liek, g. -u	literatúra, g. -y
lecičo	lieň, g. -e	lízať
lecijak, lecijaký	lieska, g. -y	lyceum, g. -cea
ledačo	lietať	lyhať, luhat' i lhať
ledakto	lievik, g. -a	lyko, g. -a
ledva i ledvy; nie	liezť, leziem	lynčovať
ledvou	liferant, g. -a	lýra, g. -y
legalisácia, g. -e	ligot, g. -u, ligo-	lyrik, g. -a
légia, g. -e	tať sa	lysina, g. -y
legionár, g. -a	líhať	lysý
legitimácia, g. -e	lichý	lýtko, g. -a

lyžica, g. -e	Lubietová, g. ej	ludomil, g. -a
loď, g. -di	ľubiť = wölben,	ľudožrút, g. -a
ľodyha, g. -y	boltozni	ľudský
ľoďstvo, g. -a	ľubiť	ľúh, g. -u
ľojálny	ľúbošť, ľúboštný	ľuhať, ľyhať i ľhať
ľokál, g. -u, l. -i,	ľubovolný	ľulok, g. ľulku
mn. n. -e	ľúč, g. -a	ľúpež, g. -e, ľú-
ľomiť	ľučba, g. -y	pežiť
ľomoz, g. -u	ľučenec, g. -nca	ľupič, ľupičský
ľondýn, g. -a	ľučenský	m. Luptov piš Lip-
ľono, g. -a	ľúčiť	tov
ľopata, ľopatka, g.	ľud, g. -u, l. -e	ľuterán, g. -a
-y	+ -u, inštr. ľu-	ľuteránský
ľopta i ľobda, g. -y	dom; mn. n. -ia,	ľúty
ľos, g. -u	d. ľuďom, l. ľu-	ľútoštný
ľov, g. -u	ďoch, inštr. ľuď-	ľutovať s g. + a.,
ľovčí	mi	§ 265., Pozn. 1.
ľož, g. -ľži	ľúdiť	ľuxus, g. -u
ľstivý	ľudigroš	ľuza, g. -y
ľub, g. -ľubu	ľudmila, g. -y	ľvov, g. -a
ľúbezňý, ľúbeznosť	ľudnatý	ľživý
ľúby	ľudojed, g. -a	

M

m. = meter; mie-	mácén, g. -a	majór, g. -a
sto	macochin	makateľný
mar. = marec,	mačkať	mäkčeť
g. -rea	Maďar, g. -a	mäkčiť
mm. = milli-	maďarský	mäkky
meter	mädliť	mäkknúť
m. m. = minu-	madonna, g. -y	mäkši
lého mesiaca	magazín, g. -a + -u	maliar, g. -a
m. r. = minu-	magnét, g. -u	málocenný
lého roku	mahomedán, g. -a	malomyselný, -osť
m. ct = me-	mach i moch, g. -u	malovať
trický cent	machulatúra, g. -y	malovka, g. -y

mamlas, g. -a	mastný	dokyš
mammona, g. -y	mastnota, g. -y	meď, g. -di, me-
mandla, g. -e	mašla, g. -e	dený
manévry, g. -ov	maštal, g. -e	medallion, g. -u
mangel, g. -gla	mať, g. -eri; akk.	medicína, g. -y
mangľovať	mater, d. -i, l. -i,	meďved, g. -a
manier, g. -u	inštr. -ou; mn.	medza, g. -e
manifestácia, g. -e	n. v. a. -e, g. -í,	medzi
manipulácia, g. -e	d. -ám (iam), l.	medzitým
manna, g. -y	-ách (iach), in-	medzník, g. -a
manšetta, g. -y	štr. -ami (-mi)	mechanický
mantilla, g. -y	matať, matám i	mechanismus, g. -u
manufaktúra, g. -y	macem, rozk. ma-	Mekka, g. -y
manufaktúrny	taj i mac, § 157.,	melhuba, g. -u
manuškrift, g. -u	Pozn. 2.	melón, g. -a + -u
manžel, g. -a	mátať, mátam i	memoáre, g. -ov
mappa, g. -y	mácem, rozk. má-	meno, nie méno
marec, g. -rca;	taj i mác, § 157.,	menoslov, g. -u
nie marc	Pozn. 2.	menší
mariáš, g. -a	Matej = Mathias,	mentieka, g. -y
Marka, g. -y	Mátyás	merič, g. -a
Markin	materia dúška, nie	meričský
márny	materidúška	messiáš, g. -a
márnomyseľný	materiál, g. -u	m. meský pís
Marokko, g. -a	materialismus, g.	mestský
marotta, g. -y	-u	mesto = Stadt,
maršall, g. -a	mätež, g. -e	város
Martin, g. -a	mätežník, g. -a	mestečko = malé
mäsiar, g. -a	Matilda, g. -y	mesto
mäsitý	matka, g. -y	mestský, nie me-
maslo, g. -a	matkin	ský
mäso, g. -a	Matúš = Mathäus,	mešťan, g. -a
mäsopust, g. -u	Máté	meštiansky
(fašangy)	mausoleum, g. -lea	meštianstvo, g. -a
massa, g. -y	maz, g. -u	méta, g. -y
massakrovat	mazať	metafyzika, g. -y
massivny	mečať i mekotaf	metamorfóza, g. -y
masť, g. -ti	meď, g. -u, me-	metaf, metám i

- mecem, rozk. me-
taj i mec, § 157.,
Pozn. 2.
- meteorolog, g. -a
- meter, g. -tra
- metla, g. -y; mn.
g. -tál, § 73.
- metoda, g. -y
- Mexiko, g. -a
- m. mĥla piš hmla
- midlikovať
- miechať i miešať
- mieniť
- mienka, g. -y
- miera, g. -y
- mieriť
- mierny
- mierumilovný
- miesiť
- miest, metiem
- miestečko i mie-
stočko = malé
miesto
- miesto = Raum,
hely
- miestodržiteľ, g. -a
- mĥh, g. -u, mĥhať
- mĥhálnica, g. -e
- mĥhíkať
- mĥhotáť sa
- Michal = Micha-
el, Mihály
- míjať = pomíjať
- Mikuláš = Niko-
laus, Miklós
- míla, g. -e
- milenka, g. -y
- milý
- millennium, g. -nia
- milliarda, g. -y
- milligramm, g. -u
- million, g. -u, nie
milón
- millyová svieca
- milník, g. -a
- milosrdný
- milosť, g. -ti
- milostný
- milovnica, g. -e
- milovník, g. -íka
- mimo, nie *nimo*
- mimochodom
- mimoriadny
- mimovoľný
- minca, g. -e
- minerálny
- ministerstvo, g. -a
- minulý
- minulosť, g. -ti
- minúta, g. minúty,
d. minúte, a. mi-
nútu (za mi-
nútu!); mn. n.
minúty, g. mi-
núť (nie: dve mi-
núte, za päť mi-
núť).
- mísa, míska, g. -y
- míškár, g. -a
- míškováť
- Míškovec, g. -vca
- míškovský
- mizerný
- mizeť, miznúť
- mydlo, g. -a, nie
mylo
- Myjava, g. -y
- myk
- mykať
- mýliť
- mýlka, g. -y
- mýlny aj mylný
- myriada, g. -y
- myrrha, g. -y
- myrta, g. -y
- mys, g. -u
- mysel, g. -sli
- mysleť
- mysliteľ, g. -a
- mysteriósny
- mysterium, g. -ria.
- mysticismus, g. -u
- mystický
- mystifikácia, g. -e
- mystika, g. -y
- mytický
- mytologia, g. -ie
- myš, g. -i, mýška,
g. -y
- myšiť sa
- myšlienka, g. -y
- myť
- mytie, g. -tia
- mýtnik, g. -a
- mýtny
- mýto, g. -a
- mľaď, g. -di; za
mladi
- mláďa, g. -afa
- mláďatko, g. -a
- mládenec, g. -nca
- mládež, g. -e
- mláďik, g. -a
- mladistvý

mladý, mladší	i môhol	taj i moc, § 157.,
mládka, g. -y	moč, g. -u	Pozn. 2.
mladnúť	móda, g. -y	motív, g. -u
mládza, g. -e	módny	motyka, g. -y
mlaskať	modistka, g. -y	motýl, g. -a
mlátačka, g. -y	modlitba, g. -y;	motto, g. -a
mlatba, g. -y	mn. g. -tieb	motúz, g. -a, l. -e,
mlatec, g. -tea	modrý	mn. n. -y
mlčať	mohyla, g. -y	mozol, g. -a
mlčky aj mlčky	mohutný	možný
mladzivo, g. -a	môj, -e, -a; nie	mrav, g. -u
mlieť	mój, -é, -á	mravy, g. -ov
m. mlha piš hmla	mokraď, g. -di	mravčať i mriavčať
mliazga, g. -y	mokrý	mravný
mliečny	mol, mola, g. -le	mravopočestný
mlieko, g. -a	momentálny	mráz, g. mrazu,
mlyn i mlýn, g. -a	monastier, g. -u	l. -e, mn. n. -y
mlynár, g. -a	monogramm, g. -u	mreť, mrem, mreš
mlynský	monolog, g. -logu	atď.; mretý, mre-
mlkvy	monopol, g. -polu	tie, § 160., Pozn.
mlsať	monotónny	2. a 3.
mluviť	Moravan, g. -a	mreža, g. -e, mrie-
mluvnica, g. -e	Moravce, g. -viec	žka, g. -y
mních, g. -a	moravský	mrhať (majetok),
mníšsky	more, g. a; mn.	nie mrhať
mníšstvo, g. -a	n. -á (-ia), g. -í,	mrla, g. -le
mnohostranný	d. -ám (-iam), l.	mrmlať i mumlať
mnohotvarný	-ách (-iach), i.	mrtviť i mrtviť
mnohovážny	-ami (nie: mo-	mrtvy i mrtvý
mnou, so mnou;	riamianimormil)	mrtvola, g. -y
nie: mňou, so	móres, g. -u	mrzeť s a., § 254
mňou	mosadz, g. -i	mrzký, mrzko
množitel, g. -a	mosaika, g. -y	mrzkosť, g. -ti
moc, g. -i	moskovský	mučiteľ, g. -a
mocný	most, g. -u	mudrc, g. -a
môcť i môzť; mô-	mostné, g. -ého	mudrecký
žem, môžeš, mô-	motaf, motám i	múdry
že atď.; mohol	mocem, rozk. mo-	mudrlant, g. -a

multiplikácia, g.-e
 mumia, g. -e
 mumlať i mrmlať
 mundúr, g. -u
 municia, g. -e
 municipiálny
 municípium, g.

-pia
 murín, g. -a
 museálny
 museť nie mošeť,
 museum, g. -sea
 mušľa, g. -le
 mušľový

mušť, g. -u, nie
 mošť
 muzika, g. -y
 muž, g. -a
 mužský
 mužstvo, g. -a

N

na- (najesť, napiť
 sa atď.) s g., §
 262. posl. vypočíta-
 tie; § 210. 3., 3)
 na- (nakrojiť, na-
 hryznúť atď.), §
 210., 3., 1)
 na pr. = na prí-
 klad
 nar. = narodený
 nov. = november
 nábeh, g. -u
 nabídnúť
 nabiť = palicou;
 flintu
 nábitok, g. -tku =
 Ladung, töltés
 nabyť, nabývať =
 nadobudnúť, na-
 dobúdať
 nábytok, g. -tku =
 Möbel, bútor
 nábožný
 nabrať, naberem,
 nabereš, nabere
 atď. + naberiem,
 naberieš, naberie
 § 157., 4., b.

nábrevie, g. -ia
 načat
 náčelie, g. -ia
 načerpať, -čerpám
 i -čerpem, rozk.
 načerpaj i na-
 čerpi, § 157.,
 Pozn. 2.
 načierať
 načim
 náčinie, g. -nia
 načreť, -črem, -čreš
 atď., § 160., Pozn.
 2.; -čretý i -čre-
 ný; -čretie i -čre-
 nie; § 160., Pozn.
 3.
 nad i nado; nie:
 nade, na pr.:
 nadohnať, nado
 mnou, nado dver-
 mi atď. a nie: na-
 dehnáť, nade
 mnou, nade dver-
 mi atď. Výnim-
 ka: nadeň
 naďalej
 nadarmo

nadbe
 nadbytok, g. -tku
 nádej, g. -e
 nádeja, g. -e
 nadejať sa, nade-
 jem sa
 nádejepný = ná-
 dejný
 nádenník, g. -a
 nadeť, -ievať
 m. nádcha pís ná-
 tcha
 nadchádzať
 nadchnúť
 nadísť
 nadýmať
 nadnes
 na dnešok
 nadpis, g. -u
 nádra, g. náder
 nádražie, g. -ia
 nádržka, g. -y
 nadsadiť
 nadskočiť
 nadsmyselný
 nadstaviť
 nadšenie, g. -nia
 nadškrknúť

nahý	i -kopem, rozk.	namietnuť
náhlad, g. -u	kopaj i kop, §	namotať, v. motať
nahlas	157., 2.	Nanebevstúpenie,
nahliadnuť	nakriviť	g. -nia
náhly	nakuknúť	Nanebevzatie, g.
nahnať, -ženem i	nálada, g. -y	-tia
-ženiem, § 157.,	naladiť	naniest
4., b.	náležať, 3. os. mn.	na nivoč obrátiť
nahrýzť	náležia; nie: ná-	naozaj
nach = Purpur,	ležajú	naozajstný
bibor	nálev, g. -u, ná-	nápad, g. -u
nachádzaf	levky, g. -ov	napádať dakoho
nachýliť	nálevúa, g. -ne	napäť i napiať
náchylný	nález, g. -u	nápev, g. -u
nachyľovať	nálezca, g. -u	napliest, naple-
nachystať	nálezne, g. -ého	tiem
nachyťať	náležitý	napohotove
na chvat	naliať	napochytre
najbližšie	naliehať	napomenúť
najesť sa	nalievať	napomínať
najímať	naliezť, naleziem	naporad
najmä	namaľovať	naporúdzi
nájom, g. -jmu	namatať, -matám	naposledy
najprv	i -macem, rozk.	napospol
najskôr	-mataj i -mac, §	napred
najst; nie: naist,	157., Pozn. 2.	napriek
najduť	námestie, g. -tia	naprostý
najtiaž	námestník, g. -a	naproti s d.
najviac, najviacej	námestný	náradie, g. -dia
najvyš, najvyššie	nametať, -metám	narásť i nariať
m. nak píš nech	i -mecem, rozk.	naraz
nákyp, g. -u	metaj i mec, §	náraz, g. -u
nakysnúť	157., Pozn. 2.	nárečie, g. -ia
náklad, g. -u	namiesiť	nariadenie, g. -nia;
nákladný	namiesto	nie: narídenie,
náklonný	namietaf	narídenie
nakolko	námietka i ná-	nariadiť, nie: na-
nakopať, -kopám	mitka, g. -y	riadiť

nárys, g. -u	náuka i nauka,	na zbyť
náročky	g. -y	nazývať
národ, g. -a + -u	nával, g. -u	názov, g. -zvu
národný	naváľat	nazpamäť
narodzenie i na-	naveky	nazpät, nazpiatok
rodenie	náveštie, g. -tia	názvisko, g. -a
narodzený i na-	náveštný	nažltlý
rodený	naviať	nebárs = nevelmi
<u>násadka, g. -y</u>	naviazat	nebe i nebo, g. -a
nashierať	navidomoči	nebeský
naschvál	naviesť = bere-	nebešťan, g. -a
nasiať	den, rábeszélmi	nebezpečenstvo,
násilie, g. -ia	naviezť = auf-	g. -a
násilný	führen auf Wa-	nebezpečný
násyp, g. -u	gen, kocsin fel-	neboh, g. -a
nasypat	hordani	nebotýčny
nasytiť	návyk, g. -u	nebožiatko, g. -a
m. naský piš naš-	navykať, -núť čo-	nebožký, -á
ský	mu, nie na čo	nebožtík, g. -a
naskytnúť sa	navyklý čomu, nie	nečas, g. -u
naskrz i naskrze	na čo	nečinný
náslov, g. -u	navymýšľať čoho	neďaleko
nasmiať sa	navislý	nedela, g. -le
nástenný	naviť	nedelný
nástin, g. -u	navliecť	nedobizeň, g. -zne
nastydnúť	návod, g. -u	nedôvera, g. -y
m. ňať piš vňať,	návoz, g. -u	neduh, g. -u
g. -ti; nie vňadť	návrh, g. -u	negatívny
nátcha, g. -y; nie	navrch	neglizé (nesklou-
nádcha	navrchu	né)
natiahnuf	návršie, g. -ia	m. neh piš nech
natiecť	návšteva, g. -y	nehnutelnosť, g. -ti
natierať	návštevenka, g. -y,	neh; nie neh,
m. nátko piš ná-	nie navštivenka	nach, nak
tcha	navštíviť	nechať, s g. + a;
nátlak, g. -u	navzdor	§ 265., Pozn. 1.,
natref, v. tref	nazad	nie nehať
natriasť	nazajtra	necht, g. nechťa

nechtiac, nechtiac- čky	nevšímať	nízkosť, g. -ti
neistý	nezbašný	nížina i nižina,
nejaký, nie njaky	nezbedný	g. -y
nejedon i nejeden	nezbytný	nížši
nemý	nezdolný	nymfa, g. -y
nemierny	neznaboh, g. -a	nyt = túžiť
nemiestny	neznabožský	noc, g. -i
nemilobohu	než	noclah, g. -u
Nemkyňa, g. -ne	nič, nie ništ	noha, g. -y; mn.
nemoc, g. -i	m. ničmenej piš	n. v. a. -y, g.
nenazdajky	predsa	nôh (i nohú), d.
nenie = nie je	ničomný	nohám, l. nohách,
s n., § 263.,	nie	inštr. nohami (i
Pozn. 1.	niekde	nohama)
neriad, g. -u	niekam	momenklatúra, g.
nerast, g. -u	niekto	-y
nerastopis, g. -u	niektorý	nominálny
nerv, g. -u	niešť	nominatív, g. -u
neshoda, g. -y	niet, s g., § 263.,	norit sa
neskonalý	Pozn. 1.	normálka, g. -y
nesmysel, g. -u	nihilismus, g. -u	normálny
nesmyselný	nijak, nijaký, ni-	nôta, g. -y
nesnáďza, g. -e	jako	novella, g. -y
nespolahlivý	nikade	Nový rok
nešťastie, g. -tia	nikde, nie nigde	nozdry, g. -dier
nešťastný	nikdy, nie nigdy	nôž, g. noža
netopier, g. -a	nikto, nie nigdo	nožiar, g. -a
neutrálny	nimbus, g. -u	nôžka, g. -y
nevädza, g. -e	niť, g. -ti	núďla, g. -e
nevďak, g. -u	Nitra, g. -y	núďza, g. -e
nevedomky	nitrianska stol.	ňuch, g. -u
nevinný	nivellačný	nulla, g. -y
nevoľa, g. -e	nivellisovať	numismatika, g. -y
nevolnica, g. -e	nivoč, nivočiť	nuncius, g. -a
nevolníctvo, g. -a	Nizza, g. -y	nuž
	nízky	

O

okt. = október, g. -bra	obelisk, g. -u	obočie, g. -ia
oása, g. -y	obef, g. -ti	obojživeľný
ob aj obo; nie obe, na pr.: obohnať, obohrať atď. a nie obehnať, obe- hrať atď.	obchádzať	obrad, g. -u
oba (obaja, obi- dvaja), obe, g. oboch (obidvoch), d. obom (obi- dvom), l. oboch (obidvoch), i. o- boma (obidvoma)	obchod, g. -u	obraňovať
obálka, g. -y	obchodný	obrat, oberem, obe- reš atď. † obe- riem, oberieš atď., § 157., 4., b.
obalný	obyčaj, g. -e	obraz, g. -u
obcováť	obyčajný	obrážkar, g. -a
občan, g. -a	obydlie, g. -ia	obrážkový
občerstveť	obida, obidovať	obrez, g. -u
občiahnuť aj ob- siahnuť	obidva, obidvaja, obidve	obrys, g. -u
občianka, g. -y	obilie, g. -ia	obrnený
občiansky	obilný	obruč, g. -e
občianstvo, g. -a	obísť, nie obíť	obrvy, g. obŕv
obdukcia, g. -e	obyvateľ, g. -a	obsadiť
obec, g. obce	objať	obsah, g. -u
obecný = gemein- de-, községi, čo sa obce týče	objaviť	obsedet
obecný = gemein- köz, községes, všeobecný, pro- stý	objedať	obsekat
obed, g. -u	objednať	obsiahnuť aj ob- čiahnuť
obeh, g. -u	objektívny	obsypať, v. sypať
	objem, g. -u	obskočiť
	objímať, nie ob- ímať	obslúžiť
	obklad, g. -u	obstaráť
	obkladať, obklásť	obstarný
	obklopiť	obstať, obstanem
	obklúčiť	obstáť, obstojím
	obkradnúť	obstojný
	obkriкнуť	obširný
	obkročiť	obšit
	obladlý, nie obläd- lý	obšívka, g. -y
	oblek, g. -u	obšívkar, g. -a
	obličaj, g. -e	obfažiť
	oblóček, g. -čka + čku	obfažný, nie ob-

ťažný	budnúť	odkrojiť
obťažnosť, nie ob-	odbyť, g. -u	m odkúť pís odkiaľ
tížnosť	odbyť = odbud-	odkup, g. -u
obtiahnuť	núť	odkúpiť
obtreť, v. treť	odcudzitiť	odkvitnúť
obuv, g. -i (žen.)	oddanica, g. -e	odlahnúť
obuv, g. -u (muž.)	oddaný	odmäk, g. -u
obväz, g. -u; -ok,	oddať	od mala
g. zka + -zku	oddávky, g. -vok	od malička
obväzovať	oddeliť	odmeňovať
obvyklý	oddialiť	odmykať
obviniť	oddiel, g. -u	od mladi
obvod, g. -u	oddych	odmotáť, v. motáť
obzízat	oddýchnuť	odnikade
obzvlášte	odev, g. -u	odnikiaľ
obzvláštny	odhad, g. -u	od nova; nie od
oceán, g. -a	odchylka, aj od-	znova, oznov
ocel, g. -e	chýlka, g. -y	odobráť, odobe-
ocielka, g. -y	odchod, g. -u	rem, odobereš
ocot, g. octu	odchodiť	atď. + odobe-
ocnúť sa = ocí-	odísť; nie odíť,	riem, odoberieš
tiť sa, najst sa	odejduť	atď., § 157., 4., b.
oči, g. -í (-ú), d.	odiv, g. -u	odolať, s d. + a.,
-iam, l. -iach,	odjazd, g. -u	§ 267., 1.
i. -ami (-ima)	odjednať	odovzdať
od aj odo; nie	odjímať	odpad, g. u, od-
ode, na pr.: odo-	odkade	padok, g. -dku
brať, odohnať,	odkapať	odpadnúť
odo mňa atď. a	odkašať si	odpariť
nie odebrať, ode-	odkaz, g. -u	odpečatiť
hnať, ode mňa	odkázať	odpis, g. -u
atď.	odkiaľ	odpísať
od- (od-zametal,	odkiaľkoľvek	odplata, g. -y
od-faráril atp.),	odklad, g. -u	odpluť
§ 210., 1.	odkladať	odpočíváť
od akživa	odkliať	odpoludnie, g. -nia
odbeh, g. -u	odkopnúť	odpor, g. -u
odbydnúť = od-	odkryť	odpoveď, g. -di

odpravíť	odtiaľ, nie oiaľ	okolný
odpredaj, g. -u	odtiecť	okolo i kolo, § 341
odprisahať	odtok, g. -u	okopať, -pám i
odpustenie, nie od-	odtrhnúť	-pem, rozk. -ko-
pušenie	odviazať	paj i -kop, § 157,
odpustiť	odvislý	Pozn. 2.
odpusťky, g. -ov	odvykať čomu, nie	okov, g. -i (žen.)
odpúšťať	od čoho	okruh, g. -u =
odrať, v. drať	odvoď, g. -u	kolo
odrážka, g. -y	odvoz, g. -u	okruh chleba
odreť, vidz dret	odvrávať	oktrojovať
odrezky, g. -ov	odvtedy alebo od-	okuliare, mn. g.
odrieť, odriekať,	tehdy	-ov, d. -om, l.
s g., § 265., 3.	offensíva, g. -y	-och, inštr. -ami
a Pozn. 2.	offerta, g. -y	(-mi)
odsedeť	oficiál, g. -a	okúpať sa, -kúpam
odsek, g. -u	oficiálny	sa i -kúpem sa,
odseknúť	officier, g. -a	rozk. kúpaj sa i
odsypať	oficiósný	kúp sa, § 157, 2.
odskočiť	ohyb, g. -u	Olga, g. -y
odspievať	ohýbať	oligarchia, g. -e
odstahovať i od-	ohyda, g. -y	olovený
stehovať	ohyzda, g. -y	omáľať
odstaviť	ohľad, g. -u	omatať, -matám i
odstrániť aj od-	ohrabky, g. -ov	-macem, rozk.
straniť	ohrev, g. -u	-mataj i -mac, §
odstrašiť	ohryzok, g. -zka	157., Pozn. 2.
odstrčiť	+ zku	omeletta, g. -y
odstúpiť	ohrýzť	ominósný
odstupky, g. -ov	ochladnúť	omykať
odsúdiť	ochranný	omyl, g. -u
odštiepiť	okále, mn. g. -lov,	omotať, v. motať
odtade	d. -lom, l. -loch,	Ondrej = Andre-
odťahovať	inštr. -lami	as, András
odtajiť	okamih, g. -u	onehdy
odŕať	okýptiť	opad, g. -u
odtekať	okkupácia, g. -e	opäť
odtiahnuť	okolkovať	opätný

opätok, g. -tku	os, g. -i	osvietený, nie osvi-
opätovať	osemdesiat	cený
opátsky, -stvo	osemdesiaty	oštiepok, g. -pka
operatér, g. -a	osemnásť	otaz, g. -u
opýtať sa, s g., §	osiať	otázka, g. -y
265., 3. a Pozn. 2.	osídlo, g. -a	otcov, -o, -a
oplevadlo, g. -a	osievať	otcovský
odpoveď, g. -di	osika, g. -y	otčenáš
opponent, g. -a	osinely	otčím, g. -a
opportunita, g. -y	osirelý, osireť	otčina, g. -y
opportúnny	osýpky, g. -pok	otčizna, g. -y
opposícia, g. -e	osla, oslička, g. -y	otec, nie otiec. g.
opposičný	oslyšať	otca
opravca, g. -u	ôsmý	otep, g. -i žen.;
opravdivý aj	osobitý, osobitný	g. -a muž.
opravdivý	osobivý, osoblivý	otreť, -trem, -treš
oproti	osoh, g. -u	atď. tretý i trený,
optimista, g. -u	osol, g. osla	§ 160., Pozn. 2.
orať, orem, oreš	ostať, § 279.,	a 3
atď. i oriem, orieš	Pozn. 3.	ottomanský
atď. § 157., 4., b.	ostatný	otvoriť, -ím, -íš, -í
Oravan, g. -a	ospovedať sa	atď.
oravská stolica	osteň, g. -stňa	oválny
organ, g. -a =	ostentatívny	ovca, g. -e
Orgel, orgona	ostydnúť	ovčí, -ie, -ia
orgán, g. -u =	ostýchať sa s g.,	ovčiar, g. -a
Organ, közeg,	§ 265., 3. a	ovocie, nie obocie
szerv	Pozn. 2.	ovos, g. ovsa; l.
organismus, g. -u	ostýchavý	ovse, mn. n. ovsy
orientálny	Ostrihom, g. -u	ovsený
originálny	ostrov, g. -a	ovšem
ornamentika, g. -y	ostrovan	ozaj, ozajstne
orol, g. orla	ostróžka, g. -y	ozajstný
oršester, g. -stra	osud, g. -u	oziať, s a., §
ortodoxný	osvedčiť	254.; oziať
o sebe	osvietiť	ožeh, g. -a

P

- p. a P. = pán a Pán
 p. p. a P. P. = tento skratok kládie sa, keď je reč o viac pánoch;
 pacifikácia, g. -e
 pád, g. pádu
 m. pädesiat piš päťdesiat
 padlý
 pädogogický
 padúch, g. -a
 paholok, g. -lka
 paholský
 pahraba, nie pahreba
 pahrb, g. -u, -ok, g. -bku
 pach, g. -u
 páchnuť čím; nie po čom, za čím
 pachola, g. -afa; -iatko, g. -a
 pajed, g. -a
 m. pak piš potom
 pakostník, g. -a
 pal, g. -u
 paläograf, g. -a
 palatín, g. -a
 palba, g. -y
 páleník, g. -a
 pálenka, g. -y
 Palestína, g. -y
 palier, g. -a
 palissád, g. -u
 palivo, g. -a
 palládium, g. -dia
 palloš, g. -a
 paluba, g. -y
 pamäť, g. -ti
 pamätlivý, s g.
 pamätník, g. -a
 pamätný
 pamätovať
 pamfletista, g. -u
 pamiatka, g. -y
 pampúch, g. -a
 pamuk, g. -u
 pán, vok. pane, § 39
 pancier, g. -a
 pandúr, nie bandúr
 panenka, g. -y;
 panenský
 panenstvo, g. -a
 pani, g. ej, akk. -niu, d. -ej, l. -ej, inštr. -ňou; mn. n. vok. akk.: -nie, g. -í, d. -iam, l. -iach, inštr. -ňami, sr. § 339., 7., c)
 panna, g. panien
 panoráma, g. -y
 panslavismus, g. u
 pant, g. -u
 pantofľa, g. -e
 pápež, g. -a
 pápežský
 pápežstvo, g. -a
 papier, g. -u, l. -i, mn. n. -e
 papierňa i papierenň, g. -ne
 paplón, g. -a + -u
 papluh, g. -a
 papršlek, g. -šleka, + -šleku
 papula, g. -e
 paragraf, g. -u
 paralysovať
 paralela, g. -y
 paralelný
 parazit, g. -a
 párat, -am i -em, rozk. páraj i pár, § 157., Pozn. 2.
 parcella, g. -y
 pardon, g. -u
 parez, g. -u
 paripa, g. -y
 Paríž, g. -a
 parížsky
 parmasánsky syr
 paroh, g. -u
 parochňa, g. -ne
 paroloď, g. -di
 paromlyn, g. -a
 paroplavba, g. -y
 parovoz, g. -u
 pár ráz
 partitúra, g. -y
 pasienok, g. -nku
 paskuda, g. -y
 passívny
 passus, g. -u

päst, g. -ti
 pastier, g. -a
 pästný
 pastorkyňa, g. -ne
 pastva, g. -y; mn.
 g. -stvi, § 76.
 pašie, g. -ii
 paškrta, g. -y, paškrtit; nie paškrda, paškrdiť
 päť
 päta, g. -y
 päťdesiat
 päťdesiatka, g. -y
 päťdesiatnik, g. -a
 Pätikostoly, g. -ov
 päťina, g. -y
 päťka i piatka, g. -y
 pätnásť, pätnásty
 päťoro, -násobný
 patriarchálny
 patriota, g. -u
 patriť sa s d., § 267., 1.
 patrola, g. -le
 patrón, g. -a (ochranca), g. -u (nábitok)
 patronát, g. -u
 pauza, g. -y
 paušál, g. -u
 páv, g. -a; páva, g. -y
 pavián, g. -a
 pavillon, g. -u
 pavlač, g. -e
 Pavol i Pavel § 61.

paznecht, g. -u
 pažítká, g. -y
 pec, g. -e
 peceň, g. -čňa
 pecival, g. -a
 pečať, g. -ti, nie pečadť, g. -di
 pečatit nie pečadit
 pečatný
 pečiarika, g. -y
 pečienka, g. -y
 pedál, g. -u
 pechoriť sa
 pelargónia, g. -e
 peleš, g. -i
 pelikán, g. -a
 peň, g. pňa
 peňazokaz, g. -a
 peniaz, g. -a; mn. n. akk. peniaze, g. peňazí, d. peniazom, l. peniazoch, inštr. peňazmi; kde je reč o *jednotlivých* peniazoch, skloňujeme: mn. n. v. a.: peniaze, g. -niazov, d. -niazom, l. -niazoch, i. -ňazmi
 pensia, g. -e
 pensijný
 Pensylvánia, g. -e
 pentla, g. -e
 penzlík, g. -a
 pepsín, g. -u
 perfídny

pergament, g. -u
 perie, g. -ia
 perioda, g. -y
 perla, g. -y; mn. g. -rál, § 73.
 perleť, g. -ti
 perron, g. -u
 persifláža, g. -e
 personálny
 personifikácia, g. -e
 Perún, g. -a
 pessimista, g. -u
 pestún, g. -a
 pešiak, g. -a
 Pešť, g. -ti
 peštiansky
 Petor i Peter, § 61.
 petróleum, g. -u i petrolej, g. -a
 petržlen, g. -u
 pevkyňa, g. -ne
 pevný
 piadť, g. -di
 piat i pnúť
 piaty
 piatok, g. -tka + -tku
 piatka i päťka, g. -y
 pidlikovať i midlikovať
 piecka, g. -y
 piecť
 pierce, g. -a, pierko, g. -a
 pieseň, g. -sne; mn. g. -sní

piesok, g. -sku	pivnica, g. -e	§ 93.
piest, g. -a	pivo, g. -a	plemennica, g. -e
piglajzeň, g. -zňa	pýcha, g. -y	plemenník, g. -a
piglovať	pykať	plemenný
pichať, pichnúť	pyramida, g. -y	plemeno, g. ple-
pichlavý	pysk, g. -u =	mena, d. ple-
pijak, g. -a	Lippe, ajk	menu atď.
pika, g. -y	pyskatý	pleseň, g. -sne
piksla, g. -e	pýšiť sa	pletka, g. -y; mn.
pila, g. -y	pyšný	g. -ták § 73.
piliť	pyštek, g. -šteka	pliaga, g. -y
pilier, g. -a	+ -šteku	plienka, g. -y
pilka, g. -y	pýtať sa s g., §	plieskať
pilný	265., 3. a Pozn. 2.	pliešť, pletiem
pilulka, g. -y	pytel, g. -tla	plyn, g. -u
pipiška, g. -y	plac, g. -u	plynný
piroh, g. -a + -u	plakát, g. -u	plynúť
písať	plameň, g. -eňa	plytký
pisár, g. -a	plamenný	plývať čím
pisk, g. -u = Pfiff,	planejší, planší	plný s g.
fütty	planéta, g. -y	plod, g. -u, plo-
pískat	plápol, g. -u	dina, g. -y
písklavý	plápolat	plst', g. -ti
piskor, g. -a	plasknúť	plstený
piskot, g. -u	plášť, g. -a	plť, g. -ti
písmeno, g. -a	plátať, -átam i	pltný
písobný i pí-	-ácem, rozk. plá-	plúca, g. plúc
somný	taj i plác, § 157.,	plúcnik, g. -a
piškótna, g. -ne	Pozn. 2.	plúcny
píšať	plátennický	pluh, g. -a + -u
píšťel, píšťela, g.	plátennik, g. -a	pluha, g. -y, plu-
-le; aj píšťal, pí-	plátenný	hák, g. -a
šťala, g. -le	platónska láska	pluhavý
pištoľ, g. -le	plavba, g. -y	pluhavstvo, g. -a
píť	plavec, g. -vca	pluk, g. -u
pitomý	pléd, g. -u	plundrovať
<u>pítvať</u>	plech i plach, g. -u	plušť, g. -ti
pítvor, g. -a	plemä = plemeno	pluť = plávať

- plúť = plúvať
 plútva, g. -y
 pluzgier, g. -a
 Plzeň, g. -zne
 plzeňské pivo
 plž, g. -a
 pobídnuť
 pobiť, na pr. kladivom
 pobyt, g. -u =
 pobudnutie
 pobyť = pobudnúť
 pobrať, poberem,
 pobereš atď. †
 poberiem, poberieš atď., § 157.,
 4., b
 pobrežie, g. -ia
 počestný, g. -ého
 poctivý
 počasie, g. -ia
 počat
 počesť = pocta
 počestný
 počiatok, g. -tku
 m. počta piš pošta
 počuť
 pod i podo; nie
 pode, na pr.:
 podopreť, podozrievať atď. a nie:
 podepreť, podezrievať. Výnimka: podeň
 pôda, nie púda
 podcudky, g. -ov
 poddaný
 poddanstvo, g. -a
 poddať
 poddôstojník, g. -a
 Podhradie, g. -dia
 podiel, g. -u
 podielnik, g. -a
 podísť
 podistým
 podiv, g. -u
 pod jaseň
 podkasať
 podklad, g. -u
 podkladať
 podklásť
 podkova, g. -y
 podkovať
 podkúpiť
 podľa
 podliať
 podliezť, podleziem
 podložka, g. -y
 podlubie, g. -ia
 podlžen s a.
 podmaslie, g. -ia
 podme nie pome
 podmienka, g. -y
 podmôl, -a, g. -le
 podmôstnica, g. -e
 podnebie, g. -ia
 podnet, g. -u
 podnikateľ, g. -a
 podnôžka, g. -y
 podobať sa komu,
 nie na koho
 podobizňa, -izeň,
 g. -zne
 po dobroné
 podobrotky
 pôdoj, g. -u
 podojňa, g. -ne
 pôdorys, g. -u
 podosiaľ
 podpaľok, g. -lku
 podperiť
 podpierať
 podpis, g. -u
 podpísať, -ovať
 podpora, g. -y
 podporovací, -ie,
 -ia
 podporovať
 podpredseda, g. -u
 podrast, g. -u
 podrať, v. drať
 podrážka, g. -y
 podrez, g. -u
 podriemať si, vidz
 driemať
 podryť
 podsadiť
 podsadnúť
 podsyp, g. -u
 podsypať
 podskočiť
 podstatný
 podstav, g. -u,
 -ec, g. -vca
 podstielka, g. -y
 podstrešie, g. -ia
 podšíť
 podšívka, g. -y
 podŕať
 podväz, g. -u
 podviazať
 podviešť

podžupan, g. -a	pôjd, g. -u	kami, tedy: pol
pogniaviť	pojedlný	druha, pol trefa,
pohádka, g. -y	pojest	po pol štvrtu atď.
pohyb, g. -u	pôjst; pôjdem, pôj-	polahčiť
pohyblivý	deš, pôjde atď. i	polahnúť
pohybovať	pojdem, pojdeš,	polahodiť
pohľad, g. -u	pojde; pošiel	polahučky
pohľadávka, g. -y	pokade	polana, g. -y
pohlavie, g. -ia	pokánie, g. -nia	pole, poľný
pohnať, -ženem i	pokašliavať	Poliak, g. -a
-ženiem, § 157.,	pokiaľ	Polka, g. -y
4.. b	pokiazat i pokázat	policajný
pohnutelný	pokým	policia, g. -e
pohnútka, g. -y	pokyn, g. -u	polievka, nie po-
pohodlie, g. -ia	pokynúť	liovka
pohodlný k čomu,	poklad, g. -u	politický
nie na čo	pokladať	polygamia, g. -e
Pohorelá, g. -ej,	pokolenačky •	polyglotta, g. -y
v Gem.	pokonný	Polynésia, g. -e
pohostinný	pokračovať v čom,	polynka, g. -y
pohostinnosť, g. -ti	§ 253., Pozn. 5.	polyp, g. -u
pohotove	pokradomky	polytechnika, g. -y
pohovka, g. -y	pokrápať	polmesiac, g. -a
pohrab, g. -u	pokrik, g. -u	polnoc, g. -i
pohrabky, g. -ov	pokryť	polostrov, g. -a,
Pohronie, g. -nia	pokrytý	nie poloostrov
pohronský	pokryv, g. -u	polovačka, g. -y
pochyba, g. -y	pokryvka, g. -y,	polovať
pochybný	nie pokrievka	polovka, g. -y
pochybovať	pokrov, g. -u, -ec,	polovník, g. -a
pochod, g. -u	g. -vca	položka, g. -y
pochopiteľný	m.pokúď pís pokiaľ	polrok, g. -a
pochvala, g. -y	pokušiteľ, g. -a	poľský
pochvaľný	pól, g. -u = Pol,	poľština, g. -y
po chvíli	sark	polúbiť = bozkať
poistenie, g. -nia	pol i pôl, nie pól.	poludnie, g. -nia
poistiť	Nesklonné pol ne-	pomáda, g. -y
poistné, g. -ého	píš spolu s číslov-	pomaly, -ičky

pomaranč, g. -a	ponevierat sa	poriadny
pomatať, v. matať	poniže	poriadok, g. -dku
pomätenec, g. -nca	ponižiť	porisko, g. -a
= choromyselný	poňva, g. -y	porýpať, v. rýpať
pomedzi	popárat, -ami -em,	poryv, g. -u
pomedzie, g. -ia	§ 157., Pozn. 2.	porotca, g. -u
pometat', v. metat'	popášať	porozumeť s d. +
pomiesiť	popchýnať	-a., § 267., 1.
pomiešať	popis, g. -u	posádka, g. -y
pomijať sa	popýtať	posavád'
pomimo, nie po-	poplátať, -plátam	posbierať
nimo	i -plácem, § 157.,	po sebe
pominúť	Pozn. 2.	posed, g. -u, po-
pomyje, g. -yj +	poplatník, g. -a	sedenie, g. -nia
-yji	poplatný	poshoveť
pomykať	popliesť	poschodie, g. -dia
pomykov, g. -a	popoľ, g. -a + -u,	posiaľ
pomysleť	l. -e	posícia, g. -e
pomôcka, g. -y	poprať, perem i	posielka, g. -y
pomôzť (píšu i po-	periem, § 157.,	posievač, g. -a
môcť); príč. po-	4., b.	posila, g. -y
mohol i pomô-	poprávka, g. -y	positívny
hol; imper. po-	popredku	posypať
mož, pomôžte	popriek, poprieč-	posýpka, g. -y
atď.	ky	poskytnúť
pomorie, g. -ia	poprsie, g. -ia	poskonné konope
pomotať, v. motať	popruh, g. -a + -u	posledný
pomsta, nie po-	popud, g. -u	posmievať
mstva	porábať	posmrtný
pomstif, nie po-	porad, g. -u	pôsobíšte, g. -ta
mstvit	poradie, g. -dia	pôsobif
ponáhľať sa	porásť i poriasť	pôsobnosť, g. -ti
ponajprv	porastlý	posol, g. -sla
po našsky	porážka, g. -y	pospolu
pondelok, g. -lka	porcellán, g. -u	pôst, g. pôstu
+ lku	porfýr, g. -u	postať, g. -ti; nie
ponečase	poriadif	postať
poneváč	poriadky, g. -kov	postávka, g. -y

porov. *brunna* " \

postel, g. -le	po troške	pozajtrí
postelkyňa, g. -ne	potuteľný	pozatým
postenať, v. stenať	potutme aj po-	pozbyt', pozbývať.
postielka, g. -y	tatme	pozďaleč, nie po-
postih, g. -u, po-	pôvab, g. -u	zdelač
stiha, g. -y	povaľ, g. -le, po-	pozdlž
postiť	vala, g. -le	pozdrav, g. -u
postlať, v. stlať	povaľovať sa	pozdvihovanie, g.
postranný	Považie, g. -ia	-nia
postriežka, g. -y	považský	poziably
postúpať	poveda-t',-al,-avši,	pozyv, g. -u
posúď	-aný, -anie; po-	poznovu
posvätiť	vie-m, -š, atď. dľa	pozobať, v. zobať
posvätný	„vedeť“, §168., III.	pozvať, v. zvať
posväzať	povereník, g. -a	pozvoľna
posviacanka, g. -y	poveriť koho čím	požehnať s a. +
poškvrniť	povešť, g. -ti	d., § 267, 1.,
pošmarný	povestný	Pozn. 2.
pošta, nie počta	povetrie, g. -ia	požiadavka, g. -y
poštár, nie počtár	povetrný	požiar, g. -u =
poštvoňožky	povetrnosť, g. -ti	oheň
potade	poviedka, g. -y	pôžička, g. -y
potápať	povinný	pôžitok, g. -tku
potiahnúť	poviť	práca, nie priaca
potichy	povyk, g. -u	pracísne
po tichu	povyše	pracný aj pracný
potýčka, g. -y	povýšiť	praded, g. -a, pra-
potýkať sa	pôvod, g. -u	dedo, g. -a
potknúť sa	pôvodca, g. -u	prädestinácia, g. -e
potme	povodeň, g. -dne	prädikát, g. -u
potmehúd, g. -a	pôvodný	präfektúra, g. -y
potôček, g. -a + -u	povolný	prah, g. -u; na
potok, g. -a + -u	povoz, g. -u	prahu
potrebný s g.	povraz, g. -a, 1.	Praha, g. -y
potrestať, v. trestať	-e, mn. n. -y	prähistorický
potreť, v. treť	povrch	prälát, g. -a
potrimiska, g. -u	povrieslo, g. -a;	prám = práve
po troche	nie provrieslo	prameň, g. -eňa

prämisa, g. -y	preddomie, g. -ia	predsudok, g. -dku
pranier, g. -a	preddunajský	predtým
pränumerácia, g. -e	predeň	predtucha, g. -y
präparát, g. -u	predíšť, nie prediť	predvčerajší
präsenčný	predkladať	predvčerom
präservatív, g. -u	predlievať	predvečer
prasiatko, g. -a	predložka, g. -y	prehľad i prie- hľad, g. -u
präsidium, g. -dia	predlžiť	prehliadať
prať, perem, pereš atď. i periem, pe- rieš atď., § 157., 4. b.	predmestie, g. -tia	prehliadka, g. -y
prätendent, g. -a	predmet, g. -u	prechádzka, g. -y
prätensia, g. -e	predniesť	preinačiť
pravda	predný	prejsť; nie preísť, preísť
pravdivý	predodňom	prekázať komu, nie koho
pravideľný	predošlý	prekážka, g. -y
prax, g. -i	predovšetkým	preklad, g. -u
prázdny	predpis, g. -u	prekliat
prázdnota, g. -y	predpísať	prekliaty
pražský	predplatiť	prelud, g. -u
m. preca piš predsa	predpojatý	premávka, g. -y
pred i predo: nie	predpokladať	premysleť
prede, na pr.:	predposledný	premôcť i -môzť
predo dvermi,	predpotopný	preň
predo mnou, pre- došlý, predostreť	predpovedať	preniesť
atď. a nie: prede	predpustiť	prepárať, v. párať
dvermi, prede	predsa; nie predca, preca	prepych, g. -u
mnou, predešlý,	predsavzatie, g. - -tia	prepýtať, prepý- tovať
predestreť atď.	predseda, g. -u	preprať, v. prať
Výnimka: predeň	predsedať	prerážka, g. -y
m. predca piš	predspev, g. -u	presbyter, g. -a
predsa	predstavenie, g. - -nia	preslulý
predčiť	predstavený	prestávka, g. -y
predčítovať	predstaviť	prestierka, g. -y
	predstierať	prestydnuť
	predstihnúť	presvliekať
	predstúpiť	

prešlý
 Prešov, g. -a
 prešovský
 Prešporok, g. -rka
 + rku
 prešporský
 preť, prem, preš
 atď., pretý i pre-
 ný, § 160., 3.
 preto že
 pretreť, v. tref
 prevaha, g. -y
 prevrátenosť, g. -ti
 prez. nie pres
 prezatým
 prezatýmny
 prezývať
 prezývka, g. -y
 m. prezočivý piš
 bezočivý
 prežrať, v. žrať
 prežreť, v. žreť
 prezvať, v. zvať
 prhlava, g. -y
 priadka, g. -y
 priadza, g. -e; nie
 prädza
 priať
 priam = hneď
 priamo, § 267., 1.
 priasť, pradiem
 priateľ, g. -a, pria-
 telka, g. -y
 priateľský
 priazeň, g. -zne
 príbytok, g. -tku
 pribývať = pri-
 búdať

priblížiť sa, § 267.,
 1.
 príbuzný
 príčet, g. -čtu
 príbeh, g. -u
 príeber, g. -u
 priecň, g. -čňa
 priečiť
 prieduch, g. -u
 priehyb, g. -u
 priehlbina, g. -y
 priehon, g. -u
 priehra, g. -y
 priehrada, g. -y
 priehrštie, g. -tia;
 nie priehršie
 priechod, g. -u,
 -isko, g. -a
 priekopa, g. -y
 priekor, g. -u
 prielaz, g. -u
 prieloh, g. -u
 prielom, g. -u
 prieluba, g. -y
 priemer, g. -u
 priemysel, g. -slu
 priemyselník, g. -a
 prienos, g. -u
 priepadisko, g. -a
 priepasť, g. -ti
 prieplav, g. -u
 priepust, g. -u
 prieraz, g. -u
 prierez, g. -u
 priesada, g. -y
 priesek, g. -seku
 prieskok, g. -u
 priesmyk, g. -u

priestor, g. -u
 priestraň, g. -e
 priestranný
 priestup, g. -u
 priesvit, g. -u
 prietah, g. -u
 prietrž, g. -i
 prievan, g. -u
 prievod, g. -u
 prievodca, g. -u
 prievoz, g. -u
 priezvisko, g. -a
 príhodný k čomu,
 nie na čo
 príchylný
 príchodzí, -ie, -ia
 prijať, prijmem,
 prijmeš, prijme
 atď.; nie prímem,
 prímeš, príme
 atď.
 príjem, g. -jmu
 príjemný
 príjsť, nie príjsť
 príkaz, g. -u
 prikazovať
 príklad, g. -u
 príliš
 príložka, g. -y
 primas (ostrihom-
 ský), g. -a
 primáš (pri hu-
 dobnom sbore ci-
 gáňskom), g. -a
 primášsky
 primať, nie pri-
 máť k čomu
 princíp, g. -u

princípál, g. -a
 prípad, g. -u
 pripojiť sa, § 267.,
 1.
 prípovedka
 prípraž, g. -i
 pripreť, v. preť
 prirábať
 prirážka, g. -y
 prírod, g. -u
 prisaha, g. -y
 prisahať, prisám
 bohu
 prisážený
 prisľúbiť
 prísť i prijsť; im-
 per. príď i príjď,
 nie prindz, prindzi
 pristahovalec i
 pristehovalec, g.
 -lea
 prístary
 pristáť na čom +
 na čo, § 270., 4.
 prístav, g. -u
 prístávka, g. -y
 pristehovalec i
 pristahovalec, g.
 -lea
 prisvedčiť
 m. príť piš príst
 príťah, g. -u
 príťaž, g. -i
 pritreť, v. treť
 prítrž, g. -i
 príružný
 príružok, g. -lku
 príručka, g. -y

príval, g. -u
 príväzok, g. -zku
 privykať čomu,
 nie na čo
 prívoz, g. -u
 prívrženec i prí-
 vrženec, g. -nca
 prizvať, v. zvať
 prýštiť sa
 próba, g. -y
 problematický
 procedúra, g. -y
 process, g. -u
 processia, g. -e
 produktívny
 profánny
 professor, g. -a
 professúra, g. -y
 profos, g. -a
 prognostikon, g. -u
 programm, g. -u
 programmový
 progressívny
 proletariát, g. -u
 prolog, g. -u
 promenáda, g. -y
 promessa, g. -y
 proporcia, g. -e
 proporcionálny
 propositia, g. -e
 prósa, g. -y
 prosaický
 prosba, g. -y
 proselyta, g. -u
 prositeľ, g. -a
 prosódia, g. -e
 prostý = jedno-
 duchý; naproti

tomu sprostý =
 hlúpy
 prosto, § 267., 1.
 prostred lúky +
 naprostred lúke,
 § 255., 1.
 prostredný
 prostriedok, g.
 -dku
 protektor, g. -a
 protokoll, g. -u
 prototyp, g. -u
 prsá, g. pís; d.
 prsám, l. prsách,
 inštr. prsami
 prst, g. -ti
 prsteň, g. -eňa
 prť, g. -ti
 m. prú piš prv
 prúd, g. -u; prú-
 dom
 prudký, prudko
 pruh, g. -u
 pruhovaný
 prút, g. -a; prú-
 tom
 prútie, g. -tia
 prv, nie prú
 prvý, nie prvni
 prvobytný
 prvôstka, g. -y
 prvší i prvý
 psi, -ie, -ia
 psiarka, g. -y
 psychologia, g. -e
 psovský
 pstruh, g. -a
 pšeno, g. -a, pšenný

pštros, g. -a
 m. pták piš vták
 publicista, g. -u
 publikácia, g. -e
 publikum, g. -u

puď, g. -u
 pulka, g. -y
 puls, g. -u
 pupeň, g. -peňu
 purifikovať

purismus, g. -u
 puristický
 purpur, g. -u
 púšť, g. -ti

R

r. = roku
 r. k., jasnejšie rim.
 kat. = rímsko-
 katolícky
 r. m. = roku mi-
 nulého
 r. t. = roku to-
 hoto
 rodz. = rodzená
 rab, g. -a; nie rob;
 rabský
 Ráb, g. -u; rábsky
 rabatt, g. -u
 racionálny
 m. račej piš radšej
 rad, g. -u; radom
 rád je
 radca, g. -u
 radikálny
 radný
 radosť, g. -ti
 radostný
 radovanky, g. -nôk;
 jako rečňovanka
 radovať sa čomu
 + z čoho
 radšej, nie radnej
 raffinovať
 rachot, g. -u

raj, g. -a
 rajský
 rakéta, g. -y, ra-
 kétla, g. -e
 m. rakev = umrlčia
 truhla piš : rakva,
 g. -y
 rakyta i rokyta,
 g. -y
 ramä = rameno
 § 93
 ramenný
 rameno; g. ra-
 mena, d. rame-
 nu atď.
 raňajky, g. -jok
 ranhojičský, -stvo
 raný = skorý;
 rané slivky
 ranný = rana sa
 týkajúci
 rano i ráno, g. -a
 rapídny
 rapport, g. -u
 rasa, g. -y; =
 fajta
 m. rásocha piš ráz-
 socha
 rast, g. -u

rásť i riasť, nie
 rósť; rastiem, ra-
 stieš atď.
 rastlina, g. -y
 rastlinný
 rašpla, g. -e; -ovaf
 rata i reta, g. -y
 ratifikácia, g. -e
 ratifikovať
 ratolesť, g. -ti;
 nie letorast
 ráz g. -u = cha-
 rakter, týt
 raz; (jedon) raz,
 dva, tri, štyri
 razy a od päť
 navyše ráz : päť,
 šesť ráz, sto ráz
 atď.
 rázga, g. -y
 razit čím, nie po
 čom, za čím
 rázporok, g. -rku
 rázsocha, nie rá-
 socha
 rázštep, g. -u; nie
 ráštep
 razzia, g. -e
 raž i rož, g. -i

- raždie, g. -dia
 ražeň, g. -žňa
 ražný
 reakcia, g. -e
 reakcionár, g. -a
 realizmus, g. -u
 realizovať
 realista, g. -u
 reálka, g. -y
 reálny
 Rebekka, g. -y
 rebellant, g. -a
 rebellia, g. -e
 rebierko, rebro, g.
 -a
 rébus, g. -u
 recensent, g. -a
 recepiss, g. -u
 recept, g. -u
 recitovať
 reč, g. -i
 rečňovanka, g. -y;
 mn. g. -nôk
 redakcia, g. -e
 redakčný
 redaktor, g. -a
 redigovať
 redkovka, nie ref-
 kovka
 redší
 reduta, g. -y
 refakcia, g. -e
 referát, g. -u
 reflex, g. -u
 reformácia, g. -e
 reformátor, g.
 -tora
 refrén, g. u
 regál, g. -u
 regatta, g. -y
 regenerátor, g.
 -tora
 regiment, g. -u
 register, g. -tra
 + -tru
 regulatív, g. -u
 regulátor, g. -tora
 rehoľa, g. -e
 rehoľník, g. -a
 rehot, g. -u
 rehotat' sa i rech-
 tat' sa, -tám sa
 i -cem sa, § 157.,
 Pozn. 2.
 rehotat'; nie re-
 chotat', kôň *rehce*
 rehtavý, nie rech-
 tavý
 rector, g. -a =
 nár. učiteľ
 reklama, g. -y
 reklamácia, g. -e
 rekognoskovať
 rekomandácia,
 g. -e
 rekommandovať
 rekonštrukcia, g.
 -e
 rekonvalescent, g.
 -a
 rekrút, g. -a
 rekrutírka, g. -y
 rektifikovať
 rektor = vrchný
 správca univer-
 sity
 rekurovať
 rekurs, g. -u
 rekviem, g. -u
 rekvirovať
 rekvisícia, g. -e
 relácia, g. -e
 relatívny
 relikvie, pl. g. -íí
 remeň, g. -meňa
 remenár, g. -a
 remenný
 remeselnícky
 remeselník, g. -a
 reminiscencia, g.
 -e
 remontoárky, g.
 -rok
 remunerácia, g. -e
 renesančný
 renommovaný
 reorganizovať
 reparatúra, g. -y
 repertoár, g. -u
 repetícia, g. -e
 repetírky, g. -rok
 = hodiny
 reportér, g. -a
 repräsentant, g. -a
 repräsentovať
 repressálie, g. -íí
 reptat', -tám, -cem,
 § 157., Pozn. 2.
 reservoár, g. -u
 residencia, g. -e
 resignácia, g. -e
 resolúcia, g. -e
 resonovať
 ressort, g. -u

resultát, g. -u	riedky	ryncka, g. -y
reškrípt, g. -u	rieka, g. -y	rynok, g. -nku;
rešpicient, g. -a	riešiť	ryng, g. -u
reštaurácia, g. -e	ríf, g. -u	rýpat, -pami-pem,
reštaurátor, g. -a	rigorósný	§ 157., Pozn. 2.
refaz, g. -i	Rím, g. -a + -u,	rys, g. -a
retiazka, g. -y	Riman	ryšavý
m. refkovka pís	Rimavská Sobota	ryť = krt ryje
redkovka	rimský	rytier, g. -a
rétor, g. -tora	rimsko-katolícky	rytmus, g. -u
retorika, g. -y	rinčať	rýzeň, rýžňa, g.
reuma, g. -y	rinúť sa	-ne
rev, g. -u	risiko	ryža, g. -e
revat	riskírovať	robievať
revanš, g. -u	riša, g. -e	ročný
revír, g. -u	rišsky	rod, g. -u
revísor, g. -a	riť, g. -ti = spo-	rodič, g. -a; mn.
revokácia, g. -e	dná časť tela	n. -ia
revolúcia, g. -e	ritus, g. -u	rodičovský
revolver, g. -u	rituál, g. -u	rodinný
rez, g. -u	rivál, g. -a	rodokmeň + ro-
rezať <i>v</i> oči s a.	rivalisovať	dokmen
rezký	ryba, g. -y	rodolub, g. -a
režia, g. -e	rybáci	roh, g. -u
režisér, g. -a	rybár, g. -a	rohož, rohoža, g.
riad, g. -u	rybolov, g. -u	-že
riadiť, nie ríditi	rýč = rylo	rojalismus, g. -u
riaditeľ, nie ríditeľ	ryčať	rojalista, g. -u
riadkový	rýdži aj rydzí	rok, g. -a + -u
riaľať	rýdzik, g. -a	rokyta i rakyta,
riasa, g. -y	rýgel, g. -gla	g. -y
ribizlie, g. -ia	rýchly aj rychlý	rola, g. -le
riča, g. -e = isté	rychtár, g. -a	rolla, g. -y
jedlo	ryk, g. -u	rollovať = šaty
viect, rozk. reč,	rým, g. -u = vo	rolník, g. -a
rieknuť	verši	rosmarín, g. -u
riečica, g. -e	rýmovať	rôsol, g. -i
riediť	Rýn, g. -a + -u	rosbif, g. -u

rov, g. -u	rozhlas, g. -u	rozobrať, rozobe-
rováš, r. -a	rozhlasovať	rem, rozobereš
roven, g. -vne	rozhládka, g. -y	atď. + rozobe-
rovnať sa komu,	rozchýriť	riem, rozoberieš
nie s kým	rozchytať	atď., § 157., 4. b
rovný	rozchod, g. -u	rozohnať, -ženem
rovno, § 267., 1.	rozchodiť	i -ženiem, § 157.,
rovnomyseľný	rozísť, nie rozíť sa	4. b
roz alebo rozo; nie	rozjesť sa	rozopnúť
roze, na pr.: roz-	rozjímať	rozopra, g. -y
zobrať, rozohnať	rozkaz, g. -u	rozosielať
atď. a nie: roze-	rozkázať	rozoslať
brať, rozehnať	rozklad, g. -u	rozovreť
roz- (na pr. roz-	rozkladať	rozoznať
behol sa, rozpí-	rozkladať	rozpačitý
sal sa atď.), §	rozkmotriť sa	rozpad, g. -u
210. 2.	rozkol, g. -u	rozpadlina, g. -y
rozbeh, g. -u	rozkolník, g. -a	rozpadnúť sa
rozbresk, g. -u	rozkopať	rozpak, g. -u
rozbresknúť sa	rozkoš, g. -i	rozpalovať
rozcuchať i roz-	rozkošný	rozpamätať sa
čuchať	rozkrájať	rozpapať
rozčapiť	rozkričať	rozpárať, -am,
rozčertiť	rozkrútiť	-em, rozk. páraj
rozčesnúť	rozkúskovať	i pár, § 157.,
rozčuliť	rozkuštriť	Pozn. 2.
rozdiel, g. -u	rozkvet, g. -u	rozpásať
rozdielny	rozkvitať	rozpečatiť
rozdmychovať =	rozlad, g. -u	rozpísať
rozduchovať, roz-	rozladiť	rozplemeniť
dúvať	rozlahlý	rozplývať sa
rozdrážiť, i roz-	rozličný	rozpočet, g. -čtu
dráždiť	rozmetať, v. metať	rozpoltiť
rozdrúžgať	rozmyšľať	rozpomenúť sa
rozgniaviť	rozmôcť i rozmôzť	rozpomienka, g. -y
rozhad, g. -u, roz-	rozmotáť, v. mo-	rozpor, g. -poru
hádka, g. -y	tať	rozposlať
rozhlád, g. -u	rôznica, g. -e	rozprava, g. -y
	rôzny	

- rozprávať, § 277.,
5. Pozn. 2.
- rozprávka, g. -y
- rozptylíť
- rozpuklina, g. -y
- rozpustilý
- rozpúšťať
- rozrad, g. -u
- rozradiť
- rozrehtať sa, -reh-
tám sa i -reh-
cem sa, §. 157.,
Pozn. 2.
- rozsadiť
- rozsadz, g. -i
- rozsah, g. -u
- rozsiahly
- rozsievať
- rozsypať
- m. rozsocha piš
rázsocha
- rozsrdiť sa
- rozstenať sa, v.
stenať
- rozstret, v. stref
- rozstúpiť sa
- rozsudok, g. -dku
- rozsvietiť
- rozšafný
- rozšíriť
- rozšklabiť i roz-
šklebiť
- rozšliapať, -pam
i -pem, § 157.,
Pozn. 2.
- m. rozštep piš ráz-
štep
- roztah, g. -u
- roztápať
- rozťať
- rozťahnuť
- roztierať
- roztíeť
- roztok, g. -u
- roztomilý
- roztopit
- roztret, v. tret
- roztrhnúť
- roztriasť
- roztrieskať
- roztržitý
- roztržka, g. -y
- rozumieť s d. +
a., § 267., 1.;
rozumiem, -mieš,
mie; -mieme,
-miete, rozume-
jú (nie: rozu-
mia!)
- rozumný
- rozväzovať
- rozvod, g. -u
- rozvrh, g. -u
- rozvzteklíť
- rozzeviť alebo roz-
ďaviť ústa
- rozzlobiť
- rozžať
- rozžehnať sa
- rozžialiť
- rozžiariť
- Rožňava, g. -y
- rožňavský
- rub, g. -u, na ruby
- rubel, g. -bla
- rubín, g. -a
- rubrika, g. -y
- ručiteľ, g. -a
- ruka, jedn. g. -y;
mn. n. v. a. -y,
g. rúk (i rukú),
d. rukám, l. ru-
kách, inštr. ru-
kami (i rukama)
- rukáv, g. -a
- rukodielny
- rukováť, g. -ti
- rukaviatka, g. -y
- rumádzgať
- rumený
- Rus, g. -a = oby-
vateľ
- Rus, g. -i = ruský
kraj a národ
- ruský
- Rusko, g. -a
- rusofil, g. -a
- rušeň, g. -šňa
- rušiteľ, g. -a
- ruština, g. -y
- rutina, g. -y
- rutinovaný
- ruža, g. -e
- ružový
- Ružomberok, g.
-rka + -rku
- ružomerský

S (Vidz aj Z.)

sept. = septem-
ber, g. -bra

srov. = srovnaj
sv., Sv. = svätý,
Svätý

„s“ súc predložkou
označuje 1) s geni-
tívom smer shora
nadol, vôbec po-
hyb s površia, nem.
herab, herunter,
maď. -ról, -ról, 2)
s akkusatívom zna-
mená to, čo „asi“,
nem ungefähr, maď.
mintegy, körülbe-
lül, 3) s inštru-
mentálom označuje
pochop slúčenosti,
hromadnosti, spo-
jitosti, súhrnu, nem.
mit, maď. -val, -vel
(vidz str. 26 —
28); súc pred-
ponou slovia s
naznačuje pri nich
1) smer shora na-
dol a 2) pochop
súhrnlosti (vidz str.
29 — 30 a 32 —
33). — Pred spolu-
hláskovými skope-
ninami, ktoré sa
ťažko vyslovujú, pís
so a nie se, na pr.:
sobrat', sohnat' m.

sebrat', sehnat'.

sa = seba; bit

sa, bát sa; m. sú
nepis sa, vidz
„som“

sad, g. -u

sadza, g. -e

sádzať

sádzka, g. -y

sakristia, g. -e

salaš, g. -a

salicin, g. -u

salón, g. -a + -u

salónny

samočinný, -ost'

samočtiac

samojedíný

samospráva, g. -y

samovlastný

samovolný

samovrah, g. -a

sangvinický

sangvinik, g. -a

sankcia, g. -e

sankcionovať

Sarajevo, g. -a

sardella, g. -y

Sardínia, g. -e

sardínsky

sarkastický

sarkofag, g. -u

satira, g. -y

satirický

satisfakcia, g. -e

sberačka, g. -y

sberat'

sberatel', g. -a

sberba, g. -y; nie

zgerba

sbierka, g. -y

sbit' (spolu)

sblížiti, sblížovat'sa

sbor, g. -u

sborit'

scedit'

scelit'

scéna, g. -y

scenit'

scestie, g. -tia

m. scet' piš chcet'

scvrknút sa

za šťastný pís

šťastný

sčernet'

sčervivet'

sčliapkat'

sdat' (spolu)

sdelit'

sdola

sdružit sa

seba, nie sebä

sebaklam

sebavedomý, se-

bavedomie, g. -ia

sebec, nie sobec

sebeckost', g. -ti

sebevol'ný

seč, g. -i

sedemdesiat

sedemdesiaty

sedemnást

sedemnásty

sedlač, g. -e, je
 názov opovrhavý;
 inak: sedliactvo
 sedliacky
 sedliactvo, g. -a
 sedliak, g. -a
 Sedmohradčan, g.
 -a
 sedmohradský
 Sedmohradsko, g.
 -a
 sedmoro
 Segedín, g. -a
 sekatúra, g. -y
 sekcia, g. -e
 seklavý
 sekretár, g. -a
 sekta, g. -y
 sekundárny
 sekvestrovať
 seladon, g. -a
 semä = semeno,
 § 93.
 semenisko
 semeno, g. semena,
 d. semenu atď.
 semikólon, g. -u
 sen, g. sua
 senátor, g. -tora
 senior, g. -a
 seniorát, g. -u
 senný od seno
 sensál, g. -a
 sentimentálny
 separatista, g. -u
 separátny
 serenáda, g. -y
 seria, g. -e

serióсны
 servitka, g. -y
 sesóna, g. -y
 sessia, g. -e
 sesternica i se-
 strenica, g. -e
 sesterský
 sestra, g. y; mn.
 g. -tár, § 73.
 sestrenec, g. -nca
 sfaľšovať
 sfära, g. -y
 shádzat
 sháňať
 shyb, g. -u
 shybák, g. -a
 shliadnúť sa
 shluk, g. -u
 shoda, g. -y
 shodiť
 shodnúť sa
 shon, g. -u
 shora
 shovárať sa
 shoveť
 shovievavý
 shovor, g. -u
 shovorčivý
 shrabať
 shrnúť
 shrknúť
 shromaždiť
 schádzať
 schýliť, schylovať
 sa
 schytať
 schytiť sa
 schytralý

schladit
 schnúť
 schodiť
 schody, nie skody
 schôdza, g. -e
 schôdzka, g. -y
 schopný čoho +
 k čomu
 schovať, nie skovať
 schudnúť
 schváliť, schvalo-
 vať
 schválny, schválne
 schvátiť
 siaha, g. -y
 siahať, siahnúť
 siakať sa, nie snia-
 kať sa
 siaknúť
 siat
 siatba, g. -y
 siatie, g. -tia; v
 ľudovej reči siata,
 § 102.
 Sibír, skloňuj ako
 jar; Sibírsko, g.
 -a + Sibéria, g.
 -ie
 sibírsky
 síce
 Sicília
 sicílsky
 sídelný od sídlo
 sídliť
 siedmy
 sieň, g. -ne
 sieť, g. -ti
 signál, g. -u

- signatúra, g. -y
 signum, g. -u
 síhlna, g. -y
 sihot', g. -ti
 sila, g. -y
 silný
 silozpyt, g. -u
 simulácia, g. -e
 sinet'
 siný = modrý
 sinka = modrina
 sipet'
 sipot, g. -u
 síra, g. -y, sirka,
 g. -y
 sirota, g. -y
 sirotčí
 sirotčínec, g. -nca
 sisyfovský
 síst (dôlu)
 síst sa (spolu)
 sitár, g. -a
 Sítno, meno vrchu
 sito
 situácia, g. -e
 sivý
 Sivko, g. -a
 syčať
 sychravý
 sýkačka, g. -y
 sýkať
 sýkorka, g. -y
 syllaba, g. -y
 syllogismus, g. -u
 symbol, g. -u
 symfonia, g. -e
 symmetria, g. -e
 sympatia, g. -e
 symptom, g. -u
 syn, g. -a, v. synu!
 synagóga, g. -y
 synoda, g. -y;
 synodálny
 synovec, g. -vca
 synovský
 syntaktický
 sypanice, g. -níc
 sypárňa, -eň, g. -ne
 sypať, -pám i
 -pem; rozk. sy-
 paj i syp; § 157.,
 Pozn. 2.
 sypký
 syr, g. -a, syrový
 syrovátka i sr-
 vátka
 syrup, g. -u
 sysel', g. -sľa
 systém, g. -u
 systematický
 sýtit'
 sýty čoho
 sjazd, g. -u
 sjednat' sa
 sjednotit'
 skala, g. -y
 skalie, g. -ia; v
 ľud. reči skála;
 § 102.
 skamenelý
 skamenet'
 skapat'
 skedy-neskedy
 skepticizmus, g. -u
 skeptik, g. -a
 skielko, g. -a
 skizza, g. -y
 skypret'
 skyslet'
 skysnúť
 skýtat'
 skyva, g. -y
 sklad, g. -u
 skladateľ, g. -a
 sklamat'
 sklapnúť
 sklavet'
 skleník, g. -a
 sklep, g. -u
 sklepenie, g. -nia
 sklesnúť
 skliepok, g. -pku
 sklo, nie cklo
 sklonný
 skloňovať
 sklopit'
 sklúčiť'
 sklznut' sa
 skmasnúť
 skopit', nie skupit'
 skór, skorej
 skóravet'
 skormútit'
 skosit'
 skostnatet'
 m. skovať piš scho-
 vat'; schovám
 skovať = skut';
 skujem
 skrahnúť i skre-
 hnúť
 skrápat'
 skrátiť
 skrčít'

skričať, skríknut'
m. skriesenie pís
vzkriesenie

m. skriesiť pís
vzkriesiť

skriňa, g. -ne
skrivit'

skrivodlivý

skrýš, skrýša, g. -e
skryť

skrývať

skrojiť

skromný

skropiť

skrotiť, skrotnúť

skrovný

skrúšený, -ost'

skrútiť

skrvácať

skrz i skrze

skuhrať, -rám i
-rem, § 157.,

Pozn. 2.

skúmať

m. skupiť pís skopiť

skuť, skovať železo

skutok, skutočný

skvelý

skvet' sa

skvost, g. -u

skvostný

skvúci

slabika, g. -y

slabý

slabnúť

sladký

slamený

slámka, g. -y

slapat' (spolu)

slasť, g. -ti

slasťný

slátať

sláva, toto slovo ne-
načim počínať veľ-
kou literou ani
klásť do uvadza-
čov vo vete: pri-
volávali mu na
slávu.

slávny i slavný

slečna, g. -y

sled, g. -u; sle-
dovať

slepý, slepnúť

slepiť

sletieť (dolu)

Slezák, g. -a

sliat (dolu)

sliat (spolu)

sliediť

sliepať (spolu)

sliepka, g. -y

slievať (spolu)

sliezsky

Sliezsko, g. -a

slimák, g. -a

slina, g. -y

sliva, slivka, g. -y;

mn. g. slív, sli-
vák

slivovica, g. -e

slízať (dolu)

slýchať

slynúť

slyšať

slnce, g. -nea;

slnko, g. -nka

sloboda i svo-
boda, g. -y

slobodný i svo-
bodný

slobodomyselný i
svobodomyselný

sloh, g. -u

slohový

m. sloniť pís cloniť

slopať, -pám i
-pem, § 157.,

Pozn. 2.

Slovač, g. -e

Slovák, g. -a

Slovan i Slavian

slovenský

slovosled, g. -u

slovozpyt, g. -u

slovutný, -ost', g. -i

složiť (dolu)

složiť (spolu)

složitý

slub, g. -u; sluby,
g. -ov

slúbiť

slubovať

slúčiť (spolu)

slučka = uzol

m. slúp pís stĺp

slúpiť, slúpať
(dolu)

slušať sa s d., §
267., 1.

slušný, -ost', g. -i

slutovať sa

služka i slúžka,
g. -y

slúžny, g. -eho	smotana, smotán-	4., b.
slúžnovský	ka, g. -y	socialismus, g. -u
služobkyňa, g. -ne	smotať, v. motať	socialny
služobník, g. -a	smrad, g. -u	sóda, g. -y
služobný	smradlavý	sofista, g. -u
slza, g. slzy; pl.	smraštiť	sohnať, soženem
g. slz i slzi	smrdeť čím	i soženiem, §
smäd, g. -u; smäd-	smrť, g. -ti	157., 4., b.
ny	smrteľný, -á postel	sokyňa, g. -ne
smah	smrtný	m. sokorec pís ko-
smahnúť	smrtonosný	sorec
smazať (dolu)	smutný	sol, g. -li; solný
sme, vidz som	smútok, g. -tku	somnambulismus
smelý	snáď aj asnáď	g. -u
smer, g. -u	sňah i sneh, g. -u	som, si, je, sme,
smerodajný	snášateľivý	ste, sú; my sme,
smerovať	snášateľivosť, g. -ti	oni sú, § 168.,
smes, g. -i	snášať (dolu)	I. a Pozn. 4.
smet, g. -ti	snášať (spolu)	sonáta, g. -y
smiať sa čomu +	snášať sa s kým	sonett, g. -u
z čoho	sňať, nie sosňať	sopel, g. -pla, so-
smiech, g. -u	sňatok, g. -tku	plavý
smiechať (spolu)	snemovňa i sne-	sosadiť (dolu)
smieriť (spolu)	moveň, g. -ne	soskočiť (dolu)
smiest (dolu)	m. snesiteľný pís	soslanie, g. -nia
smiest (spolu)	znesiteľný	sostaviť (spolu)
smiešať (spolu)	m. sniakať sa pís	sostrediť
smilniť	siakať sa	sostreliť (dolu)
smilovať sa	sniesť (dolu)	sostúpiť (dolu)
smyseľ, g. -slu	sniesť (spolu)	sostupný
smyseľný	sniesť sa s kým	sošit, g. -u = Heft,
smyseľnosť, g. -ti	snímať (dolu)	füzet
smysleť	snubný prsteň	sošit (spolu)
smýšľať	sobliecť sa	sotrefisť (dolu),
smliaždiť	sobrať, soberem,	v. tref
smluva, g. -y	sobereš atď. +	sotva, sotvy
smluviť sa (spolu)	soberiem, sobe-	soznam, g. -u
smola, g. y	rieš atď., § 157.,	soznámiť sa

soznanie, g. -nia	splesneť	spráchniveť
soznat	spliešť (spolu)	sprašiť
spád, g. -u	splynúť (dolu)	spratať
spadnúť	splnomocniť	správa, g. -y =
spáchať	sploďiť	Verwaltung,
spájat	spočínúť, spočívať	igazgatás
spáliť	spočítať	správca, g. -u =
spamätať sa	spodný	Verwalter, igaz-
spanštet	spodobiť	gató
spárat	spodok, g. -dku	spraviť
spariť	spojovací, nie spo-	správny
spáriť	jujúci	spravodlivý i spra-
spasiteľ, g. -a	spokojný, nie spo-	vedlivý
spatriť	kojený	spravodlivosť i
spečatiť	spokutovať	spravedlivosť, g.
speňažiť	spolahlivý	-ti
spev nie zpev	spolahnúť sa	spravovať
spierať sa	spoločník, g. -a	spreneveriť
spievať, nie zpiev-	spoločný	sprevádzať
vať	spolok, g. -lku	spíchnuť
spiež, g. -i	spomáhať, spo-	spriahnúť
spínať (spolu)	môcť (spomôzť)	spriateliť
spis, g. -u; spísať	spomenúť, spomí-	spriazniť
spisovateľ, g. -a;	nať	sprievod, g. -u
-ka, g. -y	spomienka, g. -y	spríjemniť
Spiš, g. -a	sporadický	spríkriť sa
spišská stolica	sporiteľňa, g. -ne	sprísahať
spiť sa	spôsob, g. -u; nie	sprítomniť
spyšneť	zpôsob	sprobovať
<u>spýtať sa</u>	spôsobiť	sprostíť sa
splácať	spôsobný k čomu,	sprostý = hlúpy;
spláknúť	nie na čo	naproti tomu: pro-
splanieť	spotreba, g. -y	stý = jednodu-
splasknúť	spotrebovať	chý, všeobecný
splašiť	spotvoriť	sprotiviť sa
splatiť	spoveď, g. -di	spízniť
splav, g. -u;	spozdilý, -osť	spupný
splavný	spozorovať	spustiť, spúšťať

spustnúť	hovať	stebelnatý od ste-
spútať	staja, g. -e; stajňa,	blo
srast od srásť	-eň, g. -ne	stekať
(spolu)	sfa, § 247., 8	stelesniť
srásť, srastať	stakde	stenať, -nám i
(spolu)	stakedy	-nem, § 157.,
sráz, g. -u	stakto	Pozn. 2.
sraziť (dolu)	stalý = gesche-	stenčiť
sraziť (spolu)	hen, történt	step, g. -i (žen.)
srážka, g. -y	stály = beständig,	stepať
Srb, g. -a	állandó	steplet
srbský	starček, g. -a	stiahnuť
Srbsko, g. -a	Staré hory, g.	stieň i stín
srbstina, g. -y	Starých hôr	stih, g. -u, stiha,
srdce, g. -dca,	stárež, g. -e	g. -y
srdiečko, g. -a	starý	stihnúť
srez, g. -u	Starý rok	stínať
srezať (dolu)	staryga, g. -y	stisk, g. -u; sti-
srieknuť sa s kým	starobyľ	skať
srok, g. -u	starobylosť, g. -ti	stišiť
srovnalý	starohorský	stý i stotý
srovnáť, srovná-	starostlivý	stydeť sa
vať	staroverec, g. -rca	stydlivý
srozumieť	staroverský	stydnúť
srozumiteľný	stať i sofať	styk, g. -u; stý-
srstený	stať, stojím	kať
srstnatý	stať, stanem	stlačiť
sršeň, g. -šňa	statôček, g. -čku	stlať, stlem, stleš
srub, g. -u	statočný	atď. i stliem,
srúcaniny, g. -nín	statok, g. -tku	stlieš atď., § 157.,
srútiť (dolu)	stav, g. -u	4., b.
srvátka i syro-	stavanje, g. -nia	stleť
vatka, g. -y	staváť	stĺp; nie slúp
ssať = cecať	stavba, g. -y	stĺstnúť
ssutiny = srúca-	staviteľ, g. -a	stoh, g. -a + -u
niny	stávka, g. -y	stojak, g. -jaka
sšediveť	sťažen, g. -žňa	stôl, g. stola
sťah, g. -u, sťa-	sťažiť	stonať i stenať

stopiť	strhnúť	stvrdiť, stvrdnúť
stotý, stotný	striasť	stvrdlý
stotník, g. -a	strieborný	sú, vidz som i sa
stotka i stovka,	striebro, g. -a	subjektívny
g. -y	striedať sa	subtilný
stotožniť	striedka, g. -y	súci k čomu, nie
stožiar, g. -a	striedmy	na čo
strachovať sa s g.,	striehnuť	súčasník, g. -a
§ 265., 3. a Pozn 2.	striekať	súčasný
strániť i straniť	strielať	m. súčasník piš
sa s g., 265.,	strieskať	účastník
3. a Pozn. 2.	striezlivý	súčet, g. -čtu
stranný, stran-	striežť	sud, g. -a
nický	striežka, g. -y	súd, g. -u
strašiak, g. -a	striğa, g. -y; stri-	súdба, g. -y
strava, g. -y	gôň, g. -a	sudca, g. -u; nie :
stráviť	strihať	súdca
stravovať	strýc, g. -a	sudcovský
stráž, stráža, g. -e	strýcovský	sudcovstvo, g. -a
strážca, g. -u	stryná, g. -ej	Suezský prieplov
strebať	strýzniť	suffragán, g. -a
strečkovať	strmeň, g. -meňa	súhvezdie, g. -dia
strečok, g. -čka	strnúť	suchší
stred, g. -u	stroskotať	sukcessívny
streda, g. -y	strova, g. -y	súkenník, g. -a;
stredište, g. -išťa	strpeť	-íctvo, g. -a
stredný	stípnuť	súkenný
streh, g. -u	strúhať	sultán, g. -a
strelba, g. -y	strúchniveť	summa, g. -y
strestať, v. trestať	stržeň, g. -žňa	supplikácia, g. -e
streštit'	střížiť	suplikant, g. -a
streť, strem, streš	stučneť	surrogát, g. -u
atď.; stretý i	stuhnúť	súsed i sused, g. -a
strený, stretie	stupaj, g. -e	súsedský
i strenie; § 160.,	stúpať	súsedstvo
Pozn. 2. a 3.	stupeť	sústrediť i sotre-
stretnúť sa	stužka, g. -y	diť, nie sosústre-
strihať	stvoriteľ, g. -a	diť

sušienka, g. -y	svätosť, g. -i	sviňa, g. -ne
suverén, g. -a;	sväto-svätý	sviniar, g. -a
-nny	svázok, g. -zku	svinúť
súvislý	svázovať	svislý
súžiť, sužovať	svážiť	sviť, g. -u
svada, g. -y; sva-	svážiť (dolu)	sviť, svijem
dít sa	svedčať sa s d., §	svitať
svadba i svatba	267. 1.	svliecť
svah, g. -u, nie	svedčiť	svoboda i sloboda
zvah	svedkyňa, g. -ne	svodca, g. -dca,
sval, g. -u	svedoctvo, g. -a	svodný
svaliť, svalovať	svedomie, g. -ia	svoj, nie svôj
(dolu)	sveriť komu dačo	svojský
svalovitý, sval-	svesiť hlavu	svolať (spolu)
natý, svalitý	svetský	svoreň, g. -reňa
sváriť (spolu)	sviatočný	svrab, g. -u; svrab-
svárlivý	sviatok, g. -tku	lavý
svatba, g. -y	sviatosť, g. -ti	svraštiť i smraštiť
svätic	sviazať	svrbeť s a., § 254.
svätý	svieca, g. -e;	svrhnúť (dolu)
svätyňa, g. -ne	sviečka, g. -y	svrchovaný
svätojanská mu-	sviešť, svediem	svrchovať
ška	svietiť	svrchu
svätojanskýchlieb	sviezť, sveziem	
svätokrádež, g. -e	svieži	

Š

šabla, g. -e	šalát, g. -u	Šarlotta, g. -y
šafár, g. -a	šalbiar, g. -a	šarmantný
šafel, g. -fla	šalvia, g. e; -iový	šarpia, g. -e
šafranišefran, g. -u	šampaňské víno	šarža, g. -e
šafranník, g. -a	šansonetta, g. -y	šatka, g. -y; mn.
m. šak piš však	Šariš, g. -a	g. -ták, § 73.
šakal, g. -a	šaráda, g. -y	šatrit i šetriť
šál, g. u	šarišská stolica	šatrný i šetrný
Šalamún	šarlatán, g. -a	šatstvo, g. -a

- šéf, g. -a
šematismus, g. -u
m. šepleta piš vše-
pleta
šepot, g. -potu
šeptať i šepotať;
aj: šoptať (vidz
toto!), šopkať,
šepkať
šesť
šesták, g. -táka
šestdesiat
šestdesiaty
šestinedielka
šestnásobný
šialif
šiator, g. -tra, l. -i;
mn. n. -e
šibal, g. -a
šibký
šidlo, nie šilo
šiel, nie šel, šol,
šiol; § 168.. V.,
Pozn. 2.
šiesty
šiffrovať
šija, g. -e
šindel, g. -dľa, nie
šingel, šindol
šindliar, g. -a
šindlovec, g. -vca
šindlový
m. šingel piš šindel
širák, g. -a
šíry aj širý
širo-šíry
šírší
šisma, g. -y
šišiak i šišak
šišľať i šušľať
škála, g. -y
škandál, g. -u
škandinávsky
Škandinávsko, g.
-a
škaredý
škatula, g. -e, ška-
tulka, g. -y
škeriť zuby
šklabit i šklebiť sa
šklbať
škobla, g. -le
škodca, g. -u
škôldozorca, g. -u
škôlka, g. -y
šorpion, g. -a
škridlica, g. -e
škridličiar, g. -a
škriepiť sa
škrípať zubami
škrob, g. -u
škrupulósny
škvrna, g. -y
šlabikár, g. -a
šlabikovať
šlahať
šlachetný
šlachta, g. -y
šlapaj, g. -e
šliam, g. -u
šliapať, -pam i
-pem, § 157.,
Pozn. 2.
šmariť
šmikňa, g. -e
šmyk, g. -u
šmýkať
šmyklavý
m. šnôra piš šnúra
šnupať tabak
šoptať, -ptám i
-pcem, § 157.,
Pozn. 2.
šošovica i šušo-
vica, g. -e
špagát, g. -u
Španielčan, g. -a
španielsky
Španielsko, g. -a
špehún, g. -a
špina, g. -y
špintať
špitál, g. -a
špunt, g. -a
šranky, g. -nôk
šťastie, nie štestia
šťastlivý
šťastný
šťát, g. -u
šťatistika
štebotáť, -otám i
-ocem, § 157.,
Pozn. 2.
štedrý ku komu,
nie na koho
Štedrý večer
štempel, g. -pla
štemplovať
Štiavnica, g. -e
štihly aj štihlý
štípať s a., § 254.;
štípať, -pam i
-pem, § 157.,
Pozn. 2.

štipľavý
 štítit sa s g., §
 265., 3., a Pozn. 2.
 štyri, nie čtyri (pre
 m. osoby: štyria),
 a. štyri (pre m.
 osoby: štyroch),
 g. štyroch, d.
 štyrom, l. šty-
 roch, i. štyrma
 štyridsať
 štyridsiaty
 štýrsky
 Štýrsko, g. -a
 štóla, g. -y
 štôlna, g. -e
 Štrbské pleso

štrnásť, štrnásty
 štrngat
 štrúdla, g. -le
 štúdium, g. -dia
 študovať
 štvorhranný
 štvorylka, g. -y
 štvornožky
 štvrtý
 štvrť, g. -ti, štvrka,
 g. -y
 štvrtkový
 štvrtok, g. -tka +
 -tku
 šumeť
 šušlať i šišlať
 šušovica i šošo-

vica, g. -e
 šovinista, g. -u
 Šváb, g. -a
 švábka, g. -y
 švábsky
 švagor, g. -gra
 švagrína, g. -ej
 švagrovstvo, g. -a
 Švajciar, g. -a
 švajciarsky
 Švajciarsko, g. -a
 švárny aj švarný
 švec, g. ševca
 švédsky
 Švédsko, g. -a
 švihlý

T Ľ

t. j. = to jest
 t. m. = tohoto
 mesiaca
 t. r. = tohoto roku
 t. zv. = tak zvaný
 tabella, g. -y
 tabellárny
 tabla = maď. tábla
 tabula i tabula
 ťah, g. -u
 tajomník
 tajomstvo, g. -a
 tajuplný
 taký, nie takový
 takt, g. -u
 tak že
 talismán, g. -u

talmud, g. -u
 tamariška, g. -y
 tamojší, ie, -ia
 tamtade
 tamten
 tamvonku
 tamže
 tanec, g. -nca
 tanier, g. -a, l. -i,
 mn. n. -e
 tarifa, g. -y
 Tatár, tatársky
 Tatry, g. -tier
 taxa, g. -y, taxá-
 tor, g. -a
 taxovať
 taxovný

ťažkať
 ťažký, ťažkosť
 ťažkomyselný
 té (neskloniteľné)
 = čaj
 teatrálny
 teda i tedy
 tehda i tehdy =
 vtedy
 tehďajší = vte-
 ďajší
 tehla, g. -y; te-
 helňa, g. -ne
 Tekov, g. -a
 tekovská stol.
 Tela Božieho
 tela, g. -aťa; te-

liatko, g. -a
 toľací; telacina,
 g. -y
 telegraf, g. -u
 telegramm, g. -u
 m. telký, telko,
 piš tolký, tolko
 telocvik, g. -u
 téma, g. -y (nie:
 temata)
 temä = temeno,
 § 93.
 temeno, g. teme-
 na, d. temenu
 temlov, g. -a
 ten; g. toho, d. to-
 mu, a. toho, l. tom,
 i. tým, §§-y 133.,
 198.
 tenký
 tenór, g. -u, teno-
 rista, g. -u
 tenórový
 tento, tenže
 Teodor, g. -a
 teologia, g. -e
 teória, g. -e
 teplý
 teprv, teprve
 teraz
 teraz-terazučky
 termín, g. -u
 termometer, g. -tra
 terpentín, g. -u
 terrassa, g. -y
 teritoriálny
 terrorisovať
 tésa (= thésa),

g. -y
 Tešín, tešínsky
 tešiť sa čomu +
 z čoho
 tetrov, g. -a
 text, g. -u
 tchor, g. -a
 ti = poviem ti t. j.
 tebe, dám ti t. j.
 tebe, § 130.,
 Pozn. 3.
 tieť
 tieniť
 tiež, § 247., 7.
 tiger, g. -gra; ti-
 grica, g. -e
 tichší, nie; tikší
 tikajú hodiny
 Tisa, g. -y; rieka
 tisíc, § 139
 tisk, g. -u; tiskať
 Tisovec, g. -vca,
 tisovský
 tisský
 titul, g. -u
 ty = počuj ty, ho-
 vor ty
 týfus, g. -u
 týka, týčka, g. -y
 týkať dakomu
 týkať sa dačoho,
 -kam sa i -čem
 sa, § 157., Pozn. 2.
 tylo, g. -a
 tým, nie tím; vidz
 ten, § 133.
 tymian, g. -u
 typický

typograf, g. -a
 tyrann, g. -a;
 -nia, ale: tyran-
 ský
 Tyrolčan, g. -a
 Tyrolsko, tyrolský
 týždeň, nie týdeň,
 g. týždňa
 týždenný, nie tý-
 denný
 tlač, g. -e
 tlačiar, g. -a; -eň,
 -ňa; g. -rne
 tlapkať i tliapkať
 tlapkavý
 tlaskať i tliaskať
 tlieť; nie tlúť
 tlč, g. -i
 tlčhuba, g. -u
 tlk, g. -a
 tlstý, nie tlustý
 tlstnúť, nietlustnúť
 tma, g. -y; mn.
 g. tmí, § 76.
 tmavý, tmavší
 toaleta, g. -y
 točiť s i. + a., §
 277., 5., Pozn. 1.
 toho, tomu; nie:
 teho, temu; vidz
 ten, § 133.
 tolerantný
 tolký, tolko
 Tomáš, g. -a =
 Thomas, Tamás
 tón, g. -u
 tóna, g. -ne =
 tieň

topografia, g. -e	§ 160., Pozn. 2.	trojediný
topoľ, g. -a † -u	a 3.	trón, g. -u; tróniť
torpédo, g. -a	tretí, ie, ia	troška
tortúra, g. -y	tretiak, g. -a	trst', g. -ti
totiž, totižto	trh, g. -u	trstený
tovar, g. -u	tri (pre m. osoby :	trubiroh, g. -a
tovaryš , g. -a	traja), a. tri (pre m.	trúbka, g. -y
tovaryšský	osoby : troch), g.	trud, g. -u
tovaryšstvo, g. -a	troch, d. trom,	trúd, g. -a
tradícia, g. -e	l. troch, i. troma	trúchly aj truchlý
tragédia, g. -e	m. tria piš traja	tížiť
tragický	triafať	tuhý, tuhší
traktier, g. -a	triasť, triaška	tunnel, g. -u
Translajtánia, g. -e	tribunál, g. -u	turčianska stolica
transversálny	tribút, g. -u	Turec, g. -rca
trápny i trapný	tridsať, tridsiaty	turecký
traslavý	tridsiatka	Turecko
trebárs i trebár	trieda, g. -y	Turek, g. -rka ;
trenčianska stol.	m. triezniť piš trý-	nie Turek
Trenčín, g. -a,	zniť	Turíce, g. -íc
mesto	trieska, g. -y	tuto
trenčínsky, týka-	triezvy	túžiť po čom, nie
júci sa mesta	trímať	za čím
Trenčina	trinásť, trinásty	tužka, g. -y
trepotáť, -otám i	tri razy	túžobný
ocem, rozk. -otaj	triumf, g. -u	tvár, g. -u = forma
i -oc, § 157.,	triumvirát, g. -u	tvár, g. -i = obli-
Pozn. 2.	triviálny	čaj
trestať, -stám i	trizna, g. -y	tvaroh, g. -u
-scem, rozk. -staj	trýzniť	tvoj, nie tvôj
i -sci, § 157.,	trň, g. -a	tvoriť; tvorím, tvo-
Pozn. 2.	Trnava, trnavský	ríš, tvorí atď.
tresť, g. -ti	trnie, g. -ia; aj	tvoriteľ, g. -a
treš, trem, treš	trňa, § 102.	tvrdý, tvrdší
atď., tretý i trený,	trojica, g. -e	tvrdz, tvrdza, g. -e

U Ú

uh. = uhorský
 uh. kr. = uhorsko-kráľovský
 úbeh, g. -u
 úbel, g. -u = alabaster
 ubezpečiť
 úbyt, g. -u; úbytok, g. -tku
 ubytovať
 ubývať
 ublížiť
 účastník, g. -a
 účastný čoho (nie: v čom)
 účastniť sa dačoho
 účel, g. -u
 učeň, g. -čňa
 učenie, g. -ia
 učeník
 účet, g. -čtu = konto
 účinný
 učiť sa s d. † a., § 267., 1.
 učiteľ, g. a; učiteľka, g. -y
 úd, g. -a
 udalý
 ndalosť, g. -ti
 udatný
 udavačstvo, g. -a
 údel, g. -u; údelný
 udeľovať
 ufať sa čomu, nie: načo. Srov. § 265.,

Pozn. 1.
 úhľadný
 uhliar, g. -a
 uhlie, g. -ia
 uhniesť sa
 uhol, g. -hla = Winkel, szög
 uhol, g. -hla = Kohle, szén
 uhorka i uharka
 Uhor, g. -hra; uhorský (nie: Uher, uherský)
 Uhorsko, g. -a (nie: Uhersko)
 Uhry, Uhár
 úchylka, g. -y
 úchylok, g. -lku
 úchylný
 uchytiť
 uisťovať
 ujarmiť
 ujstť
 úkaz, g. -u
 ukázať i ukiazať
 ukazovať sa, § 279., Pozn. 3.
 ukážka, g. -y
 úklad, g. -u
 úkol, g. -u
 ukradky
 Ukrajina, g. -y
 ukrivdiť
 ukryť
 ukryvačstvo, g. -a
 ulán, g. -a

úlava aj úleva
 ulaviť aj uleviť
 uliat
 úlisník, g. -a
 úlisný
 umelecký = künstlerisch; művészi
 umelý = künstlich, mű-, mesterkelt; umelé víno
 umiestiť; nie: umiestniť
 umykovať sa
 úmysel, g. -slu
 úmyselný
 umyť
 umreť, -mrem, -mreš atď., -mretý, -mretie, § 160., Pozn. 2. a 3.
 unaviť
 universita, g. -y
 úpad, g. -u
 úpal, g. -u
 úpäť, g. -tia
 úpek, g. -peku
 úplný
 upomenúť
 upomienka, g. -y
 uprázdniť
 upreť, uprem, upreš atď., upretý i uprený, § 160., Pozn. 2. a 3.
 upriať, upradiem
 úprimný

úrad, g. -u
 úraz, g. -u
 urážka, g. -y
 úrez, g. -u
 úryvok, g. -vku
 urodzený, -ost
 úsad, g. -u
 úsilie, g. -ia
 usilovať sa
 usilovný
 úsmev, g. -u
 usmiať sa
 usnesenie, g. -nia
 usnieť sa
 usporiadať
 usozunieť sa
 ustanovizeň, g.
 -zne
 ustarostený
 ústav, g. -u
 ústny

ústredný
 usvedčiť
 uši, g. -í (-ú), d.
 -iam, l. -iach, i.
 -ami (-ima)
 úšklabný aj
 úšklebný
 úšklabok aj
 úšklebok, g. -bku
 ušlachtiť
 ušliapať
 utiereň, g. -rne
 utorok, g. -rka +
 -rku
 utreť, -trem, -treš
 atď., -tretý i -tre-
 ný, -tretie i -tre-
 nie, § 160., Pozn.
 2. a 3.
 útržky, g. -žiek
 útul, g. -u; útu-

lok, g. -lku
 útulňa, g. -ne
 útulný
 uvädnúť
 úväz, g. -u; úvä-
 zok, g. -zku
 uväzniť
 úvod, g. -u
 úvoz, g. -u
 územie, g. -ia
 úzky, úzkosť
 úzkoprsý
 úzkostlivý
 uzol, g. uzla, l. -e,
 mn. n. -y
 už
 úžeh, g. -u
 ťžitok aj užitok,
 g. tku
 užší

V

v. = vidz
 v alebo vo; nie ve,
 na pr.: vo tme,
 vo škole, votre-
 lec atď. a nie ve
 tme, ve škole,
 vetrelec atď.
 vábec, g. vábca
 Vacov, g. -a
 vacovský
 vaček, g. -čku
 vacšina, nie vat-
 šina, g. -y

väčšit nie väčšit
 väčšmi
 vädnúť
 vädzka, g. -y
 Váh, g. -u
 vajce i vajco, g.
 -ca; § 99
 vajčiak, g. -a
 vakácie, g. -íí
 valach, g. -a; mn.
 n. valasi
 valaský
 válka = vojna

valný
 válov, g. -a; -ovec,
 g. -vca
 vaňa, g. -ne
 vápenník, g. -a
 vápenný
 varecha i vareka,
 g. -y
 vari
 varito, g. -a
 varovať sa s g.,
 § 265., 3. a Pozn.
 2.

varovkyňa, g. -ne
 vášeň, g. -šne
 Vatikán, g. -u
 vatráľ, g. -a
 vatta, g. -y
 väzba, g. -y; vä-
 zenie, g. -nia
 väzeň, g. -zňa
 väzeť
 väzy, g. -ov
 väžiť si s g. +
 a., § 265., Pozn. 1.
 vážky, g. -ok
 vážsky
 vbeh, g. -u
 včas, včasný
 včasnejšieivčaššie
 včasrana, g. -a;
 od včasrana, do
 včasrana
 včera
 včil i včut, nie:
 čil i čul
 vďačiť sa
 vďačný
 vdovica, nie do-
 vica, g. -e
 vdovin
 vdovský
 vdovstvo, g. -a
 vec, g. -i
 večer, g. -a, ve-
 černý
 večiereň, g. -rne
 ved
 vedieť, viem, vieš
 atď., rozk. ved
 i vedz, § 168.,

III.
 vedľa, vedľajší
 vedomie, g. -ia
 vegetarián, g. -a
 vechef
 veľa
 velezrada, g. -y
 veličenstvo, g. -a
 veličizný
 velikán, g. -a
 veľký aj veľký
 veľinový
 Veľká noc, g. -ej
 -i
 Veľký piatok
 veľkodušný
 veľkolepý
 veľkomožný
 veľkonočný
 veľmi, nie veľmo
 veľmoc, g. -i
 veľmore, g. -a
 veľmož, g. -a
 veľryba, g. -y
 vemä = vemeno,
 § 93.
 m. ven i venku
 píš von i vonku
 venec, g. -nca
 m. venkov píš
 vonkov
 venný od veno
 vepor, g. -pra
 verejný
 veriaci
 veriteľ, g. -a
 verný
 verthajmka, g. -y

veru aj ver'
 ves, g. vsi = de-
 dina; do Starej-
 vsi, do Novejvsí
 atď.; nie do Sta-
 si, do Novejsi
 veselie, g. -ia
 vešiba, g. -y
 vetev = vetva
 vetva, g. -y
 vezír, g. -a
 vezmem, vidz vziat
 veža, g. -e, vežatý
 v hod prišlo
 vchod, g. -u
 viac i viacej
 viac ráz
 viacej ráz
 viadukt, g. -u
 Vianoce, g. vianoc
 viať
 viazať
 viaznuť
 vidieť, rozk. vid
 i vidz, § 162,
 Pozn. 3.; — sa,
 § 279., Pozn. 3.
 vídat
 vidiek, g. -a + -u
 vidly, g. vidál
 vidný
 Viedeň, g. -dne
 viera, g. -y
 viesť, vediem
 vietor i vetor, g.
 vetra
 viezť, veziem
 víchor, g. -choru

- † -chru, ví-
 chrica
 vika (krm)
 vikár, g. -a
 viklať sa = hý-
 bať sa, srov. vy-
 klať
 víko (vrchnák)
 víla, g. -y
 Vilhelm, g. -a
 villa, g. -y
 vilný = bujný
 vina, g. -y, viniť
 vinetta, g. -y
 viniť koho čím
 vinný, vinník, g.
 -a
 víno, g. -a
 vinica, g. -e
 vinšovať
 vinúť sa
 viola, g. -y
 vír (Wirbel, ör-
 vény), g. -u
 virtuós, g. -a
 viseť
 višňa, g. -ne
 viť, povíjať
 vítať
 víťaz, g. -a
 víťazstvo, g. -a
 vitriol, g. -u
 vy, vykať
 vy-; táto predpona
 pri slovesách ozna-
 čuje dej alebo smer
 znútri na vonok,
 na pr.: vyhnať,
- vyložiť atď., nie-
 ľedy len perfektí-
 vuje dej: vyhoto-
 viť, vypracovať
 atď.; vždy sa píše
 s ypsilonom Srov.
 § 210., 5.
 výbava, g. -y
 výbeh, g. -u
 vyblabtať
 vybrať, berem, -be-
 reš atď. † be-
 riem, -berieš atď.,
 § 157., 4., b
 vyčerpať, vyčer-
 páť i vyčerpem,
 rozk. vyčerpaj i
 vyčerpi, § 157.,
 Pozn. 2.
 výčitka, g. -y
 vydaj, g. -u
 výdavok, g. -vku
 vydlábať, -dlábam
 i -dlábem, rozk.
 -dlábaj i -dláb, §
 157., Pozn. 2.
 vydľbať, § 157.,
 Pozn. 2.
 vydobyť, vydobý-
 vať
 vydra, g. -y
 vydrigroš, g. -a
 výheň, g. -hne
 výhyb, g. -u; vý-
 hybka, g. -y
 výhľad, g. -u
 vyhláška, g. -y
 výhost, g. -tu
- výhra, g. -y
 vyhrážka, g. -y
 vychádzka, g. -y
 vychlastať, -stám
 i -scem, § 157.,
 Pozn. 2
 východ, g. -u
 výchova, g. -y
 vychovávateľ, g. -a
 vychovávateľský
 výjav, g. -u
 výjazd, g. -u
 výjmem, vidz vy-
 ňať
 vyjsť, nie vynstí;
 vyjdem, vyjdeš
 atď. a nie: vyn-
 dem, vyndeš atď.;
 vyšiel
 výkal, g. -u
 výkaz, g. -u
 výklad, g. -u
 vykladany
 vykľať = ausste-
 chen, kiszúrni,
 srov. viklať
 výkon, g. -u
 výkop, g. -u
 vykopať, -pám i
 -pem, rozk. -ko-
 paj i -kop, §
 157., 2.
 výkrik, g. -u
 výkup, g. -u
 výkvet, g. -u
 výlet, g. -u
 výlev, g. -u
 výložka, g. -y

vymädliť
 výmaz, g. -u
 výmel, g. -u
 výmenný
 výmer, g. -u
 výmet, g. -u
 výmienka + vý-
 minka = Be-
 dingung, feltétel
 vymydliť
 výmysel, g. -slu
 výmluva, g. -y
 vymôcť i vymôzť
 výmol, výmola, g.
 -ole
 vynajst', nie vy-
 naist'
 vynález, g. -u
 vynálezca, g. -u
 vyňať; vyjmem,
 vyjmeš, vyjme
 atď.; vyňal
 výnimka = Aus-
 nahme, kivétel
 výnimočný
 výnos, g. -u
 m. výnst' piš vyjst'
 výpad, g. -u
 výpal, g. -u; vý-
 palky, g. -ov
 výpar, g. -u
 vypárať, -am i
 -em, § 157., Po-
 zn. 2.
 vypäť i vypiať
 výpis, g. -u
 vypytovať sa s g.,
 § 265., 3. a Po-

zn. 2.
 výplatca, g. -tcu
 výplatok, g. -tku
 výplav, g. -u
 výplyv, g. -u
 výplod, g. -u
 výpomoc, g. -i
 vypomstiť sa, nie
 vypomstviť sa
 výprah, g. -u
 výprask, g. -u
 vyprať, -perem, pe-
 reš atď. i periem,
 perieš atď., §
 157., 4., b
 vyprávať
 vyprávka, g. -y
 vyprázdniť
 vypredaj, g. -u
 vypreť, -prem,
 preš atď.; -pretý
 i -prený; § 160.,
 Pozn. 2. a 3.
 výr, -a, meno
 istých sôv
 vyrábať
 výraz, g. -u
 vyrážka, g. -y
 vyrýpať, -pam i
 -pem, § 157.,
 Pozn. 2.
 výrobca, g. -bcu
 výrobok, g. -bku
 výrok, g. -roku
 výsada, g. -y
 výsev, g. -u, vý-
 sevok, g. -vku
 vyschnúť, nie vy-

sknúť
 vysiakat, vysiak-
núť
 vysielat'
 výsyp, g. -u
 výskať = kričať
 od radosti
 výskum, g. -u
 vyskúmať
 výsluha, g. -y
 výsluch, g. -u
 vysoký
 vysokomyseľný
 vystehovať i vy-
 stahovať sa
 výstraha, g. -y
 výstredný
 výstrel, g. -u; vý-
 strelok, g. -lku
 výstrižky
 výstup, g. -u
 vysvätiť
 vysvedčenie, g.
 -nia
 vysvedčiť
 vysvetlivka, g. -y
 vyše, predložka na
 pr.: vyše toho
 domu; aj povyš'e
 výška, g. -y, vy-
 šný
 vyšliapať, v. šlia-
 pať
 vyšmýkať
 vyššie, príslovka
 na pr.: vyššie
 leží od zeme
 vyšší

vyštebotat v. šte-
botat

vyštípat v. štípat

vyť; zavýja pes

výťah, g. -u

výtápať

výťažok, g. -žku,

výťažky, g. -ov

výtisk, g. -u

vytret', -trem, -treš

atď.; -tretý i

-trený, tretie i

trenie, § 160..

Pozn. 2. a 3.

výtrzný

výtvarný

výtvor, g. -u

m. vyvázovacie

úpisy pís vy-

vadzovacie úpisy

vývin, g. -u

vyvýšit

vyvlastniť

vývod, g. -u

vývoj, g. -u

vývoz, g. -u

vyza = Hausen,

viza

vyzývať

význam, g. -u

výživa, g. -y

vyžla, g. -y

vjazd, g. -u

vkład, g. -u

vládať, vládám i

vládzem, § 157.,

Pozn. 2.

vládca, g. -u

vladyka, g. -u

vládkyňa, g. -ne

vlaní

vlastenecký = pa-

triotisch, hazafias

vlastenský = va-

terländisch, ha-

zai

vlastníctvo, g. -a

vlastný

vlastník, g. -a

vlhký

vliat

vliecť, vlečiem

vliezť, vleziem

vliv alebo vplyv

vlk, g. -a

vložka, g. -y

vmiestiť sa i vme-

stiť sa

vnada, g. -y

vnadiť

vnadný

vňať, g. -ti; nie

vňať, ňať

vnikať

vnísať, nie vníť;

vnísiel

m. vnivoč pís ni-

voč

v nivoč obrátiť

vnútorný

vnútri

vnútrok, g. -roku

vôbec

v oči

vodca, g. -u

vodcovstvo, g. -a

vôdka, g. -y

vodne

vodopád, g. -u

vodovod, g. -u

vodstvo, g. -a

vohľady, g. -ov

vohnať, vženem

i vženiem, § 157.,

4., b.

vojak, g. -a

vojenský

vojst'; vojdem, voj-

deš, vojde atď.;

vošiel

vojvodský

vojvodstvo, g. -a

vôkol

vôl, g. vola

vôla, g. -le

volajaký

volakde

volakto

volaktorý

voličský, voličstvo

volkať

volky-nevolky

volný

von, vonku; nie:

ven, venku

vôňa, g. -ne

voňať čím, nie po

čom

m. voňahdy pís

oňahdy

vonkoncom

vonkov, g. -a

m. vonný pís vo-

ňavý

voskrz
 vospolný
 voš, g. vší
 vovedne
 voz i vôz, g. voza,
 l. -e, mn. n. -y
 vozvýš
 vpád, g. -u
 vplyv alebo vliv
 vplývať, vlivať
 vrabčí
 vrabec, g. -bca
 vrah, g. -a
 vraj, nie praj
 vráska, g. -y
 vraštit i mraštit
 vraveť, § 277., 5.,
 Pozn. 2.
 vred, g. -u
 vreť, vrem, vreš
 atď., vretý i vre-
 ný, vretie i vre-
 nie, § 160., Pozn.
 2. a 3.
 vrh, g. -u
 vrch, g. -u
 vrchný
 vrchnosť, g. -ti
 vrchol, g. -u
 vrkoč, g. -a
 vrub, g. -u
 vrz, g. -u; vrzom
 vskutku
 vssať
 vstať, vstanem
 v stave byť
 vstúpať
 vstupné, g. -ého

všadeprítomný
 všadeprítomnosť
 však, nie šak
 všakový, nie ša-
 kový
 m. všecok i vše-
 cek piš všetok i
 všetek
 Všetichsvätých
 všeličo, nie šeličo
 všelijaký
 všelikto. všelikde
 všemohúci
 všeobecný
 všepleta, g. -u
 všestranný
 všetečný
 všetok i všetek;
 nie šetok i šetek
 všeučilište, g. -išta
 vševedúci
 všímať si
 vták; nie: fták
 vtip, g. -u; vtipný
 vzácny, vzácnosť,
 g. -ti
 vzájomný, -osť
 vzbudiť
 vzbudieť
 vzbúriť
 vzdať, vzdávať
 vzdelávať
 vzdialený
 vzdialiť sa
 vzdych, g. -u;
 vzdychať
 vzdor, g. -u; vzdor-
 rovať

vzduch, g. -u
 vzdušný
 vzhliadnuť na da-
 koho
 vzychytiť sa
 vzychodiť, vzišť
 vzychopiť sa
 vziať; vezmem,
 vezmeš, vezme,
 vezmete, vezmú;
 nie veznem, ve-
 zneš atď.
 vzývať
 vzkaz, g. -u, vzká-
 zať
 vzkypeť
 vzkriesenie, nie
 vzkrišenie
 vzkriesiť
 m. vzlášte piš
 zvlášte
 vzlet, g. -u, vzle-
 teť
 vzletný
 vzmáhať sa
 vzmúžiť sa
 vznáť sa
 vznášať sa
 vznešenosť, g. -ti
 vznietiť
 vzniknúť
 vzor, g. -u; vzo-
 rec, g. -rca
 vzorný
 vzapak
 vzpečovať sa
 vzplanúť
 vzpriamiť sa

vzpružiť sa
vzrast, g. -u, vzra-
stat
vzťah, g. -u; vzťa-

hovať sa
vzteť, g. -u, vzte-
kať sa

vzteklý, vzteklina
vztýčiť
vždy, vždycky

Z (Vidz aj S)

zomr. = zomrel
z i zo; vidz o tom,
čo táto predložka
a slovesná pred-
pona vyzname-
náva. §§-y 23 .26.
Pred spoluhlá-
skovými skopeni-
nami, ktoré sa ťaž-
ko vyslovujú, píš
zo a nie ze, na
pr.: zo spodku,
zo školy, zolhať,
zotrvať atď. a
nie: ze spodku,
ze školy, zelhať,
zetrvať atď.

zábavka, g. -y
zabezpečiť
zabijak, g. -a
zábudka, g. -y
zaculať
záclona, g. -y
zacloniť
za času, alebo za-
včasu, nie: za
včasu
začať, nie začnúť
začiatok, g. -a
začiatok, g. -tku

záčin, g. -u
začreť, -črem, -čreš
atď., § 160., Pozn.
2.; -čretý i -čre-
ný; -čretie i -čre-
nie; § 160., Pozn.
3.
zad, g. -u, zadný
zadarmo
zádych, g. -u
zadychčať sa
zadok, g. -dku
za dosť urobiť
zadriemať, -drie-
mam i -driemem,
rozk. driemaj i
driem, § 157.,
Pozn. 2.

zádržka, g. -y
záduch, g. -u
zadunajský
Zadunajsko, g. -a
zaháľať
zahatať, -hatám,
-hacem; rozk.
-hataj, -hac, §
157. Pozn. 2.
záhyb, g. -u, za-
hýbať
zahynúť

zahľadeť sa
zahnať, -ženem i
-ženiem, § 157.,
4., b.
za horúca
záhrada i zahra-
da, g. -y
záhradník, g. -a
záhradný
zahranicie, g. -ia
Záhreb, g. -u; zá-
hrebský
zahryznúť
záhubca, g. -u
záhumnie, g. -nia
zachádzať
zachádzka, g. -y
zachceť
zachytiť
záchod, g. -u
zachrípnuť
zaiste
zaistiť
zajac, g. -jaca
zajímať
zajímavý
zájom i zájem, g.
-jmu
m. zájomný píš
vzájomný

zajtra	minka	zapomenút
zajtrajší, -ie, -ia	zamiest, zametiem	m. zapotreby piš
zajtrajšok, g. -šku	zamilovať sa	treba, potreba:
zákaz, g. -u	zámyk, g. -u	nemám toho po-
zakaždým	zamykať	trebu, nie mi je
zakiaľ	zámyseľ, g. -slu	toho treba
základ, g. -u	zamysleť sa	zápoveď, g. -di
zakladateľ, g. -a	zamýšľať	zapovedať
zakliať	za mladi	záprah, g. -u
zaklíňať	m. zamrúžiť piš	zápražka, g. -y
zákonitý	zažmúriť oči	zapreť, -prem,
zákonník, g. -a	zaň i za neho	-preš atď.; -pretý
zákonný	zaneprázdnenie,	i -prený, -pretie
zákonodarca	g. -nia	i -prenie, § 160.,
zákonodarný	zaneprázdňovať	Pozn. 2. a 3.
zákonodarstvo	sa čím, nie s čím	za prva času
zakopať, -kopám	zánet, g. -u; -livý	zarábať
i -kopem, rozk.	zaniknúť	zaraz
-kopaj i -kop, §	zanoriť sa, nie za-	zarážka, g. -y
157., Pozn. 2.	moriť sa	zarehtať, -tám i
zakryť, g. -u	zaoberať sa čím,	-cem, § 157.,
zakryť, zakrývať	nie s čím	Pozn. 2.
zalažnúť	západ, g. -u	zárez, g. -u
zálet, g. -u	zápal, g. -u; zá-	zariect, zariekať sa
zálev, g. -u	palný	zaryť, zarytý
záležať na čom,	zápalka, g. -y	zarmútený
nie od čoho	zapalovať	zárod, g. -u, zá-
záležitosť, g. -ti	zapásky, g. -tôk	rodok, g. -dku
záliv, g. -u	zapät i zapiať	zároveň
záloh, g. -u	zapečatiť	zas i zase, <u>nie</u>
záložka, g. -y	zápinka, g. -y;	<u>zasa</u>
záluba, g. -y	zapínať	zasadať, nie za-
záľubenie, g. -nia	zapisovateľ, g. -a	sedieť
zamestnanie, g.	zaplátať, v. plátať	zasielací
-nia	zaplietť, zaple-	zasielať
zamestnávať sa	tiem	zásielka i zásyľka,
čím, nie s čím	zápola, g. -y, i zá-	g. -y
zámienka i zá-	pola, g. -le	zasnúbenie, g. -nia

zasnúbiť	zavýjať, zavýja	riť píš sboreniny
zastávať	pes	i sboriť
zástavka = malá	závod, g. -u	m. zbudiť i zbu-
zástava	závoz, g. -u	dzovať píš vzbu-
zástavka = miesto	zavše	diť i vzbudzovať
na zastanie	zavzneť	zbudovať
zastenaf, v. stenaf	zážeh, g. -u	zburcovať
zastreť, v. streť	zazámúriť oko, nie	m. zbúriť píš vzbú-
zastupiteľstvo, g.	zadžmúriť	riť
-a	zbabelý	zcela
zasvätiť	zbaláchať	zčerstva
zašliapať, v. šliapať	zbalamutiť	zčiasťky
zašoptať, v. šoptať	zbaviť	zďakade
zať, g. -a	zbeh, g. -u, zbe-	zďanlivý
zatápať	hnúť	zďariť sa
zatiský	zbehlý, zbehlost	zďarma
zatým, zatýmny	m. zberba píš	zďať sa, zďá sa,
zatrepotaf, v. tre-	sberba	zďalo sa; § 279.,
potaf	zbesneť sa	Pozn. 3.
zatreť, v. treť	zbijať po zboji	zďatný
zavadzaf	zbiť = ubiť	zďediť
zával, g. -u	zbylý = zbudnutý	m. zďeliť píš sďeliť
záväzný	zbyť = zbudnúť	zďesiť
záväzok, g. -zku	zbytočný	zďiveť, zďivočeť
záväzovať	zbytok, g. -tku	zďýmať
závčas, závčasu	zbladnúť i zbled-	zďiha
závčasu ráno, za	núť	zďžiť
včasrána	zblázniť sa	zďnu, zďnuká
závčekom	zblízka	zďobiť
závdavok, g. zá-	m. zblížiť sa píš	m. zďola píš sďola
vdavku	sblížiť sa	zďolať
záveť, g. -ti	zblíknúť	zďomácnieť
záviest, závediem	m. zblo = stblo	m. zďorovať píš
záviezť, záveziem	píš stblo	vďorovať
závijaf, závinúť	zbohatnúť	zďovedeť sa
závisieť, závislý	zboj, g. -a; zboj-	zďráhať sa
závisť, g. -ti, zá-	ník, g. -a	zďravkať
vistný	m. zboreniny i zbo-	zďražeť

zdreveneť	zhovädilý	vzkázat
zdrobiť	zhrbateť	zkaza, g. -y
zdrťiť	zhrdnúť	zkaziť
zdrúzgať	zhrdzaveť	zkaď
zdržanlivý, -ost	zhrešiť	zkrátka
zdržať	zhryzť	zkúsený, -ost
zdržiaky, g. -ov	zhroziť sa	zkúsiť, zkusovať
zduť	zhruba	zkúšať, <u>zkúška</u>
zdvihnúť	zhubiť	m. zkušovať piš
zdvojiť	zhurta	zkusovať
zdvorilý	zhusta, zhustiť	zlacneť
zeď, g. zdi	zima, g. -y; zimný	zlačneť
zefýr, g. -u	zimnica, g. -e	zlahčiť, zlahčovať
m. zelezo piš železo	zinačiť	zlahka
zem, g. -e	zisk, g. u; získať	zlahnúť
zeman, g. -a	zistiť	zlaknúť sa
zemiansky	zísť, lepšie: vzísť,	zlámať
zemiak, g. -a	žito <i>vzíde, vzcho-</i>	m. zlášte piš zvlá-
m. zesť piš zjest	ď	šte
zgebnúť	zísť sa; zíde sa	zlatý; pl. instr.
m. zgerba piš	mu to	zlatými, nie zlat-
sberba	zívať	mi
zhabať	zjaloveť	zlatka, g. -y; zla-
zhasiť	z jari	tovka, g. -y
zhynúť	m. zjať i ziať piš	zlavíť i zlevíť
zhyzdiť	vziať, vzal	zleniveť
zhlboka	zjatriť	zlepšiť
m. zhliadnuť piš	zjav, g. -u, zja-	zletneť
vzhliadnuť	viť sa	zlý
zhniť	zjavný	zlyhať i zluhať
zhnusiť	zjednodušiť	zločinný
zhojiť	zjemniť	zlomyseľný, -ost
zhola	zjest; zjem, zješ,	zlopovestný
zhoreť	zje, zjeme, zjete,	zlosyn, g. -a
zhorknúť	zjedia; zjedol	zlosť, g. -ti
zhoršeť	zkade	zlostník, g. -a
zhostiť sa koho	zkadekoľvek	zlostný
zhotoviť	m. zkázat piš	zlúbať

zluhať i zlyhať	rodniť	-dreš atď., § 160.,
m. zmáhať sa pís	znásobiť	Pozn. 2.; -dretý
vzmáhať sa	znášať krivdu, ústr-	i -drený; -dretie
zmäkčiť	ky, posmech	i -drenie, § 160.,
zmalátneť	znateľ, g. -a	Pozn. 3.
zmariť	znázorniť	zohaviť
zmätok, g. -tku	znectiť	zohyzdiť
zmelčiť	znečistiť	zohnúť
zmeniť, zmena	znychutiť	zohriať
zmenka, g. -y	znemravneť	zôkol-vôkol
zmenšiť	znenáhla	zolhať
zmeraveť	z nenazdania	zomleť
zmeškať	znepokojiť	zomreť, zomrem,
zmieniť sa, zmien-	znesiteľný	zomreš atď., zo-
ka, g. -y	zneť, zniem	mretý, zomretie,
zmija	znetvoríť	§ 160., Pozn. 2.
zmiznúť; on zmiz-	zneuctiť	a 3.
nul, nie on zmiz-	zneužiť	zoschnúť
nul sa	znevážiť	zosiliť
z mladi	m. znik pís vznik	zosineť
zmladiť, zmladnúť	m. zniknúť pís vzni-	zoslabnúť
zmlátiť	knúť	zosobniť
zmlknúť	znova	zostareť sa
zmocniť	znovuzrodenie, g.	zostriť
zmôcť i zmôzt	-nia	zošaleť sa
zmodreť	zobať, zobám i	zoškliveť sa
zmoknúť	zobem, § 157.,	zotmeť sa
zmoriť	Pozn. 2.	zotročiť
zmrhať	zobecneť	zotrvať
zmrknúť sa	zobidovať sa	zovreť, zovriem
zmrzáčiť	zobkať, zobky	zožrať
zmrzlý	zobracat	zpäť i zpiatky
zmrznúť	zobrykovať sa	zpätiť
zmúdreť	zodpovedať	zpiatočný
zmužilý, -osť	zodrať, -derem i	z pola
zmužneť	deriem, § 157.,	zpráva = Nach-
znamenie, g. -nia	4., b	richt, jelentés
znárodneť, zná-	zodrať, -drem,	zpriama

m. spriamiť sa pís
 vzpriamiť sa
 zprosta
 spruha, spružka
 spružný
 zralý i zrelý
 m. zrast pís vzrast
 m. zrastať pís
 vzrastať
 zrazu
 m. zrdza pís hrdza
 zreďnúť
 zreť, zrem, zreš
 atď., zretý i zre-
 ný, zretie i zre-
 nie, § 160., Pozn.
 2. a 3.
 zretel, g. -a, zre-
 telný
 m. zriadiť pís sria-
 diť
 zriedka
 zrýchla
 zrýchliť
 zrobiť
 zrodíť
 m. zrost pís vzrast

m. zrostať pís
 vzrastať
 zrovna
 m. zrúcaniny pís
 srúcaniny
 m. zrútiť pís srú-
 tiť
 ztadeto, ztadiaľto
 zťažka
 ztenka
 zticha
 ztrácať
 ztrata, g. -y;
 ztratíť
 ztraťený
 ztuha
 zub, g. -a
 zúčastniť sa
 zúmyselný
 z úmyslu
 zunovať
 zúplna
 zúrodníť
 zutekať
 zúžitkovať
 zväbiť
 zväčša, nie zvätša

zväčšiť, zväčšovať
 zvädnúť
 zvať, zvem i zo-
 viem, § 157.,
 Pozn. 4., b.
 z večera
 zvečniť
 zvierá, g. -afa
 zvíťaziť
 zvyčaj, g. -a
 zvyk, g. u; zvykať
 čomu, nie na čo
 zvyklý čomu, nie
 na čo
 z vysoka
 zvýšiť
 zvládať
 zvlášť i zvlášte;
 nie: zlášte, vzlá-
 šte, § 341.
 zvláštny, -ost
 zvolíť
 zvolňa
 zvonec, g. -nea
 zvonku
 zvršiť

Ž

žabáci
 žabí, -ie, -ia
 žabykláč, g. -a
 žajdel, g. -dľa
 žalár, g. -a, l. -i,
 mn. n. -e
 žalostiť, nie ža-

lostniť
 žalud, muž., gen.
 -a (v kartách);
 g. -u (v hore);
 žalud, žen., g. -i
 žalúdok, g. -dku
 žalúdkový

žargon, -u
 m. žbán pís čbán
 m. žber pís čber
 žeh, g. -u
 žehnať s a. + d.,
 § 267., 1. Pozn. 2.
 železo, nie zezezo

želiar, g. -a	žila, g. -y	157., Pozn. 2.
želva, g. -y	žinčica, g. -e	žraf, žerem, žereš
žemla, g. -le	živel, g. -vlu	atď. i žeriem, že-
žiadať	živé striebro	rieš atď. § 157.,
žiadon i žiaden	život, g. -ota	4., b.
žiadosť, g. -ti	živobytie, g. -tia	žrd, g. -di
žiadostivý čoho	živočích, -a	žrebec, g. -bca
žiadza, g. -e	žlab i žleb, g. -u	žrec, g. -eca
žiak, g. -a	žlaza, g. -y	žreť, žrem, žreš
žial, g. -u; žialny	žlč, g. -i	atď., žretý i žre-
žialbohu	žltý	ný, žretie i žre-
žiara, g. -y, d. l.	žltnúť, nie žlknúť	nie, § 160., Pozn.
-e; mn. n. žiare	žmeň, g. -ne	2. a 3.
žid, g. -a	žnec, g. ženca	žriebä; žriebäta,
židovka, g. -y	žobrač, g. -e	žriebäťu atď.
židovský	žobrať, -brám i	žriebäcí
Žigmund, g. -a	-brem, rozk. žo-	žula, g. y; -ový
žihlava, g. -y	braj i žobri, §	župan, g. -a

Opravy.

- Na str. 49. sdola v 2. r. m. prijímajúč čítaj: prijímajú
» » 86. shora v 5. r. m. prípon čítaj: prípon,
» » 92. shora v 24. r. m. desia *tich* čítaj: *desiatich*
» » 115. shora v 3. vypust príklad: lži
» » 116. sdola v 10. r. m. bojas a čítaj: boja sa
» » 121. shora v 15. a 17. riadku vypust príklad: *vedz.*
-